al4

ANALOGIA

VETERIS AC NOVI

TESTAMENTI.

ANALOGIA

VETERIS AC NOVI

TESTAMENTI,

AUTHORE

MARTINO BECANO,

SOCIETATIS JESU.

EDITIO NOVA IN LOCIS INNUMERIS EMENDATA.

MECHLINIÆ,

Typis P.-J. HANICQ, Typographi Celsiss. Dom. Principis de Méan, Archiep. Mechliniensis.

SUPERIORUM PERMISSU. — 1831.

INTRODUCTIO

AD ANALOGIAM

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

Consilium Domini in æternum manet : cogitationes cordis Ejus in generatione et generationem. Ps. XXXII. ℣. 11.

1. — Religio, prout eam hìc sumimus, est collectio veritatum, quas credere, et officiorum, quæ erga Deum, proximum et nosipsos observare tenemur; cujus manifestatio facta per alia media, quàm quæ à natura habemus, *revelatio* vel *religio revelata* dicitur, sectatores veræ religionis populus Dei appellantur.

2. — Deus nempè ab initio mundi primis hominibus, et deindè aliquibus ex eorum posteris certas veritates revelavit de se suisque attributis, ac de cultu sibi debito exhibendo et servitio præstando : voluit autem ut cognitio illarum veritatum revelatarum, traditione familiari ac domestica, sive auctoritate et testimonio majorum in universo humano genere perseveraret : cùm Deus interim per nova miracula et operationes suæ justitiæ, sanctitatis, omnipotentiæ, providentiæ etc. illas veritates identidem inculcaret, quorum etiam miraculorum memoriam pariter per traditionem majorum consecrare voluit. Exemplum habemus in *punitione proto-parentum*, in *pœna Caïn*, in *diluvio*, in *ædificatoribus turris Babel*, in *subversione Sodomæ*.

3. — Verùm cùm genus humanum à primogenia revelatione et cognitione Dei passim descisceret, Deus populum sibi specialem selegit, in quo antiqua religio et veri Dei cultus conservarentur ac visibiles redderentur.

Populus ille electus, fuit posteritas Abrahæ, Isaäc, et Jacob, quibuscum Deus fœdus iniit; horumque posteris legem dedit per Moysen, per quem etiam synagogam et statum populi Judaïci separatum formavit.

Hæc omnia perfecit Deus per signa manifestissima suæ omnipotentiæ, quæ interim signa reliquis gentibus innotescere easque ad veram de Deo fidem reducere poterant.

4. — Usque ad Moysen nulla adhuc scriptura exstiterat: solâ traditione ducti, hucusque fuerant in officio religionis: verùm Moyses divinitùs inspiratus scripsit libros, quibus veritatis revelatæ et cultûs præscripti memoria et scientia conservarentur: libros conservandos tradidit viris ordinis hierarchici divinitùs instituti, qui veritates in iis comprehensas, aliasque à Deo revelatas, populo perpetuâ traditione, et auctoritate divinitùs traditâ, exponerent.

5. — Porrò in hisce revelationibus antiquis frequenter prænuntiabatur, et continuò præfigurabatur *nova revelatio*, futura sub venturo Messia, Redemptore generis humani, qui omnes gentes in unam Ecclesiam, in unam fidem, religionemque esset adunaturus: atque omnes characteres, antiquis revelationibus expressi, conspirant in *Jesum-Christum*, qui novam illam postremam, universalemque revelationem in mundo protulit ac promulgavit, divinam suam missionem certissimis argumentis demonstravit, et doctrinam à Deo pro-

fectam tradidit, toto orbe promulgandam, secundùm quam homines suam de Deo rebusque divinis fidem, suasque actiones dirigere deberent.

Christus instituit Ecclesiam seu congregationem suorum fidelium, quæ per totum orbem propaganda, et usque ad finem sæculorum perseveratura erat; in ea Ecclesia ordinem instituit hierarchicum, cui mandavit ut hanc suam doctrinam per omnia tempora omnibus gentibus, suâ, id est divinâ et infallibili auctoritate annuntiaret; quod et factum esse et fieri, perpetuò conspicimus.

6. — Ex dictis patet semper exstitisse revelationem in ea etiam mundi ætate, quæ *status legis naturæ* nuncupari consuevit; numquam solius rationis lumen suffecit ut homo suam religionem, suaque officia cognosceret et adimpleret. Semper itidem exstiterunt *visibilis auctoritas* et *traditio*, quibus certò constaret hominibus de suis officiis in negotio religionis.

7. — In populo Dei triplex status distingui debet; primus sub *lege naturæ*, ut appellatur, secundus sub *lege Mosaïca*, tertius *legis christianæ* seu *legis gratiæ*. In triplici hac mundi ætate Deus populum *diversis modis* in officiis religionis duxit: quæ autem diversa media ita adhiberi non potuerunt, nisi per eamdem voluntatem Omnipotentis et quæ tam mirè in unum conspirant, ut unum totum constituant; veluti vitam unius hominis; cujus infantia et pueritia fuit sub Patriarchis, dum paucioribus præceptis populus regebatur sub disciplina domestica. In adolescentiam et juventutem excreverat populus quando præcepta plurima accepit sub Moyse, quibus ejus petulantia et passiones cohiberentur, ne in idololatriam aliaque crimina præceps iret; quæque etiam præfigurarent Messiam.

Messias advenit sub quo mundus ad verilem ætatem pervenit per disciplinas humanas optimè eruditus; quare tunc jugum præceptorum alleviatum est, ut omnibus gentibus ad fidem vocandis attemperarentur.

8. — Quis sanè non miretur concatenationem historiæ populi Dei....? ea quæ sub Moyse et Josue acciderunt, manifestè supponunt eventus miraculosos et Prophetias, quæ sub Patriarchis præcessisse omnes tunc scire oportuit; gesta sub judicibus, regibus et Prophetis etc. Moysen continuò inclamant; scripta Prophetarum, cæterique scripturæ sacræ libri, libros Moysis ubique citant et confirmant. Christus à Moyse, lege, Prophetis et psalmis testimonia pro se allegat, per sua miracula confirmat omnia quæ præcedunt; quæ porrò in Ecclesia Christi facta sunt, executioni dari aut evenire ita non potuerunt, nisi Christo Domino sic disponente.

9. — Quæ numeris 7 et 8 summatim dicta sunt, ea singulatim explicantur in analogia: hæc enim expendit, quomodo priores epochæ revelationes præsertim à tempore Moysis conveniant cum novo Testamento, quomodo ab ea discrepent, quomodo una epocha ad aliam manuducat, quomodo una ab alia majus lumen et confirmationem recipiat.

10. — Series factorum, quæ in vera religione acciderunt, triplici ratione considerari potest:

1.° *Per respectum ad Deum*, cujus omnipotentiam, sapientiam, prudentiam etc. in ducenda revelationis catena admirari compellimur.

2.° *Per respectum ad novum Testamentum* observabimus consensionem veteris Testamenti cum novo Testamento, hujusque præ illo præstantiam.

3.° *Per respectum ad gentiles*, quibus longissimè præstabant Judæi; gentiles namque vivebant *sine Christo, alienati à conversatione Israël, et ho-*

spites Testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Eph. cap. II. ℣. 12. Toti rebus sensualibus et venereis immersi, *repleti omni iniquitate, malitiâ, fornicatione* etc. *sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.* Rom. cap. I. ℣. 29. 31.

11. — Ex consideratione itaque *analogiæ veteris et novi Testamenti* triplicem haurire est utilitatem :

1.° Hinc haurire licet argumentum ineluctabile ad demonstrandam veritatem religionis, cùm manifestè *digitus Dei sit* in facto tali per tot sæcula deducto, cui simile aliud nihil datur in rebus humanis : regna et imperia corruerunt : populi interierunt : inter has ruinas, sola, quæ religionis sunt, continuâ stabilitate stant *cœlo et terra firmiora.*

2.° Ex analogia multum luminis percipitur ad veteris novique Testamenti scripturas intelligendas, et ad utriusque Testamenti spiritum percipiendum.

3.° Ex hac consideratione erumpemus in Dei laudes et gratiarum actiones, quòd sortem nostram tanto reddiderit feliciorem, quàm quæ gentilium fuit, quin et eâ, quæ olim fuit et judæorum.

12. — M. Becanus in sua analogia præcipuè considerat populum Dei, quantum ad tempora quæ sequuntur formationem synagogæ, et reipublicæ Judæorum, factam per Moysen ; in quibus revera multò plura considerationi occurrunt, quàm ante ipsam epocham.

13. — Per synagogam intelligimus : *congregationem hominum, qui per circumcisionem cæremonialibus et judicialibus Dei legibus erant subjecti.* Annotat S. Augustinus in Ps. LXXXI etsi ea-

dem sit ecclesia veteris et novi Testamenti quoad essentiam, tamen quia status ecclesiæ N. T. est longè excellentior, ideò etiam nomina sunt distincta: nam populus veteris Testamenti propriè dicitur *synagogæ* populus, deductâ denominatione à συν et Αγω, *congrego et simulago*; populus N. T. numquam dicitur *synagoga*, sed semper *Ecclesia*, id est *evocatio*, à græco verbo Εκκαλεω; congregari enim commune est homini cum bestiis; at evocare hominibus proprium.

14. — Qui circumcisionem recipiebat aggregabatur *synagogæ*; et fiebat *debitor universæ legis faciendæ*, ita tamen ut gentiles extra synagogam salvari possent, veluti Job, Ninivitæ etc., cùm extra Ecclesiam Christi salus non sit.

15. — Proprietates synagogæ expendit Becanus cap. VI, easque comparat cum proprietatibus Ecclesiæ. Multæ proprietates utrique communes sunt, ita tamen ut longè perfectiori modo in Ecclesia quàm in synagoga reperiantur.

Cap. II-IV. 16. — Utraque nimirùm jubet in eumdem Deum credere, in eumdem Messiam sperare, Deum ex toto corde, proximum sicut seipsum diligere; sic tamen iterum ut multa sint quæ fidem, spem et charitatem christianorum, quam Judæorum perfectiores et efficaciores reddiderint.

Cap. I. q. I. et q. VII. 17. — Uterque populus synagogæ et Ecclesiæ habet regulam fidei et morum duplicem, *inanimatam*, Scripturam sacram nempè et traditionem; et *animatam*, ministerium scilicet hierarchicum sacerdotum et doctorum: sub utroque enim Testamento Deus voluit populum suum instrui ac gubernari, non per nudum textum sacræ Scripturæ, sed per superiores à se constitutos.

18. — Inanimata illa regula complectitur :

1.° Quid credere, sperare et diligere deberent ac debeant. Cap. I.

2.° Complectitur, quid porrò erga Deum, proximum et seipsos observare deberent. Cap. V.

Triplicia hæc officia triplici lege, morali, cæremoniali et judiciali præscribebantur antiquis (de lege cæremoniali infrà numeris 27 et 28; de judiciali N.° 41.)

Hinc autem triplici legi judæorum triplex quoque apud christianos lex respondet; nempè: *moralis, sacramentalis* et *fidei*: Christus enim suos noluit esse exleges; at pro lege cæremoniali et judiciali, quæ figurativæ erant et imperfectæ perfectiora subrogavit. Matth. 5. 17. *Non veni*, inquit, *solvere legem, sed adimplere;* quod opere præstitit et doctrina, dicit S. Thomas infrà N.° 48.

19. — Regula fidei animata declarans S. Scripturam et traditionem, in veteri lege erat in tribu Levi divinitùs instituta. *Levitæ simplices, sacerdotes* et præ cæteris *summus Pontifex* atque *Synedrion* ad eum finem erant constituti ut populum docerent legem, dubia interpretarentur, controversias deciderent, sacrificia aliaque sacra ministeria curarent. Cap. VII. Cap. XII.

20. — Utrique regulæ fidei inanimatæ et animatæ nos similem habemus in novo Testamento *Scripturam*, nempè *sacram* et *traditionem;* deindè Ecclesiam dispersam, episcopos qui per se et per sacerdotes sub sua obedientia populum instruunt et gubernant ad instar Levitarum et sacerdotum per cæteras tribus dispersorum. Porrò habemus Pontificem summum, cujus sententiæ sub mortis pœna, ut olim apud Judæos, et quidem æternæ acquiescendum est. Cap. XII. q. I. N. 2. q. 12. N. 2. — q. 3.

Hic docet et fidei quæstiones dirimit *infallibiliter*, idque *per se solum* vel tamquam *præsidens concilio generali*, veluti novi Testamenti Synedrio, Pontifici enim nostro sua infallibilitas asserta est, et quidem multò illustriori modo, quàm Aaroni ejusque successoribus.

VII. q. 2. et q. 9. Sub utroque Testamento habetur successio Pontificum, nusquam interrupta, per quam synagoga et Ecclesia novi Testamenti perpetuò visibiles et indefectibiles fiunt : à Pio VIII. ascendimus ad S. Petrum, quem suum in terris vicarium ipse Salvator noster constituit, et cujus *visibilis*, eaque *divina* auctoritas jam per manifestissima credibilitatis motiva inclaruerat, antequam cessaret auctoritas synagogæ, sicuti aurora cessat orto jam sole. In synagoga autem resumimus seriem Pontificum ejus usque ad Aaronem et Moysen, sicque ascendimus ad Patriarchas et ad initium mundi.

21. — Qui ad ordinem hierarchicum in veteri Testamento assumebantur, egebant *vocatione Dei*, VII in initio et q. 3. *purificatione, consecratione, applicatione* ad usum ministerii.

His consonant, quæ in ministris sacris novæ legis requiruntur, scilicet

1.° *Vocatio divina*, quam necessariam esse semperque fuisse probat S. Paulus ad Hebr. cap. V. ℣. 4. 5.

Ibidem q. 9. N. 9. 2.° *Purificatio*, non ea legalis, sed quoad animam coram Deo.

3.° *Consecratio*, vel ordinatio, gratiam conferens ex opere operato.

4.° *Jurisdictio* vel *missio*, quibus ad suum ministerium applicentur, et sine quibus nemo legitimè potest fideles publicè docere vel gubernare.

22. — Hierarchicum ministerium, de quo hactenùs, erat ordinarium; præter quod Judæi habue-

runt aliud extraordinarium (ministerium priori tamen collaterale, seu non adversum) Prophetarum, VIII.
qui in veteri lege maximè necessarii erant, ut homines ad Messiam præpararent. Messiam ubique inculcant, ejus adventûs et vitæ circumstantiæ simulque vocatio gentium, et dissolutio statûs Judæorum apud Prophetas frequentissima sunt.

In novo autem Testamento non defuerunt qui ad ædificationem fidelium quædam futura prædicerent.

23. — Inter Prophetas fuerunt, qui vitam *solitariam, pauperem, mortificatam cœnobiticam* sub prælati *obedientia ipso habitu distinctam* ducerent : isti hoc pacto præfigurabant mortificatam
vitam christianorum, nominatim religiosorum, prout IX.
etiam antiqui religiosi, qui quædam opera supererogatoria ex voto vel ex lege humana observabant, adumbrarunt vitam religiosorum novæ legis : major tamen perfectio prælucet in religiosis novi Testamenti per perfectas, obedientiam, paupertatem, continentiam, quas non facilè videmus omnes simul fuisse observatas antequam *filius Dei* eas afferret.

24. — Non tantùm Prophetæ novum Testamentum præsignarunt, sed ipsi etiam naturales eventus antiquorum figuræ fuerunt et præparationes ad ea, quæ in nova lege contingere debebant; Ex. G. tria objecta Prophetarum præcipua, de quibus N.° 22. *Messias, vocatio gentium, reprobatio Judæorum*, etiam per facta historica adumbrata fuerunt.

1.° Quidem Messiæ figuram gesserunt viri præcipui, Abel, Joseph, Moyses, Josuë, David, Prophetæ etc. qui ad salutem populi missi, populum sibi adversantem experti sunt, nec nisi per mul-

tas adversitates suam dignitatem capere et populi salutem procurare potuerunt. Act. cap. VII. Heb. XI. à ℣. 24 — 26.

II. Lib. Regum C. VII. ℣. 12-16. et alibi. De Salomone quoque immediato Davidis filio multa dici videntur, quæ propter alterum *filium David*, Messiam reverà dicuntur.

Ps. XXXVII 1.° Intuitu Messiæ regis pacifici, thronus David æternus et super omnes gentes asseritur.

2.° Vocatio gentium Judæis præferendarum præsignata fuit, teste Apostolo, ad Rom. cap. IX. 7-13, ad Gal. cap. IV. 23. per prælationem postgenitorum primogenitis : *Seth, Japhet, Abraham, Isaac, Jacob, Judas cum Levi et Joseph, Phares, Ephraïm, Samuël, David, Salomon,* fratribus à Deo ipso prælati sunt.

Vocationem eam *gratuitam* fore, insuper præfigurarunt, gratuita vocatio Abrahæ ac terræ Chanaän promissio ejusque consecutio. Deut. cap. IX, ad Rom. cap. IV. ℣. 16.

Heb. C. XI. I. Mach. C. II. ℣. 16. Electi omni tempore ex fide vixerunt, per adversa amici Dei promissa expectaverunt. Jac. cap. V. ℣. 11

Judith VIII. Quinimo populus Israël non nisi per multas remoras intrare potuit in requiem terræ promissæ, figuram requiei cœlestis. Heb. cap. IV. ℣. 8-11. undè *servitus Ægyptiaca* sicut et *captivitas Babylonica*, captivitatem dæmoniacam expressit, et liberatio ex eis liberationem ex hac.

Vocatio autem sola non sufficit nisi accedat in bonis perseverantia ; hinc S. Paulus per figurarum veterum commemorationem christianos monet speciatim ne *murmurarent*, neque rebellarent adversùs auctoritatem. I. Cor. cap. X. ℣. 10. et II. ad Hebr. cap. X. ℣. 28. 29.

3.° Rejectio Judæorum figurata fuit *postpositione* primogenitorum in suprà dictis casibus.

Item hi, Heb. IV. ℣. 6. *quibus prioribus annuntiatum est non introïerunt* (in terram Chanaan) *propter incredulitatem*, tantùm filii eorum in eam introducti sunt duce Josuë seu Jesu.

Sic Judæi, licèt priores et potiores regni Messiæ promissiones haberent, noluerunt in id intrare propter superbam suam incredulitatem. Porrò Prophetis atque eventibus naturalibus in præfigurando novo Testamento accedunt cæremonialia, quæ et ipsa præfigurativa, ad regnum Messiæ manuducebant. (Infrà N. 27 et 28 etc.)

25. — Veri Prophetæ de quibus suprà Num. VIII. q. 3.
22. et 23. signis supernaturalibus missionem suam
divinitùs probabant; verùm etiam erant *falsi pro-* IX.
phetæ idololatrici; aut saltem sine missione pro-
phetantes et prioribus adversantes. Similiter erant XI.
qui vitam religiosorum æmulabantur, sectarii quidem *Pharisæi* et *Esseni*, qui à bona origine, plerique in vitia gravia et errores degeneravêre; istis pejor erat alia secta, quæ origine mala fuit et hæretica, *Saducæorum* nempè, qui erant planè materialistæ, dicentes *non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum*. Act. XXIII. 8.

26. — Ex dictis Num. 17. 19 et 20. liquet unitas, quæ sub utroque Testamento fuit, regiminis hierarchici, atque adeo *unitas fidei* per eamdem explicationem Scripturæ sacræ et traditionis Num. 18. 19; sed etiam sub utroque Testamento observabatur *unitas cultûs externi*, quo in eadem societate populus Dei colligebatur.

27. — Cultus apud Judæos externos consistebat præsertim in hisce tribus:

1.° In Sacramentis.

2.° In Sacrificiis.

3.° In instrumentis materialibus cultûs divini.

XV. q.4. 1.° Quidem Judæi per *circumcisionem* intrabant in *synagogam* sicut nos per *baptismum* in *Ecclesiam ;* deindè complura habebant *sacramenta*, figuras sacramentorum novæ legis, quæ tamen non *practica* erant ex *opere operato*.

2.° Habebant suas legales *observantias*, et festa instituta in memoriam miraculorum et beneficiorum, quæ Deus ipsis præstiterat, et in præfigurationem futurorum sub Messia in exemplum meretur notari festum *paschæ* et quæ in eo festo observanda erant.

XIV. 28. — Secundò unitas cultûs externi consistebat in determinatis sacrificiis, quæ iterùm erant præfigurationes sacrificii nostri tum cruenti in cruce, tum incruenti in altari. Hæc *sacrificia*, *sacramenta*, *observantiæ legales* etc. per se non nisi legalem seu externam coram lege munditiam operabantur ; poterant equidem Judæi ex spiritu fidei in futurum Redemptorem ea observare, atque ita hæc iis prodesse potuerunt ad veram coram Deo sanctitatem.

29. — 3.° cultûs externi unitas apud Judæos speciatim consistebat in *unitate instrumentorum* materialium cultûs, quæ Deus ipse præcripserat: præceperat insuper Dominus : *cave ne holocausta tua offeras in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus.* Deut. cap. XII. ℣. 13.

Locum eum à Deo electum constituerunt :

1.° Tabernaculum, deindè templum.

Istud præceptum de unitate loci sacrificiorum eo maximè fine latum erat, ut religionis quin et reipublicæ unitas servaretur, præcaveretur cultus idololatricus, unitas Dei inculcaretur.

De tabernaculo et de templo agit Becanus cap. XIII. N.° 2, etc.

30. — Tabernaculum autem et templum diversa alia divini cultûs instrumenta continebant ; verùm inter ea nullum venerabilius erat, quàm *arca fœderis*, confecta ad continendas tabulas legis, ejusque operculum *propitiatorium.*

Erant hæc omnia in summa veneratione apud Judæos, tum quòd prisca beneficia et miracula memorarent, tum quòd ventura prænuntiarent : nec dubium est quin ad nomina *arcæ, templi,* etc. veri et spirituales judæi altiora cogitarent, rerum cœlestium sacramenta venerarentur, et novam Jerusalem, novum templum, novam arcam intuerentur.

Hinc tanta piorum suspiria, quibus exultabant ad sanctuarium Lib. II. Reg. cap. VI. ℣. 20. 21. ibidem cap. XV. 24-26. Psalm. XXXVI. ℣. 8. LXXX. ℣. 5. et passim in psalmis.

Indè etiam accidit, ut prophetæ in eodem sæpè sermone jungant, quæ Jerusalem materialem, quæ Ecclesiam, et quæ gloriam cœlestem concernunt, à figura ad res figuratas subitò ascendentes.

31. — Quid jam apud christianos respondet cultui huic externo Judæorum ?

Nos habemus nostra sacramenta virtute majora (*ex opere* scilicet *operato* effectus operantur spirituales) utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, ut loquitur S. Aug. lib. XIX. contra Faustum cap. 13. Habemus sacrificium infinitò dignius quàm omnia antiqua : habemus disciplinam, festa nempè, jejunia, vestes speciales, aliasque cæremonias liturgiæ, cæremonias sacramentorum, requisita in ordinandis etc., quæ licèt omnia non ubique eodem modo observanda sint, spiritu

tamen *disciplina una est :* cùm omnes catholici parati sint et esse debeant *centro unitatis* , uni capiti obedire.

COROLLARIUM.

32. — Divina legislatio, successio ordinis hierarchici, unitas et sanctitas religionis, protectio Dei in populum suum etc. tum in veteri tum in novo Testamento, utrumque populum, Judaïcum et christianum distinguunt à cæteris omnibus, unusquisque, qui sincero corde veram religionem quærebat, vel quærit, facilè eam invenire, nec in amplectenda errare poterat vel potest (Num. 49.)

2.° Ex præfatis quoque patet, quàm necessaria fuerit et sit in utroque populo *intolerantia* ut dicunt, *religiosa*, quâ fit, ut populus qui ductum Dei sequitur in officio religionis cum nulla *secta* vel *falsitate* concordiam religiosam inire possit(Josue XXII. ℣. 12. etc. I. Esd. IV. 3. — I. Mach. II. ℣. 19.-22. — Jois Cor.) IV. ℣. 22.

Quæ societas luci ad tenebras ?

Quæ autem conventio Christi ad Belial ?

II.Cor.cap. VI. ℣. 14. 15. *Qui autem intrat per ostium pastor est.... et oves illum sequuntur.*

...... *alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo.* Jois. cap. X. 2. 4.

En principia catholica.

Nec potuit quidem umquam populus Dei prolabi ad religiosam tolerantiam.

Hæc enim supponit veram esse hanc propositionem : *veritates revelatæ, certè quidem parvi pendi possunt, vel non suppetit medium certum revelatas à non revelatis discernendi :* utraque autem propositionis pars pariter falsa est, ut ex prædictis constat.

DE REBUS POLITICIS PRISCORUM.

33. — A capite XVII. ad finem tractat Becanus de *regimine civili* deque legibus judicialibus quibusdam pro societate humana divinitùs datis.

Regimen populi Dei ab initio repetere juvabit.

34. — Quemadmodum Deus hominem creavit *naturâ suâ societati destinatum*, ita etiam ipse dignatus est humanæ societatis rex et legislator esse. Deus tamquam rex auctoritatem visibilem et supernaturalem exercuit erga Adam, Abel et Caïn, Noë, Abraham, Isaäc et Jacob, eorumque posteros, præcipuè in deserto, duce Moyse peregrinantes; deindè sub Josuë et judicibus extraordinariè ad populi liberationem aut gubernationem missis: sub istis nempè Patriarchis Deus leges positivas præscripsit, malos punivit, bonos remuneravit, visibiles superiores, populum, etiam quantum ad temporalia gubernaturos constituit, sancivitque: tempore quidem Patriarcharum Deus voluit ut capitibus familiarum tamquam nativis rectoribus et superioribus obedirent, atque adeò primum hominum regimen fuit *regimen paternum*, quod, spectata antiquorum Patriarcharum longævitate, pronum admodum et facile fuit.

(N. B. vixerunt nempè Adam cum Mathusalem annos 243; Mathusalem cum Sem filio Noë 98; Sem cum Abraham 150, hic cum Isaac 75; Joseph inter et nativitatem Moysis anni non ampliùs 69. intercedunt.)

Patriarchæ vivebant planè liberi et soli Deo subjecti, eorumque familia, quæ conflabatur ex multis familiis subalternatis filiorum et nepotum, constituebat *parvum statum*, cujus rex erat *pro-*

toparens , et quidem Abraham v. g. ceu rex spectari potest, qui cum regibus fœdera iniit, regibus bellum infert per suos etc. simile quid postea observabatur de *Isaac*, *Ismaël*, *Jacob*, *Esau*, ut ita *civitas*, ut vocant, Deo ipso disponente exsurrexerit.

COROLLARIUM.

35. — Ex dictis patet, quàm absurda sint commenta philosophorum, qui supponunt homines fuisse ab initio planè liberos, id est nulli auctoritati vel debito obediendi subjectos : *æquales* fuisse jure ad possessiones ; solâ suâ electione et arbitrariâ voluntate in societatem convenisse : omnem obediendi obligationem non aliundè quàm ex *pacto sociali* liberè inito dimanare !!!

Homines non sunt, ut fingunt, unâ nocte ex humo profecti.

Postea ex servitute Ægyptiaca educti, in deserto gubernati sunt per Moysen famulum Dei, sub quo et initium videmus *tribunalium ordinariorum*, quæ postea populum Israël in ordine continuerunt.

36. — Moysi *Deus* suffecit Josuë, qui populum Israël in terram promissam induceret, sortesque suas unicuique tribuum assignaret, id quod et fecit sub Josuë, eoque mortuo, populus perrexit regi per tribunalia divino jussu instituta, certosque tribuum principes, adeò ut formam reipublicæ non amitteret.

37. — Hujus reipublicæ caput Deus erat, qui in populi necessitate extraordinariè suscitabat judices, qui Israëlitas de manu hostium liberarent, ac Dei nomine regerent, sic ut tempore judicum et per judices *Deus*, diceretur regnare in populum.

Sæpius ob sua peccata traditi sunt in potestatem hostium, at pœnitentes singulis vicibus mirabiliter ex eadem liberati.

38. — Pertæsi nihilominus istius tam divini tamque paterni gubernii Israëlitæ sibi à Samuële postulant *Regem, sicut et universæ habent nationes* : postulationem hanc ægrè fert Deus; instantibus tamen constituit regem à Deo ipso electum, à Samuële unctum, perque sortes populo divinitùs designatum, quo pateat, *non esse potestatem nisi à Deo. Locutus est* porrò *Samuël ad populum legem regni et scripsit in libro et reposuit coram Domino*.

Regi Israëlitarum sua olim lex seu (ut modo loquerentur) *constitutio* præscripta erat per Moysen Deuter. XVII. 14-20, ubi continentur ea, quæ regem ipsum directè concernunt, sed insuper *judiciales* habebat leges, determinantes *modum*, justitiam observandi erga proximum.

Erant eæ leges divinitùs per Moysen omnes *unâ vice* datæ et tales, ut sine ulla additione, demptione vel immutatione solæ sufficerent rei-publicæ seu statui Judæorum, usque ad ejus finem.

39. — Quemadmodum Saül divinitùs rex constitutus fuit, ita, eo reprobato, David de tribu Juda à Deo designatus, et à Samuële unctus est in regem; deindè cùm David haberet multos filios, *Salomon* ut successor Davidi assignatus est. I. Par. XXVIII, ℣. 5.

David rex constitutus est cum jure successionis in familia sua, et reverà omnes reges regni Judæ de posteritate Davidis fuerunt, mansitque sceptrum, id est suprema potestas gubernandi, in tribu Judæ usque ad tempora Messiæ juxta illud : *non auferetur sceptrum de Juda,.... donec veniat qui mittendus est.* (Gen. XLIX. ℣. 10.)

40 — Potestas itaque erat *sacra* seu à Deo ipso sancita, et qui eam tenebat, dicebatur : *sedere super solium Domini* I. Par. XXIX. ℣. 23. — II. Par. IX. ℣. 8.

Erat insuper *absoluta*, ita ut rex quamdiu viveret nulli homini subjectus esset ; erat tamen subjectus legibus divinis iisque positivis quidem, attamen tempore veteris Testamenti immutabilibus.

Erat adeò Deus ipse supremus *Monarcha* cujus *vicarii et ministri* erant reges, cujus advenæ et coloni erat populus judaïcus : *terra.... mea est, et vos advenœ et coloni mei estis*, ait Dominus (Levit. XXV. 23.)

41. — Quò autem magis pateret gubernii Judaïci à Deo dependentia, debebant principes ac reges Deum consulere per Pontifices, ejusque oracula expectare (Num. XXVII. ℣. 21.) : et quò idem gubernium suaviùs atque moderatiùs esset, Reges sub se habebant senatum, à quo similiter consilium in rebus majoris momenti peterent.

Erat itaque, ut ex prædictis patet, *potestas* utraque, *civilis* et *sacra*, divinitùs instituta : attamen una erat planè independens ab altera : unde Ozias rex, *dum adolere voluit incensum*, à sacerdote audire debuit : *non est tui officii Ozia,.... sed sacerdotum* etc., et leprâ divinitùs percussus est. (Confer II. Par. cap. XXVI. ℣. 18.) Hæc independentia inter sacra et profana, ecclesiastica et civilia, multò potentior, etiamnum est in novo Testamento.

DE LEGE JUDICIALI.

42. — Lex judicialis regem et populum pariter docebat *modum positivum* justitiam cum proximo observandi. De ea Becanus à cap. XVII et sequentibus. Ex eodem autem prænotemus quædam quæ

tamquam fundamentalia puncta statûs Judæorum considerari possunt.

1.° Terra Chanaän patribus eorum promissa æqualiter divisa est per Josuë inter familias primitivas duodecim tribuum, nam tribus Levi specialem portionem non habuit, sed per cæteras tribus est dispensa (N.° 20. suprà.)

2.° Ut hæc terræ divisio esset stabilis et perpetua, nemo poterat suum agrum aut villam rusticam in perpetuum alienare : anno nempè jubilæi hæ possessiones redibant ad pristinos dominos eorumque familiam. (Levit. xxv.)

3.° Divisio possessionum, eorumque reditus ad pristinos dominos, merè conducebant ad hoc, ut nemo supra modum dives, nemo planè egenus, nec longo tempore possessionibus avitis orbatus esset in populo Judaïco:

Eædem dispositiones Judæis calcar addebant ut hereditarium rus diligenter colerent et ad fertilitatem perducerent ampliorem : erat autem agricultura præcipua ars mediumque potissimum quo Respublica Judaïca nutriebatur et fovebatur.

4.° Sicut anno jubilæi possessiones redibant ad priores dominos, ita anno quovis septimo seu sabbatico debita Hebræis remittebantur (Deut. xv. et Exodi xxi.)

43. — Porrò S. Thomas ad hunc modum dividit 1. 2. q. 104. art. 4. in Corp.
leges judiciales : « dantur quædam præcepta de » institutione principum et officio eorum et de re» verentia eis exhibenda : dantur etiam quædam » pertinentia ad concives ad invicem, putà circa » emptiones et venditiones et judicia et pœnas : » dantur etiam quædam pertinentia ad extraneos, » putà de bellis contra hostes et de susceptione » peregrinorum et advenarum : dantur etiam quæ-

» dam pertinentia ad domesticam conversationem » sicut de servis et uxoribus et filiis. »

In singulis ex hisce quatuor classibus multa continentur de castris, v. g. de bellis, de matrimonio et servitute. Tota hominis vita sub tutela religionis collocata erat, omnes civium actiones, singulares et communes privatæ et publicæ religionis ductu regebantur.

DE FINIBUS LEGUM CÆREMONIALIS ET JUDICIALIS.

44. — Juvat fines utriusque legis hìc simul perscrutari eò quòd aliqui utrique communes sint. Non erant quidem leges cæremoniales et judiciales, imò nec ipsa lex moralis, eo fine datæ ut Judæos in præmium nudæ observationis transmitterent in vitam æternam, hujus adeptio fieri nequit sine fide: *Lex autem non erat ex fide :* habebant quidem ex traditione patrum promissiones æternas, verùm non erant tamquam præmium pro legis observatione nisi operarentur ex fide.

Ad quid igitur lex data erat?

℞. Fines generales, ad quos præscripta erant ea, quæ ad cæremonialem legem revocabantur (suprà N.° 27) sunt sequentes :

Exod. XII. 25. XIII. 24. Deut. IV. 20. 1.° Ut ea in memoriam revocarent beneficia et miracula patribus exhibita, nec non ut ostenderent antiquitatem et veritatem religionis.

2.° Ut præfigurarent et adumbrarent Messiam et ea quæ in novo Testamento futura erant : antiqua scilicet erant *umbra futurorum : corpus autem Christi.* Coloss. II. 17.

3.° Ut per *legalem* sanctitatem, quam conferebant *veram* coram Deo præfigurarent et ad eum excitarent, *Deumque in reverentia haberent* Ju-

dæi : et sanè si legalia præcepta ex fide et obedientia erga Deum observarent, actum supernaturaliter bonum, aut etiam meritorium exercebant.

4.° Per legalia præcepta mirificè consolidabatur unitas religionis atque reipublicæ (suprà N.° 29.)

5.° Observantiæ legales quæ plurimæ erant et inter eas multæ sancta cum lætitia conjunctæ aptissima erant regula contra superstitionem gentium idololatrarum, ideò Moyses plura sancivit, directè opposita usibus vicinorum populorum.

6.° Per legales ritus et observantias valetudini corporali prospicere studuit Judæorum legislator. Huc sanè multum confert munditia corporalis quam pro diversis circumstantiis inculcat; ad hoc conducit abstinentia à sanguine et à multis cibis duræ digestionis vel malè salubribus, quos inter immundos recenset; majus periculum infectionis à sordibus, sanguinis usu vel aliis cibis duris imminet sub climate calidiore, quàm in regionibus magis septentrionalibus.

45. — Fines cæremonialium, 4, 5 et 6to loco recensiti *unitas religionis* et *rei-publicæ; horror idololatriæ*, et valetudo procurabantur etiam per legem judicialem: in hac ubique observare est, quomodò Moyses studuerit populum suum reddere sanum, numerosum, suâ sorte contentum, corporalibus commodis abundantem. Insuper populum istum ex servitute eductum, modestiâ, humanitate, clementiâ et civilitate informari satagit. Exempla moderationis et clementiæ observari possunt in iis, quæ circa bellum præscribuntur (Becani XVIII.) Item circa servos, ancillas, mercenarios, peregrinos et pauperes (XXVI.)

Sanctitati, fœcunditati et paci matrimonii prospicit Moyses quantum tunc fieri potuit, ut videre est cap. XXI, XXII, XXIII, XXIV et partim XXV.

Cætera capita Becani XIX, XX, XXV. exhibent exempla pœnarum aliquarum, quibus judæi, duræ cervicis populus, in officio continerentur, aliquarum inquam pœnarum exempla habes ibi, non omnium; etenim ferè singula prævaricatio præceptorum Decalogi si externa et gravis foret morte plectebatur.

46. — Leges istæ judiciales duræ erant et accommodæ conditioni Judæorum, quos in suo statu timoris et servitutis metu pœnarum à peccatis absterrere necesse erat.

Erant etiam eæ multò minus perfectæ, quàm lex christiana : Comparetur v. g. matrimonium veteris cum matrimonio novi Testamenti, quod *monogamum, indissolubile et sacramentum* est. Sed nec tantæ perfectionis capaces erant Judæi antiqui ; verùm si legem Judæorum componas cum legibus gentium, earum etiam, quæ civilitate præ primis celebres, legem suam, de manu Philosophorum accepisse se gloriabantur ; leges Mosaïcæ infinitis passibus illis præcellunt. Nec Moyses potuit imitari philosophos, cum multa sæcula eos præcesserit ; at quidem philosophos Moysen, easque mosaïcas leges reverà imitatos fuisse plus quàm probabile est (N.° 49.)

47. — Moyses itaque verè exclamare potuit (Deut. IV. ℣. 8.) *quæ est alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, justaque judicia et universam legem.*

Legem, quæ se ipsam commendat intrinsecâ suâ sanctitate et morali rectitudine perpetuâ existentiâ et sorte Judæorum miraculis innumeris,

publicis et palpabilibus, quæ in ipsa legislatione atque etiam deinceps contigerunt; accedunt personales qualitates et virtutes Moysis : quibus omnibus nihil prorsùs comparari potest, nisi legislatio istius Prophetæ, quem Deus per Moysen prædixit : *Prophetam suscitabo iis, de medio fratrum suorum similem tibi* et ipsum nempè legislatorem, qui, expectatio gentium, omnes gentes verum Dei cultum docuit Christus Redemptor noster.

48. — Et sicut Moyses veterem, ita Christus novus legislator novam legem confirmavit miraculis plurimis et manifestissimis, quæ ipsi hostes testes oculati negare non potuerunt; ita ut jureméritò dixerit Salvator : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent : nunc autem* etc. Jois XV. ℣. 22-24.

Quod autem legem Mosaïcam attinet, eam Christus non solvit, sed adimplevit; quomodo autem illam adimpleverit, hìc in unum contrahere non abs re fuerit :

1.° Quidem legem cæremonialem et judicialem abrogavit, quia *imperfectæ* et *figurativæ* erant nec attemperatæ universis gentibus ad fidem vocandis : pro figuris autem istarum legum rem ipsam figuratam exhibuit, et per passionem suam et mortem easdem consummavit; ita ut per mortem Christi lex cæremonialis et judicialis *mortua* facta sit, seu obligare cessarit. Antea jam Christus expressè revocaverat legem *Talionis*, polygamiam et libellum repudii, quæ ob duritiam cordis Judæis permissa erant (Matth. V. 32 et 38. XIX. 4. et 5.)

2.° Quantum ad legem moralem, hujus breve compendium conclusit in charitate Dei et proximi : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde; et proximum sicut teipsum* : idque propter Deum;

inculcavit etiam per proximum intellige omnem hominem, communis nobiscum naturæ, quantumvis inimicum aut persecutorem.

3.° Finem porrò et Spiritum legis exprimit, dicens, beatitudinem non esse constituendam in voluptatibus, aut commoditatibus, honoribus et divitiis, sed in possessione Dei, ad quem pervenitur abnegatione suî, bajulatione crucis, sequelâ Christi, humilitate voluntariâ. Novum itaque Testamentum in *melioribus, quàm vetus repromissionibus sancitum est;* at bonis invisibilibus et æternis.

4.° Vitiosam hinc et pharisaïcam rationem exercendi opera corrigit, inculcans, ut non ad vanam gloriam ea fiant, sed propter Deum atque adeò quantum est ex parte intentionis *in secretò;* Deus scilicet non ad opus externum tantùm respicit; sed vel maximè ad interna, præprimis ad intentiones cordis.

5.° Quædam præcepta imperfectè aut malè Judæis explicata à Pharisæis, Christus perfectiori explicatione supplet, aut corrigit, veluti præcepta, de juramento, de honorandis parentibus (Matth. xv.) *non occides; non mœchaberis;* (Matth. v.)

6.° Legi suæ Christus superaddit nova et efficaciora observandi motiva, præsertim charitatis; explicatiùs loquitur de Deo, de vita æterna etc. novaque mysteria multa revelat.

7.° Superaddit gratiam, qua observaretur, abundantiorem, et quidem instituit septem sacramenta ac novum sacrificium, quæ *ex opere operato*, gratiæ effectus operantur.

8.° Legi præceptivæ adjunxit tria consilia Euangelica, (N.° 23.)

9.° Et generatim exemplum suum obedientiæ

in legibus perfectè observandis : *parum erat hortari verbo nisi firmaret exemplo.* (S. Aug. in psalm. LXIII. ℣. 2.)

Et reverà quàm heroïcos virtutum actus hæc omnia in discipulis Christi produxêre! Populus Martyrum vitam pro Christo profudit; deserta Monachos, nosocomia pestiferis inservientes, desolati consolatores, mortui curatores acceperunt : Doctrina Christi docuit subditos obedientiam, superiores æquitatem, servos fidelitatem, dominos clementiam; donec tandem servitutem ipsam abrogaverit; nulla est relatio personarum, quam non perfecerit; faciem mundi universam feliciter mutavit.

49. — Deus per populum suum Judaïcum et christianum gentibus etiam et infidelibus providit de mediis agnoscendæ veræ religionis (suprà N. 3. et 32.)

Tamquam ejusmodi media, quibus verum Deum cognoscerent, considerentur sequentia : Abraham celeber per totum orientem. (Bossuet Discours sur l'histoire universelle parte II. 2.)

Joseph Prorex et Salvator Ægypti : Jacob cum sua familia in Ægypto : Moyses post multa miracula et publicissima populum indè educit : transitus maris-rubri et submersio Pharaönis cum suis : peregrinatio miraculosa in deserto per 40. annos : expugnatio terræ Chanaän : celebris in populum Theocratia : insanabili morbo percussi Philistæi ad præsentiam Arcæ fœderis.

Porrò quàm latè celebria describuntur fuisse fama et fœdera Salomonis!

Regina Saba, Naaman Syrus, clades Sennacherib. (IV. Reg. XIX.) Legatio Babyloniorum ad Ezechiam, ut interrogarent de portento. (II. Par. XXXII. 31.)

Judæi per captivitatem veniunt in Babyloniam; hìc miracula contra Nabuchodonozorem (Dan. VI. ℣. 26.) Cyrus rex Persarum et Medorum.

Postea notissimus fit populus Hebraïcus Ægyptiis, Græcis, Romanis; adde *templum famosissimum in toto orbe.* (II. Mach. II. 23.) : hùc reges munera mittunt, hùc adoratum veniunt alienigenæ, quorum etiam multi religionem Judaïcam amplexi sunt : et certò *tempore Salomonis proselyti inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti.* (II. Par. II. 17.)

Accedit quòd gentiles sapientes ex lectione librorum Judaïcorum et commercio cum doctioribus inter Judæos plurimum profecerint (Eusebius præpar. Euangel. l. IX.)

Origenis contra Celsum antiqua existit versio librorum sacrorum saltem aliquorum; deindè ea, quæ LXX. interpretum vocatur; gentiles autem Scripturam sacram scrutati sunt : expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum. (I. Mach. II. ℣. 48.)

Et Tertullianus (Apologetici cap. 47) quis Poëtarum, quis sophistarum, qui non omninò de Prophetarum fonte potaverit ?

Latè hoc ostendit Huet : propositione 4.ta cap. 10.mo maximè num. 6.to in demonstratione Euang. Confer quæ dicit Ovidius Metamorph. de creatione mundi, de ætatibus, de diluvio, etc.

50. — In novo autem Testamento medium veritatem salutis agnoscendi est in Ecclesia à Christo fundata, quæ longo excellentiori modo quàm synagoga vetus omnibus lucem præfert : hæc est iste *mons domûs Domini in vertice montium*, Isaïæ II. ℣. 2. civitas supra montem posita Matth. V. 14. *una*, *sancta*, *catholica*, *apostolica*, quam qui agno-

scere nolunt, *diligunt magis tenebras quàm lucem*, veritatem Dei repellunt, cùmque suam electionem auctoritati divinitùs constitutæ præferant, proprio judicio condemnati sunt. (Tertull. de præscript. cap. VI.)

Domine, nomen tuum in æternum: Domine, memoriale tuum in generationem et generationem. (Ps. CXXXIV. ℣. 13.)

MONITUM

MARTINI BECANI.

VETUS Testamentum differt à Novo, sicut figura Christi ab ipso Christo: (1. *Cor.* 10. 6.) sicut umbra imaginis ab imagine: (*Heb.* 10. 1.) sicut promissio à donatione: (*Act.* 3. 18. *et Rom.* 1. 2.) sicut epistola atramento scripta, ab epistola spiritu Dei scripta: (2. *Cor.* 3. ℣. 3.) sicut servitus à libertate, ancilla à domina, Agar à Sara: (*Galat.* 4. 24.) sicut timor ab amore: (*Rom.* 8. 15.) sicut sanguis hircorum, à sanguine Christi: (*Heb.* 9. 12.) sicut occultum à patefacto: (*Aug. lib.* 16. *de Civ. Dei c.* 26.) sicut inchoatum à perfecto, semen ab arbore, spica à frumento. *D. Th.* 1. 2. *q.* 107. *art.* 3.

Hinc sequitur primò, nos Christianos in novo testamento feliciores esse quàm fuerint Judæi in veteri. Nam illi erant servi; nos liberi: illi filii Agar; nos Saræ. Illi habebant solam figuram; nos rem figuratam. Illi umbram imaginis; nos ipsam imaginem. Illis promissus erat Christus; nobis donatus. Illi timore ducebantur; nos amore. Illis occulta erant mysteria Incarnationis et Redemptionis; nobis patefacta. Illi offerebant sanguinem hircorum; nos sanguinem Christi Redemptoris. Illi habebant

litteram; nos spiritum. Illi semen; nos arborem. Illi spicam; nos triticum. Illi testamentum inchoatum; nos perfectum. Illi mortem, nos vitam.

Secundò sequitur, cognitionem unius testamenti multùm prodesse ad cognitionem alterius. Qui enim videt figuram Christi conspirare cum ipso Christo; et umbram imaginis cum ipsa imagine, pleniorem habet cognitionem, quàm qui alterum sine altero cognoscit, nec unius cum altero consensum et proportionem advertit. Similiter qui confert servitutem cum libertate, timorem cum dilectione, mortem cum vita, semen cum arbore, spicam cum tritico, meliùs percipit utriusque naturam et conditionem; quàm si alterum sine alterius collatione spectaret. Denique qui mysteria Incarnationis, Passionis, Mortis et Resurrectionis Christi, prout jam impleta sunt, confert cum iis-ipsis, prout in veteri testamento sub umbra ac velamine occultabantur, magis confirmatur in fide ex illa collatione et consensu, quàm si vel sola mysteria sine umbris, vel solas umbras sine mysteriis, per se seorsim consideraret.

Ob hanc causam propositum mihi est, explicare doctrinam veteris testamenti, ut ex ea plenior et perfectior habeatur doctrina novi testamenti, et ex consensu, conspiratione, et analogia utriusque doctrinæ inter se collatæ certò constet, eam veram esse fidem et religionem novi testamenti, quæ retinet consensum, conspirationem, et analogiam cum doctrina veteris testamenti. Eam esse falsam et adulterinam, quæ non retinet.

ANALOGIÆ

VETERIS NOVIQUE TESTAMENTI

CAPUT PRIMUM.

DE SCRIPTURA ET TRADITIONE VET. TESTAM.

Quæritur 1. Quinam sint libri Canonici veteris testamenti? 2. Qui fuerint primi scriptores illorum librorum? 3. An omnes linguâ Hebraïcâ primum scripti sint? 4. An omnes perierint tempore captivitatis Babylonicæ, et postea ab Esdra restaurati sint? 5. An septuaginta interpretes post captivitatem Babylonicam transtulerint omnes in linguam Græcam? 6. An quando libri veteris testamenti citantur in novo, semper citentur in sensu proprio et litterali? 7. An in veteri testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones?

QUÆSTIO PRIMA.

Quinam sint libri Canonici veteris testamenti?

1. Suppono, libros Scripturæ vocari Canonicos à canone. Canon autem duo significat. 1. Normam seu regulam, quam sequimur. 2. Catalogum seu numerum aliquarum rerum. Utroque sensu libri Scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam seu regulam quam in fide et in moribus sequi debemus: posteriori, quia in catalogum librorum divinorum relati sunt. Hoc posito, quæstio est, quinam libri veteris testamenti sint Canonici, hoc posteriori sensu, id est quinam relati sint in catalogum seu canonem librorum Scripturæ V. T.? Respondeo canon seu catalo-

gus librorum veteris testamenti duplex est : unus Judaïcus, qui tempore Esdræ, seu ab ipso Esdra, vel à concilio sacerdotum, cui ipse interfuit, confectus est (*). In isto canone consignati sunt hi libri : Pentateuchus Moysis, liber Josuë, Judicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Job, Psalterium centum quinquaginta psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Prophetæ majores quatuor, Prophetæ minores duodecim. Alter Christianus, qui authoritate Innocentii I. confectus est. In quo, præter libros jam enumeratos, continentur etiam hi : Tobias, Judith, Esther, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, et duo libri Machabæorum. Itaque tam hi quàm illi priores, Canonici sunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in canone Judæorum, non est disputatio. Omnes, tam Judæi, quàm Christiani agnoscunt illos pro Canonicis. De posterioribus aliqua dissentio est. Judæi, Lutherani et Calvinistæ negant esse Canonicos. Affirmant Innocentius I. epist. 3. ad Exuperium cap. 7. Aug. lib. 2. de doct. Chr. c. 8. Patres concilii Carthaginensis, Gelasius in concilio Romano, conc. Florentinum apud Bartholomæum Caranzam in summa conciliorum, concil. Trident. sess. 4. et omnes catholici, qui hoc concilium secuti sunt.

2. Notandum tamen est, non satis constare, an liber Esther positus fuerit in canone Judæorum, necne. Magni authores negant, ut Melito apud Euseb. lib. 4. hist. cap. 26. Athanasius in synopsi, et Greg. Naz. in eo carmine, quod scripsit de genuinis Scripturis. Affirmant Hieron. in prologo Galeato, Lyranus, et multi alii in commentario illius libri. Nobis sufficiat, positum esse in canone Christianorum, et ab Ecclesia catholica pro Canonico recipi et approbari. Et major debet esse

(*) Ita Hebræi communiter; quibus favere videtur II. Machab. c. 2. ℣. 13. Confer Calmet in hunc locum. Vide etiam Clem. Alex. *l.* 1. *stromatum;* Tertull. *l.* 1. *de Cultu femin.* cap. 3.; S. Irenæum l. 3. cap. 21. al. 25.; S. Athan. *in Synopsi;* S. Hilarium *in prologo in psalm.;* S. Chris. *homil. VIII. in ep. ad Hebræos;* S. Hier. *contra Helvid.* cap. 3. vide et infrà quæst. IV.

apud nos authoritas Ecclesiæ, quàm Synagogæ: præsertim cum certò constet, qui libri sint Canonici juxta definitionem Ecclesiæ, et tamen non certò constet qui sint Canonici juxta definitionem Synagogæ.

QUÆSTIO II.

Qui fuerint primi Scriptores librorum veteris testamenti.

1. Hic quædam certa, quædam dubia sunt. Primò certum est, Moysen scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur. Quorum primus dicitur *Genesis*, quia in eo describitur generatio cœli et terræ et aliarum rerum. Secundus, *Exodus*, quia in eo describitur egressio filiorum Israël de Ægypto. Tertius, *Leviticus*, quia in eo describitur officium Levitarum circa tabernaculum, sacrificia et alias cæremonias legales. Quartus, *Numeri*, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israël per tribus et familias suas. Quintus, *Deuteronomium*, id est, lex secunda, quia in eo repetitur et explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sinaï. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moysis, vel à Josuë, vel ab aliquo alio addita sunt.

2. Certum est, Davidem scripsisse Psalterium. Est tamen dubium, an scripserit omnes psalmos in eo contentos. Affirmant Chrysost. Theodoret. Cassiodor. Euthym. Aug. et alii apud Bellarm. lib. de Script. Eccles. Negant Hilar. et Hieron. apud eundem, asserentes compositos esse ab iis authoribus, qui in titulis psalmorum nominantur, ut sunt Moyses, David, Salomon, Asaph, Chore, Idithum. Priorem sententiam sequitur Bellarm. loc. cit. et Alphonsus Salmeron tom. 1. prolog. 19. can. 5.

3. Certum est, Salomonem scripsisse Proverbia, Ecclesiasten et Canticum canticorum. De lib. Sapientiæ quæstio est. Aliqui tribuunt Philoni Judæo, Alii plerique Salomoni. quibus assentior. Nam auctor cap. 9. ℣. 7-8 de seipso sic loquitur: *Tu elegisti me*

Regem populo tuo , et judicem filiorum tuorum et filiarum : et dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo. Quæ verba non possunt intelligi , nisi de Salomone. Quamquam fieri potuerit , ut omnes et singulæ sententiæ , quæ continentur in illo libro fuerint Salomonis , et postea ab aliquo alio in unum corpus redactæ sint. Et sic censet Bellarm. loco citato.

4. Certum est , quatuor prophetas majores, et similiter duodecim prophetas minores , vel scripsisse , vel saltem dictasse suas prophetias , quæ nunc extant: Jeremias dictavit, ut ipsemet fatetur cap. 36. num. 1. et seqq.

5. Certum est , Esdram scripsisse librum primum Esdræ. Dubium est de secundo. Isidorus lib. 6. Originum cap. 2. putat utrumque ab Esdra : Bellarm. et Salmeron priorem ab Esdra , posteriorem à Nehemia conscriptum esse.

6. Certum est , librum Ecclesiastici scriptum esse à Jesu filio Syrach, ut ipsemet testatur tum in præfatione ejusdem libri, tum cap. 50. v. 29. his verbis: *Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Syrach Jerosolymita.*

7. De aliis libris nihil certi est. Dicam, quod boni authores dicunt. Liber Josuë scriptus est , vel ab ipso Josuë ut multi colligunt ex cap. ult. ℣. 26. vel ab alio , ut contendit August. Torniellus lib. in Annal. Judicum et Ruth , à Samuële. Duo priores libri Regum, ab eodem Samuële. Duo posteriores , itemque duo libri Paralippomenon , ab Esdra , vel ab aliquo alio. Liber Job. vel ab ipso Job , vel à Moyse , qui post illum vixit. Liber Tobiæ , vel à Tobia seniore , vel à juniore , ut multi colligunt ex cap. 12. ℣. 20. Liber Judith ab Eliachim magno sacerdote. Nam apud Judæos , teste Josepho , *l.* 1. *contra app.* munus sacerdotum erat res gentis suæ celebriores litteris consignare. Liber Esther à Mardochæo , qui rei gestæ interfuit. Liber primus Machabæorum à Joanne Hircano Pontifice. Secundus ab incerto authore, qui fatetur

se omnia compendiosè desumpsisse ex libris Jasonis Cirenæi (2. Mach. 2. 24.)

QUÆSTIO III.

An omnes libri veteris testamenti primùm scripti sint linguâ Hebraïca?

1. Serarius in proleg. Bibliacis c. 3. q. 2. dicit omnes linguâ Hebraïcâ scriptos esse, si nomen linguæ Hebraïcæ sumatur latiùs. Bellarm. lib. 2. de verbo Dei c. 4. ait, vel Hebraïcè, vel Chaldaïcè, vel Græcè scriptos esse. In re non dissentiunt. Pro quo notandum, triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco distingui posse. Unam purè Hebraïcam : alteram purè Chaldaïcam : tertiam mixtam ex utraque, quam Syriacam vocant. Judæi ante captivitatem Babylonicam usi sunt linguâ purè Hebraïcâ. At tempore captivitatis Babylonicæ, cœperunt loqui Chaldaïcè, non quidem perfectè ; sed partim Chaldaïcè, partim Hebraïcè. Hinc orta est tertia lingua, quâ Judæi post captivitatem Babylonicam usi sunt usque ad Christum, ac deinceps. Et hæc tertia vocabatur vel Syriaca, ut dixi, vel Hebraïca, latè sumendo nomen linguæ Hebraïcæ. Unde patet linguam Hebraïcam dupliciter accipi posse. 1. Pro purè Hebraïca. 2. Pro mixta ex Hebraïca et Chaldaïca. Priori modo sumitur Gen. 39. ℣. 14. et 4. Reg. 18. ℣. 26. et Dan. 1. ℣. 4. et Dan. 2. ℣. 4. Posteriori sumitur Joan. 5. ℣. 2. et Joan. 19. ℣. 13. vide authores citatos.

2. His positis, dicendum est, omnes libros V. T. qui habentur in canone Judæorum, scriptos esse linguâ purè Hebraïcâ : nisi quod in libro Esdræ et Daniëlis, quædam partes sermone Chaldaïco annexæ sunt. De aliis libris, qui sunt extra canonem Judæorum, sic sentiendum est. Liber Esther scriptus est purè Hebraïcè. Libri Tobiæ et Judith, purè Chaldaïcè ; ut cum D. Hieron. docet Serarius in comment. utriusque libri, et Bellarm. lib. 2. de verbo Dei c. 3. Liber Sapientiæ, Ecclesiastici, Baruch, et duo Machabæo-

rum extant Græcè. An autem aliqui ex illis, primò Syriacè scripti sint, dubium est. Vide Bellarm. c. 4.

QUÆSTIO IV.

An omnes libri V. T. perierint tempore captivitatis Babylonicæ, et postea ab Esdra restaurati sint?

1. Hoc intelligitur de iis libris V. T. qui fuerunt Hebraïcè scripti ante captivitatem Babylonicam. Magni authores putant, illos periisse tempore captivitatis, quando Hierosolima fuit eversa, et templum Salomonis, in quo libri illi servabantur, à Chaldæis incensum. Sed postea ab Esdra ex suggestione Spiritûs S. fuisse restauratos, et iisdem verbis, quibus antè conscriptos. Hæc sententia tribuitur Clementi Alexand. Theodoreto, Irenæo, Basilio, Tertull., Eusebio, Hieron. apud August. Torniell. in annal. anno mundi 3447. num. 4. Et nititur duplici fundamento : prius est quòd unicum tantùm fuerit exemplar Scripturæ V. T. quod in templo Salomonis servabatur. Si ergo illud exemplar in conflagratione templi periit, necesse est nullum aliud superfuisse : ac proindè fuisse necessarium ut ab aliquo novum exemplar conscriberetur. Posterius est, quia lib. 4. Esdræ c. 14. ℣. 44. legimus, Esdram divino Spiritu afflatum per 40 dies dictasse multos libros, eosque à quinque viris, ipso dictante, fuisse scriptos. Quos verisimile est, non alios fuisse, quàm libros V. T. qui perierant in eversione templi.

2. Hanc sententiam refellit Bellarm. lib. 2. de verbo Dei c. 1. Torniell. loco cit. et alii recentiores. Et meritò, quia nititur infirmis fundamentis. Quod sigillatim sic ostendo. Primò, incertum est, an exemplar Scripturæ perierit in conflagratione templi. Imo certius est, non periisse; nam illud exemplar asservabatur in latere arcæ Domini. (Deut. 31. ℣. 26.) At arca Domini fuit erepta ex incendio per Jeremiam prophetam (2. Mach. 2. ℣. 4.) Ergo et exemplar Scripturæ fuit ereptum. Secundò, falsum est, præter illud uni-

cum exemplar, quod erat in arca vel juxta eam, non fuisse aliud : nam rex habebat aliud, quod ex illo erat transcriptum. (Deut. 17. ℣. 18.) Tertiò utrumque exemplar, tam illud quod servabatur in arca, quàm aliud, quod habebat apud se rex, erat tantùm exemplar Deuteronomii, seu legis Mosaïcæ, non autem aliorum librorum V. T. Ergo saltem alii libri non perierunt in conflagratione templi. Quartò, Liber quartus Esdræ, ex quo contraria sententia confirmatur, apocryphus et fabulosus est. Et hæc ipsa fabula de qua agimus, refelli potest ex lib. 2. Esdræ, qui Canonicus est. Nam c. 8. ℣. 1.-2. sic legimus : ..... *Congregatus est omnis populus ...... et dixerunt Esdræ scribæ, ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israëli. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum.* Ubi non dicitur conscripsisse, sed attulisse librum Deuteronomii, quem apud se, utpote sacerdos, asservabat.

3. Neque obstant citati Patres. Non enim asserunt, Esdram ex memoria dictasse omnes libros V. T. quasi jam antea periissent ; sed dispersos collegisse, et in ordinem redegisse : ac, si quid in iis fuisset depravatum, emendasse. Simile quid scribit Athan. in Synopsi: *narratur*, inquit, *et hoc de Esdra : cùm libri sacri per incuriam populi, et diuturnam captivitatem perirent ; ipsum, cùm esset vir industrius, et lector perdiligens, verique ac recti studiosissimus, eos omnes libros apud se custodivisse, et postea eos in commune protulisse, atque ita ab interitu quodammodò vindicatos conservasse.*

QUÆSTIO V.

An LXX interpretes, post captivitatem Babylonicam, transtulerint libros V. T. in linguam Græcam, et quomodò id factum sit.

1. Certum est, tempore Ptolomæi Philadelphi, qui vixit trecentis ferè annis ante Christum, septuaginta

duos seniores Judæorum , in Ægyptum vocatos esse ab eodem Ptolomæo , ut Scripturam V. T. ex Hebraïca transferrent in Græcam linguam. Ita refert Aristæus in historia de hac ipsa re, qui tunc præsens erat. (*) Josep. lib. 12. Antiq. c. 2. Philo. lib. 2. de vita Moysis. Tertull. in Apolog. Athan. in Synopsi. Epiphan. de mens. et pond. Aug. lib. 18. de Civit. Dei c. 24. de doct. Christ. c. 15. et alii passim. Nisi quod Irenæus lib. 3. c. 25. Et Clem. Alexand. lib. 1. Stromat. putent hoc factum esse sub Ptolomæo Lagi filio , qui Philadelphum proximè antecessit.

2. At dubium est. 1. An isti LXX seniores transtulerint omnes libros V. T. , an tantùm aliquos. 2. Quomodo id fecerint. 3. Quantæ authoritatis sit hæc translatio. 4. An adhuc extet. Circa primum duplex est opinio. Una, quòd transtulerint solam legem Mosaïcam. Ita Hieron. in quæst. Hebraïcis , et in c. 2. Ezech. et in c. 2. Micheæ. Et probat ex Aristæo , Josepho , et Philone, qui solius Pentateuchi mentionem faciunt. Altera , quòd transtulerint omnes libros V. T. Ita Irenæus , Clemens , Epiphanius et Aug. locis cit. Hanc sententiam sequitur Bellarm. lib. 2. de verb. Dei c. 6. et probat tripliciter. Primò , quia apostoli in citandis testimoniis prophetarum , usi sunt græcâ translatione. At tempore apostolorum , nulla erat græca translatio , nisi LXX interpretum. Secundò , quia verisimile est, Ptolomæum regem , qui ex toto terrarum orbe comparabat libros pro sua bibliotheta , habuisse etiam libros prophetarum , et consequenter curasse eos transferri. Tertiò , quia omnes dicunt miraculosè factum esse , quòd translatio spatio 72 dierum fuerit absoluta. At nullum esset miraculum , si sola lex Mosaïca fuisset translata.

3. Nec obstat quòd Aristæus , Josephus , et Philo solius legis mentionem faciant : nam nomine legis sæpè

(*) Primus omnium , teste Calmeto in Dict., Aristæi meminit Flav. Jos. ejusque historia plerisque recentioribus criticis fabulosa videtur : quod ex Scaligero paucis probat Valesius in annot. ad cap. 9. l. v. hist. Eccles. Eusebii ; pluribus verò ex Hodio , Andreas Pauly , proleg. in S. Script. Diss. VII. c. 2.

intelligitur totum vetus testamentum, ut Joan. 10. ℣. 34. *Nonne scriptum est in lege vestra : quia ego dixi, Dii estis?* Quod tamen scriptum est in psalmis (Psal. 81. ℣. 6.) et Joan. 15. ℣. 25. *Ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est : quia odio habuerunt me gratis.* Quod etiam scriptum est in psalmis (Psal. 24. ℣. 19.) et 1. Cor. 14. ℣. 21. *In lege scriptum est : quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic.* Quod scriptum est in Isaia c. 28. ℣. 11.

4. Circa secundum, consentiunt quidem authores, 72 senes Hebræos (videlicet sex ex unaquaque tribu) utriusque linguæ peritissimos, spatio 72 dierum mirabili consentione, libros V. T. ex Hebraïco sermone in Græcum transtulisse : sed in eo discrepant, an singuli separatim, an verò bini et bini, an denique omnes simul inter se conferentes, id fecerint. Triplex opinio est. Prima, singulos separatim inclusos fuisse in singulis cellulis, et divino miraculo factum esse, ut singulorum translationes non solùm in sensu, sed etiam in verbis ipsis consentirent : ita ut fuerint 72 exemplaria, ne in minimo quidem puncto discrepantia. Ita Justinus in orat. exhortatoria ad Gentes (ubi etiam asserit, se apud Alexandriam vidisse vestigia cellularum) Cyrillus Catech. 4. Irenæus, Clemens et Aug. locis citatis. Altera, binos et binos in cellulis inclusos fuisse ; ita ut fuerint 36 exemplaria, quæ mirè inter se conspirarent. Ita Epiphanius loco citato. Tertia, omnes simul in eadem basilica sedisse, et inter se conferentes, unum exemplar confecisse. Ita Hieron. præfatione in Pentateuchum. Et probat ex Aristæo et Josepho. Nam Aristæus, qui fuit præsens, apertè scribit, eos simul contulisse singulis diebus usque ad horam nonam. Et Josephus qui etiam narrat rem gestam, nequidem meminit cellularum, quod tamen fecisset pro honore suæ gentis, si putasset ita contigisse.

5. Circa tertium, omnes authores fatentur translationem 72 interpretum divinitùs factam esse, ac proindè, magnam habere authoritatem. Solus Hieronymus videtur aliter sentire. Nam præfatione in Pentateuchum as-

serit, non fuisse vates, sed tantùm interpretes. Et alibi sæpè reprehendit illorum versionem, præsertim in quæstionibus Hebraïcis, in libro de optimo genere interpretandi, in epistola ad Suniam, et Fretellam, et in commentariis prophetarum. Quamquam, ut verum fatear, non reprehendat ipsam versionem, sed vitia quæ postea in eam irrepserunt.

6. Nam præfatione 1. in libros Paral. sic scribit : *Si LXX interpretum pura, et ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Nunc verò, cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata.* Et præfatione 2. *Nec hoc 72 interpretibus; qui Spiritu S., pleni, ea quæ vera fuerunt, transtulerant; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis inemendatè scriptitant, et sæpè tria nomina subtracti sè medio syllabis, in unum vocabulum cogunt.* Et præfat. in Esdram et Nehemiam. *Si quis autem vobis LXX opposuerit interpretes, quorum exemplaria, varietas ipsa lacerata et inversa demonstrat, mittite eum ad euangelia, in quibus multa ponuntur de veteri testamento, quæ apud LXX interpretes non habentur velut illud.* Quoniam Nazaræus vocabitur : et, ex Ægypto vocavi filium meum : et, videbunt in quem compunxerunt : *multaque alia, quæ latiori operi reservamus : et quærite ab eo, ubi scripta sunt, cùmque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus, quæ nuper à nobis edita, maledicorum linguis quotidie confodiuntur.*

7. Circa quartum, aliqui putant Græcam versionem LXX interpretum planè periisse. Alii rectiùs non quidem periisse; sed valdè corruptam ac vitiosam esse. Hoc patet ex verbis Hieronymi jam citatis. Deindè, ex Justino, qui in dialogo cum Triphone ait, multis locis depravatam esse à Judæis. Tertiò, ex Philone et Aristæo, qui asserunt, primam versionem, quæ à LXX interpretibus facta est, non solùm quoad sensum, sed etiam quoad verba exactè consonâsse cum Hebræo textu. Addit Aristæus, diligenter fuisse examinatam, antequam

poneretur in bibliotheca regis, ex omnibus acclamatum, sanctè, et singula esse translata, ut nihil addi, nihil demi possit. At versio Græca, quæ nunc extat, in multis dissentit ab Hebræo textu; nam multa habet, quæ in Hebræo non sunt. Multa non habet, quæ in Hebræo sunt. Multa habet falsa. Videatur Hieron. locis citat. et Bellarm. l. 1. c. 6. (*)

QUÆSTIO VI.

An, quando libri V. T. citantur in novo, citentur tantùm in sensu litterali?

1. Suppono, testimonia Scripturæ tripliciter citari posse. Primò, in sensu litterali, qui à Spiritu S. intentus est. Secundò, in sensu mystico, qui etiam à Spiritu S. intentus est. Tertiò per quandam accommodationem, quam quisque pro suo arbitrio facere potest, modò piè ac prudenter id faciat, sine ulla falsitate vel absurditate. Vide Gabr. Vasquez 1. p. d. 13. c. 2. in fine.

2. Nunc quæstio est, an Christus et apostoli quando

(*) Plerique recentiores Hermeneutæ, ut suum, quod à sectariis mutuârunt, tueantur paradoxon: *tuto nusquam tramite incedere posse theologum, sine notitia textûs hebraïci*, huic versioni detrahere gestiunt, sub obtentu quòd in multis discordet à textu originali: sed esto deficiat ab hebræo moderno et punctato, an ideò etiam ab originali, quo usi sunt LXX, manuscripto valdè antiquo? Apostoli et viri apostolici passim eâ usi sunt; hanc ætate S. Hieronymi, ut ipse testis est in ep. ad Pammach. *legebant omnes Christi ecclesiæ, tam græcorum, quàm latinorum, item Syrorum et Ægyptiorum; hanc, tamquàm sola esset, recepit ecclesia*, et ex hac etiam *in latinam linguam interpretatum est, quod ecclesiæ latinæ tenebant*, ut scribit S. Aug. l. 18. *de civit. Dei*, cap. 43; et quamvis ecclesia latina versionem S. Hier. ei prætulerit, græca tamen usu suo eam probare pergit, quæ omnia luculenter evincunt mendâ, quæ in illam irrepsisse, aut etiam ab initio extitisse supponuntur, non tanti esse momenti ut authentiam ei auferre debeant. Meritò igitur Wilh. Smits *proleg.* 1. *in psalm.* cap. IV. art. 2. « Dicant neoterici: sic exponunt R. Salomon, Aber Ezra, Kimhi. Addant, per me licet integram Rabbinorum catervam. Reponat Romano-Catholicus: sic reddunt LXX ab omni retrò posteritate agniti, commendati. » Vide cæterùm si lubet Muratorium, *de ingen. moderat.* lib. III. cap. 16.

citant testimonia Moysis et prophetarum, citent ea in sensu tantùm litterali? An aliquando etiam in sensu mystico, vel per accommodationem? Resp. quædam citant in sensu litterali; quædam in sensu mystico, quædam per accommodationem.

3. Exempla primi generis passim obvia sunt. Matth. 19. ℣. 4. citatur illud Gen. 1. ℣. 27..... *masculum et fœminam creavit eos.* Et Act. 3. ℣. 25. citatur illud Gen. 12. ℣. 3..... *In semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.* Et Rom. 4. ℣. 3. citatur illud Gen. 15. ℣. 6. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* Et Rom. 13. ℣. 9. citatur illud Exod. 20. ℣. 14. *Non adulterabis: non occides: non furtum facies.* Hæc et multa alia, citantur in sensu litterali, quem ipsa verba proximè et immediatè significant.

4. Exempla secundi generis. Primum Gen. 21. ℣. 10. *Ejice ancillam hanc, et filium ejus: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Hoc secundùm litteram intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahæ, et de filio ejus Ismaële. At apost. (Gal. 4. ℣. 30.) citat in sensu mystico de Synagoga. Nam quod in V. T. secundum litteram scriptum est, Abrahamum habuisse unam ancillam, quæ erat Agar, et unam liberam, quæ erat Sara: hoc mysticè significabat Deum habiturum Synagogam, tanquam ancillam, et Ecclesiam Christi, tamquam liberam. Item quod in V. T. secundùm litteram scriptum est, Agar cum suo filio Ismaële fuisse ejectam et repudiatam: Saram verò cum suo filio Isaac mansisse cum Abrahamo: hoc mysticè significabat, Synagogam Judæorum repudiandam, non item Ecclesiam Christianorum.

5. Secundum, Exod. 12. ℣. 46. et Num. 9. ℣. 12..... *Nec os illius confringetis*; quod secundùm litteram dictum est de agno paschali, cui non frangebantur crura, cùm in sacrificio mactabatur. At euangelista citat in sensu mystico de Christo, qui per agnum paschalem fuit præfiguratus. (Joan. 19 ℣. 36.)

6. Tertium, Deuteron. 25. ℣. 4. *Non ligabis os bovis.* .. Quod secundùm litteram intelligitur de vero

bove, qui in area triturat, seu grana frumenti excutit. At Apostolus mysticè his verbis,.... *Non alligabis os bovi trituranti:* explicat de prædicatoribus euangelii, quibus alimonia seu sustentatio neganda non est. (1. Cor. 9. ℣. 9.) Quamquam aliqui putent per accommodationem illis applicari.

7. Quartum, Oseæ 11. ℣. 1...., *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Quod secundùm litteram intelligitur de populo Israël, qui ex Ægypto per Moysen eductus est in terram promissionis. Euangelista mysticè intelligit de Christo, qui cum Maria matre, et Josepho revocatus est ab Ægypto per Angelum. (Matth. 2. ℣. 15.)

8. In his et similibus exemplis, notandum est sensum mysticum esse, qui proximè significatur, non per verba Scripturæ, sed per res ipsis verbis significatas. Quo pacto Synagoga et Ecclesia mysticè significantur per Agar et Saram, Christus per agnum paschalem: prædicatores euangelii per boves triturantes. Reditus Christi ex Ægypto per reditum filiorum Israël ex Ægypto, et sic deinceps.

9. Exempla tertii generis; primum, Zach. 4. ℣. 3. *Duæ olivæ super illud candelabrum aureum.* Quod secundùm litteram intelligitur de Jesu filio Josedech, et de Zorobabele duce Juda. At apost. Joan. per accommodationem applicat duobus testibus, Enoch et Heliæ, qui ab antichristo interficiendi sunt. (Apoc. 11. ℣. 4.) Vide Vasquez 1. part. disp. 14. c. 10.

10. Secundum, Isaiæ c. 29. ℣. 13. *Populus iste.... labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me.* Quod secundùm litteram intelligitur de illis Judæis, qui erant tempore Isaiæ. At Christus accommodat Scribis et Pharisæis sui temporis. (Matth. 15. ℣. 8.) Vide Vasquez ibid. cap. 5.

11. Hic modus utendi testimoniis Scripturæ per accommodationem, valdè frequens est apud Patres et concionatores. Sic Ecclesia accommodat B. Virgini, quod scriptum est Cant. 1. ℣. 4. *Nigra sum, sed formosa.* Sic Aug. illud apostoli 2. Cor. 3. ℣. 6. *Littera.... occidit, spiritus autem vivificat.* Per accommodationem explicat

de littera et sensu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. Luc. 22. ℣. 38.... *Ecce duo gladii hic*.... accommodatè intelligit de duplici potestate Pontificis, spirituali et temporali. Sic Greg. illud Gen. 1. ℣. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna*.. intelligit de Pontifice et Imperatore. Hujusmodi exempla propè infinita sunt.

QUÆSTIO VII.

An in veteri testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones.

1. Judæi præter Scripturam habebant etiam traditiones, et quidem duplices. Nam aliæ erant Pharisæorum quas Christus in euangelio reprehendit : aliæ Mosaïcæ quæ erant laudabiles, et ad salutem necessariæ. Traditiones prioris ordinis erant hæ :

2. Prima, quòd ante sumptionem cibi lavandæ essent manus. Matth. 15. ℣. 1.-2. *Accesserunt ad eum... Scribæ et Pharisæi, dicentes : quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lavant manus suas, cùm panem manducant.*

3. Secunda, quòd etiam inter comedendum illa lotio sæpius esset repetenda. Marci 7. ℣. 3. *Pharisæi et omnes Judæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum.* Hinc in nuptiis Canæ Galilææ, erant sex Hydriæ positæ secundùm purificationem Judæorum. (Joan. 2. ℣. 6.) In quibus Hydriis erat aqua ad lavandas manus inter prandendum.

4. Tertia, quòd venientes è foro non deberent cibos capere nisi loti essent. Marci 7. ℣. 4. *Et à foro nisi baptizentur, non comedunt : Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servâre, baptismata calicum, et urceorum, et æramentorum, et lectorum.*

5. Quarta, quòd cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. ℣. 11. *Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus : quare cum Publicanis et peccatoribus manducat magister vester?* Similia habentur Lucæ 5. ℣. 30.

6. Quinta, quòd nequidem permittendum esset, ut quis à peccatoribus tangeretur. Lucæ 7. ℣. 39. *Videns autem Pharisæus qui vocaverat eum, ait intrà se dicens : hic si esset propheta, sciret utique, quæ, et qualis est mulier, quæ tangit eum : quia peccatrix est.* Ubi manifestè apparet, Pharisæum fuisse miratum, quòd Christus à muliere peccatrice pateretur se contrectari, eò quòd hoc esset contra morem et traditionem Pharisæorum, quorum vox erat hæc : *recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es....* Isaiæ 65. ℣. 5.

7. Sexta, quòd in sabbato non liceret ægros sanare. Lucæ 6. ℣. 7. *Observabant autem Scribæ et Pharisæi si in sabbato curaret : ut invenirent, unde accusarent eum.* Et Joan. 9. ℣. 16. *Dicebant ergo ex Pharisæis quidam : non est hic homo à Deo qui sabbatum non custodit...* Loquebantur de Christo, qui cæco visum restituerat in sabbato.

8. Septima, quòd famelici non possint spicas vellere et comedere in sabbato. Matth. 12. ℣. 1-2. *Abiit Jesus per sata sabbato : Discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, et manducare. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei : ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.*

9. Octava, quòd frequenter esset jejunandum et orandum. Matth. 9. ℣. 14. *Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter : discipuli autem tui non jejunant?* Et Luc. 5. ℣. 33. *Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, et obsecrationes faciunt :.... tui autem edunt et bibunt?*

10. Nona; quòd omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent Deo. Matth. 23. ℣. 23. *Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, anethum, et cyminum; et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium et misericordiam et fidem. Hæc oportuit facere, et illa non omittere.* Hìc decimare, idem est, quod decimas dare. Est ergo hic sensus : vos Pharisæi datis decimas omnium rerum, etiam minimarum, quod non facitis ex præcepto Dei

scripto in lege Mosaïca, sed ex vestra traditione non scripta : et interim negligitis ea , quæ vobis in lege præcepta sunt. Hæc debebatis facere , et illa non omittere.

Ubi notandum est , triplici titulo potuisse dari decimas. 1. Ex præcepto legis Mosaïcæ. 2. Ex voto. 3. Ex traditione. Ex præcepto debebant dari decimæ de frugibus , de pomis arborum , de bobus , ovibus et capris. (Levit. 27. ℣. 30.) Ex voto , poterant dari pro arbitrio voventium. (2. Paralip. 31. ℣. 6) Ex traditione solebant Pharisæi dare decimas , menthæ , anethi , cymini , et similium rerum minimarum , quas alii non dabant ; nec ex præcepto legis tenebantur dare , ut docet D. Thomas 2. 2. q 87 , art. 2. ad 3. Jansenius in concord. Euang. c.84. Maldonat. in c. 18.Lucæ ℣.11. Francisc. Lucas in c. 23. Matth. ℣. 23. Quo nomine gloriatur quidam ex Pharisæis in Euangelio , cùm ait : *Non sum sicut cæteri homines : Jejuno bis in sabbato : decimas do omnium quæ possideo* Quasi dicat : hoc cæteri homines non faciunt. Dant quidem decimas vini , frumenti et olei ; sed non omnium bonorum etiam minimorum , ut ego et reliqui Pharisæi facimus.

11. Decima , quòd qui juraret per templum vel altare , non esset reus criminis : qui autem juraret per aurum templi , vel per oblationes , quæ in altari fiebant , esset reus. Matth. 23. ℣. 16 , et seqq. *Væ vobis duces cæci , qui dicitis : quicumque juraverit per templum , nihil est : qui autem juraverit in auro templi , debet. Stulti et cæci : quid enim majus est , aurum , an templum , quod sanctificat aurum ? Et quicumque juraverit in altari , nihil est : quicumque autem juraverit in dono , quod est super illud , debet. Cæci : quid enim majus est , donum an altare , quod sanctificat donum ?*

12. Undecima , quòd filii non tenerentur reipsa parentes suos honorare aut illis benefacere : sed quòd abundè sufficeret , munus aliquod Deo offerre. Matth. 15. ℣. 3. et seqq. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ? Nam Deus dixit : Honora patrem , et matrem , et : qui maledixerit*

patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: quicumque dixerit patri, vel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit: et non honorificabit patrem suum aut matrem suam: et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

13. Hæ fuerunt præcipuæ traditiones Pharisæorum, quantum ex euangelio licet colligere. Et quamquam aliquæ earum essent bonæ ex suo genere; aliæ malæ, aliæ indifferentes, aut utiles, Pharisæi tamen propter omnes reprehendebantur à Christo, ob has causas. Primò, quia ipsi ex earum observatione quærebant inanem gloriam, et opinionem sanctitatis apud homines cùm nihil minùs quàm sancti essent. Matth. 23. ℣. 5. *Omnia verò opera sua faciunt ut videantur ab hominibus.....* Hinc passim in euangelio vocantur hypocritæ, et sepulchra dealbata.

14. Secundò, quia ex quarumdam observatione sectabantur etiam opes ac divitias; præsertim ex longis orationibus, quas in eum finem recitabant. Matth. 23. ℣. 14. *Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes....* Et Marci 12. ℣. 38-40. *Cavete à Scribis..... qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis.* Ubi comedere seu devorare domos viduarum, nihil aliud est, quàm spoliare seu exhaurire. Nam viduæ veniebant ad Pharisæos, tamquam ad homines sanctos (quippe qui sanctitatem simulabant) et eorum orationes pretio emebant.

15. Tertiò, quia superstitiosè minutiora quædam servabant, et alia majora negligebant, ut paulò antè dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum, et interim negligebant judicium et misericordiam in dijudicandis causis, quæ ad ipsos deferebantur. Et hoc sensu accipi potest illud Matth. 23. ℣. 24. *Excolantes culicem ,..... camelum autem glutientes.*

16. Traditiones posterioris generis (de quibus hîc potissimùm agimus) erant tres præcipuæ. Prima, quòd omnes et singuli libri, qui in canone Judæorum con-

signabantur, essent verè divini et à Deo inspirati. Hoc fide credebant Judæi, et tamen nusquam in veteri testamento scriptum est. Secunda, quòd femellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale, non minùs quàm masculi; qualecumque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc ullibi in V.T. scriptum est. Tertia, quòd cruenta ipsorum sacrificia significaverint mortem Christi. Hoc etiam erat dogma fidei; nec tamen in V.T. scriptum est.

17. Duas posteriores traditiones sic explico. Judæi fide credebant, femellas concipi in peccato originali, non minùs quàm masculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas salvari non posse, nisi per aliquod remedium à Deo institutum. Debebant autem scire in particulari, quod et quale esset hoc remedium; alioqui omnes femellæ periissent sine remedio. At nusquam scriptum est in V. T. quod et quale fuerit hoc remedium in particulari: ergo per solam traditionem hoc sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria; quia sine remedio non poterant salvari femellæ: qualecumque tandem fuerit illud remedium, sive fides parentum, sive aliquid aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta sacrificia à Deo instituta esse pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant ejusmodi sacrificia per se, et propriâ virtute expiare peccata; vel virtute mortis et passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabantur. Si prius putabant, erant hæretici: si posterius, erant fideles. Sed undè habebant hanc fidem et firmam persuasionem? Non ex Scriptura, quia nusquam in V. T. id scriptum est: ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat necessaria ad salutem: non quòd necesse fuerit singulos de populo credere, futuram Christi mortem per cruenta sacrificia præfigurari; sed quòd necesse fuerit aliquos id credere, præsertim sacerdotes et doctores, quibus incumbebat cura docendi et instruendi alios: alioqui tota Synogoga in hoc quidem puncto,

quod sanè erat gravissimum, fuisset sine fide. Quod absurdum est. (Vide D. Th. in 2. 2. quæst. 2. art. 7.)

19. Hinc sequitur, Judæos habuisse quædam per Scripturam, quædam per traditionem. Magis tamen usi sunt traditione, quàm Scripturâ; non solùm in iis rebus, quæ habebantur per solam traditionem, sed etiam in iis quæ erant scriptæ. Quod patet ex sequentibus testimoniis. Exodi 13. ℣.8.–9. *Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua......* Et Deut. 32. ℣. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi.* Et Judic. 6. ℣. 13.... *Ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt Patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus.....* Et Psal. 43. ℣. 1.-2. *Deus auribus nostris audivimus: Patres nostri annuntiaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis.* Et Psal. 77. ℣. 5.–6....... *Quanta mandavit Patribus nostris nota facere ea filiis suis: ut cognoscat generatio altera; filii qui nascentur et exurgent, et narrabunt filiis suis.*

20. Ex his testimoniis duo colliguntur. Primò, quòd traditio fuerit Judæis à Deo mandata seu præcepta. Secundò, quòd multa ex iis, quæ jubebantur docere vel discere per traditionem, apertè haberentur in Scriptura: et tamen non remitterentur ad Scripturam, sed ad traditionem. Cujus rei duplex est ratio. Una quia eo tempore Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in variis chartis, et annalibus, ut commodè ab unoquoque legi non posset. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Esdras post captivitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomii, qui erat præcipuus inter libros V. T., non habebatur passim in populo: sed unum exemplar à rege, alterum à sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoque anno (nempè anno remissionis) jubebantur illud populo prælegere.

(Deut. 31. ℣. 10.) Et hi ipsi sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo custodiendo, ut longo tempore amissum fuerit, et tandem ab Helcia Pontifice (tempore Josiæ regis) inventum, ac populo prælectum. (4. Reg. 22. ℣. 8) Undè necesse est, populum in plerisque usum fuisse traditione, de qua in præcedentibus testimoniis dictum est.

21. Quod contigit Judæis, etiam contingit nobis Christianis. Multa habemus per solam traditionem, quæ ad fidem et salutem necessaria sunt. De quibus generatim apostolus 2. Thess. 2. ℣. 14. *Itaque fratres state: et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Speciatim verò sunt hæc et similia. Primò, quòd tota Scriptura veteris ac novi testamenti sit verè divina et à Deo inspirata. Secundò, quòd Symbolum fidei sit verè canonicum et apostolicum. Tertiò, quòd infantes sint baptizandi. Quartò, quòd baptizati ab hæreticis non sint rebaptizandi. Quintò, quòd in baptismo pronuntiari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.* Sextò, quòd certus ac determinatus sit Sacramentorum numerus in novo testamento.

CAPUT II.

DE FIDE ET SYMBOLO.

1. Tres sunt virtutes theologicæ, de quibus agendum est, fides, spes, charitas. (1. Cor. 13. ℣. 13.) Dicuntur autem theologicæ, quia immediatè versantur circa Deum; in quo differunt ab aliis virtutibus. Et quidem fides versatur circa Deum, quatenùs est verax in dicendo seu revelando, spes circa Deum, quatenùs est bonus respectu nostri, seu quatenus est suprema et æterna nostra beatitudo, quam speramus. Charitas circa Deum, quatenùs in se bonus est. Fides est in

intellectu : spes et charitas in voluntate. De singulis dicam.

2. Ac primò de fide, cujus mysteria nobis revelata sunt, vel in Scriptura, vel per traditionem. Et quæritur : 1. An fides sit donum Dei, quo assentimur iis quæ à Deo revelata sunt? 2. Quid in V T. revelatum sit de Deo? 3. Quid de SS. Trinitate? 4. Quid de Christo? 5. Quibus nominibus in veteri testamento appellatus sit Christus? 6. Quis primus crediderit in Christum? 7. An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem? 8. An fides V. T. fuerit tam perfecta, quàm est fides euangelica?

QUÆSTIO I.

Quid sit fides?

1. Respondeo. Fides est donum Dei ac lumen, quo illustratus homo, certò ac firmiter assentitur iis, quæ à Deo obscurè revelata sunt, et nobis ad credendum legitimè proposita. In qua definitione aliqua notanda sunt.

2. Primò, quòd fides sit *donum Dei* (Ephes. 2. ℣. 8.) de quo disputat August. lib. de prædest. Sanctor. c. 2. contra Pelagianos et Semipelagianos. Hi dicebant initium fidei esse à nobis; non tamen fidem perfectam. Illi utrumque attribuebant solis naturæ viribus. Utrosque refellit Augustinus.

3. Secundò, quòd fides sit *lumen*. Solet autem distingui triplex lumen in intellectu hominis. 1. Lumen naturale, (Ps. 4. ℣. 7. *Signatum est super nos lumen vultûs tui Domine....*) 2. Lumen fidei. (1. Pet. 2. ℣. 9.... *Qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.*) 3. Lumen gloriæ. (Ps. 35. ℣. 10.... *In lumine tuo videbimus lumen.*) Primum reperitur in quovis homine. Secundum, in homine tantùm fideli. Tertium, in homine beato, qui clarè videt essentiam divinam.

4. Tertiò, quòd actus fidei, sit assentiri vel credere. (Philipp. 1. ℣. 29. et Heb. 11. ℣. 6.) Possumus autem rem aliquam credere. Primò, propter authoritatem

hominis asserentis. Et tunc est fides humana. Secundò, propter authoritatem Dei asserentis et revelantis. Et tunc est fides divina, de qua hìc agimus.

5. Quartò, quòd materiale objectum fidei, quod credimus, sint res à Deo revelatæ; formale, authoritas Dei revelantis. Nam, ut dixi, nos fide divinâ credimus vera esse mysteria, quæ nobis proponuntur; non ideò, quia ab homine; sed quia à Deo revelata sunt, qui nec falli potest, nec fallere. Undé etiam vocatur *prima veritas*. Hæc autem veritas includit duo attributa divina, nempè infinitam bonitatem, et infinitam sapientiam. Nam Deus quia infinitè bonus est, non vult fallere : et quia infinitè sapiens est, non potest falli.

6. Quintò, quòd actus fidei circa suum objectum, id est, circa res à Deo revelatas, habeat duas proprietates, nempè certitudinem et obscuritatem. Certitudo oritur ex infinita Dei sapientia et bonitate. Obscuritas ex revelatione. Quod sic explico. Actus fidei, quo credo mysterium SS. Trinitatis, est certus et infallibilis, quia nititur certo et infallibili fundamento, nempè authoritate Dei revelantis, qui nec falli potest propter infinitam sapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus est obscurus, quia nititur divinâ revelatione, quæ respectu nostrî obscura est. Et quidem ex duplici capite : primò ex parte Dei revelantis : non enim constat nobis clarè et evidenter, revelationem mysterii SS. Trinitatis quæ facta est, à Deo factam esse. Secundò, ex parte rei revelatæ : nam revelatio non ostendit nobis clarè et intuitivè rem revelatam; sed tantum obscurè et abstractivè. Hoc patet in simili exemplo. Quando enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus absentibus, quas numquam vidi, non efficit per suam narrationem, ut clarè incipiam videre res ipsas, de quibus narrat; sed solùm efficit, ut obscuram et abstractivam de iis habeam notitiam et cognitionem.

Sic etiam, quando Deus revelat nobis mysterium SS. Trinitatis, quod nunquam vidimus, non efficit per suam revelationem, ut clarè et intuitivè videamus hoc mysterium; sed solùm, ut obscurè et abstractivè cre-

damus tale esse, quale à Deo revelatur. Et hoc docet experientia. Hinc apostolus Heb. 11. ℣. 1. ait, *fidem esse argumentum rerum non apparentium*; quia nimirùm res illæ, quas fide credimus, non apparent, seu non videntur à nobis clarè. Et 1. Cor. 13. ℣. 12. dicit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: id est, in hac vita obscurè cognoscimus mysteria fidei: in altera clarè intuebimur.

7. Undè sequitur actum fidei esse voluntarium et liberum; non autem necessarium; vel, quod idem est, nos voluntariè et liberè assentiri rebus à Deo revelatis; non autem necessariò. Loquor autem de necessitate objecti, non præcepti. Nam ex parte præcepti quod nos obligat, necessariò debemus assentiri rebus à Deo revelatis, si volumus salvi esse; at ex parte objecti non necessariò, sed liberè. Quod sic probo. Tunc intellectus necessariò assentitur alicui objecto, vel propositioni, quando propter ipsius rei evidentiam convincitur, et quasi necessitatur ad assensum, ita ut non possit non assentiri. Tunc autem voluntariè ac liberè assentitur, quando propter rei obscuritatem non convincitur, aut necessitatur ad assensum; sed potest assentiri vel dissentiri, prout voluntati visum est. Do exemplum. Quando quis clarè videt, solem ortum esse; tunc intellectus, si advertat, propter rei evidentiam, necessariò convincitur ad formandum hunc assensum: *Sol ortus est*. Quando autem non videt ortum esse, (ut si cœcus sit) sed tamen ab alio audit ortum esse; tunc intellectus ejus non necessariò convincitur, sed à libera voluntate ad assensum movetur. Idem fit in mysteriis fidei. Beati in cœlo, qui clarè intuentur mysterium SS. Trinitatis, necessariò præbent assensum: nos in hac vita, qui non intuemur, liberè præbemus assensum. Et si voluntas pia est, credimus Deum esse trinum et unum: si impia, non credimus, et infideles efficimur. Hæc omnia prolixè disputantur à theologis in 2. 2. q. 1. et 2. Nos pauca diximus pro hoc loco et instituto.

QUÆSTIO. II.

Quid in veteri testamento fuerit revelatum de Deo?

1. Respondeo. Hæc tria potissimùm. Primò, Deum esse. Exod. 3. ℣. 14. *Ego sum qui sum.* Secundò, Deum esse unum. Deut. 6. ℣. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est.* Et Deut. 32. ℣. 39. *Videte, quòd ego sim solus, et non sit alius Deus præter me....* Tertiò, Deum habere providentiam circa homines; id est, salvare bonos, et punire malos. Sap. 6. ℣. 8..... *Æqualiter cura est illi de omnibus.* Et Deut. 7. ℣. 9-10. *Et scies, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, et fidelis, custodiens pactum, et misericordiam diligentibus se, et his qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes: et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protenus eis restituens quod merentur.*

2. Præter hæc tria; sunt multa alia, quæ ad illa revocantur. Cujusmodi sunt hæc. Deum esse bonum. (Ut Psal. 62. ℣. 1.) Esse infinitum. (Psal. 144. ℣. 3.) Esse ubique præsentem. (Psal. 138. ℣. 7.) Esse immutabilem. (Num. 23. ℣. 19.) Æternum. (Psal. 89. ℣. 2.) Omnia scientem. (1. Reg. 2. ℣. 3.) Omnipotentem. (Gen. 17. ℣. 1.) Creasse cœlum et terram. (Gen. 1. ℣. 1.) Creasse hominem ad imaginem et similitudinem suam. (Gen. 1. ℣. 26.) Dedisse illi præcepta, et promisisse vitam, si ea servaret: mortem, si non servaret. (Gen. 2. ℣. 17. et alibi.)

QUÆSTIO III.

Quid in V. T. fuerit revelatum de SS. Trinitate?

1. Respondeo. Nusquam in veteri Testamento expressè revelatum est tres esse personas divinas, unius et ejusdem essentiæ, ac realiter inter se distinctas, nempè Patrem, Filium, et Spiritum sanctum: sed tamen quibusdam locis obscurè et confusè insinuatum est, plures esse Personas, quàm unam. Solent autem

produci varia testimonia, quibus id insinuatum est, quæ breviter recensebo.

2. Primum est, Gen. 1. ℣. 1. *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Ac paulò post. ℣. 2.... *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Ubi aliqui putant, Patrem significari nomine, *Deus;* Filium nomine, *principii;* Spiritum sanctum nomine, *Spiritus Domini.* Ita Orig. et Rupertus in illum locum, quibus favet Aug. libro de Genesi ad litteram imperfecto cap. 1. Et confirmari potest hæc expositio ex eo, quòd Filius Dei de seipso dicit Psal. 39. ℣. 8. *In capite libri scriptum est de me*, id est, in initio libri Geneseos. Vide Hieronymum in quæstionibus Hebraicis in Genesim.

3. Secundum est, Gen. 1. ℣. 26. *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.....* Ubi Deus loquitur de se in plurali numero, propter pluralitatem Personarum, ut notant Origenes, Basilius, Chrysostomus, et Ambrosius in illum locum. Item Athanasius in oratione contra idola circa finem : Aug. lib. 6. de civitate Dei cap. 6. Concilium Syrmiense canone 13. et plures alii. Simile est illud Gen. 3. ℣. 22. *Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum....* Et Gen. 11. ℣. 7. *Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum.....*

4. Tertium est, Gen. 19. ℣. 24. *Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem à Domino de cœlo.* Ubi cùm dicitur, *Dominus* à *Domino* insinuantur duæ, ut minimùm, Personæ, ut sensus sit : pluit Filius à patre. Ita Ignatius in epist. ad Antiochenos, Justinus in dialogo cum Triphone. Athanasius in oratione contra Gregales Sabbellii, Hilarius lib. 5. de SS. Trinit. Concil. Syrmiense cap. 15. et alii.

5. Quartum est, Psal. 66. ℣. 8. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.* Ubi nomen *Deus* ter ponitur : bis quidem absolutè pro Patre et Spiritu sancto, et semel cum pronomine *Noster*, pro Filio, qui propter humanam naturam assumptam vocatur Deus noster. Eodem spectat illud Isaïæ 6. ℣. 3.... *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.* In quem

locum sic scribit Rabbi Simeon : *Sanctus hic est Pater : Sanctus hic est Filius : Sanctus hic est Spiritus sanctus.* Vide Galatinum lib. 2. de arcanis capite 9. et Vasquez 1. parte disp. 108. cap. 2. Confer Joan. c. 12. ℣. 41.

6. Quintum est, Zachariæ 2. ℣. 10-11. *Lauda et lætare filia Sion, quia ecce, ego venio, et habito in medio tuî, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tuî. Et scies, quia Dominus exercituum misit me ad te.* Ubi bis ponitur nomen Domini : semel pro Deo mittente, et semel pro Deo misso, id est, semel pro Patre, et semel pro Filio. Plura testimonia adducam quæstione sequenti.

7. Nota, trinitatem Personarum variis modis cognosci posse in hac vita. Primò, per revelationem supernaturalem, factam in V. T. de qua jam dixi : et hæc obscura est. Secundò, per revelationem supernaturalem, factam in novo testamento, de qua infrà dicam, quæstione decimâ. Et hæc quoad verba clarior et apertior est. Tertiò, per congruentias naturales. Cujusmodi sunt hæ. 1. Natura boni est diffundere et communicare seipsum : ergo natura infiniti boni, est communicare se infinitè. At Deus est infinitum bonum : ergo infinitè se communicat. At non communicat se infinitè extra se per productionem creaturarum : ergo debet se infinite communicare intra se, per productionem personarum ejusdem essentiæ et naturæ. Secundò, ad perfectam beatitudinem requiritur consortium æqualium Personarum : At Deus est perfectissimè beatus : ergo debet habere consortium æqualium Personarum. Tertiò, melius est Deum ab æterno aliquid produxisse, quàm otiosum fuisse : at ab æterno non produxit creaturas extra se : ergo produxit Personas divinas intra se.

8. Quartò, potest cognosci trinitas Personarum per vestigia creaturis impressa. Nam omnes creaturæ propter ternarium numerum quem in se habent à suo Creatore, videntur clamare à SS. Trinitate creatas se esse. Quòd aliquot exemplis demonstrabo. Primò : in unaquaque creatura sunt tres passiones entis, *unum*,

verum, *bonum*. Secundò, tota universitas creaturarum dividitur in tria genera. Nam aliæ sunt spirituales, ut Angeli; aliæ corporales ut cœli, elementa, lapides, plantæ, bruta animalia; aliæ mixtæ ex corpore et spiritu, ut homines. Tertiò, Angeli, dividuntur in tres hierarchias, supremam, mediam et infimam. Et singulæ hierarchiæ in tres ordines. Quartò, unusquisque Angelus, sicut etiam unaquæque anima rationalis habet tres facultates, memoriam, intellectum, voluntatem. Memoria repræsentat Patrem qui habet ideas omnium rerum in se. Intellectus Filium, qui est sapientia Patris. Voluntas Spiritum sanctum, qui est amor procedens à Patre et Filio. Vide August. lib. 9. de SS. Trinit. et seq. Bellarm. lib. 2. de Christo cap. 6.

QUÆSTIO IV.

Quid in V. T. fuerit revelatum de Christo?

1. Respondeo. Multa de Christo fuerunt revelata. Et speciatim hæc. Primò, quòd esset nasciturus ex semine Abrahæ. (Gen. 22. ℣. 18.) Secundò, ex familia David. (Jeremiæ 23. ℣. 5.) Tertiò, quòd ex Virgine. (Isaïæ 7. ℣. 14.) Quartò, quòd in Bethleëm. (Michææ 5. ℣. 2.) Quintò, quòd certo tempore. (Gen. 49. ℣. 10. Et Daniël 9. ℣. 24. Et Aggæi 2. ℣. 7.) Sextò, quòd prædicaturus euangelium salutis et pacis. (Isaïæ 61. ℣. 1.) Septimò, quòd facturus miracula. (Isaïæ 35. ℣. 5.) Octavò, quòd redempturus genus humanum, et pro humano genere moriturus. (Isaïæ 53. ℣. 4. Et Daniël 9. ℣. 26.) Nonò, quòd descensurus ad inferos, et tertiâ die resurrecturus. (Psalm. 15. ℣. 10. Et Jonæ 2. ℣. 1.) Decimò, quòd ascensurus ad cœlum. (Psalm. 67. ℣. 19.) Undecimò, quòd sessurus ad dexteram Dei Patris. (Psal. 109. ℣. 1.) Duodecimò, quòd missurus Spiritum sanctum. (Isaïæ 44. ℣. 3. Et Joëlis 2. ℣. 28.) Decimotertiò, quòd judicaturus vivos et mortuos. (Psal. 95. ℣. 13.) Hæc omnia clariùs constant ex novo testamento.

2. Quæres, an etiam revelatum fuerit in veteri te-

stamento, Christum fore Deum simul et hominem? Respondeo : Clarè revelatum fuit fore hominem, obscurè Deum. Prior pars patet ex dictis : quia clarè revelatum fuit Christum nasciturum et moriturum ; quod non potest intelligi, nisi secundùm humanitatem. Posterior colligitur ex variis Scripturæ locis. Psal. 2. ℣. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ex quo loco probat apost. Heb. 15. Christum esse majorem Angelis, quia ab æterno genitus est à Deo Patre per divinam generationem. Item Psal. 96. ℣. 7. *Adorate eum omnes Angeli ejus*. Quo etiam loco utitur apost. ibid. Item Psal. 109. ℣. 1. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*. Quem locum explicat ipsemet Christus. Matth. 22. ℣. 44. Item Isaïæ 35. ℣. 4..... *Deus ipse veniet et salvabit vos*. Ubi apertè loquitur de Christo, ut ex contextu patet. Item Baruch. 3. ℣. 36. *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum*. Ubi etiam est sermo de Christo, quia sequitur ℣. 38. : *post hæc in terris visus est et cum hominibus conversatus est*. Item Michææ 5. ℣. 2. *Et tu Bethleëm Ephrata parvulus es in millibus Juda : Ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël, et egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis*. Ubi insinuatur duplex Christi generatio, una humana, cùm dicitur : *ex te mihi egredietur*. Altera divina cùm additur : *et egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis*.

3. Hìc obiter notandum est, hæc testimonia veteris testamenti, in quibus agitur de Christi Divinitate, per se quidem obscura esse ; sed tamen, quia pleraque in novo testamento clarioribus verbis explicata sunt, facilius intelligi à Christianis, quàm olim intellecta fuerint à Judæis : quia Judæi non habuerunt illam explicationem, quam Christiani habent. Quomodò autem hæc claritas novi, et illa obscuritas V. T. intelligenda, sit dicetur q. 9.

QUÆSTIO V.

Quibus nominibus fuerit Christus appellatus in veteri testamento?

1. Respondeo. His potissimum. 1. Deus. (Isaïæ 35. ℣. 4. et Baruch 3. ℣. 36.)
2. Emmanuël, id est, nobiscum Deus. Isaïæ 7. ℣. 14.
3. Dominus Davidis. Psal. 109. ℣. 1.
4. Dominus legifer noster, rex noster, judex noster. Isaïæ 33. ℣. 21.
5. Christus. Dan. 9. ℣. 26.
6. Salvator et propugnator. Isaïæ 19. ℣. 20.
7. Redemptor. Isaïæ 59. ℣. 20.
8. Propheta. Deut. 18. ℣. 15.
9. Sanctus Sanctorum. Dan. 9. ℣. 24.
10. Desideratus cunctis gentibus. Aggæi 2. ℣. 8.
11. Expectatio gentium. Gen. 49. ℣. 10.
12. Brachium Domini. Isaïæ 59. ℣. 1.
13. Dominator. Malach. 3. ℣. 1.
14. Angelus testamenti. Ibidem.
15. Sol justitiæ. Malach. 4. ℣. 2.
16. Pastor. Isaïæ 40. ℣. 11. et Ezech. 34. ℣. 23.
17. Agnus. Isaïæ 53. ℣. 7.
18. Semen Abrahæ. Gen. 22. ℣. 18. ut explicat apostolus. Gal. 3. ℣. 16.
19. Stella oriens. Num. 24. ℣. 17.
20. Lux gentium. Isaïæ 9. ℣. 2.
21. Lumen Jerusalem. Isaïæ 60. ℣. 1.
22. Sacerdos in æternum. Psal. 109. ℣. 4.

Multò luculentiora nomina sortitur in novo testamento, cujusmodi ferè sunt hæc.

1. Deus. 1. Joan. 5. ℣. 20.
2. Filius Dei. ibid.
3. Filius Dei Unigenitus. Joan. 1. ℣. 18. et 3. ℣. 16.
4. Imago Dei invisibilis. Col. 1. ℣. 15.
5. Agnus Dei. Joan. 1. ℣. 29.
6. Figura substantiæ Dei. Hebr. 1. ℣. 3.

7. Sermo Dei. Heb. 4. ℣. 12.
8. Dominus noster Jesus Christus. Galat. 1. ℣. 3. et alibi sæpiùs.
9. Mediator Dei et hominum. 1. Tim. 2. ℣. 5.
10. Mediator N. T. Heb. 9. ℣. 15.
11. Salvator mundi. Joan. 4. ℣. 42. et alibi.
12. Redemptor. Act. 7. ℣. 35. et alibi.
13. Advocatus noster apud Deum. 1. Joan. 2. ℣. 1.
14. Messias. Joan. 1. ℣. 41. et Joan. 4. ℣. 25. non alibi.
15. Pastor bonus. Joan. 10. ℣. 11.
16. Primogenitus omnis creaturæ. Coloss. 1. ℣. 15.
17. Primogenitus ex mortuis. Ibid. ℣. 18.
18. Caput Ecclesiæ. Ibid.
19. Hæres universorum. Heb. 1. ℣. 2.
20. Apostolus et Pontifex confessionis nostræ. Heb. 3. ℣. 1.
21. Pontifex magnus. Heb. 4. ℣. 14.
22. Sacerdos in æternum. Heb. 5. ℣. 6.
23. Minister circumcisionis. Rom. 15. ℣. 8.
24. Lux mundi. Joan. 8. ℣. 12.
25. Via, veritas, et vita. Joan. 14. ℣. 6.
26. Ostium ovium. Joan. 10. ℣. 7.
27. Magister bonus. Matth. 19. ℣. 16.
28. Propheta magnus. Luc. 7. ℣. 16.
29. Oriens ex alto. Luc. 1. ℣. 78.
30. Lapis offensionis et petra scandali. Rom. 9. ℣. 33. et 1. Petri 2. ℣. 8.
31. Radix David. Apoc. 5. ℣. 5.
32. Leo de tribu Juda. Ibid.
33. Principium et finis, alpha et omega. Apoc. 1. ℣. 8.
34. Princeps regum terræ. Apoc. 1. ℣. 5.

QUÆSTIO VI.

Quis in veteri testamento primus crediderit in Christum?

1. Respondeo. Adamus in paradiso, cum dixit: Gen. 2. ℣. 23-24. *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de*

carne mea : hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Nam his verbis, non solùm locutus est de præsenti suo matrimonio cum Eva ; sed etiam prophetavit de futura conjunctione Christi cum Ecclesia, quæ præfigurabatur per conjunctionem Adæ et Evæ, ut interpretatur apostolus Ephes. 5. ℣. 32. ubi explicans prædicta verba, sic ait : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo, et in Ecclesia.* Undè D. Hieron. lib. 3. commentariorum in epistolam ad Ephesios ait, Adamum fuisse, et primum hominem, quia primò creatus est ; et primum vatem, quia primus de Christo et Ecclesia prophetavit. Similia habent alii Patres.

2. Sunt autem duæ partes prophetiæ ipsius. Una, quia prædixit fore, ut Christus relinquat Patrem suum, qui est Deus ; et matrem suam, quæ est cœlestis Hierusalem, et veniens in hanc terram, adhæreat uxori suæ, quæ est Ecclesia. Vide Hieron. loco cit.

Altera, quia prædixit fore, ut sicut ipse per carnale matrimonium conjunctus fuit cum Eva ; sic Christus per spirituale matrimonium conjungendus esset cum Ecclesia, juxta illud Oseæ 2. ℣. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et hoc sensu, quem multi sequuntur, matrimonium Adami et Evæ fuit figura seu typus conjunctionis Christi cum Ecclesia. Vide Cornelium à Lapide in cap. 5. ad Ephes. ℣. 32.

3. Quæres, de qua conjunctione Christi cum Ecclesia hoc intelligendum sit ? Aliqui putant, solùm intelligi de illa, quâ Christus, ut Deus conjunctus est Ecclesiæ per fidem et charitatem : non autem de illa, quâ Christus, ut homo, conjunctus est Ecclesiæ per Incarnationem. Alii rectiùs de utraque intelligunt. Nam Christus etiam ut homo, dicitur caput Ecclesiæ, sicut vir est caput mulieris. (Ephes. 4. ℣. 23.) Vide Franc. Suarez 3. p. q. 1. art. 3. in commentario.

4. Dices : si Adam præscivit venturum Christum, ergo etiam præscivit se peccaturum : quia Christus non erat venturus, nisi propter peccatum Adæ. Undè

est vulgatum illud theologorum axioma : *Si Adam non peccasset*, *Christus non venisset*. Resp. non sequitur, quia potest fieri, ut aliquis cognoscat effectum, et non cognoscat causam. Et hoc modo, Adam præscivit venturum Christum in hunc mundum, non tamen præscivit causam, propter quam esset venturus. Ita D. Thomas 3. p. q. 1. art. 3. ad 6. et in 2. 2. q. 2. art. 7. in corpore.

QUÆSTIO VII.

An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem in veteri testamento ?

1. Resp. Fuit necessaria. Omnes enim, ut minimum, tenebantur credere in venturum Christum, tamquam Redemptorem seu Mediatorem, per quem liberandi essent à peccatis. Ita docet Aug. Epist. 89. ad Hilar. q. 3. et Epist. 157. Ad Optatum, et lib. 1. contra duas epistolas Pelagianor. cap. 7. ubi asserit, justos veteris testamenti, non fuisse liberatos à peccatis, nisi per eandem fidem Christi, per quam et nos liberamur. Sicut enim nos credimus Christum venisse in hunc mundum, et per hanc fidem justificamur; sic illi credebant Christum venturum in hunc mundum, et per illam fidem justificabantur. Et hoc probat variis Scripturæ testimoniis. Act. 4. ℣. 12. *Non est in alio aliquo salus*, (nisi in Christo) *nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus*, *in quo oporteat nos salvos fieri*. Et 1. Cor. 15. ℣. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur*, *ita et in Christo omnes vivificabuntur*. Et 2. Cor. 4. ℣. 13. *Habentes autem eundem spiritum fidei*. Et Gal. 2. ℣. 16. *Scientes autem*, *quòd non justificatur homo ex operibus legis*, *nisi per fidem Jesu Christi*.... Et Gal. 3. ℣. 21-22. *Si enim data esset lex*, *quæ posset vivificare*, *verè ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato*, *ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus*.

2. Et ratio est, quia Deus non vult nos salvare nisi nostro labore et coöperatione, juxta illud Augustini:

qui creavit te sine te, non salvabit te sine te. Vult enim, ut quæramus et desideremus medicum, qui nos sanet à corruptione peccati. At homines in V. T. non poterant quærere et desiderare medicum, nisi aliquo modo illum cognoscerent. Nec poterant illum certò cognoscere in hac vita, nisi per fidem : ergo hæc fides fuit illis ad salutem necessaria.

3. Quæres, cùm multa fuerint revelata de Christo in V. T. ut suprà dictum est; an necesse fuerit omnia credere, quæ erant de illo revelata? Respondeo cum distinctione. Nam aliud est loqui de prophetis et patriarchis, quibus immediate fuit facta revelatio de Christo; aliud de aliis, qui à prophetis et patriarchis acceperunt revelationem. Priores tenebantur explicitè credere ea omnia, quæ unicuique erant revelata, ut Adam tenebatur credere futuram Christi conjunctionem cum Ecclesia : Abraham, Christum ex suo semine nasciturum : Moyses, fore prophetam suæ gentis : David, descensurum ad inferos, resurrecturum à mortuis, ascensurum in cœlos, sessurum ad dexteram Patris : Isaïas, nasciturum ex Virgine, prædicaturum Euangelium salutis, facturum miracula, redempturum genus humanum per passionem et mortem : missurum Spiritum sanctum : Michæas, nasciturum in Bethleēm : Daniël, venturum tali tempore. Hæc enim ipsis erant explicitè à Deo revelata, sivè per externam vocem, sive per internam inspirationem, sive alio modo. Debebant igitur explicitè ea credere : alioqui magnam injuriam fecissent Deo, quasi non esset verax et fide dignus.

4. Reliqui, quibus non fuit immediatè à Deo facta revelatio, erant duplices. Alii sacerdotes et doctores Synagogæ; alii subditi. His satis erat, si crederent venturum Christum, qui ipsos liberaret, juxta ea, quæ initio quæstionis dicta sunt. At illi ulteriùs tenebantur plura alia credere. 1. Quòd Christus esset futurus Deus. 2. Quòd per passionem et mortem redempturus esset humanum genus; et quæ similia sunt. Cujus rei duplex est ratio. Una quia sacerdotes erant doctores po-

puli, et judices controversiarum fidei : ergo ratione officii tenebantur omnia scire et perscrutari, quæ à Moyse et prophetis erant scripta de Christo : alioqui non potuissent alios instruere, nec in supremo concilio, cui intererant, definire controversias, quæ de venturo Christo ex Moyse, et prophetis solent proponi et disputari. Altera, quia sacerdotes tenebantur scire, cruenta sacrificia animalium, quæ ipsi offerebant esse figuras seu typos futuræ mortis Christi : itemque, sanguinem animalium, qui effundebatur, non habere ex se vim remittendi peccata, sed omnem vim accipere ex sanguine Christi, cujus effusionem præfigurabat. Hebr. 9. ℣. 12. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 2. art. 7.

5. Ex dictis constat, tria potissimùm spectari posse in Christo : 1. officium Redemptoris. 2. Divinitatem conjunctam cum humanitate. 3. Passionem et mortem. Sacerdotes tenebantur hæc omnia explicitè credere. Populus non item. Satis erat, si explicitè crederet venturum aliquem prophetam qui redempturus esset Israël. Hunc enim omnes expectabant, clamantes cum prophetis : *rorate cœli desuper et nubes pluant justum : aperiatur terra et germinet Salvatorem.* Quòd autem is futurus esset Deus, et quòd per passionem et mortem redempturus esset Israël, non necesse erat omnes explicitè credere. Vide D. Thomam loco citato.

QUÆSTIO VIII.

An sola fides in V. T. fuerit sufficiens ad salutem et justificationem?

1. Ratio dubitandi est, quia Scriptura insinuat, Abraham fuisse justificatum per solam fidem : Genes. 15. ℣. 6. et Rom. 4. ℣. 3. et Gal. 3. ℣. 6. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* Respondeo : contrarium docet Scriptura, justificatum esse, non solùm per fidem, sed etiam per spem, obedientiam, et alia pia opera. Rom. 4. ℣. 18. *Qui contra spem in spem credidit.* Et Jacobi 2. ℣. 21-22. *Abraham pater noster,*

nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides coöperabatur operibus illius, et ex operibus fides consummata est. Et Hebr. 11. ℣. 8. *Fide, qui vocatur Abraham, obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, et exiit, nesciens quò iret.*

2. Ex quibus locis colligitur, fidem, quâ Abraham justificatus est, non fuisse nudam et solitariam, sed conjunctam cum spe, obedientia, et aliis piis operibus. Illud porrò, *contra spem in spem credidit*, sic debet intelligi contra spem naturæ, credidit in spem gratiæ, et promissionis. Vel clariùs: credidit se generaturum filium quod quidem non poterat sperare, spectando cursum naturæ; quia jam erat senex, et habebat uxorem sterilem: sed tamen sperabat, spectando gratiam et promissionem Dei, quæ non fallit.

3. Quod dixit de Abraham, dicendum est etiam de aliis, qui in veteri testamento justificati sunt. Non enim per solam fidem, sed etiam per alia bona opera justificati sunt, ut colligitur ex illo Jac. 2. v. 25. *Similiter et Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, et aliâ viâ ejiciens?* Et causam addit, cur non ex sola fide: *sicut enim corpus, sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.* Ubi illa particula *fides sine operibus mortua est*, conferri debet cum illa superiùs posita: *fides coöperabatur operibus*, quam alius apostolus expressit quidem aliis verbis, sed simili ferè sensu. Gal. 5. ℣. 6. *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.*

4. Ut res tota fiat clarior, repeto quod alibi dixi; duplicem esse justificationem: primam, et secundam. Prima est, quâ quis ex impio fit justus et Deo gratus. Secunda, quâ ex justo fit justior et Deo gratior. In prima acquiritur justitia; in secunda augetur. Itaque fides et alia bona opera non eodem modo concurrunt ad primam et secundam justificationem. Ad primam concurrunt dispositivè; ad secundam meritoriè. Nam homo impius seu peccator, non potest acquirere justitiam et

remissionem peccatorum, nisi priùs sit dispositus per actum fidei, timoris, spei, dilectionis et contritionis Eccl. 1. ℣. 28. *Qui sine timore est, non poterit justificari.* Prov. 28. ℣. 25..... *Qui verò sperat in Domino sanabitur.* 1. Joan. 3. ℣. 14..... *Qui non diligit, manet in morte.* Act. 3. ℣. 19. *Pœnitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra.* At, postquam justificatus est, tunc per similes actus meretur augmentum justitiæ, et fit Deo gratior. Undè sequitur, supradictos actus dupliciter spectari posse. 1. Quatenùs præcedunt justitiam. 2. Quatenùs sequuntur. Priori modo dispositivè posteriori modo meritoriè se habent. Vide conc. Trid. Sess. 6. cap. 6. et 10.

QUÆSTIO IX.

An fides V. T. fuerit tam perfecta quàm est fides novi testamenti?

Respondeo: essentialiter fuit æquè perfecta; non tamen accidentaliter. Prior pars patet, quia essentia assensûs fidei in eo consistit, ut credamus aliquid propter authoritatem Dei revelantis. At tam Judæi in veteri, quàm Christiani in novo testamento, quidquid credunt fide divinâ, hoc credunt propter authoritatem Dei revelantis: ergo assensus utrorumque est ejusdem rationis et essentiæ. Posterior probatur, quia fides novi testamenti perfectior est in duobus. Primò, quia ad plura objecta se extendit. Nam multa mysteria fidei sunt expressè revelata in N. T. quæ non erant expressè revelata in veteri, ut mysterium Baptismi, Eucharistiæ, vocationis apostolorum, abrogationis cæremoniarum et similia. Secundò, quia ea mysteria, quæ in utroque testamento revelata sunt, multò clariùs et perfectiùs revelata sunt in novo, quàm in veteri; ut mysterium SS. Trinitatis, Incarnationis, Passionis, Resurrectionis, vocationis Gentium. Hæc enim obscurè revelata sunt in veteri, clarè in novo.

Objicies: suprà dictum est, divinam revelationem semper esse obscuram: numquam claram. Resp. Sem-

per est obscura ex parte Dei revelantis, et ex parte rei revelatæ, ut q. 1. explicatum est. At ex parte verborum quibus fit, aliquando est obscura, aliquando clara. Et hoc sensu hìc loquimur; *v.g.* revelatio SS. Trinitatis in N. T. est clara ex parte verborum. Matth. 28. ℣. 19..... *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti.* Et 1. Joan. 5. ℣. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus: Et hi tres unum sunt.* Tres, quoad Personam; unum, quoad essentiam. At in veteri fuit obscura, ut quæst. 3. ostensum est. Idem dico de mysterio Incarnationis, et vocationis Gentium. Hoc enim obscurè fuit revelatum Judæis; clarè Christianis. Juxta illud Ephes. 3. ℣. 4-5-6. *Proùt potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc revelatum est Sanctis apostolis ejus et prophetis in Spiritu. Gentes esse coheredes, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per euangelium.*

Nota: in mysterio vocationis Gentium duo spectari posse. 1. Quòd Gentiles essent vocandi ad fidem Christi. 2. Quòd essent salvandi sine onere circumcisionis et legis Mosaïcæ. Prius fuit revelatum in V. T. per Isaïam et alios prophetas. Posterius non item. Ex hac parte, apostoli habuerunt pleniorem cognitionem vocationis Gentium, quàm antiqui prophetæ. De hoc mysterio dicam iterùm cap. 15. de observantiis legalibus. §. 10.

3. Ratio autem, cur mysteria fidei in novo testamento sint clariùs explicata, quàm in veteri, patet ex suprà dictis, quia servi non tam perfectè sciunt et consilia et secreta patris-familias, quàm filii juxta illud Christi, Joan. 15. ℣. 15. *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat Dominus ejus.* At Judæi erant servi, nos filii: illi ex ancilla, nos ex libera, Galat. 4. ℣. 31. Ad hoc significandum, Moyses cùm loqueretur ad populum, faciem velabat. Nobis autem Christus *revelatâ facie locutus est*, teste apostolo 2. Cor. 3. ℣. 13.

4. Quæres, an apostolus loquatur de fide vet. testamenti cùm ait, Rom. 1. ℣. 17. *Justitia enim Dei in eo*

(euangelio) *revelatur ex fide in fidem?* Magni authores affirmant, ut Origenes, Chrysostomus, et alii, quos citat et sequitur Toletus in illum locum. Et aiunt, hunc esse sensum: ex obscura fide V.T. in claram fidem novi testamenti. Itaque juxta hos authores, sententia Pauli sic est explicanda: *Non erubesco euangelium: Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Judæo primùm, et Græco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem*, etc. Quasi dicat: non erubesco prædicare euangelium, quia tametsi appareat vile (est enim *gentibus stultitia, Judæis scandalum* 1. Cor. 1. ℣. 23.), tamen habet vim et efficaciam conferendi salutem omni credenti, tam Gentili, quàm Judæo. Nam in euangelio manifestatur nobis, quòd non aliter possimus salvi et justi esse, nisi per fidem. Non jam amplius per fidem V. T. sed per fidem euangelicam. Si ergo salvi esse volumus, transeundum est ex fide Judæorum, quâ credebant, Christum venturum, ad fidem euangelicam quâ credimus Christum jam venisse. Et sic mutandus est status fidei. Judæi quidem in V. T. poterant salvari per fidem venturi Christi; sed jam per eam ampliùs salvari non possunt; sed necesse est, ut relictâ suâ fide, amplectantur fidem euangelicam, et credant Christum jam venisse. Vide Riberam in cap. 2. Habac. ℣. 4.

5. Hinc iterùm colligitur, quòd antè dixi, fidem euangelicam perfectiorem esse fide V. T. Nam euangelica supponit Christum jam venisse, et omnia mysteria redemptionis impleta esse. At fides V. T. expectabat Christum adhuc venturum, et supponebat mysteria redemptionis nondùm esse inchoata. Et ob hanc causam fit, ut fides V. T. aliquando non mereatur nomen fidei, sed tantùm fides N. T. ut Gal. ℣. 3. 23. *Priùs autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat.*

CAPUT III.

DE SPE, PROMISSIONE, ET ORATIONE.

Sicut fides duplex est: una divina, quâ credimus Deo; altera humana, quâ credimus homini: ita spes duplex est: una divina, quâ speramus aliquid à Deo, alia humana quâ speramus aliquid ab homine. De divina hìc agimus. Et quia, quæ speramus à Deo, solent etiam promitti à Deo, et per orationem impetrari: agam simul de promissione et oratione. Idque hoc ordine. 1. Quid sit spes. 2. Quæ bona in V. T. fuerint promissa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promissa. 4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum ejusmodi bona. 5. Quæ fuerit formula orandi in V. T. 6. An in V. T. licuerit invocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QUÆSTIO I.

Quid sit spes?

1. Respondeo: est donum à Deo infusum, quo confirmatus homo, certa cum fiducia expectat ea bona, quæ à Deo promittuntur. Hìc aliqua notanda sunt. 1. Quòd spes sit donum Dei, sicut fides. 2. Quòd actus spei sit sperare, seu expectare. 3. Quòd objectum spei sint bona à Deo promissa et ab eo obtinenda. In quo multùm differt à fide. Nam fides versatur circa præterita, præsentia, et futura. Credimus enim Christum natum esse, quod est præteritum: Christum sedere ad dexteram Patris, quod est præsens: Christum venturum ad judicium, quod est futurum. At spes versatur tantùm circa futura. Non enim speramus præsentia, sed futura; quæ nondùm habentur. (Rom. 8. ℣. 24.) Nec quæcumque futura, sed tantùm bona: nec quæcumque bona, sed à Deo promissa et obtinenda. Undè sequitur, non esse actum spei theologicæ, seu divinæ, de qua hìc

agimus, si speres te obtenturum aliquod bonum à principe vel imperatore; sed actum spei humanæ, quæ sæpè vana est.

QUÆSTIO II.

Quæ bona in V. T. fuerint promissa à Deo?

1. Respondeo : hæc tria principaliter. Primò, terra sancta, fluens lacte et melle. (Gen. 12. ℣. 7. Et Exod. 13. ℣. 5. Et ibid. 33. ℣. 1. Et Deut. 19. ℣. 8.) Secundò, affluentia bonorum temporalium. (Levit. 26. per totum. et Deut. 28. per totum.) Tertiò, Christus Salvator Deut. 18. ℣. 5.

2. Duo priora promittebat Deus sub hac conditione : si populus servaret legem Dei : sin secùs, contraria mala ipsi minabatur. Hoc patet Deut. 19. ℣. 8-9. *Cùm autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata ejus et feceris, quæ hodiè præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus omni tempore.*) Et Deut. 28. ℣. 1-2. *Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra : venientque super te universæ benedictiones istæ, et apprehendent te : si tamen præcepta ejus audieris.* Et Levit. 26. ℣. 3-4. *Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea : dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra gignet germen suum, et pomis arbores replebuntur.*

3. Hinc factum est primò, ut nullus Israëlitarum ex tot millibus, qui egressi erant ex Ægypto cum Moyse et Aärone, pervenerit ad terram sanctam quæ ipsis erat promissa, nisi Caleb et Josuë, quia omnes, præter hos duos, murmuraverant contra Deum. Num. 14. ℣. 27 et seqq. *Usquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israël*

audivi. Dic ergo eis : vivo ego , ait Dominus : sicut locuti estis audiente me , sic faciam vobis. In solitudine jacebunt cadavera vestra. Omnes , qui numerati estis à viginti annis et suprà et murmurastis contra me , non intrabitis terram super quam levavi manum meam , ut habitare vos facerem , præter Caleb filium Jephone , et Josuë filium Nun. Et Num. 32. ℣. 10. *et seqq. Qui iratus juravit , dicens : Si videbunt homines isti , qui ascenderunt ex Ægypto à viginti annis et suprà , terram , quam sub juramento pollicitus sum Abraham , Isaäc et Jacob : et noluerunt sequi me , præter Caleb filium Jephone Cenezæum , et Josuë filium Nun : isti impleverunt voluntatem meam.*

4. Secundò factum est , ut illi , qui postea habitabant in terra sancta , quotiescumque desererent legem Dei , afflicti fuerint fame , bello et peste. Et rursùm quotiescumque per veram pœnitentiam redirent ad Deum , habuerint pacem , fertilitatem , et salubritatem. Legantur libri Judicum et Regum.

QUÆSTIO III.

An etiam vita æterna fuerit promissa in V. T.?

1. Respondeo : non fuit expressè promissa. Undè hoc est discrimen inter N. et V. T., quòd in veteri promitterentur bona terrena et temporalia ; in novo cœlestia , et æterna. In veteri dicebatur Isaïæ 1. ℣. 19. *Si volueritis et audieritis me , bona terræ comedetis.* In novo dicitur : Matth. 5. ℣. 3. *Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Hinc Aug. in Psal. 73. *Deus*, inquit , *se utriusque testamenti voluit esse authorem , ut et terrena promitteret in veteri , et cœlestia in novo.* Quæ causa ? quia alia est conditio servorum , alia filiorum. Servi accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis , et sic dimittuntur. Filii succedunt in perpetuam hereditatem. Hoc insinuat apostolus ad Gal. 4. ℣. 30. cùm ait : *non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

2. Quod dixi de promissione , dicendum etiam est

de opposita comminatione. In V. T. minabatur Deus pœnas et supplicia temporalia ; in novo æterna. In veteri dicebat : Isaïæ 1. ℣. 20. *Si..... me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos.* In novo dixit : Matth. 5. ℣. 22.... *Qui autem dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis.* Undè hoc discrimen ? Ex disparitate servorum et filiorum, ut dictum est. Servi qui malè se gerunt, minis et flagellis coërceri solent : Filii si degeneres sint, à paterna hereditate excluduntur.

3. Objici potest illud Levit. 18. ℣. 5. *Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis*..... Et Ezech. 20. ℣. 11. *Dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis.* Utroque loco promittit Deus vitam æternam, servantibus legem.

Respondeo. Non promittit vitam æternam, ut aliqui putant, sed vitam longam, quietam et omnibus bonis affluentem in hoc mundo. Ita explicant magni authores quos citabo. Et colligitur ex Apostolo : Rom. 10. ℣. 5-6. ubi allegans priùs testimonium, sic ait : *Moyses enim scripsit ; quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit,* etc. Hìc distinguit duplicem justitiam : unam legalem seu Mosaïcam, quæ consistit in observatione legis Mosaïcæ : alteram fidei, quæ consistit in fide Christi per charitatem operante. De priori dicitur : *homo qui fecerit justitiam legis vivet in ea,* id est, non incurret pœnam mortis, quæ transgressoribus legis posita est. De posteriori dicitur : *Si.... in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.* (Rom. 10. ℣. 9.) Ita Theodoretus, Ambrosius, Anselmus, Toletus, Cornelius et alii in commentario illius loci.

4. Et confirmatur primò ex eodem apost. Hebr. 8. ℣. 6. ubi expressè ait, N. T. melioribus repromissionibus sancitum esse, quàm vetus. At hoc verum non esset, si in utroque promissa esset vita æterna. Secundò ex aliis Scripturis V. T. ubi Deus vitam tem-

poralem promittit servantibus legem, et mortem temporalem non servantibus legem: Exod. 20. ℣. 12. *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram.* Et cap. 21. ℣. 17. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et alibi sæpiùs.

QUÆSTIO IV.

An oratio fuerit necessaria ad obtinendum id quod in V. T. promittebatur?

1. Respondeo. Fuit necessaria: non quidem absolutè, sed quia Deus sæpè non volebat dare quod promiserat, nisi per orationem ab eo peteretur. Idque propter duplicem hominum utilitatem. Una est, ut frequenter orando et impetrando, acquirerent majorem fiduciam recurrendi ad Deum. Altera, ut cognoscerent et profiterentur, Deum esse bonorum omnium authorem, et ab eo solo vera bona obtineri posse. Ita D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 3. ad 3.

2. Exemplo rem demonstrabo. Deus promiserat populo Judæorum pacem et tranquillitatem, et tamen non dabat nisi orantibus. Judic. 3. ℣. 9. *Clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit illis Salvatorem, et liberavit eos.* Et cap. 6. ℣. 6. *et seqq. Humiliatus est Israël valdè in conspectu Madian: et clamavit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum prophetam* etc.

3. Similiter promiserat, se missurum Messiam: et tamen prophetæ orabant, ut eum mitteret. Exod. 4. ℣. 13. *Obsecro*, inquit, *Domine, mitte quem missurus es.* Et Isaïæ 45. ℣. 8. *Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum: aperiatur terra, et germinet Salvatorem.* Et cap. 64. ℣. 1. *Utinam dirumperes cœlos, et descenderes....* Imò, quod ampliùs est, Daniël suis precibus impetravit ut citiùs mitteretur, quàm putabatur mittendus. Dan. 9. ℣. 23-24. *Ab exordio precum tuarum egressus est sermo*, etc. *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur præva-*

ricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum.

QUÆSTIO V.

Quæ fuerit formula orandi Deum in V. T.?

1. Respondeo. Fuit longè diversa ab ea formula quæ est in N. T. Nam Judæi, cùm Deum orabant, vocabant illum *Dominum*: nos ex mandato Christi, vocamus *Patrem.* Illi orabant ut servi: nos oramus ut filii. Illi dicebant cum Nehemïa: *Quæso Domine, Deus cœli, fortis, magne atque terribilis. fiant aures tuæ auscultantes, et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodiè.* 2. Esd. 1. ℣. 5-6. (Nos dicimus cum Christo: *Pater noster, qui es in cœlis.* Matth. 6. ℣. 9.) Quo nomine sæpissimè utitur apostolus: ut Rom. 1. ℣. 7.... *gratia vobis et pax à Deo Patre nostro.* Et Rom. 8. ℣. 15. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterùm in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.)* Et 2. Cor. 1. ℣. 3. *Pater misericordiarum.* Et alibi. Item Christus in Euangelio: Matth. 5. ℣. 16. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Et ibid. ℣. 44-45. *Diligite inimicos vestros,...... ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos.* Et ℣. 48. *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est*, etc.

2. Hinc sequitur primò, verum esse, quod sæpè dixi, Judæos fuisse in statu servorum; nos autem in statu filiorum. Illos habuisse Deum pro Domino; nos pro Patre: illos accepisse mercedem temporalem; nos æternam: illos timore impulsos fuisse ad serviendum; nos amore. Secundò sequitur, nos esse fratres et coheredes Christi; illos non fuisse. Quo spectat illud Rom. 8. ℣. 17. *Si autem filii et heredes: heredes quidem Dei: coheredes autem Christi.* Et Hebr. 2. ℣.

11. loquens de Christo ait : *non confunditur fratres eos vocare*. Et ratio est, quia habemus eundem Patrem cum Christo.

3. Dices : etiam in V. T. Deus vocabatur Pater Judæorum ; ut Isaiæ 63. ℣. 16. *Tu enim Pater noster, et Abraham nescivit nos*. Et Jer. 31. ℣. 9...*Factus sum Israëli Pater, et Ephraïm primogenitus meus est*. Ergo ex hac parte, nullum est discrimen inter Judæos et Christianos ; nec inter vetus ac N. T. Respondeo : magnum est discrimen. Primò, ex parte legis seu præcepti. Nam Judæi secundùm legem Mosaïcam, non utebantur nomine *Patris*, quando orabant Deum, sed nomine *Domini*, ut dictum est. At Christiani secundùm legem euangelicam, jubentur usurpare nomen *Patris*: Jubentur enim sic orare, *Pater noster qui es in cœlis*. Secundò, ex parte consuetudinis. Nam in V. T. non erat consuetum, ut vel sacerdotes vel populus Deum appellaret Patrem : soli prophetæ aliquando id fecerunt extraordinariè, et quidem duplici sensu :

4. Primò, prædicendo fore, ut Deus, qui tunc erat Dominus Judæorum, futurus esset Pater Christianorum : sic intelligendum est illud Jerem. loco citato : *Factus sum Israëli Pater et Ephraïm primogenitus meus est*. q. d. in N. T. quando Judæi convertentur ad fidem christianam, tunc ero Pater Israëlis et Ephraïm. Et sic explicat apost. 2. Cor. 6. ℣. 18. citans testimonium Jer. his verbis : .... *ero vobis in Patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus*. Ubi illæ duæ particulæ, *Ero et eritis*, denotant tempus N. T. Porrò per nomen Israëlis possunt intelligi Judæi, qui erant convertendi ex tribu Juda et Benjamin : et per nomen Ephraïm, qui erant convertendi ex decem tribubus, quales fuerunt, Petrus, Andreas, Philippus, Nathanaël.

5. Secundò, insinuando, Deum non quidem vocatum fuisse Patrem Judæorum, potuisse tamen vocari, si servassent legem à Deo præscriptam. Sic intelligendum est illud Isaiæ 1. ℣. 2. *Filios enutrivi, et*

exaltavi : ipsi autem spreverunt me. Et Malach. 1. ℣. 6. *Filius honorat patrem, et servus dominum suum. Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?* Et alia similia. Vide D. Aug. lib. 2. de serm. Dom. cap. 4. ubi hæc omnia prosequitur.

6. Hìc notandum est, Deum triplici titulo posse appellari Patrem: Primò, titulo creationis et conservationis. Sic omnium creaturarum potest dici Pater. Et sic vocatur Pater pluviæ (Job. 38. ℣. 28.) Secundò, titulo redemptionis. Tertiò, titulo regenerationis et adoptionis. Utroque titulo vocatur Pater justorum N. T. juxta illud Joan. 1. ℣. 12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.*

7. Quæres, quare in V. T. vocatus sit Deus deorum? Ut Ps. 49. ℣. 1. *Deus deorum Dominus locutus est.* Ps. 135. ℣. 2. *Confitemini Deo deorum.* Et Dan. 11. ℣. 36..... *Adversùs Deum deorum loquetur magnifica:* ℟. Illa phrasis dupliciter usurpata fuit in Scripturis: Primò à Judæis, quia agnoscebant unum Deum. Et tunc sensus est: *Deus deorum*, id est, Deus noster, qui est solus Deus. Vel Deus noster, qui non solùm est supra homines, sed etiam supra deos Gentilium, qui sunt falsi dii. Et sic intelliguntur testimonia citata. Idem sensus aliis verbis exprimitur, Psal. 134. ℣. 5. *Ego cognovi quòd magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis.* Secundò, ab infidelibus, qui agnoscebant plures deos. Et tunc sensus est, *Deus deorum*, id est, præcipuus inter deos. Et sic videtur intellexisse Nabuchodonosor rex, cùm dixit Daniëli: .... *Verè Deus vester Deus deorum est.* (Dan. 2. ℣. 47.) Vide Maldonatum in illum locum.

QUÆSTIO VI.

An in V. T. usitatum fuerit invocare Sanctos?

1. Respondeo: usitatum fuit invocare S. Angelos, non tamen S. homines qui ex hac vita decesserant. Prior pars probatur ex variis Scripturæ testimoniis. Primò, ex illo Gen. 48. ℣. 15-16. *Deus, in cujus con-*

spectu ambulaverunt Patres mei Abraham et Isaäc : Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem : Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Ubi Jacob patriarcha, primò quidem invocat Deum; deindè Angelum custodem, petens ab utroque benedictionem pro filiis Josephi, nempè pro Ephraïm, et Manasse.

2. Secundò, ex illo Job. 5. ℣. 1. *Voca ergo, si est qui tibi respondeat, et ad aliquem Sanctorum convertere.* Ubi nomine *Sanctorum* intelligit Angelos, ut exponit August. in annotat. in Job. Bellarm. lib. de Sanctis cap. 10. Emmanuël Sa in notationibus. Similis est modus loquendi. Job. cap. 15. ℣. 15. *Ecce inter Sanctos ejus* (id est inter Angelos) *nemo immutabilis.* Est igitur hic sensus : *Convertere ad aliquem Sanctorum*, id est, recurre ad aliquem Angelum, qui causam tuam defendat apud Deum. Et hoc fecit Job; ut patebit ex sequenti testimonio.

3. Tertiò ex illo Job. 19. ℣. 21. *Miseremini meî, miseremini meî, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Ubi Job, sicut illi suasum erat, invocat amicos suos, id est, Angelos : ut authores citati interpretantur. Et colligitur ibid. ex cap. 33. ℣. 23-24. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem, miserebitur ejus et dicet : libera eum, ut non descendat in corruptionem : inveni in quo ei propitier.* Sensus est : si aliquis Angelorum (quos invocavit Job, dicendo, *Miseremini meî.*) intercesserit pro eo apud Deum, futurum est, ut Deus misereatur Job propter ejusmodi intercessionem, et dicat Angelo intercessori : *Libera eum*, etc.

4. Posterior pars probatur; quia nusquam legimus in V. T. quòd aliquis directè invocaverit SS. patriarchas aut prophetas, qui ex hac vita decesserant.

Dices : Moyses invocavit SS. patriarchas, Exod. 32. ℣. 13. *Recordare Abraham, Isaäc, et Jacob, servorum tuorum.* Respondeo. Hæc tria distinguenda sunt. Primò, directè invocare Sanctos, dicendo : *Sancte Abraham*,

ora pro me; hoc numquam factum est in V. T. Secundò, directè orare Deum, ut sit nobis propitius, propter merita Sanctorum; hoc factum est in V. T.: nam Salomon oravit Deum, petendo ab illo subsidium, propter merita patris sui David, jam defuncti, ut Ps. 131. ℣. 1. *Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus.* Et infrà ℣. 10. *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui*, id est, propter fidele obsequium, quod tibi præstitit Pater meus, cùm in hac vita mortali esset, rogo te, ne confundas faciem meam, qui loco Patris mei unctus sum in regem. Tertiò, directè orare Deum ut sit nobis propitius, propter pactum cum Sanctis initum; hoc etiam factum est in V. T. loco Exod. suprà cit. *Recordare Abraham, Isaäc, et Jacob, servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum dicens: multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cœli, et universam terram, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper.*

5. Hinc sequitur, quæ sit differentia inter vetus et novum testamentum quod attinet ad invocationem Sanctorum. Nam tametsi veteres soliti sint invocare Angelos, sicut nos facimus; non tamen soliti sunt directè invocare alios Sanctos, sicut nos facimus. Non enim dicebant, *S. Abraham, ora pro nobis*, sicut nos dicimus: *S. Petre, ora pro nobis.* Ratio est, quia Sancti in V.T. non erant in cœlo nec in cœlesti gloria, sed in loco subterraneo, quasi in carcere inclusi (1. Pet. 3. ℣. 19.) ac proindè non poterant ordinariè ac infallibiliter cognoscere viventium preces et invocationes. At Sancti in N. T. sunt in cœlo, ubi clarè vident divinam essentiam, et in ea, tamquam in vivo speculo, nostras necessitates et orationes intuentur. Undè D. Greg. lib. 4. Dial. cap. 33. de illis sic scribit: *Quid est, quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?* De quo plura dixi in opusculo de invocatione Sanctorum.

QUÆSTIO VII.

An in veteri testamento usitatum fuerit orare pro defunctis?

1. Resp. Fuit usitatum, ut colligitur ex lib. 2. Machab. cap. 12. ℣. 42. et seqq. Ubi Judas Machabæus curavit offerri sacrificium pro mortuis. Textus sic habet :..... *At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes, quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et factâ collatione, duodecim millia dragmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè et religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, et vanum orare pro mortuis) et quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Ubi tria notanda sunt. 1. Quòd Judas curaverit orari pro mortuis. 2. Quòd id fecerit ad exsolvenda illorum peccata. 3. Quòd laudabiliter fecerit.

2. Dices 1. Libri Machabæorum non sunt Canonici quia non habentur in canone Judæorum. Resp. Sunt Canonici, ut docet Innocentius, Augustinus, et alii passim, quos citavi cap. 1. q. 1. Nec obstat, quòd non sint positi in canone Judæorum : quia ille canon factus est antequam libri Machabæorum conscriberentur. Non ergo mirum est, si in illo canone non habeantur. Habentur tamen in canone christianorum, ut patet ex authoribus citatis. Undè Aug. lib. 18. de civ. Dei cap. 36. *Machabæorum libros, non Judæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet.*

3. Dices 2. Etiamsi constet Judam Machabæum curasse offerri sacrificium pro mortuis; non ideò sequitur, legitimè id factum esse. Nam multa narrantur in Scriptura, quæ non legitimè facta sunt. ℟. Sicut constat Machabæum id fecisse, sic etiam constat laudabiliter

fecisse. Quod tripliciter probo. 1. Ex verbis Scripturæ: *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare.* 2. Ex consensu totius Ecclesiæ catholicæ, quæ imitatur factum Judæ. 3. Ex persona ipsius Judæ. Fuit enim vir laudatissimus, et tantæ authoritatis apud Judæos, ut instituerit festum Encæniorum (lib. 1. Machab. 4. ℣. 59.) quod adhuc tempore Christi publicè celebrabatur, et ab ipso Christo fuit cohonestatum. (Joan. 10. ℣. 22.)

4. Dices 3. Illi, pro quibus Judas curavit offerri sacrificium, erant sacrilegi, quia furati erant donaria idolorum, quod apertè pugnabat cum ipsorum lege Deut. c. 7. ℣. 25-26. *Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam: ne offendas; propterea, quia abominatio est Domini Dei tui: Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est.* Undè constat, mortuos fuisse in peccato mortali. At peccatum mortale non tollitur post hanc vitam. Respondeo: hìc aliqua certa sunt, aliqua incerta. 1. Certum est, eos de quibus agitur, contra legem peccasse, sive mortaliter, sive venialiter. 2. Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli post hanc vitam. 3. Si ergo aliqui ex illis mortui sunt in peccato mortali, non profuisse illis sacrificium. 4. Si autem verè doluerint de peccato ante mortem, profuisse: non ad tollendam culpam, quam suppono per contritionem sublatam esse; sed ad pœnam temporalem expiandam. Hæc incerta. 1. An omnes peccaverint mortaliter in illo facto; quia poterant aliqui excusari à peccato mortali, vel propter parvitatem materiæ, quam abstulerant; vel ex aliquo alio capite. 2. An omnes, qui peccarunt mortaliter, mortui sint in peccato mortali, quia aliqui fortè habuerunt veram contritionem ante mortem. Si ergo aliqui, vel non peccaverint mortaliter, vel certè doluerint de peccato mortali, rectè pro illis sacrificium oblatum est. Et quamvis Judas Machabæus id certò non sciverit, fecit tamen laudabiliter, pro omnibus sacrificium offerendo. Sicut etiam

nos, quando oramus pro absentibus, sæpè nescimus, in quo statu illi sint: an scilicet viventes, an mortui; benè, an malè dispositi; digni, an indigni; prædestinati, an reprobi: et tamen non malè facimus, pro illis orando.

5. Habemus similia exempla in Scripturis. Certè Stephanus cùm oraret pro lapidantibus, non sciebat in quo statu quisque illorum esset: an scilicet ex eorum numero, quibus profutura esset oratio, sicut profuit Saulo: an ex aliorum numero, quibus profutura non esset, cujusmodi erant plerique Pharisæi. Et tamen pro omnibus sine exceptione oravit: *Ne statuas illis hoc peccatum.* An ideò oratio illius culpanda? Absit. Similiter apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis et Colossensibus, ut instanter et omni tempore pro ipso orarent. (Ephes. 6. ℣. 19. Colos. 4. ℣. 3.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamen, dum postea, elapso temporis intervallo, pro absente orarent, meritò poterant dubitare, in quo statu ipse tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite jam plexus, aut aliò ablegatus esset. An ideò non rectè orarunt? Idem ergo judicium esto de Juda Machabæo. Nescierit sanè in quo statu mortui essent illi, pro quibus sacrificium offerebat: non ideò malè fecisse putandus est.

CAPUT IV.

DE CHARITATE ET PRÆCEPTIS CHARITATIS.

Duplex est charitas. Una naturalis, quâ diligimus Deum et proximum, secundùm dictamen luminis naturæ. Altera supernaturalis, quâ diligimus Deum et proximum secundùm dictamen luminis fidei. Prior potest esse in Ethnicis; posterior tantùm in fidelibus. Hìc agimus de posteriori. Et quæritur. 1. Quid sit charitas. 2. An in V. T. fuerint duo præcepta charitatis: unum

de diligendo Deo ex toto corde : alterum de diligendo proximo sicut seipso ? 3. An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita ? 4. An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantùm de amico, an etiam de inimico ? 5. Quid sit diligere proximum sicut seipsum ?

QUÆSTIO I.

Quid sit charitas ?

1. Respondeo. Charitas est virtus à Deo infusa, quâ Deus diligitur propter se, et proximus propter Deum. Hæc partim convenit cum fide et spe, partim discrepat. In eo convenit, quòd sit supernaturalis, et à Deo infusa, sicut fides et spes : in eo discrepat, quòd sit perfectior fide et spe, juxta illud 1. Corinth. 13. ℣. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas : tria hæc : major autem horum est charitas.* Est autem ex duplici capite perfectior. Primò, quia fides et spes, sicut etiam aliæ virtutes, nihil prosunt sine charitate, ut prolixè ostendit apostolus loco citato. Et hoc sensu docent theologi cum D. Thoma 2. 2. q. 23. art. 8. Charitatem esse formam, animam et vitam aliarum virtutum. Nam sicut corpus humanum habet omnem vim et valorem operandi ab anima, quæ est vita et forma corporis : sic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à charitate. Undè August. lib. 15. de SS. Trinitate, cap. 18. *Ipsam fidem non facit utilem, nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non et prodesse.* Secundò, quia fides et spes includunt quandam imperfectionem : Fides quidem, obscuritatem ; spes verò dilationem boni, quod speratur. At charitas nullam includit imperfectionem. Hinc infert apostolus, fidem, et spem, quia imperfectæ sunt, non manere in Beatis in cœlo ; charitatem, quia perfecta est, manere. (1. Corinth. 13. ℣. 8.)

2. Propter hanc perfectionem dici solet, charitatem eminere inter virtutes, sicut aurum eminet inter metalla; ignis inter elementa, sol inter planetas, cœlum empy-

reum inter orbes cœlestes, Seraphim inter Angelos. Nam charitas, quà diligimus Deum et proximum, est quasi aurum pretiosissimum, quo comparamus nobis bona cœlestia : est ignis quo accenditur et inflammatur animus : est sol qui illuminat, fœcundat, vivificat : est cœlum empyreum, in quo habitat Deus cum beatis : est virtus seraphica, quæ homines ardentes efficit.

QUÆSTIO II.

Quæ fuerint præcepta charitatis in veteri testamento ?

1. Respondeo : hæc duo principalia : Unum Deut. 6. ℣. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.* Alterum Lev. 19. ℣. 18..... *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Christus utrumque conjunxit in euangelio et expressit his verbis, Matth. 22. ℣. 37. *et seqq. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua : hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic : Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ.*

2. Prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, jubebantur Judæi ligare in manibus, collocare inter oculos, et scribere super januas et postes domuum suarum. Sic enim habetur Deut. 6. ℣. 4. *et seqq. Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, et ostiis domûs tuæ.* Et infrà cap. 11. ℣. 20. *Scribes ea super postes et januas domûs tuæ.*

3. Quæres, quo sensu hoc intelligendum sit ? Resp. Duplex est expositio. Una veterum Judæorum qui pro-

priè intelligebant, sicut verba sonant. Itaque apud illos erat consuetudo, ut scriberent legem Dei in membrana, et affigerent fronti, brachio, fimbriis et ostio domûs suæ. Hinc Christus Matth. 23. ℣. 5. de Scribis et Pharisæis, ait.... *dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias.* Ubi per phylacteria intelligit membranulas, in quibus lex Dei scripta erat, quas Pharisæi in fronte versùs utramque aurem, et in brachiis circa manus, et in fimbriis vestimentorum gestabant, ut perpetuò legem Dei ante oculos haberent. Dicta autem sunt à Græcis *phylacteria*, id est, conservatoria, quòd ad conservandam legis memoriam instituta essent. Vide Maldonat. in comment. illius loci. (*)

4. Altera nostrorum interpretum, qui non intelligunt propriè de externa scriptione legis in membranis, et affixione ad frontem, brachia, et ostia; sed de jugi memoria et recordatione illius præcepti, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Ut hic sit sensus, ita constantem et continuam illius præcepti habebis recordationem, ac si frontalibus, dextralibus, ac liminaribus inscriptum esset, et tuis oculis perpetuò objiceretur, et observaretur. Ita Lyranus, Abulensis, Rabanus, Cornelius. Itaque secundùm hos authores, eadem res semel propriè, semel metaphoricè proposita est. Propriè, cùm dictum est : *Eruntque verba hæc in corde tuo, et meditaberis in eis, sedens in domo tua, et ambulans in itinere.* Metaphoricè, cùm additum est : *Et ligabis ea, quasi signum in manu tua : eruntque et mo-*

(*) Judæorum vestitus erat valdè simplex ; tunica ex lana vel lino confecta, laxa et usque ad talos defluens, quæ cingulo cuti adstringebatur, et pallium quod erat quadratum oblongum frustum panni, duobus extremis lateribus annexas fimbrias, et quatuor angulis vittas cærulei coloris alligatas habens, erant totus eorum ornatus.

Pallium multiplicem habebat usum, et capitis tegumento adversùs calores et imbres quoque inserviebat. Calcei eorum sandalia fuisse videntur. Pro vestitu et ornatu mulierum vide Judith. cap. 16. Confer si lubet Calmetum, qui peculiarem Scripsit dissertationem *de re vestiaria Hebræorum.*

vebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ.

5. Hæc posterior expositio passim recepta est. Prior tamen est valdè probabilis, et magis accommodata statui Judæorum, et analogiæ V. ac N. test. quæ, ut suprà dixi, in eo consistit, quòd Judæi fuerint servi; Christiani sint filii : illi habuerint externam litteram; hi habeant internum spiritum : illi fuerint quasi carnales, hi spirituales. Itaque illi per externa et sensibilia signa debebant instrui ac doceri de rebus spiritualibus. Sic per mactationem boum et ovium instructi sunt de futura Christi passione : per externam circumcisionem carnis, de interna cordis contritione : per transitum maris rubri, de effectu Baptismi. Ergo verisimile est, quòd etiam per externam scriptionem legis, et affixionem ad frontem, brachia, fimbrias, parietes, moniti fuerint de observanda lege. Et ita sentit D. Thomas in 1. 2. q. 102. a. 6. ad 7. ubi cùm alteram nostrorum interpretum expositionem proposuisset, postea subdit : *Potest tamen dici, quòd, quia populus ille carnalis erat, et duræ cervicis, oportuit etiam per hujusmodi sensibilia; eos ad legis observantiam excitari.*

QUÆSTIO III.

An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita?

1. Negat Calvinus. Affirmant Catholici. Et probant exemplo Davidis, et aliorum Sanctorum qui illud servârunt. Psalm. 118. ℣. 10. *In toto corde meo exquisivi te.* Et 3. Reg. 14. ℣. 8.... *Non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.* Et 4. Reg. 23. ℣. 25. de Josia, *Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua et in universa virtute sua, juxta omnem legem Moysi.* Et rursùs Ecclesiastici 47. ℣. 10. de Davide. *De omni corde suo...dilexit Deum.* Hic apertè vides, Davidem, et Josiam dilexisse

Deum ex toto corde, juxta præceptum decalogi. Nec dubium, quin idem fecerint Abraham, Moyses, Samuël, Helias, Elisæus, Jeremias, et alii prophetæ. Et in N. T. B. Virgo, apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, et alii non pauci, præsertim cùm de his prædictum sit, Deut. 30. ℣. 6. *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere.*

2. Porrò, ut res tota clariùs percipiatur, explicandum est, quis sit sensus illius præcepti, quo jubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facilè constabit an servari possit necne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, ut diligamus Deum ex toto corde, id est, ut totum cor nostrum, quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus aut diligamus, quàm ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioqui non liceret proximum diligere, quod tamen facere jubemur. Alter est, ut diligamus Deum ex toto corde, non quòd totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari, sed quòd tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur: quamvis si præciperetur, servari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, ut diligamus Deum ex toto corde, id est, ut diligamus eum super omnia, ut præferamus illum rebus aliis; ut nullius rei amorem Dei amori anteponamus; ut nullius creaturæ timore vel amore velimus Deum offendere, et ab illius amore recedere. Hic verus ac germanus sensus est. Hunc expressit apostolus Rom. 8. ℣. 39.... *Neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei*, id est, nulla poterit efficere, ut ejus amori postponamus dilectionem Dei. Et Christus Matth. 10. ℣. 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus*, id est, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Undè è contrariò, qui amori parentum (qui in filiis solet esse maximus) præfert amorem Dei, convincitur diligere Deum super omnia.

3. Hoc sensu laudatur Abraham (Genes. 22. ℣. 16. *et seqq.*) quòd cùm haberet unicum filium Isaäc, quem intimè diligebat; ejus tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas, nullam tantoperè amabat, sicut filium suum unigenitum; et nihilominùs hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; evidens signum erat, eum diligere Deum super omnia, vel, quod idem est, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo jam explicatum est.

4. Sed objicitur Augustinus in lib. de Spir. et lit. cap. ult. et in lib. de perfectione Justitiæ resp. 17. ubi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Unum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex totis viribus*; posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit; non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quàm in altera, quod probat hâc ratione. Dilectio supponit cognitionem; in hac vita cognoscimus Deum obscurè per fidem; in altera clarè per visionem: quid ergo mirum, si in hac vita minùs perfectè, in altera perfectiùs Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QUÆSTIO IV.

An posterius præceptum, de diligendo proximo, intelligatur tantùm de amico, an etiam de inimico?

1. Ratio dubitandi est, quia Levit. 19. ℣. 18. expressè dicitur..... *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Ubi inimicus videtur excludi. Undè in euangelio dicit Christus Matth. 5. ℣. 43-44. *Audistis, quia dictum est: diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros.* Ut sit discrimen V. ac N. T. quòd in veteri datum fuerit præceptum de diligendis tantùm amicis:

in novo de diligendis omnibus, tam amicis, quàm inimicis. Auget hanc difficultatem, quòd quidam legisperitus in euangelio interrogaverit Christum, quis deberet intelligi per proximum quando dicitur : *Diliges.... proximum tuum sicut teipsum* (Luc. 10. ℣. 27.) Nam ex illa interrogatione apparet, Christum in hac re dissensisse à Judæis, eò quòd Judæi putarent solos amicos ; Christus etiam inimicos, nomine proximi, comprehendi.

2. Magni sanè authores ita sentiunt. Qui primò quidem generatim docent, Christum non solùm interpretatum esse legem Mosaïcam, et à corruptelis Pharisæorum vindicasse (Matth. 5. ℣. 21. et seq.) Sed reverà novas quasdam leges addidisse, quæ in V. T. non erant. Ac nominatim addidisse hanc : *diligite inimicos vestros,* quæ in lege Mosaïca nusquàm legitur. Itaque hoc interesse inter Judæos et Christianos, quòd Judæi, vi præcepti Mosaïci, debuerint diligere solos Judæos, qui nomine proximorum designabantur, non autem Gentiles, qui hostes seu inimici illorum erant. Christiani verò, vi præcepti euangelici, debeant omnes diligere etiam hostes et inimicos.

3. Dices : etiam in V. T. fuit præceptum de diligendis inimicis, ut patet ex illo Exod. 23. ℣. 4. *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.* Respondeo. Ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id est, Gentilis ; sed Judæus, cum quo Judæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc indè constat, quia qui illic inimicus dicitur, alibi frater appellatur, ut Deut. 22. ℣. 1. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præteribis, sed reduces fratri tuo.* Alioqui quando de veris inimicis, id est, de Gentilibus sermo est ; tunc Judæi jubentur eos interficere, ac penitùs delere. Deut. 25. ℣. 19.. *Delebis nomen ejus sub cœlo.* Hanc sententiam sic explicatam, defendit Maldonatus in cap. 5. Matth. ℣.21. et ex eo Serarius lib. 2. Trihæresii. cap. 8.

QUÆSTIO V.

Quid sit diligere proximum sicut seipsum ?

1. Difficultas est, quid significet illa particula, *sicut.* Respondeo. Non significat æqualitatem, sed similitudinem. Priùs patet quia homo, secundùm ordinem charitatis, debet seipsum magis diligere, quàm proximum. Et hoc sensu dici solet : *charitas incipit à seipso.* Posterius etiam patet; quia tametsi debeat seipsum magis diligere, quàm proximum; tenetur tamen similia dilectionis signa exhibere proximo, atque sibi ipsi. Et hoc significat particula, *sicut.*

2. Quæres, in quo consistat hæc similitudo ? Respondeo. In tribus. 1. In materia, 2. in modo et qualitate. 3. in affectu. Vult enim Deus, ut ea bona, quæ tibi optas, optes etiam proximo; ut sicut teipsum diligis propter Deum; sic etiam diligas proximum propter Deum; ut eo affectu et conatu, quo diligis teipsum, diligas etiam proximum. Salvo semper ordine charitatis. De quo fusè disputatum est in 2. 2.

3. Dices : homo sæpè optat sibi noxia, ut honores, voluptates, divitias; quæ non tenetur optare proximo. Ergo falsum est, Deum velle, ut quæ quisque sibi optat, optet etiam proximo. Respondeo. Nos hìc agimus de eo, qui ex vera charitate diligit seipsum : non de eo; qui servit suis cupiditatibus et concupiscentiis. Vide Maldonatum in cap. 22. Matth. ℣. 39.

CAPUT V.

DE LEGE MOSAICA.

Lex Mosaïca triplex est, moralis, cæremonialis, et judicialis. Moralis summatim continetur in decalogo. Et duo potissimùm præcipit, cultum Dei et ju-

stitiam cum proximo. Cæremonialis, specialim determinat, quibus ritibus ac cæremoniis colendus sit Deus. Judicialis, quibus modis justitia cum proximo servanda. Itaque triplicia sunt præcepta Mosaïca, de quibus Deuter. 5. ℣. 31.... *Loquar tibi omnia mandata mea, et cæremonias, atque judicia.* Et cap. 6. ℣. 1. *Hæc sunt præcepta, et cæremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos.* Vide D. Thomam in 1. 2. quæst. 99. et sequentibus.

2. Hoc posito, multa possunt disputari. 1. An lex Mosaïca fuerit bona? 2. An utilis? 3. An perfecta et sufficiens ad salutem? 4. An à Deo data? 5. Ubi, quando et quomodò data? 6. An obligaverit solos Judeos? 7. Quàm arctè obligaverit? 8. An nunc penitùs abrogata sit? 9. An in ejus locum successerit lex euangelica, et quæ illa sit?

QUÆSTIO I.

An lex Mosaïca fuerit bona?

1. Manichæi teste Augustino, (in lib. contra Adimantum, et lib. 22. contra Faustum) docuerunt fuisse malam et injustam. Primò, quia concessit usuram et libellum repudii, quæ mala et injusta sunt. (Deut. 33. et 34.) Secundò, quia fuit tyrannica, ut patet ex illo Exod. 21. ℣. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Tertiò, quia fuit intollerabilis, et observatu impossibilis. Act. 15. ℣. 10. *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hinc sæpè reprehenditur in Scripturis Ezech. 20. ℣. 25. *Ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent.* Et Rom. 4. ℣. 15. *Lex enim iram operatur...* Et Rom. 5. ℣. 20. *Lex autem subintravit ut abundaret delictum.* Et Rom. 7. ℣. 8-9... *Sine lege enim peccatum mortuum erat.... sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit.* Et Hebr. 8. ℣. 7. *Si illud priùs* (testamentum) *culpâ vacasset, non utique secundi locus inquireretur.*

2. Respondeo. Lex Mosaïca fuit bona, justa, sancta, ut patet ex illo Rom. 7. ℣. 12. *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum.* Ubi mandatum legis Mosaïcæ dicitur sanctum, propter præcepta cæremonialia : justum, propter judicialia : bonum propter moralia, ut notat D. Th. 1. 2. q.99. art. 4. in corp. Et ratio est, quia Deus fuit author illius legis, ut postea demonstrabo : at Deus non potest esse author malæ et injustæ legis; quia ut inquit Job. 36. ℣. 22... *Nullus ei similis est in legislatoribus.* Et ut habetur Prov. 8. ℣. 15. *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.*

3. Ad argumenta Manichæorum sic respondeo. Ad 1. Libellus repudii et usura, si spectentur eo modo, quo Judæis concessa sunt, non sunt mala, sed licita, ut infrà suo loco probandum est. Ad 2. Lex Mosaïca, præsertim judicialis, non quidem fuit tyrannica, sed tamen servilis, et accommodata statui Judæorum. Sicut enim Christiani sunt in statu filiorum ac libertatis; sic Judæi erant in statu timoris ac servitutis. Debebant igitur metu pœnarum à peccatis absterreri. Quo spectat illud Deut. 19. ℣. 20. *Ut audientes cæteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere.* Ad 3. Fuit quidem difficilis observatu, non tamen impossibilis. Fuit autem difficilis, si conferatur cum lege euangelica, quæ est facillima. Rationem hujus discriminis jam insinuavi. Nam lex Mosaïca data fuit Judæis, qui erant servi : lex euangelica data est Christianis, qui sunt filii : servorum autem conditio difficilior est, quàm filiorum. Testimonia Scripturæ, quæ ultimo loco adducebantur, nihil aliud probant, quàm quod dicturus sum in 3. q., nempè legem Mosaïcam fuisse imperfectam, et non potuisse quempiam liberare à peccato.

QUÆSTIO II.

An lex Mosaïca fuerit utilis?

1. Respondeo. Ad multa fuit utilis. Hoc insinuat Apost. ad Gal. 3. ℣. 24. cùm ait : *Lex pædagogus noster fuit in Christo* : vel, ut græcè est, *ad Christum*. Constat autem, pædagogum ad multa utilem esse, respectu puerorum, quos habet sub sua disciplina ac potestate. Nam primò ostendit illis in quo peccent, ut emendentur. Secundò, coërcet illos metu virgarum, ne in posterum peccent. Tertiò, docet illos prima rudimenta grammaticalia, et sic paulatim disponit ac præparat ad altiora studia capessenda.

2. Hæc omnia, servatâ proportione præstabat lex Mosaïca, respectu Judæorum, qui veluti pueri, subjacebant legi, tamquam suo pædagogo. Ac primò ostendebat illis, in quo peccarent, ut testatur apost. Rom. 3. ℣. 20. *Per legem enim cognitio peccati*. Nam sicut pueri, antequam datur illis pædagogus, sæpè delinquunt ; et propter ignorantiam, non advertunt se delinquere : ita homines antequam daretur illis lex scripta, sæpè peccabant, et propter cæcitatem cordis non sciebant se peccare, Rom. 1. ℣. 21... *Obscuratum est insipiens cor eorum*. At post legem datam, cœperunt agnoscere sua peccata. Rom. 7. ℣. 7. ....*Peccatum non cognovi, nisi per legem : nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret ; non concupisces :* hæc autem cognitio erat necessaria via ad suscipiendum Christum. Cùm enim Christus in euangelio dicatur venisse ad delenda peccata ; certè si Judæi non cognovissent se esse peccatores, non utique Christum suscepissent.

3. Secundò ; lex Mosaïca coërcebat Judæos metu pœnarum, ut in posterum à peccato abstinerent. Huc spectant omnia præcepta pœnalia, terrores et comminationes, quæ à lege intendantur. Exod. 21. ℣. 15. *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte mo-*

riatur. Et ℣. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Et alibi sæpiùs.

4. Tertiò, lex Mosaïca docebat Judæos prima rudimenta fidei christianæ, et sic disponebat et præparabat illos ad perfectam Christi cognitionem, suo tempore capessendam. Proponebat illis umbras, figuras, involucra, sub quibus Christus abscondebatur. Proponebat, inquam, cruenta animalium sacrificia, ut indè assurgerent ad investigandum cruentum sacrificium in cruce. Proponebat circumcisionem, figuram baptismi: purificationes, figuram pœnitentiæ: agnum paschalem, figuram Eucharistiæ: æneum serpentem, figuram Christi, et sic deinceps.

QUÆSTIO III.

An lex Mosaïca fuerit perfecta et sufficiens ad salutem?

1. Respondeo. Non fuit. Hebr. 7. ℣. 19. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex*, et ratio est, quia non conferebat gratiam, quam confert lex euangelica, Joan. 1. ℣. 17. *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per JesumChristum facta est.* Hoc sensu apost. cæremonias legis Mosaïcæ, vocat *infirma et egena elementa* (Gal. 4. ℣. 9.) Et cùm alibi dicit, legem Mosaïcam *non vacasse culpâ*, intelligendum est, non vacasse imperfectione, seu fuisse imperfectam. Hebr. 8. ℣. 7. Eodem sensu multi interpretantur illud Ezech. 20. ℣. 25. *Dedi eis præcepta non bona*, id est imperfecta: *Et judicia, in quibus non vivent,* id est, non sufficientia ad vitam spiritualem.

2. Hinc sumitur differentia inter legem Mosaïcam. et euangelicam. Nam Mosaïca dirigebat quidem Judæos, præscribendo et ostendendo quid agendum aut omittendum esset, non tamen præbebat vires et gratiam, quâ legis præcepta implerentur: euangelica, utrumque facit. Docet enim quid facere et omittere debeamus, et præterea confert gratiam, quæ nos juvat et corroborat, ut possimus exequi, quod præscriptum est.

3. Hanc differentiam pulchrè explicat Aug. in lib. de spiritu et littera, cap. 13. Et passim contra Pelagianos, in hunc ferè modum. 1. Lex vetus continet præceptum; lex nova auxilium. 2. Lex vetus dat lucem, ut sciamus; lex nova dat virtutem, ut faciamus. 3. In lege veteri dicit Dominus : fac quæ jubeo : in nova nos dicimus : da quod jubes. 4. Lex vetus præscribit multas externas cæremońias : nova dirigit internas actiones.

4. Ex qua iterùm oritur alia differentia. Nam lex vetus seu Mosaïca, non poterat per se prodesse homini ad salutem; quia id sine gratia fieri non potest : at nova seu euangelica per se sufficiens est ad hunc effectum. Et hoc est, quod toties inculcat apost. in epist. ad Rom. et Galat., neminem justificari ex operibus legis, sed ex fide in Christum. Quo etiam spectat illud 2. Cor. 3. ℣. 6..... *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat:* Nam reverà lex Mosaïca, præter externam litteram, nihil confert. Externa autem littera minatur mortem, nisi legem observes : neque tamen dat subsidium gratiæ, quo adjutus, observare possis. Hoc subsidium à nova lege petendum est, quæ præter externam litteram præcipientem, præbet internum spiritum corroborantem, ac adjuvantem, qui vitæ spiritualis principium est.

5. Dices; quomodo ergò Sancti V. T. qui vixerunt sub lege Mosaïca justificati sunt? Resp. Non sunt justificati ex lege Mosaïca quam habebant præsentem : sed ex euangelica, quæ tametsi præsens non esset, tamen virtus illius per quamdam anticipationem, ad eos usque porrigebatur. Quomodo hoc? Quia credebant in venturum Christum, qui per sua merita, tunc quidem nondùm exhibita, sed tamen suo tempore exhibenda, conferebat illis gratiam justificantem, per quam poterant à peccatis liberari, et in adoptionem filiorum Dei transire. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 98. art. 2. ad 4.

QUÆSTIO IV.

An lex Mosaïca fuerit à Deo data?

1. Sicut Manichæi, ut suprà dixi, negârunt legem Mosaïcam fuisse bonam, sic consequenter affirmârunt, non à Deo, sed à diabolo datam esse, ut refert August. partim locis suprà citatis, partim in duobus libris contra adversarium legis et prophetarum: et in libro de hæresibus cap. 46. ubi ponit hoc eorum dogma: *Deum, qui legem per Moysen dedit, et in Hebræis prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum.*

2. Resp. idem est author Mosaïcæ, et euangelicæ legis, nempè Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. Ita concil. Trid. sess. 4. Et apertè colligitur ex Scriptura. Nam Christus Matth. 15. ℣. 6. loquens de lege Mosaïca, appellat mandatum Dei, cùm ait:... *Irritum fecistis mandatum Dei, propter traditiones vestras.* Et apost. non semel affirmat, Patrem Christi fuisse authorem V.T. ut Rom. 1. ℣. 1. et seqq. *Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus, segregatus in euangelium Dei, quod antea promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo.* Et Hebr. 1. ℣. 1-2. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissimè, diebus istis locutus est nobis in Filio.*

3. Et probatur ratione D. Thomæ in 1. 2. q. 98. art. 2. Quia ejusdem est proponere finem, et disponere media ad finem: sed lex euangelica est finis legis Mosaïcæ juxta illud Rom. 10. ℣. 4. *Finis enim legis, Christus*: ergò idem Deus, qui est author legis euangelicæ, est etiam author legis Mosaïcæ. Et confirmatur hæc ratio, quia author legis Mosaïcæ hoc potissimùm spectavit, ut per illam legem deduceret homines ad Christum. Quod duobus modis præstitit. Primò, per vaticinia prophetarum, qui multa de Christo prædixerunt. Secundò, per sacrificia Mosaïca, quæ erant figuræ mortis Christi. At diabolus non conatur homines

hoc modo perducere ad Christum, sed potiùs ab illo abstrahere. Ergò ipse non est author legis Mosaïcæ.

4. Dices primò: opera Dei sunt perfecta, ut habetur Deut. 3. ℣. 24. At lex Mosaïca non est perfecta, ut quæst. præced. dictum est: ergò Deus non est author legis Mosaïcæ. Resp. Major potest dupliciter intelligi. 1. Opera Dei sunt perfecta, id est, unumquodque opus Dei tale est, cui absolutè nihil desit. Sic falsa est. 2. Opera Dei sunt perfecta, id est unumquodque opus Dei tale est, cui in suo genere nihil desit. Sic vera est. Jam applico. Lex Mosaïca non est absolutè perfecta, quia deest illi aliquid, quod habet lex euangelica, nimirùm virtus et efficacia justificandi. Est tamen perfecta in suo genere, quia cùm ex suo genere debeat esse umbra seu figura legis euangelicæ; in eo genere nihil illi deest, Vide D. Thom. loco citato ad 1.

5. Dices secundò: Scriptura ait: Legem Mosaïcam ab Angelis datam esse. Gal. 3. ℣. 19. *Lex propter transgressiones posita est.... ordinata per Angelos in manu Mediatoris.* Et Act. 7. ℣. 53. *Accepistis legem in dispositione Angelorum.* Resp. Lex Mosaïca tribuitur Deo, Angelis, et Moysi; sed diverso modo: Nam Deus fuit author illius legis, Angeli promulgârunt illam Moysi, Moyses populo. Simile est de lege euangelica. Deus fuit illius author: Christus quà homo, promulgavit illam apostolis, apostoli toti mundo.

QUÆSTIO V.

Ubi, quando, et quomodo data fuerit lex Mosaïca?

1. Tria quæruntur: primò, ubi data sit? Resp. Data est in monte Sinaï, ut patet ex illo Levit. 26. ℣. 45.... *Hæc sunt judicia atque præcepta, et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israël in monte Sinaï per manum Moysi.* Hoc tamen interest, quòd lex decalogi data sit in ipso monte (Exodi c. 19. et 20.) at lex cæremonialis et judicialis in tabernaculo ad radicem montis (Levit. 1. ℣. 1.)

2. Quæritur secundò : quando data sit ? Resp. Lex decalogi data est die quinquagesimo ab egressu filiorum Israël ex Ægypto, id est, in Pentecoste. Nam tertio die mensis tertii venerunt ad montem Sinaï, juxta illud Exodi 19. ℣. 1. *Mense tertio egressionis Israël de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinaï.* Ubi illa particula, *in die hac*, significat, in die ejusdem numeri cum mense tertio, nempè tertio die mensis tertii. Rursùm, tertio die post adventum, data est lex, (ibid. ℣. 11.) Tertius autem dies post adventum, fuit sextus dies mensis tertii. At lex cæremonialis et judicialis postea data est : non quidem uno die, sicut lex decalogi, sed successivè per varios dies, ut patet Levit. 9. ℣. 1. item. 16. ℣. 1. et alibi.

3. Quæritur tertiò, quomodo data sit? Resp. Judæi antequam daretur ipsis lex decalogi, jubebantur se sanctificare, et præparare per duos dies, ut tertio die cum debita reverentia legem acciperent. Hæc autem sanctificatio et præparatio consistebat in tribus. Primò, ut abstinerent ab uxoribus. Secundò, ut lavarent vestimenta sua. Tertiò, ut non ascenderent montem Sinaï : ac nequidem attingerent illum, tanquam curiosi scrutatores præsentiæ et Majestatis Dei : sed potiùs ex reverentia divini Numinis continerent se in castris ; alioqui morte puniendi. (Exod. 19. ℣. 10. et seqq.)

4. Finità sanctificatione, cùm adesset tertius dies, quo lex decalogi esset promulganda, sex terribilia signa contigerunt in monte Sinaï. 1. Totus mons ardebat igne. 2. Totus fumabat, quia ex igne, tanquam ex fornace ascendebat fumus. 3. Nubes densissima montem operiebat. 4. Audiebantur tonitrua. 5. Micabant fulgura. 6. Clangor tubæ, seu buccinæ perstrepebat. (Exod. 19. ℣. 16. et seq. Hebr. 12. ℣. 18.) Tum demùm Angelus tubali et horribili voce decalogum proclamabat. (Exod. 20. ℣. 1.) ut posset exaudiri à toto populo circumstante, id est à tribus hominum millionibus qui tunc aderant in circuitu montis.

5. Nota, duplicem fuisse sonum buccinæ, unum confusum, quo populus evocabatur ex remotioribus ca-

strorum partibus, ut veniret ad radicem montis in circuitu, et ibi legem decalogi paulò post promulgandam audiret. Alterum, distinctum et articulatum, quo Angelus in ipso monte existens, et Dei personam gerens, populo ad radicem montis jam collecto, decalogum promulgabat. Qualis autem fuerit illa buccina, disputant interpretes. Judæi fabulantur fuisse cornu illius ariëtis, qui ab Abrahamo pro Isaäc fuit immolatus. (Gen. 22. ℣. 13.) Nostri docent, fuisse aëream, non corneam, et Angelum per collisionem aëris edidisse talem sonum, qualis ab inflata buccina vel tuba prodire solet. Vide Cornel. in cap. 19. Exodi.

6. Hæc omnia, quæ jam recensui, fuerunt figuræ seu umbræ eorum quæ postea in promulgatione legis euangelicæ facta sunt. Nam primò, sicut lex Mosaïca promulgata est die quinquagesimo post Pascha, id est, in Pentecoste; sic etiam lex euangelica, (Actor. 2. ℣. 1.) Secundò, sicut illa in monte Sinaï, ita hæc in monte Sion (Isaï. 2. ℣. 3.)..... *De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.* Tertiò sicut ibi audita sunt tonitrua et fulgura; ita hìc, *Factus est repentè de cœlo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis.* (Act. 2. ℣. 2.) Quartò, sicut ibi apparuit ignis et fumus; ita hìc... *dispertitæ linguæ, tanquam ignis* (ibid. ℣. 3.) Quintò sicut ibi timore perculsi sunt Judæi; ita hìc apostoli *repleti sunt Spiritu S.* (ibid. ℣. 4.) Sextò, sicut Angelus clangore buccinæ, verba decalogi perstrepebat: ita hìc tuba euangelica apostolorum ore insonuit. (ibidem) Videatur D. Hier. ad Fabiolam, Beda in Homil. Vigil. Pentecost. Cornel. in cap. 19. Exod.

QUÆSTIO VI.

An lex Mosaïca obligaverit solos Judæos?

1. Distinguendum est. Nam lex Mosaïca, ut suprà dixi, fuit triplex: Moralis, cæremonialis, et judicialis. Igitur moralis non solùm Judæos, sed etiam Gentiles obligabat. Nota Lex moralis tripliciter spectari potest. 1. Nudè secundùm se. Sic semper obligavit Gentiles. 2. Quate-

nùs habet annexas minas, terrores, et pœnas temporales à Moyse conscriptas. Sic obligabat solos Judæos. 3. Quatenùs habet annexam gratiam euangelii. Sic obligat Christianos.

2. Lex cæremonialis et judicialis obligabat solos Judæos; quia solis Judæis fuit promulgata, ut patet Exod. 19. et seqq. Quò etiam spectat illud, Deut. 4. ℣. 8. *Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias justaque judicia, et universam legem?* Et Ps. 147. ℣. 9. *Non fecit taliter omni nationi et judicia sua non manifestavit eis.* Et Rom. 3. ℣. 1-2. *Quid ergo ampliùs Judæo est?...Multum per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Et Rom. 9. ℣. 4. *Quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio.* Ex quibus testimoniis duo colliguntur. 1. Legem fuisse datam soli populo Judæorum. 2. Fuisse quamdam prærogativam illius populi, quòd ipsi soli data sit.

3. Dices: Non videtur fuisse prærogativa, sed onus; nam difficile fuit servare legem cæremonialem et judicialem. Nec Judæi poterant salvari, nisi illam servarent: Gentiles sine isto onere salvari poterant. Resp. Fuit simul onus et prærogativa, quia Judæi per illud onus magis erant Deo conjuncti et consecrati, quàm Gentiles sine illo onere; nam ratione legis habebant sacerdotium, sacrificia, sacramenta et promissionem venturi Christi: quæ omnia faciebant illos melioris conditionis, quàm Gentiles, qui ista non habebant. Et hoc colligitur ex Scripturis citatis. Simile est de clericis et religiosis, qui, tametsi plus oneris in se suscipiant, et ad plura obligentur, quàm laïci, sunt tamen melioris conditionis, quia Deo magis conjunguntur et consecrantur, quæ magna prærogativa est. Vide D. Th. 1. 2. q. 98. art. 5. ad 3.

4. Quæres 1. An hoc factum sit propter merita Judæorum, quòd ipsis solis data sit lex, et non aliis? Respondeo. Non propter ipsorum merita, sed propter promissionem Dei, quæ Abrahæ facta est. Deus enim promiserat Abrahæ, quòd ex ipsius semine, et poste-

ritate nasciturus esset Christus. (Gen. 22. ℣. 18. et Gal. 3. ℣. 16.) Itaque propter hanc promissionem voluit populum illum, ex quo Christus erat nasciturus, peculiari quodam modo ab aliis distinguere, dando illi legem, prophetas, sacrificia, et alia specialia ornamenta, quibus cæteras nationes antecelleret, et Deo magis consecraretur, juxta illud Exod. 19. ℣. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis*. Et ratio est, quia lex, prophetæ, et sacrificia, tamquam figuræ quædam ordinabantur ad Christum venturum. Ergo quibus promissus erat Christus, illis danda erat lex, prophetæ, et sacrificia.

5. Quæres 2. An Gentiles in nullo casu fuerint obligati ad observationem legis Mosaïcæ? ℟. Tunc erant obligati, quando volebant se aggregare populo Judæorum, et illorum religionem amplecti, ut patet ex illo Exodi 12. ℣. 48. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, et facere phase Domini, circumcidetur priùs omne masculinum ejus, et tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ.*

6. Dices : hinc solùm colligitur, quòd Gentiles, acceptâ circumcisione, potuerint celebrare Pascha cum Judæis; non autem, quòd fuerint obligati. Resp. Utrumque colligitur. Nam circumcisio perindè se habebat in V. T. sicut se habet baptismus in Novo. Undè sicut omnes baptizati obligantur ad legem euangelicam; ita omnes circumcisi obligabantur ad Mosaïcam. Quod confirmat apost. cùm ait, Gal. 5. ℣. 3. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.*

7. Quæres 3. An lex Mosaïca (nempè cæremonialis, et judicialis) nullo modo pertinuerit ad Christianos? Resp. Sicut pertinuit ad Judæos, quoad obligationem et observationem, sic etiam pertinuit ad nos quoad significationem. Erat enim figura quædam eorum, quæ per Christum adimpleta sunt. Ita Aug. lib. 19. contra Faustum, cap. 7. et sequentibus. Et colligitur ex illo generali principio 1. Cor. 10. ℣. 6. *Hæc autem in fi-*

gura facta sunt nostrî. Et Heb. 10. ℣. 1. *Umbram enim habens lex futurorum bonorum.*

QUÆSTIO VII.

Quàm strictè Judæos lex Mosaïca obligaverit ?

1. Resp. Obligavit strictissimè, ut patet ex illo Psal. 118. ℣. 4. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Quod confirmari potest ex duplici capite. 1. Ex benedictionibus, quas Deus promisit servantibus legem. 2. Ex maledictionibus, quas comminatus est transgressoribus. Utraque habentur Levit. 26. et Deut. 28. Aliquas ex iis recensebo.

2. Benedictiones sunt hæ : *Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis :* 1. Dabo vobis pluvias temporibus suis. 2. Terra gignet germen suum. 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem. 5. Comedetis panem vestrum in saturitate. 6. Dabo pacem in finibus vestris, et non erit qui exterreat. 7. Auferam malas bestias. 8. Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis. 9. Persequentur quinque de vestris centum alienos : et centum de vobis decem millia. 10. Crescere vos faciam, et multiplicabimini. 11. Comedetis vetustissima veterum ; et vetera, novis supervenientibus, projicietis. 12. Ponam tabernaculum meum in medio vestrî : ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. Levit. 26. ℣. 3. *et seqq.*

3. Nunc sequuntur maledictiones. *Si non faciatis ea, quæ à me constituta sunt.* 1. Visitabo vos in egestate et ardore. 2. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. 3. Ponam faciem meam contra vos : et corruetis coram hostibus vestris : et subjiciemini his, qui oderunt vos : et fugietis nemine persequente. 4. Dabo vobis cœlum desuper, sicut ferrum, et terram æneam. 5. Immittam in vos bestias agri quæ consumant vos et pecora vestra. 6. Inducam super vos gladium ultorem fœderis mei. 7. Mittam pestilentiam in medio vestrî. 8.

Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum. Et quæ sequuntur Levit. 26. ℣. 16. *et seqq.* His addantur benedictiones et maledictiones quæ habentur Deuter. 28. ℣. 15. *et seqq.*

4. Hinc constat, falsum esse, quod aliqui docent legem Dei observatu esse impossibilem. Nam si servari non posset, cur Deus servantibus promitteret benedictiones? Cur transgressoribus minaretur tot maledictiones? Hoc posterius esset tyrannicum : illud prius inane ac supervacaneum. Si enim lex servari non potest inane ac supervacaneum est dicere : si servaveris legem, dabo tibi multa bona ; et tyrannicum est dicere : puniam te multis calamitatibus, si non servaveris. Utrumque absit à Dei bonitate.

QUÆSTIO VIII.

An lex Mosaïca nunc penitùs abrogata sit ?

1. Respondeo. Abrogata est, quoad præcepta cæremonialia et judicialia, non tamen quoad moralia, quæ in decalogo continentur, quatenùs illa sunt juris naturalis. Prior pars patet ex Scripturis, Lucæ 16. ℣. 16. *Lex et prophetæ usque ad Joannem.* Et Gal. 3. ℣. 24-25. *Lex pædagogus noster fuit in Christo.... At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.* Et Hebr. 7. ℣. 12. *Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat.*

2. Est autem abrogata propter has causas. Primò, quia erat imperfecta (Hebr. 7. ℣. 18.) Secundò, erat grave jugum, quod Judæi vix poterant portare (Actor. 15. ℣. 10.) Tertiò, continebat figuras, quæ per Christum impletæ sunt (Agust. lib. 19. contra Faustum cap. 13.) Quartò, sicut majus lumen offuscat minus ; ita lumen euangelii, et Sol justitiæ Christus offuscavit cæremonias legales, ut notat D. Hieron. in Com. cap. 4. ad Galat. Huc spectat illud Theodoreti ad Philip. 3. *Supervacaneus est lychnus, si sol apparuerit.* Et illud Bernardi Hom. 1. super Missus est. *Prodeunte fructu, flos decidit.* Quintò, Christus, teste Apostolo (Ephes. 2.... ℣. 14.) *fecit utraque unum*, id est, ex duobus populis,

Ethnico et Judaïco, fecit unum ovile; ac proindè debuit dissolvere medium parietem legis Mosaïcæ, qui separabat unum populum ab alio; et ambos unâ eâdemque lege euangelicâ concludere.

3. Dices: Scriptura docet legem Mosaîcam duraturam in æternum, ut Baruch. 4. ℣. 1. *Hic liber mandatorum Dei, et lex quæ est in æternum.* Respondeo. Lex Mosaïca duobus modis dici potest æterna. Primò, quoad præcepta moralia, quæ adhuc durant. Secundò, quoad ceremonialia, quæ quidem abrogata sunt quoad significationem; tamen adhuc durant quoad rem significatam. Ita D. Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 3. ad 1.

4. Posterior pars probatur, quia ratio naturalis dictat, præcepta decalogi, quatenùs sunt juris naturalis, servanda esse. Dico, quatenùs sunt juris naturalis propter duas causas. 1. Propter observationem sabbati, quæ non erat juris naturalis, et ideo abrogata est. 2. Propter minas et terrores, quæ annexa erant præceptis decalogi, respectu eorum, qui ea non observarent. Hæc etiam abrogata sunt, quia similiter non erant juris naturalis, sed positivi.

QUÆSTIO IX.

An in locum legis Mosaïcæ successerit lex euangelica, et quæ illa sit?

1. Christus instituit novam legem, quæ euangelica appellari solet, ad Christianos pertinentem; adeòque non solùm Redemptor, sed etiam Legislator dicendus est, juxta illud Isaï. 33. ℣. 22. *Dominus enim Judex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, ipse salvabit nos.* Et in euangelio passim loquitur de sua lege Joan. 14. ℣. 15.... *Mandata mea servate.* Joan. 15. ℣. 10. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea.* Matth. 28. ℣. 20. *Docete eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Et Apost. 1. Cor. 7. ℣. 10. *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* Et 1. Cor. 9. ℣. 21. *Iis qui sine lege erant.... fa-*

ctus sum tamquam sine lege essem, cùm sine lege Dei non essem, in lege essem Christi. Et Hebr. cap. 2. confert inter se Christum et Moysen, tamquam duos legislatores, alterum veteris, alterum novi T., et ait, si transgressores legis à Moyse datæ puniti sunt; multò magis transgressores legis à Christo latæ puniendos esse.

2. Lex euangelica, quæ à Christo data est, continet triplicia præcepta, nempè moralia, sacramentalia, et fidei. De moralibus constat, Matth. 5. ℣. 6–7. Ubi Christus explicat et perficit præcepta decalogi, quæ propriè ad mores pertinent. Et Matth. 19. ℣. 6. Ubi prohibet divortium et libellum repudii; ac decernit, ut vinculum matrimonii deinceps non dissolvatur. De sacramentalibus patet ex illo Joan. 3. ℣. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., non potest introïre in regnum Dei.* Et ibid. 6. ℣. 54. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Denique de præcepto fidei, ex illo Marci 16. ℣. 16. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit : qui verò non crediderit, condemnabitur.* Et Joan. 8. ℣. 24. ..... *Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.*

3. Hoc tamen interest inter hæc triplicia præcepta, quòd sacramentalia sint verè et propriè à Christo instituta : reliqua non tam instituta, quàm aucta vel explicata. Et quidem moralia, cùm sint juris naturalis non egebant institutione, sed explicatione. Præceptum autem fidei aliquo modo auctum est. Nam Christi nativitas, passio, mors, et reliqua mysteria, quæ à Judæis implicitè et obscurè credebantur, jam expressè et distinctè creduntur à Christianis.

4. Objici potest illud Joan. 1. ℣. 17. *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum-Christum facta est.* Hinc etiam videtur colligi, Moysen fuisse legislatorem, non autem Christum.

Respondeo, hoc posterius perperam indè colligitur. Nam sensus illorum verborum est hic : Moyses dedit

Judæis nudam legem sine gratia, id est legem præcipientem, sed non juvantem. Christus dedit vobis legem cum gratia, id est, legem præcipientem et juvantem. Hinc fit, ut lex Moysis, quia tantùm præcipiebat, et non juvabat, retinuerit nomen legis: lex verò Christi quia pauca præcipit et plurimum gratiæ confert, obtineat nomen gratiæ, ab effectu magis principali. Eamdem ob causam vocatur à Christo, *jugum suave, et onus leve:* Et ab Apostolo, *lex enim spiritus vitæ.* Rom. 8. ℣. 2. Vide Aug. in lib. de spir. et lit.

5. Quæres an lex euangelica nos obliget ad suî observationem? Calvinistæ tria docent. Primò, præcepta moralia, seu decalogi, non posse à nobis servari, ac proindè Christum liberasse nos ab eorum observatione, juxta illud apost. ad Gal. 3. ℣. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Fundamentum est, quia putant peccatum originale manere in nobis quamdiu in hac vita sumus, ideòque omnia nostra opera, quibus conamur legem decalogi implere, vitiata et inquinata esse, propter contagionem peccati originalis: per ejusmodi autem opera legi satisfieri non posse; atque hoc sensu legem servatu impossibilem esse.

6. Secundò, docent baptismum et alia sacramenta, non esse absolutè necessaria ad salutem, et ideò præcepta sacramentalia non obligare Christianos. Fundamentum est, quia putant solam fidem justificare, et sacramenta solùm adhiberi ad excitandam et nutriendam fidem: ac proindè esse quidem utilia, non tamen necessaria, præsertim, cùm sine sacramentis fides excitari et nutriri possit per verbum Dei.

7. Tertiò, docent præceptum fidei obligare omnes mortales, et hoc solùm præceptum sufficere ac necessarium esse ad salutem, juxta illud Rom. 1. ℣. 17. ...*Justus autem ex fide vivit.* Et Luc. 8. ℣. 50... *Crede tantùm, et salva erit.* Ex his omnibus concludunt libertatem christianam seu euangelicam in eo consistere, quòd simus liberi ab observatione legis: et sic interpretantur illud 1. Tim. 1. ℣. 9. *Lex justo non*

est posita. Hæc tria Calvinistarum puncta damnata sunt in conc. Trid. sess. 6. can. 18. et seqq. Et jam paucis refutanda per totidem conclusiones.

8. Dico 1. præcepta decalogi possunt servari ab iis, qui operantur ex gratia Dei : neque Christus ab eorum observatione nos liberavit. Prior pars probatur. 1. Ex manifestis Scripturæ testimoniis Psal. 118. ℣. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.* Ezech. 36. ℣. 27. *Spiritum meum ponam in medio vestrî : et faciam ut in præceptis meis ambuletis : et judicia mea custodiatis.* Matth. 11. ℣. 30. *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* 1. Joannis 5. ℣. 3. *Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus : et mandata ejus gravia non sunt.* Quid clariùs ? Accedunt exempla eorum, qui in Scripturis narrantur legem servasse. Servavit illam David, juxta illud 3. Reg. 14. ℣. 8.... *Non fuisti sicut servus meus David qui custodivit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.* Servavit Zach. et Elisabeth. Luc. 1. ℣. 6. *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Servavit adolescens euangelicus Matth. 19. ℣. 20. *Omnia hæc custodivi à juventute mea.* Plura de hac re invenies in opusculo nostro de justitia bonorum secundùm Calvinistas cap. 1. Ubi etiam objectiones Calvinistarum solutæ sunt.

9. Posterior pars conclusionis, quòd scilicet Christus non liberaverit nos ab observatione præceptorum decalogi, patet ex euangelio et apostolis. Ac primùm ex verbis Christi Matth. 5. ℣. 17.... *Non veni solvere (legem), sed adimplere.* Matth. 7. ℣. 19. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.* Matth. 19. ℣. 17... *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Deindè ex verbis apostoli Jacobi 2. ℣. 8. et seqq. *Si tamen legem perficitis regalem secundùm Scripturas : diliges proximum tuum sicut teipsum; benè facitis : si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi trans-*

gressores. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Vide plura apud Bellarm. lib. 4. de justificat. cap. 2. et seqq.

10. Fundamentum Calvinistarum, de peccato originali in nobis manente, falsum est, et prolixè refutatum in opusculo nostro de authore peccati cap. 4. Illud porrò, *Christus redemit nos de maledicto legis,* non sic debet intelligi, quasi Christus voluerit nos esse liberos ab obligatione legis, ut fingunt Calvinistæ (hoc enim falsum est, ut jam ostendi), sed quòd dederit nobis gratiam, quâ possimus legem implere, et maledictionem, quæ legis transgressoribus constituta est, evitare.

11. Dico secundò : Præcepta sacramentalia de baptismo et Eucharistia etiam nos obligant : nec sine eorum observatione salutem consequi valemus. Hoc manifestè patet ex illo Joan. 3. ℣. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introïre in regnum Dei.* Et Joan. 6. ℣. 54. *Nisi manducaveritis carnem Filii Hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo autem hæc duo præcepta intelligenda sint, et an obligent solos adultos, an etiam infantes, alio loco explicandum est. Intereà videri potest Bellarm. et alii. Loquor autem de solo baptismo et Eucharistia, quia adversarii vix admittunt plura sacramenta.

12. Dico tertiò : Præceptum fidei obligat omnes mortales, sed non solum obligat. Prior pars conceditur à Calvinistis; et patet ex illo Marci 16. ℣. 16.. *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Posterior sequitur ex dictis, quia præter præceptum fidei, obligant nos etiam præcepta decalogi et sacramentalia. Hinc infero contra Calvinistas, libertatem christianam non consistere in eo, quòd simus liberi ab observatione præceptorum Dei. In quo ergo consistit? In his tribus. Primò, in libertate à peccato et morte, juxta illud Joannis 8. ℣. 34-36. *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Si ergo vos filius libera-*

verit, verè liberi eritis. Et Rom. 6. ℣. 18. *Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.* Secundò, in libertate à jugo legis cæremonialis et judicialis judæorum. Gal. 4. ℣. 9. *Quomodò convertimini iterum, ad infirma et egena elementa, quibus denuò servire vultis.* Tertiò, in libertate à dominio et reatu legis moralis, Rom. 6. ℣. 14. *Non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Et 2. Cor. 3. ℣. 17. *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.* Et Gal. 5. ℣. 18. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege.* Hìc notandum est cum Aug. in explicatione primi psalmi, quòd aliud sit hominem esse sub lege, et aliud sit hominem esse in lege. Judæi erant sub lege, quia tanquam servi subjecti erant pœnis et terroribus legalibus. Nos sumus in lege, quia tamquam filii ex amore et charitate vivimus secundùm legem. Hoc sensu apost. 1. Cor. 9. ℣. 21. Negat se esse sub lege, et affirmat se esse in lege. Et D. Aug. in lib. de continentia cap. 3. explicans illud apostoli : *Non estis sub lege, sed sub gratia :* sic habet : *Non sumus sub lege, bonum quidem jubente, non tamen dante : sed sumus sub gratia, quæ id, quod lex jubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.* Et in lib. de nat. et grat. c. 57. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege ; utique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem.* Illud apostoli, quod adversarii objiciunt, *Justo non est lex posita,* facilè explicatur ex dictis. Tametsi enim lex, secundùm se spectata, æquè posita sit justis et injustis (utrisque enim præscribit lex, quid faciendum aut omittendum sit) non tamen pœna legis imponitur justis, qui amore legem servant ; sed injustis qui ex amore legem prævaricantur. Hoc sensu dixit idem apostolus ad Gal. 3. ℣. 19. *Quid igitur lex ? Propter transgressiones posita est.* Vide Aug. in lib. de spir. et lit. cap. 10.

CAPUT VI.

DE SYNAGOGA VETERIS TESTAMENTI.

1. Nomen Synagogæ sumitur tribus modis in Scriptura. Primò, pro tota congregatione seu Ecclesia Judæorum. Num. 27. ℣. 20..... *Audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël.* Et Eccl. 50. ℣. 15.... *Coram omni Synagoga Israël.* Et alibi sæpè. Et hoc sensu fuit typus seu figura Ecclesiæ Christi; ut postea explicabo.

Secundò, pro congregatione seu conventu malorum. Psal. 85. ℣. 14. *Deus, iniqui insurrexerunt super me, et Synagoga potentium quæsierunt animam meam: et non proposuerunt te in conspectu suo.* Et Eccli. 3. ℣. 30. *Synagogæ superborum non erit sanitas.* Et Apoc. 2. ℣. 9.... *Blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt Synagoga satanæ.* Et cap. 3. ℣. 9. *Ecce dabo de Synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed mentiuntur.*

Tertiò, pro quibusdam ædificiis seu domibus, in quibus Judæi singulis sabbatis solent Scripturam legere et explicare. De his frequens est mentio in euangelio. Matth. 4. ℣. 23. *Circuibat Jesus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum.* Et Marci cap. 1. ℣. 21. *Et statim sabbatis ingressus in Synagogam, docebat eos.* Et Luc. 4. ℣. 16-17. *Intravit secundùm consuetudinem suam die sabbati in Synagogam; et surrexit legere: et traditus est illi liber Isaïæ prophetæ.* Et Joan. 9. ℣. 22.... *Jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagogam fieret*, id est interdiceretur publicis conventibus, qui in Synagoga celebrabantur. Quod nos dicimus, excommunicari.

2. Nos hìc agimus de Synagoga primo modo sumpta, id est, de tota Judæorum congregatione seu Ecclesia, quatenùs constabat ex populo et sacerdotibus. Et quæritur, 1. An fuerit visibilis? 2. An aliquando erraverit, vel defecerit à fide? 3. An fuerit figura Ecclesiæ Christi? 4. An fuerit tam perfecta, quàm Ecclesia Christi est? De Synagoga tertio modo sumpta dicam aliquid cap. 12.

QUÆSTIO I.

An Synagoga fuerit visibilis?

1. De Synagoga statuendum est, sicut de qualibet communitate vel republica: in qua tria spectari possunt. Primò, multitudo seu collectio eorum hominum, qui in republica sunt. Secundò, externum regimen, quo magistratus politicus gubernat suos subditos. Tertiò, interna affectio, quâ subditi inter se, et cum suo magistratu, tamquam membra cum capite, uniuntur. Duo priora sunt visibilia, et externis sensibus percipiuntur. Tertium est invisibile. Nam externis oculis videmus cives et magistratum, qui in republica sunt: videmus externam politiam et gubernationem: sed non videmus internum affectum, quem quisque habet, aut habere debet.

2. Idem dico de Synagoga. Tria in ea spectari poterant. Primò, multitudo seu collectio Judæorum, qui erant in Synagoga. Secundò, externum regimen ecclesiasticum, sacrificia, sacramenta, purificationes, oblationes et similes cæremoniæ Mosaïcæ. Tertiò, interna fides et charitas, quâ omnes vel erant, vel esse debebant inter se uniti. Duo priora erant visibilia, tertium invisibile.

3. Idem de Ecclesia Christi. Sunt in ea visibiles Christiani: est visibile regimen, quo prælati gubernant suos subditos, docendo, hortando, judicando, puniendo, sacramenta administrando. Est interna fides et charitas, quâ inter se conjuncti sunt. Undè sequitur, non aliter de Synagoga et Ecclesia, quàm de republica vel civitate statuendum esse. Sicut ergò ab-

solutè loquendo, rectè dicimus, Rempublicam Venetam, aut civitatem Viennensem esse visibilem et conspicuam, ita similiter Synagogam et Ecclesiam esse visibilem et conspicuam. Est enim par ratio, ut explicatum est.

QUÆSTIO II.

An Synagoga aliquando erraverit, vel à fide defecerit?

1. Lutherani et Calvinistæ docent, sæpè illam errasse, et à fide defecisse. Primò tempore Moysis, quando Aäron cum toto populo adoravit vitulum. (Exodi 32. ℣. 4.) 2. Tempore Eliæ, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Elias, ut ipsemet conqueritur. 3. Reg. 19. ℣. 14..... *Derelictus sum ego solus, et quærunt animam meam.* 3. Tempore Isaïæ et Jeremiæ quando omnes recesserunt à Deo, Isaïæ 1. ℣. 3. *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui : Israël autem me non cognovit.* Et adde Jerem. 2. ℣. 13. *Duo mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Et 2. Paral. 15. ℣. 3. *Transibant autem multi dies in Israël absque Deo vero, et absque sacerdote doctore et absque lege.* 4. Tempore passionis Christi, quando tota Synagoga cum omnibus cæremoniis suis expiravit.

2. Resp. Hìc multa asseruntur, quæ examinanda sunt. Primum est, Synagogam tempore Moysis in adorando vitulo defecisse à fide. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars ejus. Non enim defecit Moyses nec Levitæ et sacerdotes, ut patet ex illo Exodi 32. ℣. 25.-26. *Videns ergo Moyses populum.... ait : si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi.* Erant autem filii Levi viginti duo millia, ut habetur Num. 3. ℣. 39.

3. Alterum est, synagogam tempore Eliæ, Isaïæ, Jeremiæ defecisse à fide. Hìc opus est distinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagogam : alterum Juda, quod constabat duabus ; alterum Israël, quod

constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo rege Jeroboam, defecit à vera fide, et publicè cœpit idola adorare (3. Reg. 12. ℣. 19.) et in eo statu permansit usque ad captivitatem : juxta illud 4. Reg. 17. ℣. 22-23. *Ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Jeroboam, quœ fecerat : et non recesserunt ab eis, usquequò Dominus auferret Israël à facie sua.... in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, et verum Deum agnoscerent; etiam tempore Eliæ.

Nam cùm ipse putaret se solum relictum esse in cultu veri Dei, audivit responsum à Domino 3. Reg. 19. ℣. 18. *Derelinquam mihi in Israël septem millia virorum : quorum genua non sunt incurvata ante Baal.* Et similiter de Tobia legimus, Tobiæ 1. ℣. 5.-6. *Cùm irent omnes ad vitulos aureos quos Jeroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium : sed pergebat in Jerusalem, ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israël.*

4. In regno Juda aliter res se habuit. Nam aliqui reges fuerunt boni et cultores veri Dei, ut Asa, Josaphat, Azarias, Joathan, Ezechias, et Josias, sub quibus vera religio, vel restaurata, vel conservata est. Alii mali et idololatræ, ut Achaz, Manasses, Amon. Alii denique non quidem idololatræ, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse usus sacrificiorum secundùm legem Mosaïcam usque ad captivitatem Babylonicam, ut colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. ℣. 19. *Cùm in Persidem ducerentur Patres nostri; sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus.* Loquitur de igne cœlitùs à Deo misso, quo utebantur sacerdotes in quotidianis sacrificiis (Levit. 9. ℣. 24.) Igitur ignis ille fuit conservatus in templo, usque ad illud tempus, quo Judæi in Persidem captivi abducebantur.

5. Tertium est, synagogam tempore Christi expirasse. Hoc verum est, non quòd tunc defecerit à vera fide quam antea profitebatur, sed quia tunc re-

pudiata est cum suis cæremoniis et sacrificiis; ac in ejus locum successit Ecclesia Christi. Ubi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaïcam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium et sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem judiciariam, quæ erat in Pontifice et concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando et quomodo singula expiraverint, dicam paucis.

6. Lex Mosaïca, quoad obligationem abrogata est in morte Christi, ut docet S. Thomas in 1. 2. q. 103. art. 3. ad 2. et alii passim. Tunc enim amisit vim obligandi, quia tunc *velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum.* (Matth. 27. ℣. 51.) Et tunc Christus dixit in cruce, *Consummatum est.* Undè sequitur, ante mortem Christi, viguisse simul legem Mosaïcam et euangelicam: post mortem, solam euangelicam.

7. Prophetia de Christo fuit multiplex: alia de venturo Christo in hunc mundum; alia de ejus doctrina et miraculis; alia de morte et passione; alia de descensu ad inferos, alia de resurrectione. Unaquæque earum tunc expiravit, quando impletum fuit id, quod per eam prædicabatur. V. G. Prophetia de venturo Christo, expiravit per adventum Christi Luc. 16. ℣. 16. *Lex et prophetæ usque ad Joannem.* Et sic deinceps.

8. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut lex Mosaïca. Quod maximè verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ seu umbræ cruenti sacrificii, quo Christus in ara crucis erat mactandus. Itaque adveniente hoc sacrificio, necesse fuit illa expirare: sicut adveniente sole, facessunt tenebræ.

9. Suprema potestas judiciaria, itemque divina assistentia illi annexa, non videtur simul, seu eodem momento tota expirasse; sed successivè, et quasi per partes. Nam primò certum est, Christum habuisse majorem potestatem judiciariam, et uberiorem Dei assistentiam, quàm habuerit Pontifex in V. T. juxta illud

Matth. 28. ℣. 18. *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra.* Itaque Pontifex, respectu Christi, non potuit ampliùs habere supremam; tametsi habuerit supremam in suo ordine ac statu.

10. Deindè, assistentia divina paulatim subtracta est, quod facilè ostendi potest in iis conciliis, quæ post Christi Nativitatem à Pontifice et sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimùm recensebo. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Jerosolymam. Alterum, tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur, quid de Christo tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium, tempore captivitatis Christi, quando à Caïpha ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia divina, in altero diminuta est, in tertio penitùs sublata. Quod sic demonstro:

11. Primum concilium convocatum est propter Herodem, qui à principibus sacerdotum sciscitabatur, ubi Christus, juxta prophetarum vaticinia, esset nasciturus? Matth. 2. ℣. 5-6. Et responsum est: *In Bethlehem Judæ. Sic enim scriptum est per prophetam: et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Quæ decisio fuit vera et infallibilis ac proindè ex vera et infallibili Dei assistentia profecta.

12. Alterum celebratum fuit occasione miraculi, quo Christus Lazarum resuscitavit. Joan. 11. ℣. 47 et seqq. *Collegerunt ergo Pontifices et Pharisæi concilium et dicebant: quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem. Unus autem ex ipsis Caïphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit; sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat pro gente,* etc. Ex his manifestè constat, Caïpham ex una

parte errasse, ex altera non errasse : et partim ex odio, more humano, partim ex assistentia Spiritûs sancti more prophetico, locutum esse. In eo errabat, quòd Christum innocentem morti adjudicaret; et hoc ex invidia et æmulatione (Matth. 27. ℣. 18.) in eo non errabat, quòd prædiceret Christum moriturum pro salute Judæorum : et hoc non ex semetipso, id est, ex proprio judicio et affectu humano, sed ex divino instinctu, qui Pontifici, ratione sui officii, solet assistere.

13. Tertium celebratum fuit, instante Christi passione. Matth. 26. ℣. 59. Ubi sacerdotes *quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent.* Et tandem lata est hæc sententia, *Reus est mortis :* quæ sine dubio fuit iniqua, nec ullo modo à Deo inspirata, sed potiùs à diabolo, ut jam antea dictum erat à Christo. Joan. 8. ℣. 44. *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere : ille homicida erat ab initio.* Nec quidquam in illo concilio gestum est, ex quo constare possit, divinam assistentiam adfuisse.

QUÆSTIO III.

An Synagoga fuerit figura Ecclesiæ Christi?

1. In figura duo spectari debent. Primò, quòd repræsentet rem figuratam; quo pacto cruenta sacrificia Mosaïca, repræsentabant cruentum sacrificium Christi in cruce. Secundò, quòd sit imperfectior re figuratâ, sicut umbra est imperfectior, quàm corpus, et rudis delineatio imaginis est imperfectior, quàm ipsa imago consummata; et V. T. est imperfectius quàm novum. Utrumque accommodandum est Synagogæ respectu Ecclesiæ.

2. Primò ergò quæritur, in quo Synagoga repræsentaverit Ecclesiam? Resp. In his punctis : Primò, sicut Synagoga ædificata fuit à Moyse, qui erat famulus Dei; ita Ecclesia à Christo, qui est Filius Dei. (Hebr. 3. ℣. 5-6.) 2. Sicut Moyses fuit primus monarcha, seu visi-

bile caput Synagogæ; ita Christus Ecclesiæ. (Ephes. 5. ℣. 23.) 3. Sicut Synagoga post mortem Moysis semper gubernata fuit ab uno visibili capite, nempè à Pontifice; sic etiam Ecclesia post mortem Christi. (Joan. 21. ℣. 17. *Pasce oves meas.*) 4. Sicut Synagoga habuit sua sacramenta, sacrificia, et alias cæremonias ad cultum Dei pertinentes; sic etiam habet Ecclesia. 5. Sicut Synagoga fuit visibilis, quoad externam populi gubernationem, et invisibilis, quoad internam fidem; ita etiam Ecclesia.

3. Hìc notandum est, sicut Synagoga fuit figura Ecclesiæ, ut jam dixi, ita Moysen fuisse figuram Christi. Est autem multiplex analogia inter utrumque. Primò, uterque natus est in aliena terra: Moyses in Ægypto; Christus in Bethlehem. 2. Moyses positus est in fiscella; Christus in præsepio. 3. Rex Pharaö persecutus est Moysen, et reliquos infantes Hebræorum in Ægypto: Herodes persecutus est Christum, et reliquos infantes in Bethlehem. 4. Moyses eduxit populum ex servitute Ægypti: Christus ex servitute diaboli. 5. Moyses duxit populum per mare Rubrum: Christus per baptismum. 6. Moyses fuit mediator V. T.: Christus novi. 7. Moyses dedit legem veterem: Christus novam seu euangelicam. 8. Moyses, antequam daret legem, jejunavit quadraginta diebus: Christus similiter. 9. Moyses accepit sponsam Æthiopissam: Christus sponsam Ecclesiam de qua scriptum est, *Nigra sum, sed formosa.* 10. Moyses instituit septuaginta seniores: Christus septuaginta Discipulos. 11. Moyses misit duodecim exploratores in Palæstinam: Christus duodecim apostolos in orbem universum. 12. Moyses per virgam suam fecit magna miracula: Christus majora per lignum crucis.

QUÆSTIO IV.

An Synagoga fuerit tam perfecta, quàm Ecclesia Christi?

1. Respondeo. In multis fuit imperfectior. Primò, Synagoga fuit ancilla : Ecclesia est Domina. Galat. 4. ℣. 31. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ.* 2. Synagoga, quia erat ancilla, fuit repudiata : Ecclesia, cùm sit Domina, numquam repudiabitur. De illa dictum est Galat. 4. ℣. 30. *Ejice ancillam et filium ejus.* De hac verò, Isaï. 54. ℣. 5. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces.* 3. Synagoga habuit prophetas et sacerdotes, per quos Deus populo loquebatur, Ecclesia habet ipsum Filium Dei incarnatum, qui in propria Persona locutus est nobis. (Hebr. 1. ℣. 2.) 4. Synagoga accepit à Moyse nudam legem præcipientem, Ecclesia accepit à Christo legem præcipientem, et gratiam adjuvantem. (Joan. 1. ℣. 17.) 5. Synagoga fuit exigua, et intra Palæstinæ terminos comprehensa : Ecclesia est catholica, et toto orbe diffusa. (Marci 16. ℣. 15. et Rom. 10. ℣. 18.) 6. Synagoga non fuit mater omnium fidelium, sed tantùm aliquorum; quia multi fideles extra Synagogam salvabantur, ut Ninivitæ ; de quibus Matth. 12. ℣. 41. Ecclesia est mater omnium fidelium, et nemo extra illam salvari potest.

2. Hoc pulchrè ostendit Aug. lib. de unit. Eccles. cap. 19. cùm ait : *Ad ipsam salutem ac vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput, Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Quod etiam variis rationibus confirmat serm. 181. de temp. 1. Quia in sola Ecclesia immolatur hostia Salvatoris. 2. In sola vinea laborantes accipiunt mercedem denarii. 3. Omnes, qui extra arcam Noë fuerunt, diluvio extincti sunt. 4. Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. 5. Ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. 6. Rivus à fonte separatus, exarescit.

3. Alii hanc addunt : Christus est sponsus Ecclesiæ :

at Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera. Ergò non generat filios, nisi ex sponsa sua Ecclesia. Nemo igitur filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Quo spectat illud Cypriani lib. de unit. Eccles. *non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Quod etiam repetit Aug. lib. 4. de symbolo ad Catechum. Cap. 13.

CAPUT VII.

DE MINISTRIS SYNAGOGÆ ORDINARIIS, QUI ERANT LEVITÆ, SACERDOTES ET PONTIFEX.

1. In statu naturæ, qui duravit ab Adamo usque ad Moysen, omnes primogeniti erant sacerdotes, et divino cultui peculiariter mancipati. At in statu legis Mosaïcæ, qui duravit à Moyse usque ad Christum, voluit quidem Deus omnes primogenitos sibi sanctificari (Exodi 13. ℣. 2.); sed tamen in illorum locum, ex duodecim tribubus Israël, elegit tribum Levi, eamque divino servitio præ cæteris destinavit, juxta illud Num. 3. ℣. 12. *Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitæ mei.* Et cap. 8. ℣. 6. *Tolle Levitas de medio filiorum Israël, et purificabis eos.* Et infrà ℣. 13. et seqq. *Statues Levitas in conspectu Aäron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israël ut sint mei. Et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi.* Et iterùm ℣. 18. et 19. *Tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël ut serviant mihi in tabernaculo, et orent pro eis, ne sit in populo plaga.*

2. Porrò in tribu Levi, tria hominum genera distingui solent. Primò, Levitæ propriè dicti. 2. Sacerdotes. 3. Summus Sacerdos seu Pontifex. Tametsi enim omnes, qui erant ex tribu Levi generatim vocati fuerint Levitæ,

seu filii Levi, tamen ex usu Scripturæ, Levitæ propriè dicti distinguebantur à sacerdotibus et Pontifice. Nam illi soli vocabantur sacerdotes, qui offerebant victimas et sacrificia. Illi verò Levitæ, qui sacerdotibus ministrabant. Inter sacerdotes, qui erat Summus, vocabatur Pontifex.

3. De his omnibus, ac potissimùm de Pontifice, agendum est hoc ordine. Primò, ex qua familia fuerit Pontifex? 2. Quæ fuerit successio Pontificum? 3. Quo ritu consecrati fuerint Levitæ, sacerdotes, et Pontifex? 4. Quod fuerit illorum officium? 5. Quo vestitu et ornatu fuerint usi? 6. Quos et quantos reditus habuerint? 7. An aliquando debuerint servare continentiam ab uxoribus? 8. Quanta fuerit illorum, et potissimùm Pontificis authoritas apud populum? 9. Quæ utilitas ex his omnibus colligi possit?

QUÆSTIO I.

Ex qua familia fuerit Pontifex?

In tribu Levi erant multæ familiæ, quæ omnes servitio divino destinabantur. Pontificatus, seu summum sacerdotium, secundùm legem ordinariam, erat in sola familia Aäronis. Habuit autem Aäron quatuor filios, Nadab, Abiu, Eleazar et Ithamar. (Num. 3. ℣. 2.) Hi omnes simul à Moyse consecrati sunt; Aäron quidem in summum Sacerdotem seu Pontificem; filii ejus in simplices seu minores sacerdotes. (Exodi 29. per totum.) Duo primi, Nadab et Abiu, occisi sunt à Deo, quòd ignem alienum obtulissent (Levit. 10. ℣. 1.) et sine liberis decesserunt. (1. Paral. 24. ℣. 2.) Reliqui duo, Eleazar et Ithamar, manserunt in officio sacerdotali; cum hoc tamen discrimine ut Eleazar succederet patri in Pontificatu, non autem Ithamar: et rursùs Eleazaro succederet filius ejus primogenitus; et huic etiam primogenitus, et sic deinceps. Alii omnes essent simplices sacerdotes.

QUÆSTIO. II.

Quæ fuerit successio Pontificum.

1. Aaron fuit primus Pontifex à Deo constitutus, et à Moyse consecratus cum jure successionis. (Ecclesiast. 45. ℣. 8.) Quod addo propter Moysen, qui fuit etiam Pontifex, et quidem ante Aäronem; sed extraordinarius, et sine jure successionis. Nam filii Moysis non erant Pontifices; imò ne sacerdotes quidem, sed tantùm Levitæ, qui serviebant sacerdotibus. (1. Paral. 23. ℣. 14.)

2. Aäroni successit Eleazar filius ejus cum pari potestate: et huic similiter Phineës, cui propter zelum divini honoris promisit Deus sempiternum Pontificatum, juxta illud Num. 25. ℣. 13. *Erit tam ipsi quàm semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israël.* Et 1. Mach. 2. ℣. 54. *Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni.* Idem repetitur Eccl. 45. ℣. 28.

3. Hìc duæ occurrunt difficultates. Una, cur Deus promiserit Phineæ et semini ejus Pontificatum sempiternum, cùm ei deberetur jure successionis? nam Phinees erat primogenitus Eleazari: primogenitus autem ex Dei ordinatione, succedebat patri in Pontificatu. Altera, quomodo hæc promissio fuerit impleta, cùm constet, Heli et multos alios fuisse Pontifices, qui tamen non erant ex semine Phineæ, sed ex familia Ithamar?

4. Ad priorem sic respondeo. Jus successionis in eo consistebat, ut patri succederet filius primogenitus, si viveret. Si autem patre adhuc superstite, moreretur primogenitus, tunc secundogenitus in ejus locum subrogaretur. Itaque primogenitus nunquam erat certus se successurum patri in Pontificatu, nisi mortuo patre. Nam illo vivo, non erat certus, se victurum post patrem. Deus ergò vivente adhuc Eleazaro, promisit fore ut Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, su-

perstes esset parenti suo, et ei in Pontificatu succederet cum suis posteris, quod etiam factum est.

5. Ad posteriorem duplex est responsio. Una, promissionem illam fuisse verè impletam, quia jus Pontificatûs semper mansit apud posteros Eleazari, et Phineæ; tametsi usus illius juris aliquandiu fuerint in familia Ithamar. Itaque posteros Eleazari et Phineæ semper fuisse Pontifices de jure; posteros verò Ithamar fuisse aliquando Pontifices de facto. Altera, promissionem illam non fuisse absolutam, sed conditionatam, ac proindè, quamdiu servata est conditio, validam fuisse promissionem : quando autem desiit servari, revocatam esse. Fuisse autem hanc conditionem, ut jus Pontificatûs maneret apud posteros Eleazari et Phineæ, quamdiu benè ac legitimè eo fungerentur : si secùs facerent, privarentur illo jure. Fecisse autem secùs, itaque privatos esse.

6. Ego, salvo meliori judicio, puto utramque responsionem temperandam esse hoc modo. Duo spectari possunt in Pontificatu. Primò, jus seu potestas ordinaria. 2. Usus seu exercitium. Jus absolutè promissum est Phineæ, et posteris ejus. Usus seu exercitium sub conditione, si non offenderent. Itaque posteri Phineæ semper fuerunt Pontifices de jure; posteri verò Ithamar, fuerunt aliquando de facto. (*)

7. Post Phinees in eadem linea successerunt hi tres, Abisuë, Bocci, Ozi. Deindè translatus est Pontificatus ad posteros Ithamar; ac primùm ad Heli, ut tradit Joseph. Lib. 5. antiq. in fine, et alii. Hìc tria disputari solent. Primò, quare hæc translatio facta sit? Respondeo. In pœnam peccati, et negligentiæ cultûs divini. 2. Quamdiu manserit Pontificatus in familia Heli? Resp. Usque ad tempora Salomonis, qui ejecit Abia-

(*) Pro valore solùm requirebatur, ut Pontifex constituendus è sacerdotali esset familia : non enim Salomon dumtaxat; sed et Antiochus Epihpanes, Aristobulus et Herodes legitimos Pontifices deposuerunt et alios intruserunt, qui et functiones pontificales exercuêre et à Synagoga ut tales agniti fuêre II. Mach. cap. 4. Jos. l. 15. Ant. cap. 2, et 3.

thar, et assumpsit Sadoc, (ut paulò post dicam.) 3. Quis successerit Heli in Pontificatu? Resp. Heli habuit duos filios sacerdotes, Ophni et Phinees. (1. Reg. 1. ℣. 3.) Uterque mortuus est ante patrem. (1. Reg. 4. ℣. 11.) Itaque neuter potuit illi in Pontificatu succedere. (*) Porrò Ophni nullum legitur reliquisse filium. Phinees reliquit duos, Achitob, et Ichabod, posthumum. (1. Reg. 4. ℣. 21. et 1. Reg. 14. ℣. 3.) Achitob successit Heli avo suo in Pontificatu, et alii deinceps hoc ordine:

I. Heli, Pontifex et judex. (1. Reg. 1. ℣. 3. et 4. ℣. 18.)

II. Achitob, nepos Heli. (1. Reg. 14. ℣. 3.)

III. Achias, filius Achitob, sub Saüle. Ibid.

IV. Achimelech filius Achitob, et frater Achiæ. (1. Reg. 14. ℣. 3.) qui Davidi fugienti dedit panes propositionis, et gladium Goliath (1. Reg. 21. ℣. 6-9.) et ob eam causam à Saüle, cum aliis sacerdotibus, occisus est. (1. Reg. 22. ℣. 21.)

V. Abiathar, filius Achimelech, qui evasit manum Saülis et fugit ad Davidem. (1. Reg. 22. ℣. 20.) Mansit autem in Pontificatu usque ad tempora Salomonis. (3. Reg. 2. ℣. 27.)

8. Post Abiathar, iterùm rediit Pontificatus ad familiam Eleazari et Phinees. Nam Salomon, ut insinuavi, ejecit Abiathar, propter conspirationem cum Adonia factam, et in locum ejus subrogavit Sadoc, qui erat ex linea Eleazari, (3. Reg. 2. ℣. 27.-35.) Porrò à Sadoc usque ad captivitatem Babylonicam, fuit hic ordo Pontificum, quantùm ex Scripturis colligi potest:

I. Sadoc ungitur in Pontificem sub Salomone. (1. Paralip. 29. ℣. 22.)

(*) Capita familiarum sacerdotalium, principes sacerdotum summi et primi sacerdotes, nonnumquam vocantur, quod notare juvat ob difficultates quasdam, hinc indè occurrentes, dum idem Pontifex plura habuisse nomina vel quod magis torquet interpretes plures simul Pontifices fuisse videntur. Sic à quibusdam solvitur antilogia Marc. 2. ℣. 26. 1. Reg. cap. 21. ℣. 1. etc.

II. Achimaas, } filii Sadoc.
III. Azarias, }

IV. Amarias, sub Josaphat rege. (2. Paral. 19. ℣. 11.)

V. Joiada, sub Athalia et Joas. (4. Reg. 12. ℣. 7.) Uxor ejus fuit filia regis Joram. (2. Paralip. 22. ℣. 11.) Mortuus est cùm esset annorum 130. (2. Paralip. 24. ℣. 15.)

VI. Zacharias, Filius Joïadæ, sub fine regni Joas. (2. Paral. 24. ℣. 20.) qui jussu regis, à populo lapidatus est in atrio domûs Domini. (ibid. ℣. 21.)

VII. Azarias, qui reprehendit Oziam regem eò quòd vellet adolere incensum super altare thymiamatis. (2. Paral. 26. ℣. 17.)

VIII. Urias, sub rege Achaz. (4. Reg. 16. ℣. 10.)

IX. Azarias, sub Ezechia. (2. Paral. 31. ℣. 10.)

X. Sobna, sub eodem, contra quem prophetat Isaïas 22. ℣. 15. usque ad finem capitis.

XI. Eliacim filius Helciæ, sub Manasse, quem Isaïas cap. cit. ℣. 20. prædicit, loco Sobnæ collocandum in Pontificatu.

XII. Helcias, sub Josia. (4. Reg. 22. ℣. 4-8. item 23. ℣. 24.)

XIII. Saraias, qui cum Sedecia rege, ductus est in captivitatem Babylonicam. (4. Reg. 25. ℣. 18.)

9. Sub initium captivitatis, cum Saraïas Pontifex ductus esset in Babylonem, successit illi Phassur, filius Emmer, qui Jeremiam vinxit in carcerem. (Jerem. 20. ℣. 1.) An autem fuerit verus et legitimus Pontifex, meritò à quibusdam dubitatur. Porrò post captivitatem Babylonicam, primus Pontifex fuit Josuë filius Josedec, ex familia Eleazari, cum hac successione:

I. Josue, filius Josedec, sub Cyro et Dario. (1. Esdræ 3. ℣. 2.) cœpit cum Zorobabel ædificare templum in Jerusalem. (1. Esdræ 5. ℣. 2.)

II. Joachim, filius Josuë.

III. Eliasib, filius Joacim. (2. Esdræ 12. ℣. 10.)

IV. Joiada, filius Eliasib. (ibid.)

V. Joathan, filius Joïadæ. (ibid.)

VI. Jeddoa, filius Joathan. (ibid. ℣. 11.) qui ab aliis vocatur Jaddus. Hunc Alexander Magnus, Jerosolymam accedens adoravit, teste Josepho lib. 3. cap. ult. Cujus frater Manasses ædificavit templum Samaritanum in Garizim apud eundem Joseph. lib. 11. cap. 7.

VII. Onias I. Jaddi filius.

VIII. Simon, filius Oniæ, cognomento justus. (Joseph. lib. 12. cap. 3.)

IX. Eleazarus, frater Simonis, qui petente Ptolomæo Philadelpho, misit in Ægyptum LXXII Interpretes, qui vetus test. ex Hebraïco sermone in Græcum transtulerunt. (Joseph. lib. 12. cap. 2.)

X. Manasses, Jaddi filius, Oniæ frater (Joseph. lib. 12. cap. 3.)

XI. Onias II. Simonis justi filius, qui jam senior, tributum Ptolomæo Evergetæ negavit. Undè multa mala fuissent consecuta, nisi Josephus Tobiæ et sororis Pontificis filius, legationem suscepisset ad Ptolomæum.

XII. Simon II. frater Oniæ II. de quo Joseph lib. 12. cap. 4. sub fin.

XIII. Onias III. filius hujus Simonis, ad quem rex Spartiatarum Arius misit legationem cum litteris. (1. Machab. 12. ℣. 20.) de hoc Onia viro sanctissimo multa habentur. (2. Machab. 3. et 4.)

XIV. Jason, frater Oniæ, qui vivente adhuc Oniá, malis artibus ab Antiocho rege Pontificatum obtinuit per triennium. (2. Machab. 4. ℣. 7.)

XV. Menelaus, qui cùm non esset de genere sacerdotali (erat enim ex tribu Benjamin) Jasonem post tres annos de Pontificatu dejecit, et sibi illum à rege deferri curavit. (1. Mach. 4. ℣. 24.) Sed cùm promissas regi pecunias non solveret, iterùm depositus est, subrogato in ejus locum Lysimacho. (2. Mach. 4. ℣. 29.)

XVI. Lysimachus, Menelai frater, qui à populo interfectus est. (2. Mach. 4. ℣. 42.)

XVII. Alcimus, ex familia Aaronis, qui meritò Pon-

tificatum amisit, eò quòd ritibus gentilium se contaminasset. (2. Mach. 14. ℣. 3.)

XVIII. Mathathias, Machabæorum pater, quem alii affirmant, alii negant fuisse Pontificem. Vide nostrum Serar. in Commen. in lib. 1. Mach. cap. 2.

XIX. Judas Machabæus, Mathathiæ filius, de quo Joseph. l. 12. cap. 17.

XX. Jonathas, frater Judæ. (1. Mach. 12. ℣. 6.)

XXI. Simon, Judæ et Jonathæ frater. (1. Mach. 14. ℣. 20.)

XXII. Joannes Hircanus, Simonis filius. (1. Mach. 16. ℣. 24.)

10. Reliqui Pontifices, qui deindè secuti sunt, usque ad tempora Christi et apostolorum, ex prophana historia petendi sunt. Nam in Scriptura sacra nulla fit eorum mentio. Solùm ex euangelio constat Annam et Caïpham fuisse Pontifices, de quibus hìc nihil dicendum est. Illud porrò in hac tota serie et successione Pontificum notari debet : generalem fuisse legem seu ordinationem Dei, ut nullus Pontificatu, nisi per mortem defungeretur; nec alius, priore adhuc vivente, subrogari posset. Quæ tamen lex, præsertim quando reges et principes sæculares immiscuerunt se rebus ecclesiasticis, aliquoties servata non fuit. Primò, sub Salomone, qui ejecit Abiathar à summo sacerdotio, et subrogavit illi Sadoc. 2. Sub Antiocho rege, cujus authoritate, primùm quidem Onias pontificatu abire compulsus est : tum Jason et Menelaüs successivè substituti; demùm illi ipsi, de gradu iterùm dejecti sunt. 3. Sub Herode, qui pro suo arbitrio posuit, et removit, quos voluit. Et quidem Antiochus et Herodes in hac re abusi sunt potestate regiâ, et meritò ab omnibus reprehenduntur. De Salomone, rectène an secùs fecerit, quæstio est; de qua alibi.

QUÆSTIO III.

Quo ritu consecrati fuerint Levitæ, sacerdotes et Pontifex?

1. Tametsi Levitæ, sacerdotes, et Pontifex, jure successionis, haberent sua officia; non tamen poterant ea actu exercere, nisi priùs certo ac legitimo ritu consecrati essent. Ritus consecrandi Levitas habetur Num. 8. ℣. 6. Et tria potissimùm in eo spectanda sunt. 1. Purificatio. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad usum ministerii. Purificabantur Levitæ, ante consecrationem, quatuor modis. 1. Aspersione aquæ lustrationis. 2. Rasione pilorum totius corporis. 3. Lotione vestimentorum. 4. Oblatione sacrificii pro peccato.

2. Aqua lustrationis seu expiationis dicebatur, cui cineres vaccæ rufæ infusæ erant. Hujus aspersione mundabantur quicumque contraxerant aliquam immunditiam legalem, sive ex contactu cadaveris, sive aliundè (Num. 19. per totum.) Nec ulli immundo licebat accedere tabernaculum, nisi priùs hâc aquâ mundatus et expiatus esset. (ibid.)

3. Rasio pilorum totius corporis, et lotio vestimentorum, non solùm in purificatione Levitarum, sed etiam in expiatione leprosorum adhiberi solita erat. (Levit. 14. ℣. 8.) Diverso tamen modo. Nam leprosi ideò radebant pilos capitis, barbæ, superciliorum, et totius corporis, et lavabant vestimenta; ut nihil apud se haberent, in quo lepra posset foveri aut occultari: Levitæ verò, ut per illam externam mundationem monerentur se interiùs ab omni lepra spirituali purgatos esse oportere: nec Deum minùs abhorrere ab iis ministris, qui animo ac mente inquinati, quàm homines ab iis, qui leprâ corporali infecti sunt.

4. Post peractam hanc purificationem Levitarum, sequebatur eorum consecratio, quæ in eo consistebat, quòd Aaron acciperet eos à filiis Israël, loco primogenitorum, et offerret illos Deo in ministerium tabernaculi, et pro illis oraret, ut benè fungerentur suo offi-

cio. Hoc significant illa verba Num. 8. ℣. 11. *Offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis Israël, ut serviant in ministerio ejus.* Et iterùm ℣. 21.... *Elevavit eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis.*

5. Cùm hoc modo jam essent consecrati, applicabantur ad usum ministerii, eo ipso quòd intromitterentur in tabernaculum fœderis Domini, juxta illud, *Ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum coram Aaron et filiis ejus.* Hæc de Levitis.

6. Ritus consecrandi Pontificem et sacerdotes, quo usus est Moyses in consecratione Aaronis et filiorum ejus, habetur Exod. 29. et Levit. 8. per totum. In quo etiam tria spectari debent. 1. Purificatio Pontificis et sacerdotum. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad usum ministerii. Purificatio fiebat duobus modis. Primò, lotione totius corporis. 2. Oblatione sacrificii pro peccato. Consecratio perficiebatur hoc ordine. 1. Post lotionem, Pontifex ornatu pontificali, et sacerdotes sacerdotali induebantur. 2. Pontifex ungebatur oleo unctionis in capite; non item sacerdotes. 3. Tam pontifex, quàm sacerdotes, in extremo auriculæ dextræ, et similiter in pollice manûs ac pedis dextri, tingebantur sanguine arietis immolati. 4. Non solùm Pontifex et sacerdotes, sed etiam vestes eorum, sanguine arietis et oleo unctionis aspergebantur. Denique multa ex canistro panum, et ex ariete immolato, dabantur illis in manus, ut ea levarent coram Domino: quò signo, non solùm dabatur illis potestas sacrificandi, sed simul applicabantur ad usum ministerii, quod potissimùm consistebat in sacrificando.

7. Cæterùm, ut major esset solemnitas hujus actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries unus in holocaustum. 3. Aries alter in hostiam pacificam. Igitur tota series actionis procedebat hoc modo et ordine. Primò, Aäron et filii ejus, qui erant consecrandi, publicè coram toto populo adducebantur ad tabernaculum, et ibi lavabantur aquâ. 2. Aaron induebatur habitu pontificali, et super

caput ejus fundebatur chrisma, seu oleum unctionis. 3. Filii Aaronis induebantur habitu sacerdotali, non tamen fundebatur oleum unctionis super capita illorum. 4. Adducebantur ad ostium tabernaculi vitulus et duo arietes; et præterea adferebantur panes azymi in canistro, cum quibusdam aliis ad eundem usum pertinentibus.

8. Deindè sequebatur primum sacrificium, id est, immolatio vituli pro peccato, hoc modo. 1. Aaron et filii ejus imponebant manus super caput vituli, qui mactabatur. 2. Pars sanguinis ejus ponebatur super cornua altaris; pars altera fundebatur ad basim ejus. 3. Totus adeps qui operit intestina, reticulum jecoris, et duo renes cum suo adipe, incendebantur super altare. 4. Carnes, corium, et fimus comburebantur foris extra castra.

9. Mox succedebat secundum sacrificium, id est, immolatio unius arietis in holocaustum hoc ordine. 1. Impositis super caput ejus manibus, mactabatur. 2. Sanguis ejus spargebatur super altare per circuitum. 3. Corpus secabatur in partes. 4. Intestina lavabantur. 5. Pedes et intestina jam lota ponebantur super caput et alias partes. 6. Hæc omnia incendebantur super altare.

10. Postea mactabatur alter aries in hostiam pacificam, hoc ritu. 1. Moyses sumebat de sanguine ejus, et obliniebat extremum auriculæ dexteræ Aaronis et filiorum ejus, itemque pollicem manûs ac pedis dextri. 2. Spargebat sanguinem super altare per circuitum. 3. Sumebat de sanguine, qui erat super altare, et de oleo unctionis, et aspergebat Aaronem, et filios ejus, et vestes eorum. 4. Sumebat adipem, caudam, pinguedinem, quæ operit intestina, reticulum jecoris, duos renes cum adipe eorum, armum dextrum, portionem panis, crustulam oleatam et laganum, et tradebat Aaroni et filiis ejus, ut levarent coram Domino. 5. Suscipiebat iterùm omnia de manibus eorum, et incendebat super altare in holocaustum.

11. Quæres primò, quamdiu duraverit hæc tota actio consecrationis Aaronicæ? Resp. Duravit septem diebus,

ut expressè habetur Exod. 29. ℣. 35.... *Septem diebus consecrabis manus eorum.* Et Levit. 8. ℣. 33. *De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestræ. Septem enim diebus finitur consecratio.* Quod tamen duobus modis intelligi potest. Primò, quòd tota actio consecrationis paulatim et successivè, spatio septem dierum peracta sit : ita ut Aaron et filii ejus, primùm quidem loti sunt ; deindè sacro habitu ornati ; tum uncti, tincti et aspersi, ac sic deinceps, donec tandem die septimo finis actioni sit impositus. Secundò, quòd tota consecratio cum omnibus ritibus ac cæremoniis, primò die fuerit integrè absoluta, et postea per sequentes dies quotidie integrè repetita ; ita ut Aaron et filii ejus, septies fuerint loti aquâ, septies induti sacro habitu, septies uncti, tincti et aspersi ; et septies terna sacrificia Deo oblata. Hoc posterius tenent Josephus, Liranus, et plures alii : et colligitur ex verbis paulò antè citatis : *Septem diebus consecrabis manus eorum.*

12. Dices ; indè non sequitur, quotidie omnes cæremonias fuisse repetitas, sed tantùm aliquas. Fateor, non sequi evidenter, sed solùm probabiliter. Et ideò, præter duas expositiones jam allatas, potest dari tertia, quæ sit media inter utramque. Nimirùm, quòd tota consecratio, cum omnibus ritibus ac cæremoniis primo die fuerit integrè absoluta : et postea per sequentes dies aliquæ tantùm cæremoniæ fuerint repetitæ ; præsertim hæ quatuor. 1. Unctio manuum sacerdotum. 2. Immolatio vituli. 3. Mundatio altaris. 4. Unctio altaris. Nam harum peculiaris fit mentio Exodi 29. ℣. 35. Vide Cornelium ibid.

13. Quæres secundò, quare tot cæremoniæ adhibitæ fuerint in consecratione Pontificis et sacerdotum ? Respondeo. Tres causæ assignari possunt. Una ex parte officii sacerdotalis : altera ex parte ipsorum sacerdotum : tertia ex parte populi seu subditorum. Igitur prima causa est, quia Deus per tot ritus, cæremonias, ac solemnitates voluit ostendere præstantiam, dignitatem, et sanctitatem officii sacerdotalis. Et quòd nemo ad officium

tam sanctum ac divinum deberet accedere, nisi prius à Deo speciatim electus, et publicè coram populo in hunc finem esset consecratus. Hinc gravissimè puniti sunt, qui ingesserunt se in officium sacerdotale, cùm non essent consecrati. Exemplum habemus in Core, Jeroboam, et Ozia. Core vivus à terra absorptus est. (Num. 16. ℣. 31. *et seqq.*) Jeroboamo manus repentè exaruit. (3. Reg. 13. ℣. 4.) Ozias leprâ percussus est. (2. Paralip. 26. ℣. 19.)

14. Secunda causa est, ut ipsimet Pontifices et sacerdotes ex illis ritibus ac cæremoniis caperent duplicem utilitatem. Primò quidem, ut meminissent se debere esse sanctos et puros coram Domino, qui ad tam sanctum et purum ministerium electi à Deo, et consecrati essent: et sanè tantò majorem sanctitatem ac puritatem ab ipsis, quàm à populo requiri; quantò ipsi quàm populus, in sanctiori gradu ac statu essent collocati. Secundò, ut in adversitatibus et periculis, quæ sæpè occurrunt in tali officio, possent seipsos solari et erigere. Nam sicut illi qui præsunt aliis in rebus temporalibus, sæpè vel à suis subditis, vel ab hostibus affliguntur; sic multò magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in V. T. experti sunt Aäron. (Num. 16.) Zacharias (2. Par. 24. ℣. 21.) Azarias. (2. Paral. 26. ℣. 17.) Et in novo apostoli, Matth. 10. ℣. 22. *Eritis odio omnibus propter nomen meum.* Et nominatim S. Paul. 2. Cor. 11. ℣. 23.-25..... *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis suprà modum, in mortibus frequenter. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci*, etc. Cùm ergo hujusmodi viri tot miseriis expositi sint, necesse est, ut habeant aliquid quo se solentur, ne oneri succumbant. Id in V. T. factum est per solemnes ritus ac cæremonias, quibus sacerdotes et pontifices ex mandato Dei consecrabantur. Nam indè certò illis constabat, se à Deo speciatim electos ac designatos esse: ut in tali officio Deo ministrarent; ac proindè ut omnia adversa, quæ tali officio annexa essent, libenti ac forti animo sustinerent. Ex quo ulterius fa-

cilè sibi persuadebant, quidquid ratione vocationis acerbum ac molestum eveniret; non nisi in bonum exitum, divinâ ordinatione cessurum. Simile est in N. T.

15. Tertia causa est, ut etiam subditi ex tali cæremoniarum solemnitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter, quòd ex publica consecratione certò agnoscerent suos pastores, quibus ipsorum salus commissa esset. Alter, quòd scirent quantum honorem et reverentiam propter sanctitatem officii præstare illis oporteret. De quo puncto alibi iterùm dicendum est.

16. Hinc etiam apparet analogia vet. ac N. T. Nam sicut in veteri, nemo poterat exercere officium sacerdotale, nisi à Deo vocatus et à Pontifice solemni ritu consecratus esset; sic etiam fit in novo. Quod disertè asserit apostolus Hebr. 5. ℣. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aäron*, id est, sicut Aäron vocatus est. Ubi per vocationem intelligit etiam consecrationem. Ritus autem qui in N. T usurpantur sunt varii. Nam aliqui habentur ex Scriptura, ut impositio manuum Episcopi (1. Tim. 4. ℣. 14. et 2. Tim. I. ℣. 6.) Alii ex traditione apostolorum, ut unctio, teste Dionys. Areop. cap. 4. de hierarchia eccles. (*) Alii ex usu et praxi Ecclesiæ, ut multi ex iis, quorum fit mentio in Pontificali.

17. Solent Lutherani et Calvinistæ ridere unctionem sacerdotalem, quæ usurpatur à Catholicis, tanquam cæremoniam Judaïcam, ac proindè minimè tolerandam. Sed temerè: primò, quia impositio manuum non minùs fuit usitata à Judæis, quàm unctio. Si ergò impositio manuum potest tolerari, et reipsâ ab apostolis tolerata et usurpata est, cur etiam unctio tolerari et usurpari non possit, Deindè, aliud est, uti aliquâ cæremoniâ, quâ usi sunt Judæi; aliud, uti ad eum finem ad quem usi sunt Judæi. Nos prius faci-

(*) Hodiedùm eruditi penè omnes libros illos J. Dionysio abjudicant, censentque eorum auctorem non vixisse ante sæculum V. Vide Danes, *notio temporum* cum notis Paquot.

mus, non posterius. v. g. utebantur ipsi ablutione aquæ ad abstergendam immunditiam legalem; nos etiam utimur ablutione aquæ in baptismo; sed ad abstergendam maculam peccati originalis. Similiter, utebantur ipsi impositione manuum, unctione olei, pane sanctificato, aquâ lustrationis; quibus etiam nos utimur: sed alium ipsi, alium nos finem et intentionem habemus. Ipsi erant in umbra; nos in luce sumus. Illi Christum venturum præfigurabant; nos præsentem honoramus. Vide Bellarm. de sacram. Ordin. c. 12. in fine.

18. Quæres 3. An, quotiescumque post Aäronem facta fuit consecratio alicujus Pontificis, semper adhibitæ sint omnes cæremoniæ, quæ in consecratione Aäronis adhibitæ sunt: nimirùm lotio, ornatus, unctio in capite, tinctio, aspersio, sacrificium, et solemnitas septem dierum? Non videtur id factum esse in consecratione Eleazari, qui proximè successit Aäroni. Nam nihil aliud in ea factum est, quàm quòd in monte Hor induerit vestem pontificalem, quâ usus fuerat Aäron, et cum ea descenderit ad populum. (Num. 20. ℣. 26.)

19. In hac difficultate sunt tres opiniones. Prima, quòd Eleazarus ex speciali Dei voluntate ac dispositione factus sit Pontifex, sine solemni ritu consecrationis, per solam assumptionem vestis pontificalis. Altera, quòd ritus consecrationis verè adhibitus sit non quidem in monte Hor; (propter defectum tabernaculi, quod manserat in inferiori loco, in medio castrorum) sed postea, cùm ex monte rediissent ad tabernaculum; vel certè cùm expugnassent et occupassent terram duorum regum Amorrhæorum; vel denique cùm post transitum Jordanis venissent in terram promissionis. Tertia, quòd non opus fuerit adhibere totam solemnitatem, sed solam unctionem et ornatum pontificalem. Ratio est, quia Eleazarus jam antè solemni ritu consecratus fuerat sacerdos, cum tribus fratribus et Aarone patre. Ergo jam adhibitæ fuerant omnes cæremoniæ, quæ erant communes sa-

cerdotibus et Pontifici : Ergò solùm necesse erat, eas adhibere, quibus Pontifex distinguebatur à sacerdotibus. Illæ autem erant duæ tantùm, nempè unctio in capite, et assumptio ornamenti pontificalis. Utraque potuit adhiberi in monte Hor. Et de altera quidem constat; de altera verò credibile est adhibitam fuisse.

20. Ego, salvo meliori judicio, sic sentio. Primò, ex præcepto divino necessarium fuisse, ut quicumque Pontifex crearetur, septem diebus maneret in tabernaculo, in habitu pontificali. Secundò, ut ungeretur oleo unctionis in capite. Tertiò, ut pollex dextræ manus ac pedis, itemque extremum auriculæ, tingeretur sanguine arietis immolati. Hæc tria colliguntur ex verbis Exod. 29. ℣. 29. *Vestem autem sanctam, quâ utetur Aäron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, et consecrentur manus eorum.* Nec dubito, quin servata sint in consecratione Eleazari, tametsi Scriptura expressè id non dicat. De lotione nihil certi definiri potest.

QUÆSTIO. IV.

Quod fuerit officium Pontificis et sacerdotum?

1. Respondeo. Pontifex habebat quædam officia communia cum aliis sacerdotibus; quædam sibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem : Primum, offerre victimas, seu sacrificia super altare holocausti. (Levit. 1. ℣. 2-3.) 2. In eodem altari, in usum sacrificiorum, alere seu nutrire perpetuum ignem, subjiciendo illi quotidiè ligna. (Levit. 6. ℣. 12.) 3. Bis quotidiè, id est, manè et vesperè ponere et adolere incensum super altare thymiamatis. (Exodi 30. ℣. 7-8.) Erant enim duo altaria legitima : unum holocausti, in quo victimæ seu sacrificia offerebantur : alterum thymiamatis, in quo aromata suavissimi odoris incendebantur. Hoc aureum, illud æneum. 4. Bis quotidiè, affuso oleo olivarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, juxta altare thymiamatis (Exodi

25. ℣. 37. et Levit. 24. ℣. 2.) 5. Singulis sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, et veteres indè removere ac comedere. (Exod. 25. ℣. 30. et Levit. 24. ℣. 5-6-8.) 6. Immolare vaccam rufam extra castra. (Num. 19. ℣. 5.) 7. Adjuvare mulieres in casu zelotypiæ. (Num. 5. ℣. 18.) 8. Discernere inter lepram et lepram. (Levit 13. per totum.) 9. Expiare seu mundare leprosos, puerperas, menstruatas, et seminifluos. (Levit. 12. et seqq.) 10. Legem Dei scire, interpretari, et alios docere. (Aggæi 2. ℣. 12. et Malach. 2. ℣. 7.)

2. Propria erant hæc quatuor. Primum semel in anno, nimirùm in solemni die expiationis, seu propitiationis introïre in Sanctuarium, seu in Sancta Sanctorum, (Hebr. 9. ℣. 7.) et instituere publicam expiationem totius populi, ab omnibus peccatis et immunditiis toto anno contractis. (Levit. 16. per totum.) Ubi notandum est, duplicem fuisse expiationem in V. T.; unam privatam et particularem, quâ vel leprosi, vel puerperæ, vel alii qui habebant aliquam immunditiam legalem, expiari solebant : alteram publicam et universalem, quâ tota multitudo seu Ecclesia Israëlitarum mundabatur. Prior fiebat sæpè in anno ; posterior, de quâ hìc agimus, semel dumtaxat. Prior à quovis sacerdote ; posterior à solo Pontifice. Prior extra Sanctuarium ; posterior partim in Sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu : totus populus cessabat eo die ab omni opere servili, et jejunabat usque ad vesperam. 2. Pontifex lavabat se aquâ et induebat vestes pontificales. 3. Antequam inciperet publicam expiationem, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subserviebant. Unam suî ipsius et familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, et arietis in holocaustum; alteram tabernaculi et Sanctuarii, partim vapore seu nebulâ accensorum aromatum, partim septenâ aspersione sanguinis ex immolato vitulo et hirco. Tertiam altaris thymiamatis, solâ aspersione sanguinis. His peractis, sequebatur publica expiatio, hoc modo : Pontifex, qui ab initio miserat sortem super

duos hircos, ut alter immolaretur pro peccato, alter vivus mitteretur in desertum; hunc statuebat in conspectu multitudinis, et positâ utrâque manu super caput ejus, confitebatur omnes iniquitates et peccata filiorum Israël, eaque capiti adstantis hirci imprecabatur, et sic mittebat eum in desertum, quasi auferentem et portantem peccata totius populi. Undè et hircus seu caper Emissarius dictus est. Hæc omnia prolixè habentur Lev. 16. ℣. 21.

3. Secundum officium Pontificis erat consecrare Levitas et sacerdotes, juxta eum ritum qui describitur Exodi 29, Levit. 8. et Num. 8. De quo ritu superiùs actum est. Hoc officium Pontificis designabatur per unctionem capitis, ut rectè notat D. Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. ad 8. Et ratio est, quia sicut oleum unctionis, seu sacrum chrisma, quod effundebatur in caput Pontificis, defluebat indè ad alia membra, juxta illud Psalm. 132. ℣. 2. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aäron.* Sic potestas offerendi sacrificia et ministrandi in tabernaculo, à Pontifice, per legitimam consecrationem, descendebat ad sacerdotes et Levitas, tanquam à capite Synagogæ in membra inferiora.

4. Tertium officium Pontificis erat in controversiis legalibus agere supremum judicem, et pronuntiare ultimam sententiam cui omnes sub pœna mortis tenebantur obedire seu acquiescere. De hoc plura dicam cap. 11. ubi ex professo agetur de judice controversiarum. V. T.

5. Quartum erat, in rebus gerendis, quæ majoris momenti essent, consulere Deum, et ab eo responsum accipere. Undè quotiescumque circa res gerendas aliqua dubitatio majoris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui consulebat Deum; et accepto ab eo responso, docebat alios quid faciendum esset. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Una eorum, qui volebant rem aliquam majoris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere Pontificem, et ab eo consilium petere. Altera

Pontificis, qui debebat rem illam Deo proponere, et ab eo sciscitari, rectène, an secùs suscipi posset.

6. Utraque obligatio colligitur ex illo Num. 27. ℣. 18. et seqq. *Dixit Dominus ad Moysen : tolle Josuë filium Nun, virum in quo est spiritus, et pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, et omni multitudine : et dabis ei præcepta cunctis videntibus, et partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur et ingredietur ipse et omnes filii Israël cum eo, et cætera multitudo.* Hæc posteriora verba huc spectant, quorum sensus est : Josuë qui erit dux populi, non progredietur cum exercitu, nec suscipiet bellum cum vicinis hostibus, nec ullam rem aliam magni momenti aggredietur ; nisi ad mandatum et directionem Eleazari Pontificis, qui in hujusmodi casibus, quid faciendum sit, à Deo sciscitabitur, et Josuë deindè certiorem faciet.

7. Porrò non solus Josuë, sed alii quoque principes ac reges, qui deinceps secuti sunt, hoc præcepto obligabantur. Semper in negotiis arduis debebant recurrere ad Pontificem, et ex arbitrio illius vel agere quidpiam, vel omittere. Et benè cum iis actum est, qui hoc fecerunt, malè cum iis, qui neglexerunt. Exempla prioris generis sunt hæc. Primò David rex cùm intellexisset insidias sibi parari à Saüle, accessit Abiathar Pontificem, et per eum quæsivit à Deo, an tutò posset esse in urbe Ceila? Et an cives Ceilitæ essent eum tradituri Saüli? (1. Reg. 23. ℣. 9.) Secundò idem David alio tempore, per eundem Pontificem consuluit Deum an deberet persequi Amalecitas qui spoliaverant et succenderant urbem Siceleg? (1. Reg. 30. ℣. 7-8.) Quòd autem Davidi familiare fuerit, hoc modo interrogare Deum, patet 1. Reg. 22. ℣. 15. ubi Achimelech Pontifex accusatus apud Saülem, quòd Davidi adhæreret, et pro eo Dominum

consuluisset, respondit regi : *nùm hodiè cœpi pro eo consulere Deum ?* Quasi dicat, sæpiùs ante hæc tempora id feci.

8. Exempla posterioris generis sunt hæc. Primò Josuë et alii principes filiorum Israël decepti sunt à Gabaönitis, eò quòd fœdus cum illis pacti essent, non consulto priùs per Pontificem Deo. (Josuë 9. ℣. 14.) 2. Saül elatus victoriâ, et præfisus suis viribus, cùm vellet, inconsulto Deo, Philistæos persequi, monitus à Pontifice est, ne id faceret : et cùm postea consuluisset Deum, nullum responsum ab eo impetravit. Itaque non potuit uti victoriâ, sicut animo destinaverat. (1. Reg. 14. ℣. 36–37.) 3. Filii Israël pugnaturi cum Benjamitis, consuluerunt quidem Deum per Pontificem, sed tamen quia magis confidebant suis copiis, quàm Dei oraculo, multi ex iis cæsi ac fugati sunt. (Judic. 20. ℣. 22.)

9. Quæres, quo modo vel ritu solitus fuerit Pontifex consulere Deum in hujusmodi casibus ? Resp. Aliter Moyses, aliter alii Pontifices soliti fuerunt id facere. Moyses ingressus tabernaculum fœderis, facie ad faciem cum Deo loquebatur, sicut solet homo cum amico loqui. (Exod. 33. ℣. 11.) Alii Pontifices, qui postea secuti sunt, induti Ephod, loquebantur cum Deo, non quidem facie ad faciem, sed aliquo alio peculiari modo ; qui tamen apud authores et interpretes non satis compertus est, ut latiùs dicam in seq. q. 5. n. 16.

QUÆSTIO V.

Quo vestitu et ornatu usi sint sacerdotes et Pontifex ?

1. Levitæ non habebant sacrum ornatum, sed soli sacerdotes et Pontifex. Nec tamen illo utebantur, nisi eo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant. Erant autem octo ornamenta Pontificis : 1. Feminalia linea, 2. vestis linea, 3. balteus seu cingulum, 4. tunica hyacinthina, 5. Ephod, seu superhumerale, 6. rationale judicii, 7. cidaris seu tiara, 8. lamina

aurea. De his agitur Exod. 28. per totum. Et quidem quatuor ex iis erant propria Pontifici, ut tunica hyacinthina, Ephod, rationale et lamina aurea : reliqua communia cum aliis sacerdotibus. De singulis aliquid dicendum est.

2. Igitur Pontifex, cùm ad ministrandum accederet, primo loco induebat feminalia seu femoralia linea, *ad operiendam carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora*, ut loquitur Scriptura. (Exod. 28. ℣. 42.) Erant autem hæc feminalia veluti caligæ quædam, quas pedibus insertas (ut ait Josephus) quasi dimidiatas braccas ad ilia constringebat. Aliqui putant ex bysso retortâ fuisse confecta. Nobis sufficit, quòd à Moyse linea appellentur.

3. Post feminalia, proximè induebat tunicam lineam, quæ duplici nomine fuit appellata. Primò, linea stricta. (Exod. 28. ℣. 4.) Secundò, subucula linea. (Levit. 8. ℣. 7.) Invenio duas causas cur stricta fuerit appellata. Una est, quia ad cutem stringebatur. Non enim erat laxa et ampla, sed quantitati corporis commensurata. Altera, quia balteo seu cingulo stringebatur. (Levit. 8. ℣. 7.) Probabile est, fuisse similem tunicæ Joab, de qua 2. Reg. 20. ℣. 8.... *Porrò Joab vestitus erat tunicâ strictâ ad mensuram habitûs sui;* nisi quòd hæc fuerit exterior, illa interior.

4. Hæc vestis linea constringebatur balteo seu cingulo, inter umbilicum et pectus. De quo D. Hieron. ita scribit ad Fabiolam : *Hoc cingulum, in similitudinem pellis colubri, qui exuit senectutem, sic in rotundum textum est, ut marsupium longius putes. Textum autem est sub tegmine cocci, purpura, hyacintho, et stamine byssino, ob decorem et fortitudinem : atque ita polymita arte distinctum, ut diversos flores ac gemmas, artificis manu non textas, sed additas arbitreris. Lineam tunicam, inter umbilicum et pectus, hoc stringunt balteo.* Similia habet Joseph lib. 3. Antiq. cap. 8.

5. Post balteum sequebatur tunica hyacinthina, quæ erat per modum vestis talaris. In ejus fimbria inferiori per circuitum pendebant alternatim mala punica

et tintinnabula aurea, ut ex eorum sonitu perciperetur ingressus et egressus Pontificis, quando intrabat vel exibat Sanctuario. (Exod. 28. ℣. 35.) Dicebantur autem mala punica, non quòd reverà essent, sed quia ex hyacintho, purpura et cocco bis tincto, confecta erant instar malorum punicorum. (Exod. 28. ℣. 33.)

6. Super tunicam hyacinthinam, erat Ephod, seu superhumerale, quod tegebat humeros, et anteriorem partem usque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, et bysso retorta. (Exodi 28. ℣. 6.) In utroque latere versus humeros habebat duos lapides onychinos auro inclusos: unum à dextris, alterum à sinistris; in quibus scripta erant nomina duodecim filiorum Israël: sex nomina in uno lapide, et sex in altero, juxta ordinem nativitatis eorum (Exod. 28. ℣. 9.)

7. In anteriori parte superhumeralis, ad pectus Pontificis, ligabatur rationale judicii. Hebræi vocant *hoien*, id est, pectorale. Græci *logion* vel *logeion*, id est rationale. Conficiebatur autem ex eadem materia quà Ephod, nempè ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, et bysso retorta, figurâ, quadrangulum: densitate, duplex ad Ephod relatum: longitudine, et latitudine, mensura palmi. (Exod. 28. ℣. 16.) In hoc rationali erant duodecim lapides pretiosi inclusi auro, et distincti per quatuor ordines: in quibus etiam sculpta erant duodecim nomina filiorum Israël. (Ibid. ℣. 17.) Atque ita confectum et exornatum, catenis aureis et fasciis tam firmiter affigebatur superhumerali, ut à se invicem separari non possent. (Ibid. ℣. 28.) Porrò in rationali posita erat *doctrina et veritas*, super pectus Pontificis. (Ibid. ℣. 30. Hebraïcè *Urim et Tumim*.

8. In capite erat Cidaris seu Tiara, id est, mitra quædam ex bysso confecta, cui affigebatur lamina aurea supra frontem Pontificis, cum hac inscriptione, *Sanctum Domino*. (Exod. 28. ℣. 36. *et seqq.*) Sic enim loquitur textus: *facies et laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cœlatoris, Sanctum Domino. Liga-*

bisque eam vittâ hyacinthinâ, et erit super tiaram, imminens fronti Pontificis.

9. Quæres primò quid significaverint ornamenta Pontificis? D. Th. 1. 2. q. 102. art. 5. ad 10. adfert duas significationes : unam litteralem, alteram mysticam. Secundùm litteralem, inquit, ornamenta Pontificis designabant dispositionem hujus mundi hoc modo : Primò, feminalia linea, et vestis linea, significabant terram, ex qua linum nascitur 2. Balteus, Oceanum, qui cingit terram. 3. Tunica hyacinthina, aërem qui hyacinthini coloris est. 4. Tintinnabula illius tunicæ, tonitrua aëris. 5. Mala punica, coruscationes, quæ fiunt in aëre. 6. Ephod seu superhumerale, cœlum sidereum. 7. Duo onychini, duo hemispheria, vel certè solem et lunam. 8. Duodecim gemmæ in pectore, duodecim signa Zodiaci. 9. Tiara, cœlum empyreum. 10. Lamina aurea, Deum omnibus præsidentem.

10. At mysticè designabant virtutes, quæ debent esse in Pontifice. Ac primò, feminalia linea significabant castitatem : vestis linea, puritatem vitæ : cingulum, discretionem : tunica hyacinthina, cœlestem conversationem : tintinnabula aurea, sanam doctrinam : mala punica, bonos mores : superhumerale, sufferentiam infirmitatum populi : rationale in pectore cum nominibus filiorum Israël, charitatem, et sollicitudinem pro fidelibus : Tiara in capite, rectam intentionem : Lamina aurea in fronte, memoriam ac recordationem Dei. Hæc ex D. Thoma.

11. Alii non malè de Christo interpretantur. Nam ille fuit verus ac primarius Pontifex, cujus typum gesserunt Aaron et successores ejus. In illo perfectissimè fuerunt omnes virtutes per ornamenta Pontificalia designatæ. Ille suis humeris portavit duas gemmas, id est, pretium redemptionis duorum populorum, Judæorum scilicet et Gentilium. Ille in suo pectore insculpta habuit nomina electorum. Ille quâcumque incessit, ex strepitu prædicationis euangelii, et suavissimo virtutum odore, percipi potuit ac observari.

12. Quæres secundò : An solus Pontifex usus fuerit

Ephod seu superhumerali ? Ratio dubitandi est, quia legimus alios quoque, præter Pontificem usos esse, nempè Levitas, sacerdotes, reges. Nam de Samuële, qui erat Levita, sic habemus 1. Reg. 2. ℣. 18. *Samuël autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus Ephod lineo.* De sacerdotibus 1. Reg. 22. ℣. 18.... *Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos Ephod lineo.* De Davide rege 2. Reg. 6. ℣. 14. *David.... saltabat totis viribus ante Dominum, accinctus Ephod lineo.*

13. Resp. Duplex fuit Ephod seu superhumerale in vet. test. Unum contextum ex auro, purpurâ, hyacintho, cocco bis tincto, et bysso retortâ. Alterum simplex, lineum, candidum. Priori solus Pontifex utebatur, posteriori alii. Ita D. Hieron. in epist. 127. ad Fabiolam, et epist. 130. ad Marcellam. Abulensis lib. 1. Reg. cap. 22. q. 27. Ribera lib. 3. de templo cap. 10. et alii passim.

14. Quæres 3. in quem finem solitus fuerit Pontifex gestare Ephod ? Ex Scriptura constat, in tribus casibus solitum esse gestare. Primò, in consecratione. Quando enim mortuo Pontifice, alius subrogabatur, necesse erat solemni ritu eum consecrari, quod fiebat assumptione habitûs pontificalis, et unctione capitis (Exod. 29. ℣. 29.) 2. In ingressu Sanctuarii, quando sacrificabat et deprecabatur pro populo. (Exod. 28. ℣. 29.) 3. Quando consulebat Deum in rebus dubiis. De hoc casu potissimùm hìc agimus.

15. Igitur notandum est in V. T. fuisse tres modos consulendi Deum in rebus dubiis, et accipiendi ab eo responsa. 1. Per visiones et somnia. 2. Per sacerdotes. 3. Per prophetas. Hoc colligitur ex illo 1. Reg. 28. ℣. 6. *Consuluitque (Saül) Dominum, et non respondit, ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas.*

16. Modus consulendi per sacerdotes, (de quo solo hìc agimus) sic habebat : Rex aut princeps, aut populus Israëlitarum, si quando dubitabant, quid in rebus magni momenti agendum sibi esset, jubebatur adire Pontifi-

cem seu summum Sacerdotem, qui indutus Ephod, consulebat pro ipsis Deum. (Num. 27. ℣. 21.) Ejus rei varia exempla allata sunt quæst. præced. Nihilominùs supersunt quædam dubia, quæ hoc loco discuti possunt. Ac primò quæritur, an is qui per Pontificem consulebat Deum, debuerit in propria persona præsens esse Pontifici? Respondetur, Talem, sicut absens poterat agere cum propheta, sic etiam potuisse cum Pontifice. 2. An immediatè suam quæstionem proposuerit Pontifici? An Deo coram Pontifice? Respondetur, Proposuisse immediatè Pontifici, et Pontificem Deo. Ita plures sentiunt. 3. An hæc propositio debuerit fieri coram Arca? Resp. Fiebat coram Arca, si adesset; secùs, si abesset. 4. Quomodo Deus solitus fuerit dare responsa Pontifici interroganti? Resp. Authores dissentiunt. Aliqui putant per Angelum voce humanâ loquentem: alii per occultam Spiritûs S. revelationem. Alii per scedulam. Alii, inter quos Josephus, per splendorem gemmarum seu lapidum, qui erant in rationali supra pectus Pontificis. Hoc sic explicant. Si lapides seu gemmæ plùs solito splendescerent, signum erat feliciter successurum: si minùs solito, malè successurum: si nec plùs nec minùs, sed more naturali splendescerent, signum erat Deum non velle respondere. Et sic putant accidisse, quando Saül consuluit Deum per sacerdotem.

17. Ultimò quæri potest, quando cessaverit hic modus consulendi Deum per Pontificem, et accipiendi ab eo responsa? Abulensis putat cessasse eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum et Machabæos intercessit. Genebrardus eo tempore, quo Joas rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alii denique ab initio captivitatis Babylonicæ, quando sacrificium cessavit. Nam verisimile est, Judæos propter sua peccata, uno eodemque tempore, et oraculo et sacrificio spoliatos fuisse, quod contigit ad initium captivitatis Babylonicæ. Quò videtur spectare illud Oseæ 3. ℣ 4. *Dies multos sedebunt filii*

Israël sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine Ephod, et sine Theraphim. (*)

QUÆSTIO VI.

Quos et quantos redditus habuerint sacerdotes et Pontifex?

1. Sicut Deus ex XII. tribubus Israël elegit unam pro divino servitio, ut suprà dictum est, nempè tribum Levi, in qua erant Levitæ, sacerdotes, et Pontifex: sic eandem tribum, tanquam sibi peculiariter mancipatam, voluit in suam curam suscipere, et de certis redditibus paternè illi providere, juxta illud Num. 18. ℣. 20. *Dixitque Dominus ad Aäron: in terra eorum nihil possidebitis nec habebitis partem inter eos: Ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israël.* Hinc etiam postea factum est, ut in divisione terræ promissionis, singulæ tribus acceperint suam portionem, exceptâ tribu Levi, quæ per reliquas tribus dispergebatur.

2. Porrò Deus in stipendium pro ministerio, liberaliter illis concessit, quæ sequuntur. 1. Ut haberent quadraginta octo urbes cum agris suis, ad pastum jumentorum. (Num. 35. ℣. 2-7.) 2. Ut aliarum tribuum decimis alerentur. 3. Ut acciperent primitias. 4. Ut haberent oblationes, quæ fiebant à populo. De his singulis breviter agendum est.

3. Igitur urbes quadraginta octo, erant hæ: 1. Hebron. 2. Lobna. 3. Jether. 4. Esthemo. 5. Holon. 6. Dabir. 7. Ain. 8. Jeta. 9. Bethsames. 10. Gabaon. 11. Gabaë. 12. Anathot. 13. Almon. 14. Sichem. 15. Gazer. 16. Sibsaim. 17. Bethoron. 18. Eltheco. 19. Gabathon. 20. Ajalon. 21. Gethremmon. 22. Tanach. 23. Gethremmon. 24. Gaulon. 25. Bosra. 26. Cesion. 27. Dabereth. 28. Jaramoth. 29. Enganim. 30. Masal. 31. Abdon. 32. Helcath. 33. Rohob. 34. Cedes. 35. Hammoth Dor. 36.

(*) Adi cæterùm, si lubet, Wilh. Smits, qui fusè de his omnibus disserit Tom. II. in Exodum.

Carthan. 37. Jecnam. 38. Cartha. 39. Damna. 40. Naalol. 41. Bosor. 42. Jaser. 43. Jetson. 44. Mephaad. 45. Ramoth in Galaad. 46. Manaim. 47. Hesebon. 48. Jazer.

4. Ex his 48. civitatibus, tredecim primæ datæ sunt sacerdotibus; reliquæ Levitis. (Josuë 21. ℣. 4-5.) Porrò ex omnibus, sex erant civitates refugii, quarum nomina recensentur, Josuë 20. ℣. 7. Sunt autem hæc: 1. Cedes in Nephtali 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Juda. 4. Bosor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manasse. Tres primæ citra, reliquæ trans Jordanem. (Josuë 20. ℣. 8.) Omnes æquali spatio inter se distabant. (Deut. 19. ℣. 7.) Omnes sitæ erant in montibus, ut eminùs videri possent, exceptâ Bosor, quæ sola erat in plano, sed tamen patente loco et conspicuo. (Josuë 20. ℣. 7-8.)

DE DECIMIS.

5. Duo certa sunt; duo controversa. Primò certum est, Levitas accepisse decimas fructuum, pecorum et jumentorum à filiis Israël, id est, ab aliis tribubus, ut patet ex illo Num. 18. ℣. 21. *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israëlis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.* 2. Certum est, Levitas ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterùm dedisse decimas summo sacerdoti seu Pontifici, id est, dedisse decimas decimarum, ut patet ex eod. cap. ℣. 26. et seqq. *Præcipe Levitis, atque denuntia: cùm acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quàm de torcularibus et universis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, et date Aäron sacerdoti.*

6. Prior controversia est, an Levitæ communiter dicti (id est, tota tribus Levi, ut complectitur Levitas propriè dictos, sacerdotes et Pontificem) an potiùs Levitæ propriè dicti, quatenùs distinguuntur à sacerdotibus et Pontifice, acceperint decimas ab aliis tri-

bubus filiorum Israël? Abulensis et quidam alii intelligunt de Levitis propriè dictis. Alii rectiùs cum Josepho, de Levitis communiter dictis; id est, de tota tribu Levi. Quod colligitur ex illo 2. Esdræ 10. ℣. 37.... *Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.* Et ℣. 38. *Erit autem sacerdos filius Aäron cum Levitis in decimis Levitarum. Et Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri.* Igitur Levitæ et sacerdotes simul accipiebant decimas à filiis Israël, et postea Levitæ ex suis decimis dabant alias decimas sacerdoti seu Pontifici. Hinc jam oritur

7. Posterior controversia, an decimæ decimarum, quæ dabantur à Levitis propriè dictis, datæ fuerint soli Pontifici seu summo sacerdoti, an generatim omnibus sacerdotibus? Lyranus et Abulensis putant soli Pontifici fuisse datas, ex illo Num. 18. ℣. 28.... *Date Aäron Sacerdoti.* Josephus non solùm Pontifici, sed generatim omnibus sacerdotibus. Alii denique, soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad eas custodiendum, et distribuendum sacerdotibus, juxta illud Num. 18. ℣. 8. *Locutusque est Dominus ad Aäron : ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum*, id est, ut custodias et distribuas filiis tuis sacerdotibus : sicut mox eod. ℣. sequitur : *Omnia quæ sanctificantur à filiis Israël tradidi tibi et filiis tuis, pro officio sacerdotali legitima sempiterna.* Quo etiam spectat illud 2. Esdræ 10. ℣. 38.... *Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri*, id est, ut custodiatur in gazophylacio, et indè sacerdotibus suo tempore distribuatur.

8. Igitur summa omnium hæc est. Tribus Levi, quæ tota erat divino servitio consecrata, accipiebat decimas ab aliis tribubus, quæ erant laïcæ. Porrò, cùm in tribu Levi essent tria hominum genera, nempè Levitæ propriè dicti, sacerdotes, et Pontifex; Levitæ ex suis decimis, dabant iterùm decimas Pontifici et sacerdotibus : quia hi in altiori gradu et ordine serviebant Deo, quàm Levitæ; ac proindè sicut plus

honoris, sic etiam plus bonorum temporalium pro sustentatione illis debebatur.

9. Pro majori explicatione eorum quæ dicta sunt, notandum est, apud Hebræos fuisse tria decimarum genera. Primum earum, quas cæteræ tribus, singulis annis tenebantur dare tribui Leviticæ pro sustentatione. De his jam dictum est. Alterum earum, quas singuli patres-familias debebant quotannis apud se servare, et postea cum Levitis comedere in loco ubi erat tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus: nempè in Paschate, Pentecoste, et festo tabernaculorum. De his intelligendum est illud Deut. 14. ℣. 22-23. *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, et comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur*, etc. Tertium earum, quas tertio anno singuli separare debebant in propriis domibus; et cum Levitis peregrinis, pupillis, et viduis communicare, juxta illud Deut. 14. ℣. 28-29. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore: et repones intrà januas tuas. Venietque Levites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, et peregrinus, ac pupillus, et vidua, qui intrà portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Et Deut. 26. ℣. 12. *Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio; dabis Levitæ et advenæ, et pupillo, et viduæ, ut comedant intrà portas tuas, et saturentur.* Igitur Levitæ, tametsi omnium harum decimarum essent aliquo modo participes; tamen ex primo genere potissimùm sustentabantur ut dictum est.

DE PRIMITIIS ET PRIMOGENITIS.

10. Soli sacerdotes et Pontifex, non autem Levitæ propriè dicti, accipiebant primitias et primogenita à filiis Israël. Porrò primitiæ solvebantur ter in anno, ut notat Lyranus et alii. Primò in Paschate, de novis

spicis. Secundò in Pentecoste de novis panibus. Tertiò in Septembri, in festo tabernaculorum, de novis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus. (Deut. 16. ℣. 16.)

11. De primitiis spicarum, quæ in Paschate offerebantur, intelligitur illud Levit. 23. ℣. 10-11. *Cùm ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad sacerdotem, qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati, et sanctificabit illum.* Ritus autem offerendi describitur Levit. 2. ℣. 14-15. his verbis : *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est.*

12. De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoste, intelligitur illud Levit. 23. ℣. 15. et seqq. *Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies et sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini*, etc.

13. De primitiis novorum fructuum, quæ offerebantur in Septembri, intelligitur illud Num. 18. ℣. 13. *Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos : qui mundus est in domo tua, vescetur eis.* Et Deut. 18. ℣. 3-4..... *Dabunt sacerdoti.... primitias frumenti, vini et olei.* Et Deut. 26. ℣. 2-3. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit.... accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis*, etc.

14. Est autem magna differentia inter hæc tria genera primitiarum. 1. Quia primitiæ in Paschate erant ex solis spicis, in Pentecoste, ex solis panibus : in

Septembri, ex variis terræ fructibus. 2. Primitiæ spicarum dabantur in ipsa collectione fructuum terræ, nec ulli licebat quicquam comedere de novis fructibus antequam primitiæ spicarum Deo oblatæ essent. (Levit. 23. ℣. 14.) At primitiæ in Pentecoste et Septembri offerebantur ex fructibus jam collectis, et domi asservatis (D. Aug. q. 32. super Numeros) 3. Primitiæ panum et fructuum cedebant integrè in usum sacerdotum; primitiæ verò spicarum non integrè. Nam unus manipulus spicarum consumebatur per modum sacrificii; reliqui comedebantur à sacerdotibus.

15. Porrò sicut primitiæ, sic etiam primogenita dabantur Pontifici et sacerdotibus. (Exod. 13. ℣. 2. et Num. 3. ℣. 13.) Erant autem tria genera primogenitorum: alia hominum, alia pecorum mundorum, alia immundorum. Igitur singula primogenita primi et tertii generis redimebantur pretio quinque siclorum, quod dabatur sacerdotibus; primogenita secundi generis, per se illis offerebantur. (Num. cap. 18. ℣. 15.)

DE OBLATIS.

16. Per oblata generatim loquendo, intelliguntur ea, quæ à filiis Israël offerebantur Deo in usum sacerdotum. Erant autem triplicia. Nam quædam ex præcepto offerebantur, ut decimæ, primitiæ, et primogenita, de quibus jam dictum est. Alia spontè et ex mera devotione: alia denique ex voto. De hoc duplici genere multa habentur Levit. 22. ℣. 18. ibid. 23. ℣. 38. Num. 15. ℣. 3. et alibi. Hæc iterùm erant varia. Nam quilibet, vel spontè, vel ex voto poterat offerre hostias, libamenta, panes, pecuniam, et quæ similia sunt. Id autem potissimùm fiebat in tribus anni temporibus, ut suprà dictum est, nempè in Paschate, Pentecoste, et festo tabernaculorum. Tunc enim tenebantur venire omnes ad locum, ubi erat templum vel arca propitiatorii. (Deut. 16. ℣. 16.)

17. Ex dictis colligi potest, quàm divites fuerint sacerdotes in V. T. præ aliis omnibus. Nam primò

accipiebant decimas à duodecim tribubus Israël. Ubi notandum est, præter tribum Levi fuisse duodecim tribus filiorum Israël, nempè tribum Ruben, Simeon, Juda, Zabulon, Issachar, Dan, Gad, Aser, Nephtali, Ephraïm, Manasse, Benjamin. Igitur singulæ hæ tribus dividebant sua bona in decem partes et unam dabant tribui Levi, reliquis novem sibi reservatis. Quo fit, ut tribus Levi multò fuerit ditior, quàm cæteræ. Nam singulæ cæterarum habebant tantùm novem partes; tribus autem Levi duodecim. Præter has decimas, quæ communes erant omnibus in tribu Levi, sacerdotes iterùm accipiebant decimas decimarum à Levitis; et sic non solùm erant ditiores, quàm homines aliarum tribuum, sed etiam quàm Levitæ. Deindè accedebant primitiæ, primogenita, oblata; quæ si omnia computentur, in magnum thesaurum excrescere necesse erat redditus, et possessiones sacerdotum.

QUÆSTIO VII.

An sacerdotes et Pontifex aliquando debuerint servare continentiam ab uxoribus?

1. Resp. Jure divino debebant servare continentiam ab uxoribus, pro toto eo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant. Hoc testantur Scripturæ et Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. Primum Exod. 19. ℣. 22. *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur*, id est, abstineant ab uxoribus. In eo enim potissimùm consistebat sanctificatio, ut patet ex eodem capite: nam ℣. 10. dicebat Deus ad Moysen: *Vade ad populum, et sanctifica illos hodie et cras, laventque vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, et explicans illi voluntatem Dei, dixit eod. c. ℣. 15. *Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris* Ubi notandum est, illam sanctificationem, seu abstinentiam ab uxoribus, de qua

10.

agitur citato capite, tam populo, quàm sacerdotibus fuisse præceptam, quia tam populus, quàm sacerdotes, debebant audire promulgationem legis Mosaïcæ, et ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab uxoribus et per lotionem vestimentorum, et castrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuisse sacerdotibus pro omni eo tempore, quo fungebantur officio sacerdotali; sive orando pro populo, sive hostias et sacrificia offerendo, sive aliquod aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis Exod. 19. ℣. 22. *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi.

2. Secundum testimonium 1. Reg. 21. ℣. 1. *Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem.* Et infrà ℣. 4-5. *Respondens sacerdos ad David, ait illi: non habeo laïcos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. Et respondit David sacerdoti, et dixit ei: equidem si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri et nudiustertius, quando egrediebamur, et fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis.* Hìc vides non licuisse comedere panem sanctum, nisi præmissâ sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primò ac potissimùm in abstinentia ab uxoribus. Secundò, in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laïci debebant hoc modo sanctificari, multò magis sacerdotes; quippè qui ad majorem puritatem ratione statûs ac officii, obligabantur.

3. Quod sic ulteriùs declaro, duo hìc præcepta distinguenda sunt. Unum, quo laïci prohibebantur comedere panes sanctificatos, vel ut alibi vocantur, panes propositionis. De quo Christus, Matth. 12. ℣. 3-4. *Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, et qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere; neque his, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?*

Alterum, quo jubebantur abstinere ab uxoribus, qui manducaturi erant hujusmodi panes. De hoc quæstio est, quosnam obligaverit? Aliqui putant obligasse solos laïcos; ego contrà, obligasse etiam sacerdotes: Et quidem per se primariò sacerdotes. Quod tripliciter probo: Primò ex dictis, quia sacerdotes tenebantur ad majorem puritatem quàm laïci. Quia esus panum propositionis per se pertinebat ad solos sacerdotes: ergò etiam sanctificatio requisita ad esum istorum panum per se pertinebat ad solos sacerdotes. Undè sicut laïci non poterant comedere hujusmodi panes, ita non tenebantur se sanctificare, nisi tantùm per accidens, et in casu necessitatis. Quia si præceptum de abstinentia ab uxoribus pertinuisset ad solos laïcos; vel fuisset illis datum à Deo, antequam Achimelech loqueretur cum Davide; vel ab ipso Achimelech, cùm jam loqueretur cum ipso: non prius, quia nusquam legimus in Scriptura, quòd Deus dederit tale præceptūm pro solis laïcis, antequam Achimelech loqueretur cum Davide. Nec posterius, quia Achimelech, cùm dicebat Davidi: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus;* non dabat novum præceptum, sed supponebat jam antè à Deo datum esse. At non erat aliud à Deo datum, nisi quo sacerdotes obligabantur abstinere ab uxoribus, quotiescumque fungerentur officio sacerdotali, seu quotiescumque aliquid sacri ministerii, sive orando, sive hostias offerendo, sive panes sanctos comedendo, peragerent. Itaque sensus Achimelech est hic: vobis quidem non licet comedere panes sanctificatos, sed solis sacerdotibus: Si tamen vultis propter præsentem necessitatem comedere, cùm alii panes haberi non possint; necesse est, vos eâ puritate et sanctitate id præstare, quâ sacerdotes facere consueverunt, qui abstinent ab uxoribus, quotiescumquè hujusmodi panes commesturi sunt: idem ergò à vobis exigo.

4. Tertium testimonium. 1. Paral. 24. ℣. 7-8. *Exivit autem sors prima Joïarib, secunda Jedei, tertia Harim* etc., ubi recensentur viginti quatuor familiæ sa-

cerdotum, qui per vices debebant ministrare in domo Domini, juxta illud Luc. 1. ℣. 5. *Fuit... Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia.* Et paulò post ℣. 8-9. *Factum est autem, cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, secundùm consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret.* Constat autem sacerdotes, quando ministrabant Domino secundùm vicem suam, debuisse multos dies perseverare in ministerio. Nam ibid. ℣. 23. de Zacharia sic legimus : *Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.* Plerique authores putant fuisse octo dies unicuique destinatos, nempè à sabbato usque ad sabbatum, ut Josephus, Ambrosius, Theophylactus, et alii apud Maldonatum in Comment. illius loci. Et colligitur ex illo 2. Par. 23. ℣. 8. *Fecerunt ergo Levitæ, et universus Juda juxta omnia, quæ præceperat Joïada Pontifex et assumpserunt singuli viros qui sub se erant, et veniebant per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, et egressuri erant.*

5. Igitur sacerdotes per octo dies, relictis domibus et uxoribus suis, permanebant in templo, et ibi ministrabant. Et quidem tempore sacrificii, erant in ea parte templi, ubi sacrificia offerebantur. Reliquo tempore, habitabant in atrio templi in domunculis ad id destinatis : quò non licebat uxores introducere. Undè consequens est, debuisse à cohabitatione uxorum abstinere. De qua re sic scribit Siricius Papa in epist. ad Himerium Tharacon. Episcopum cap. 7. *Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quòd in lege Moysis passim sacris ordinibus à Domino laxata sint frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur Sancta Sanctorum, præmonet, dicens : Sancti estote, quia et ego Sanctus sum Dominus Deus vester? Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare jussi sunt sacerdotes? Hác videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile*

Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus, solius successionis causâ, fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. (Tom. 1. Concil.)

6. Idem, quod ad rem attinet, sentiunt alii Patres. Hieron. lib. 1. contra Jovin. longè post medium: *Nam et in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, ab uxoribus separati; et vinum et siceram non bibebant, quæ solent libidinem provocare.* Similia habet Innocentius I. Epist. 2. ad Victricium Rhotomagensem episcopum cap. 9. Et Beda in cap. 1. Lucæ.

QUÆSTIO VIII.

Quanta fuerit authoritas Pontificis apud populum?

1. Resp. Deus multis modis in V. T. voluit Pontifici astruere et conciliare authoritatem apud populum. Primò, publicâ et solemni consecratione, quæ præsente populo durabat per septem dies 2. Unctione sacri olei, quod in nullum usum profanum adhiberi poterat. 3. Ornatu Pontificali, qui et gemmis pretiosis, et aureâ laminâ, et tintinnabulis aureis, et malis punicis, omnem alium ornatum, etiam regium longè superabat. 4. Magnâ copiâ redituum annuorum, quæ quidem apud illum populum magni erat momenti. 5. Frequenti colloquio cum Deo, præsertim in rebus dubiis proponendis. 6. Variis ac illustribus miraculis. Ex his aliqua recensebo.

2. Primum contigit in primo sacrificio, quod Aäron obtulit in suo Pontificatu. Tunc enim ignis de cœlo descendit, qui coram populo holocaustum devoravit. Quo miraculo ostendit Deus, se approbare sacerdotium seu Pontificatum Aäronis. Levit. 9. ℣. 23-24. *Apparuitque gloria Domini omni multitudini: et ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum et adipes qui erant super altare. Quod cùm vidissent*

turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas. Vide simile exemplum 3. Regum 18. à ℣. 19. ad 40. usque.

3. Secundum contigit in seditione Core, Dathan et Abiron, qui cum suis sociis vivi à terra absorpti sunt, eò quòd rebellionem excitassent contra Primatum Moysis et Aaron. Num 16. ℣. 1. *et seqq. Ecce autem Core.... et Dathan, atque Abiron... surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, et qui tempore concilii per nomina vocabantur. Cùmque stetissent adversùm Moysen et Aaron dixerunt: sufficiat vobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, et in ipsis est Dominus: Cur elevamini super populum Domini?* Et infrà ℣. 31. *et seqq. Confestim... dirupta est terra sub pedibus eorum: et aperiens os suum devoravit illos cum tabernaculis suis, et universa substantia eorum: Descenderuntque vivi in infernum.*

4. Tertium contigit in seditione populi, qui partim incendio periit, partim per intercessionem Aaronis salvatus est. Num. 16. ℣. 41. et seqq. *Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens: vos interfecistis populum Domini. Cùmque oriretur seditio, et tumultus incresceret, Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen: recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cùmque jacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum, ut roges pro eis: jam enim egressa est ira à Domino, et plaga desæviit. Quod cùm fecisset Aaron; et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama: et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. Fuerunt autem, qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum et septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.*

5. Quartum contigit circa virgam Aaronis, hoc modo. Cùm populus sæpè murmuraret contra Aaronem Pon-

tificem, et aliæ tribus filiorum Israël ægrè ferrent, quòd ex sola tribu Levi assumeretur Pontifex, qui aliis omnibus imperaret; voluit Deus in posterum præcavere hujusmodi murmura, et manifesto signo declarare, Aaronem legitimè à se electum esse, cui omnes tanquam summo Sacerdoti, deberent obsequi. Itaque mandavit Moysi, ut acciperet duodecim virgas à duodecim tribubus Israël, in quibus singulis notata essent singula nomina tribuum Israël: has cum virga Aaronis, poneret in tabernaculo testimonii, et sequenti die iterùm produceret; tunc enim fore ut una ex omnibus miraculosè floreret; et is deinceps, cujus virga floruisset, tanquam legitimus Pontifex haberetur. Quod et factum est: sequenti etenim die, sola virga Aaronis inventa est germinasse, et turgentibus gemmis emisisse flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati videbantur. Ex quo omnes manifestè collegerunt deinceps soli Aaroni, tanquam Pontifici à Deo electo et designato, non autem aliarum tribuum principibus, in rebus Deum spectantibus, obtemperandum esse. Et ne posteros id lateret, mandavit Deus, ut virga Aäronis, ad perpetuam rei memoriam, in Arca conservaretur. Hæc omnia habentur Num. 17. per totum.

QUÆSTIO IX.

Quæ utilitas colligi possit ex dictis.

1. Resp. Duplex utilitas potest colligi. Una ex parte Catholicorum: altera ex parte adversariorum. Nam Catholici ex iis quæ dicta sunt sic possunt ratiocinari: noster Pontifex multò excellentior et dignior est, quàm fuerit Pontifex V. T. sicut anima perfectior est, quàm corpus; spiritus, quàm littera; imago, quàm umbra; libertas, quàm servitus. Si ergo Hebræi, qui murmurabant contra suum Pontificem, à Deo severè puniti sunt; quid nobis fiet, si similiter murmuremus? Et sanè apostolus de hac ipsa re nos præmonuit, 1. Cor. 10. ℣. 1. et seqq. his verbis: *Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati*

sunt, in nube, et in mari : et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt, (bibebant autem de spiritali consequente eos petrâ : petra autem erat Christus.) Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo : nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt : neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis : quemadmodum scriptum est : Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere : neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt unâ die viginti tria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et à serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

2. Ex quibus verbis tria colligimus, quæ maximè huc spectant. Primum est, quòd omnes Hebræi magnis beneficiis à Deo affecti fuerint. Nam omnes miraculosè transierunt mare rubrum; omnes sub nube protecti sunt; omnes biberunt ex petra consequente. Alterum, quòd multi illorum abusi sint beneficiis sibi concessis, et ingrati in Deum extiterint : et nominatim, quòd aliqui murmuraverint contra Moysen et Aaron Pontificem. Tertium quòd propterea graviter à Deo puniti sint. Hinc infert apostolus : si nos Christiani, qui majora beneficia à Deo consecuti sumus, peccemus in Deum, et nominatim, si murmuremus contra Pontificem, fore ut multò graviùs à Deo puniamur. Et sic est. Maneamus ergò conjuncti cum Pontifice et episcopis; et sequamur consilium ejusdem apostoli, qui nos alibi sic hortatur. *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes : Hoc enim non expedit vobis.* (Hebr. 13. ℣. 17.)

3. Adversarii sic possunt ratiocinari. Certè si prudenter æstimemus ea, quæ in V. T. scripta sunt de Ponti-

fice Hebræorum : iniquè agimus cum Pontifice Romano et in multis eum accusamus, ubi innocens est. Primò, objicimus illi arrogantiam, quòd *Pontificem maximum* se appellet. Et tamen constat hunc titulum concessum fuisse in V. T. et quidem ab ipso Deo. Sic enim legimus Levit. 21. ℣. 10. *Dixit Dominus ad Moysen.... Pontifex, id est, Sacerdos maximus inter fratres suos.... caput suum non discoöperiet.* Qui titulus frequenter reperitur in libris Machab. et in euangelio sub hac voce, *summus Sacerdos.* Si ergò Pontifici in V. T. licuit usurpare hunc titulum; cur in novo non liceat, præsertim cùm Pontifex in novo major et excellentior sit, quàm fuerit in veteri?

4. Secundò, objicimus illi pompam et splendorem in ornatu pontificali. Et tamen scimus Pontificem in V. T. ex peculiari Dei institutione, gestasse purpuram, hyacinthum, byssum, tintinnabula aurea, et mala punica in sacra veste : tiaram cum aurea lamina in capite : duodecim gemmas in pectore : duos lapides onychinos in humeris auro inclusos. An etiam accusabimus, qui hunc tam rarum et insignem ornatum præscripsit Pontifici in Synagoga Hebræorum? Dicamus potiùs cum Davide : Psal. 25. ℣. 8. *Dilexi decorem domûs tuæ.* Nec usurpemus illam Judæ proditoris vocem : *Ut quid perditio hæc?*

5. Tertiò, objicimus ipsi divitias et potentiam temporalem. Sed immeritò. Nam constat Pontificem in V. T. fuisse longè ditissimum : et quidem Deo sic disponente. Accipiebat decimas à duodecim tribubus Israël : decimas decimarum à Levitis : primitias, primogenita, et oblationes à toto populo. Sanè si Pontifex Romanus singulis annis acciperet decimas omnium bonorum à toto orbe christiano : si decimas decimarum ab Ecclesiasticis et Religiosis : si denique primitias, primogenita, et oblationes omnium fidelium, fortassè ditior esset, quàm modò est. Si ergò Deus in V. T. voluit Pontificem hoc modo locupletare, cur nos similem fortunam invidemus Pontifici in N. T.

6. Quartò, objicimus illi nimiam authoritatem, quâ utitur in Ecclesia Christi. In quo similes sumus He-

bræis, qui etiam suum Pontificem Aäronem hâc calumniâ onerabant. Sed Deus et miraculo, et ultione testatus est, se velle ut omnes Aäroni obedirent. Quid ergò nos volumus et molimur? Singuli superiores esse non possumus. Unum aliquem esse necesse est, qui aliis præsit. Si is Pontifex est, quid molesti illi sumus? Nimirùm hæc nostra cœcitas et infirmitas est, ut semper aliquid carpamus. Et certum est, si abrogato Pontifice, rex aliquis vel imperator præesset omnibus in Ecclesia, simili calumniæ illum fore obnoxium. Igitur posthac moderatiùs agendum nobis est, et si verè Christiani esse volumus, ab omni iniqua criminatione abstinendum.

7. Quintò, objicimus illi, quòd glorietur de continua serie et successione suorum antecessorum in Ecclesia Romana. At nihil culpæ hìc est. Nam etiam in V. T. successio Pontificum accuratissimè servata est, et speciali miraculo à Deo confirmata. Voluit enim Deus successionem Pontificum manere in tribu Levi, et nullo modo transire in alias tribus. Et in ejus rei perpetuam memoriam effecit, ut virga solius Aäronis, non autem virgæ aliarum tribuum, repentè floresceret. Nos hìc impingimus. Nam relictâ legitimâ successione, quæ est in Ecclesia Romana, instituimus novos ministros, qui alios ante se nullos agnoscunt. In quo similes sumus Jeroboämo, qui ascivit sacerdotes, qui non erant de tribu ac successione Levi. (3. Reg. 12.)

8. Sextò, objicimus illi, sicut et aliis sacerdotibus cœlibatum; et urgemus matrimonium. Sed profectò non alia de causa, quàm ut nostram lasciviam et turpitudinem excusemus. Alioqui, si ex V. T. pensanda res est, sic argumentari oportebat; Pontifex et alii sacerdotes Levitici, propter sanctitatem officii, quod gerebant, tenebantur abstinere ab usu matrimonii toto illo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant: at in N. T. major est sanctitas officii sacerdotalis, et in illo officio assiduè versandum illis est. Ergò magis debent colere castimoniam vitæ

quàm in V. T. factum est. At nos Lutherani et Calvinistæ id non facimus, quia nulla habitâ ratione ministerii nostri manemus in perpetuo matrimonii usu, non minùs quàm homines sæculares : in qua re nec sacerdotes Leviticos nec Pontificios ; sed nescio quos lascivos ac petulcos homines videmur imitari. Præstaret sequi consilium apostoli 1. Cor. 7. ℣. 7. *Volo enim omnes vos esse sicut meipsum.* Et infrà ℣. 8. *Dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego.* Et rationem adjungit ℣. 32-33.... *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo : qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.* Hoc saluberrimum documentum nos contemnimus.

9. Septimò, objicimus illi, quòd tam ipse, quàm alii episcopi et sacerdotes, solemni ritu ungantur et consecrentur : et per contemptum solemus appellare unctos ; sed parùm prudenter : nam constat Deum in V. T. præcepisse, ut Pontifex in capite ungeretur oleo sanctæ unctionis. Et similiter, ut tam Pontifex quàm sacerdotes, et eorum vestimenta, sanguine et oleo aspergerentur. Et quamquam hujusmodi cæremoniæ, quæ in V. T. servatæ sunt, non necessariò servari debeant in novo; tamen cùm à Deo introductæ et approbatæ fuerint ; malæ esse non possunt. Cur ergò vel easdem, vel similes usurpari non liceat, si bono fine et intentione adhibeantur ? Alioqui quid dicimus de unctione regum et imperatorum in N. Test. ? An et illa repudianda est ? Nemo hoc dixerit. At si illam retinere fas est, cur in alteram tam iniqui sumus ? Nostri ministri, qui sine unctione et consecratione, sine successione et vocatione, vel ex tonstrinis, vel ex popinis, in officia ecclesiastica subitò sese ingerunt; nullum possunt proferre exemplum ex tota antiquitate, quò tueri se queant.

CAPUT VIII.

DE MINISTRIS SYNAGOGÆ EXTRAORDINARIIS QUI ERANT PROPHETÆ.

Duplices erant prophetæ in V. T. : aliqui veri, qui à Deo mittebantur : alii falsi, qui à Deo non mittebantur. Priores vel vocabantur prophetæ absolutè ; vel prophetæ Domini, vel videntes. Posteriores, vel pseudoprophetæ, vel prophetæ Baal, vel prophetæ lucorum. Quibus annumerandæ sunt Pythonissæ. De his omnibus dicam hoc ordine. 1. Quinam fuerint veri prophetæ in V. T.? 2. Quod fuerit illorum officium? 3. Quomodo probaverint se à Deo missos? 4. An omnes de Christo prophetaverint? 5. Quis illorum fuerit præcipuus, Moyses, an Joannes Baptista? 6. Quomodo intelligendum sit, quod Christus ait in euangelio : *Omnes prophetæ usque ad Joannem?* 7. Quomodo verum sit, omnes prophetas Hierosolymis occisos esse? 8. Quinam fuerint falsi prophetæ? 9. Quomodo veri à falsis discernerentur? 10. Quid de Pythonissis sentiendum? 11. An etiam in N. T. sint veri et falsi prophetæ?

QUÆSTIO I.

Quinam fuerint veri prophetæ in veteri Testamento?

1. Respondeo. Hi fuerunt præcipui :
1. Moyses. Num. 12. ℣. 7. et Deut. 34. ℣. 10.
2. Josuë. Eccles. 46. ℣. 1.
3. Samuël. 1. Reg. 9. ℣. 6.
4. David.
5. Gad. 1. Reg. 22. ℣. 5.
6. Nathan. 2. Reg. 7. ℣. 2. et 2. Par. 9. ℣. 29.
7. Ahias Silonites. 3. Reg. 11. ℣. 29. et 2. Paral. 9. ℣. 29.

8. Addo. 2. Paral. 9. ℣. 29.
9. Michæas. filius Jemla. 3. Reg. 22. ℣. 8.
10. Elias Thesbites. 3. Reg. 17. ℣. 1.
11. Elisæus. 3. Reg. 19. ℣. 16.

Deindè quatuor illi, qui vocantur majores Prophetæ, quorum nomina sunt hæc. 1. Isaïas, filius Amos. 2. Jeremias, filius Helciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth. 3. Ezechiël, filius Buzi, sacerdos. 4. Daniël, qui et Balthasar. Et alii duodecim, qui vocantur minores prophetæ, ut Oseë, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michæas Morasthites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

2. Quibus addi possunt tres alii, qui vixerunt sub finem veteris et initium N. T. Primus, Joannes Baptista, de quo dictum est Luc. 1. ℣. 76. *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis.* Secundus, Zacharias pater Joannis Baptistæ, de quo ibidem ℣. 67–68. *Et Zacharias Pater ejus repletus est Spiritu sancto : et prophetavit dicens : Benedictus*, etc. Tertius, Simeon, de quo Lucæ 2. ℣. 26. *Responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini.*

3. Præter hos fuerunt etiam aliquot fœminæ prophetissæ, ut Maria, soror Moysis, (Exod. 15. ℣. 20.) Debbora uxor Lapidoth, (Judic. 4. ℣. 4.) Holda uxor Sellum filii Thecuæ, (4. Reg. 22. ℣. 14.) Elizabeth mater Joannis Baptistæ, (Luc. 1. ℣. 41.) Anna filia Phanuël de tribu Aser, (Luc. 2. ℣. 36.) et quatuor filiæ Philippi diaconi, (Act. 21. ℣. 9.) Quibus omnibus præferenda est beata Dei Genitrix Maria, quæ prophetavit dicens : *Beatam me dicent omnes generationes* : Non Gentilium, Turcarum, Judæorum, sed verè fidelium.

4. Quæres : an non fuerint plures prophetæ V. T. quàm qui jam enumerati sunt ? Videntur fuisse plures. Nam 1. Reg. 10. ℣. 5-6. et 10. legimus, gregem prophetarum ivisse obviam Saüli, postquam à Samuële in regem unctus est. Resp. Nomen prophetæ sumitur variis modis in Scriptura. Primò, pro iis qui futura prædicunt. Et hoc sensu nos agimus hìc de prophetis.

Eorum officia paulò post explicabimus. Secundò, pro iis qui ex peculiari motione Spiritûs sancti, Deum laudant in citharis, psalteriis, et cymbalis. Sic sumitur loco citato, ubi Samuël ait ad Saülem :.... *Obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, et ante eos psalterium, et tympanum, et tibiam, et citharam, ipsosque prophetantes* (id est, Deum laudantes) *et insiliet in te Spiritus Domini et prophetabis cum eis*, (id est, Deum pariter laudabis.) Sic etiam sumitur Num. 11. ℣. 25. ubi de septuaginta senioribus, qui Moysi adjuncti erant, ita legimus :.... *Cùmque requievisset in eis Spiritus prophetaverunt*, id est, Dei laudes celebrarunt. Et 1. Reg.... 19. ℣. 20. *Qui cùm vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, et Samuëlem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, et prophetare cœperunt etiam ipsi*, id est, Deum laudare. Ita Emmanuël Sa, ibid. Abulensis et Cornelius n. 11. 23. Tertiò, pro iis, qui divino Spiritu, vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhortantur. Sic sumitur 1. Cor. 14. ℣. 3. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.*

QUÆSTIO II.

Quodnam erat officium prophetarum in V. T.?

Resp. Primarium officium erat docere, instruere et reformare populum in cultu veri Dei, eumque hoc modo ad Christi adventum disponere. Et quidem Moyses docuit populum, quando dedit et explicavit illi legem decalogi et Deuteronomii. Reliqui prophetæ, qui diversis temporibus secuti sunt, reformârunt populum; et aberrantem à lege revocârunt in viam. Quo spectat illud Joan. 4. ℣. 37-38. *Alius est qui seminat, et alius est qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis : alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.* Ubi Christus loquitur de prophetis et apostolis. Prophetæ seminaverunt; apostoli messuerunt. Prophetæ laboraverunt; apostoli eorum laboribus

fruiti sunt. Quomodo hoc? Quia prophetæ, antequam venirent apostoli, multùm laborârant in erudiendo populo, et eorum corda ad Christum recipiendum, præparârant. Quod si non fecissent, plus laborandum fuisset apostolis. Vide Orig. Iren. August. Chrysost. et alios apud Maldonatum in illum locum.

2. Huic primario officio annexa erant tria alia. Primum est, arguere, reprehendere, et objurgare eos, qui vel à vero Dei cultu, vel ab aliqua alia divina lege recederent. Sic Samuël reprehendit Saülem regem, eò quòd non obedivisset voci Domini. (1. Reg. 15. ℣. 19.) Sic Nathan reprehendit Davidem propter adulterium et homicidium. (2. Reg. 12. ℣. 9.) Sic Elias populum claudicantem in duas partes (3. Reg. 18. ℣. 21.) Daniël duos senes, quòd falsò accusassent Susannam de adulterio. (Dan. 13. ℣. 52.) et ita deinceps.

3. Alterum est, prædicere futura, quod fiebat dupliciter. Nam prophetæ aliquando prædicebant futura bona, ad populi consolationem, ut adventum Messiæ, et alia mysteria redemptionis humani generis. Isaï. 7. ℣. 14.... *Virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuël.* Et cap. 11. ℣. 1. *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet.* Et cap. 14. ℣. 1. *Propè est ut veniat tempus ejus, et dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob.* Et cap. 40. ℣. 1. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.* Aliquando prædicebant et minabantur futura mala, quæ imminebant populo propter sua peccata, ut famem, pestem, bellum, captivitatem. Jerem. 1. ℣. 14. *Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ.* Et cap. 5. ℣. 15-17. *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domûs Israël, ait Dominus... Et comedet segetes tuas, et panem tuum : devorabit filios tuos et filias tuas : comedet gregem tuum et armenta tua : comedet vineam tuam, et ficum tuam; et conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam.* Et cap. 19. ℣. 3-4.... *Ecce ego inducam affli-*

ctionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinneant aures ejus : eò quòd dereliquerint me. Et infrà ℣. 11. *Sic conteram populum istum, et civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari.*

4. Tertium est, secreta seu occulta cognoscere. Sic Samuël sciebat omnia, quæ erant in corde Saülis quærentis asinas patris sui. (1. Reg. 9. ℣. 19.) Sic Elisæus sciebat omnia, quæ à famulo absente erant perpetrata. (4. Reg. 5. ℣. 26.) Itemque omnia secreta consilia regis Syriæ. (4. Reg. 6. ℣. 12.) Sic Daniël sciebat occultum somnium Nabuchodonosoris. (Dan. 2. ℣. 29.) Hinc obiter colligo, mirum non esse, si Sancti in cœlo sciant ea, quæ apud nos geruntur.

QUÆSTIO III.

Quomodo prophetæ probabant se à Deo missos esse ?

1. Necesse erat ut prophetæ qui dicebant, se immediatè à Deo missos esse ad reformandum et arguendum populum, certis ac evidentibus signis confirmarent suam missionem ; alioqui populus non credidisset ipsis, sed pro impostoribus habuisset. Quod fatetur Moyses de seipso. Cùm enim Deus dixisset illi, Exodi 3. ℣. 10. *Veni, et mittam te ad Pharaönem, ut educas populum meum, filios Israël, de Ægypto.* Respondit Moyses cap. 4. ℣. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent : non apparuit tibi Dominus.*

2. Dupliciter autem probabant, se à Deo missos esse. Primò, per miracula. Sic probavit Moyses, quando virgam in serpentem mutavit ; aquas Ægypti in sanguinem convertit, et alia prodigia patravit, quæ plagæ Ægypti appellari solent. Sic Samuël, sic Elisæus, sic alii prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Elia, quod est hujusmodi : Tempore Achab regis, fuit disceptatio inter Eliam et prophetas Baal. Tam hi, quàm ille, legitimè se missos affirmabant. Quid factum ? Elias convocato universo populo, qui in duas

partes claudicabat, non alio argumento usus est, quàm quòd diceret, se suam missionem evidenti miraculo confirmare posse; prophetas Baal non posse. Quod etiam contigit hoc modo: duo boves in frusta concisi, et super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Elia; alter pro prophetis Baal. Hi invocato nomine Dei sui, non potuerunt de cœlo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Elias invocato Deo Israël, impetravit. Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cœlo misso, consumptum est. Quo miraculo permotus populus, Eliam tamquam à Deo missum acceptavit: et prophetæ Baal veluti impostores interfecti sunt. (3. Reg. 18. ℣. 21.) Omitto similia exempla.

3. Secundò, probabant suam missionem per veracem prædictionem eorum, quæ brevi erant eventura. Sic Elias prædixit, tribus proximis annis non fore rorem et pluviam. (3. Reg. 17. ℣. 1.) Sic Michæas, regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad. (3. Reg. 22. ℣. 17.) Sic Elisæus post unum diem fore tantam annonæ vilitatem, ut duo modii hordei emantur uno statere. (4. Reg. 7. ℣. 1.) Sic Isaïas, proximo anno fore abundantiam frugum; sequenti, pomorum copiam; tertio, plenam messem et vindemiam. (Isaïæ 37. ℣. 30.) Sic Jeremias, brevi futurum, ut Nabuchodonosor rex vastaturus sit terram Ægypti. (Jerem. 46. ℣. 13.) Et quia hæc omnia evenerunt eo modo, quo ab illis prophetis dicta sunt; ideò magnam authoritatem sibi conciliarunt. Sicut è contrario quia non eveniebant ea, quæ à falsis prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc signo discernendum esse inter veros et falsos prophetas, constat ex illo Deut. 18. ℣. 21-22. *Quod si tacitâ cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum: quòd in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et idcircò non timebis eum.*

11.

4. Undè D. Hieron. in cap. 37. Isaïæ, super illud, *Tibi autem hoc erit signum*, sic scribit : *Idcircò vel maximè prophetæ apud populum habebant fidem : quia non solùm de his, quæ multa post sæcula futura erant, sed etiam quæ in continenti et post non grande temporis spatium essent implenda, memorabant : ut quòd intrà biennium rex Assyrius interiret, et urbi Jerusalem securitas redderetur.*

5. Et Rupertus in Prologo in Oseam. *Cùm prophetæ mitterentur ad pronuntiandum de longinquo Christi adventum, simul etiam de propinquo datum vel injunctum est illis, prophetare illud, in quo citiùs veraces comprobari possent : scilicet imminentem ab Assyriis Israëli captivitatem; itemque instantem Judæ quoque Babylonis transmigrationem; et præterea nonnulla etiam minora, quæ litteris eorum legimus inserta. Cùm igitur citò evenisset captivitas seu transmigratio illa, sicut per illos veritas prophetica prædixerat, palam constitit, quòd veraciter fuissent locuti in nomine Domini, et quòd Deus misisset eos. Atque ita completa prophetiæ pars, illud quoque quod reliquum, vel maximum erat de promissione et adventu Messiæ, verum fore convincebat.*

QUÆSTIO IV.

An omnes prophetæ veteris testamenti de Christo prophetaverint.

1. Resp. Omnes vel clarè, vel obscurè de Christo vaticinati sunt. Quod generatim colligi potest ex duobus Scripturæ testimoniis. Unum est Luc. 1. ℣. 68. et seqq. *Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui : Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus*; id est, Deus prædixit per omnes prophetas, qui fuerunt ab initio mundi, venturum redemptorem ex familia David. Alterum Luc. 24. ℣. 27. *Et incipiens* (Christus) *à Moyse, et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.*

2. Speciatim verò potest sic ostendi. Prophetia dupliciter fieri solet. 1. Verbis, 2. signis vel figuris. Igitur aliqui prophetæ verbis de Christo vaticinati sunt: aliqui signis et figuris. Priori modo, Moyses. Deut. 18. ℣. 15. *Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* (Vide Act. 3. ℣. 22.) David Psal. 15. ℣. 10. *Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* (Idem habetur Act. 2. ℣. 27-31.) Et Psal. 95. ℣. 13. *Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua.* Et Psal. 96. ℣. 7. *Adorate eum omnes Angeli ejus.* (Hebr. 1. ℣. 6.) Et Psal. 109. ℣. 1. *Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Matth. 22. ℣. 44.

3. Isaï. 7. ℣. 14.... *Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuël.* (Luc. 1. ℣. 31.) Et Isaï. 35. ℣. 4-5. *Deus ipse veniet, et salvabit vos. Tunc aperientur oculi cœcorum, et aures surdorum patebunt.* Et Isaï. 44. ℣. 3. *Effundam enim aquas super sitientem, et fluenta super aridam.* Et Isaï. 53. ℣. 4. *Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.* Et infrà ℣. 7. *Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum: Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Et infrà ℣. 12. *Cum sceleratis reputatus est: et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.* Luc. 22. ℣. 37.

4. Jerem. 23. ℣. 5. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo David germen justum; et regnabit rex, et sapiens erit: et faciet judicium et justitiam in terra.* Et cap. 31. ℣. 22. *Creavit Dominus novum super terram: femina circumdabit virum.*

5. Ezech. 32. ℣. 7. *Et operiam, cùm extinctus fueris, cœlum, et nigrescere faciam stellas ejus, solem nube tegam; et luna non dabit lumen suum.*

6. Dan. 9. ℣. 24. *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat*

peccatum , et deleatur iniquitas et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio , et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum.

7. Oseæ 6. ℣. 3. *Vivificabit nos* (Dominus) *post duos dies : in die tertia suscitabit nos.* Et cap. 11. ℣. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Et cap. 13. ℣. 14. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos : ero mors tua , ó mors ! morsus tuus ero , inferne.*

8. Joël. 2. ℣. 28. *Et erit post hæc : effundam spiritum meum super omnem carnem : et prophetabunt filii vestri, et filiæ vestræ.*

9. Amos 9. ℣. 11. *In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit : et reædificabo aperturas murorum ejus , et ea , quæ corruerant instaurabo.* Act. 15. ℣. 16.

10. Michæas 5. ℣. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda : ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israël, et egressus ejus ab initio , à diebus æternitatis.* (Matth. 2. ℣. 6.) Mich. 7. ℣. 6-7. *Filius contumeliam facit patri , et filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam ; et inimici hominis, domestici ejus. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum Salvatorem meum.* Matth. 10. ℣. 35.

11. Nahum 1. ℣. 15. *Ecce super montes pedes Euangelizantis et annuntiantis pacem.* (Rom. 10. ℣. 15.)

12. Habac. 2. ℣. 3. *Adhuc visus procul , et apparebit in finem , et non mentietur. Si moram fecerit , expecta illum, quia veniens veniet , et non tardabit.*

13. Sophon. 3. ℣. 14-15. *Lauda filia Sion : jubila Israël : lætare, et exulta in omni corde filia Jerusalem. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos : Rex Israël Dominus in medio tuî, non timebis malum ultra.* Et ibid. ℣. 17. *Dominus Deus tuus in medio tuî fortis ipse salvabit.*

14. Aggæus 2. ℣. 7-8. *Hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc unum modicum est , et ego commovebo cœlum, et terram , et mare, et aridam. Et movebo omnes gentes : et veniet desideratus cunctis gentibus.*

15. Zachar. 2. ℣. 10. *Lauda et lætare filia Sion: quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus.* Et cap. 3. ℣. 8. *Ecce enim ego adducam servum meum orientem.* Et cap. 6. ℣. 12. *Ecce Vir oriens nomen ejus.* Et cap. 8. ℣. 3. *Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Jerusalem: et vocabitur Jerusalem civitas veritatis.* Et cap. 9. ℣. 9. *Ecce Rex tuus veniet tibi justus, et Salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ.* Et cap. 11. ℣. 12. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.* Et cap. 12. ℣. 10. *Effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ et precum: et aspicient ad me, quem confixerunt.* Et cap. 13. ℣. 7.... *Percute Pastorem, et dispergentur oves.*

16. Malach. 1. ℣. 11. *Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda.* Et cap. 3. ℣. 1. *Ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, et Angelus testamenti, quem vos vultis.* Et cap. 4. ℣. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ.*

17. Posteriori modo, nempè per signa et figuras, multi prophetæ de Christo vaticinati sunt. 1. Jonas cap. 2. ℣. 1.... *Erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus.* 2. Omnes illi, qui prædixerunt Judæis liberationem ex captivitate Babylonica, quæ erat figura liberationis totius mundi, quâ Christus nos erat liberaturus à captivitate peccati. 3. Omnes illi qui expresserunt typum, vel figuram Christi, sive quoad incarnationem, sive quoad mortem et passionem, sive quoad resurrectionem, sive quoad alia mysteria. De quibus videri potest Prosper in lib. de prædict.

QUÆSTIO V.

Quis fuerit præcipuus omnium prophetarum veteris testamenti?

1. Aliqui Moysen, alii Joannem Baptistam præferunt. Uterque enim habet peculiare testimonium suæ eminentiæ. Moyses quidem, Num. 12. ℣. 6. *et seqq. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei, et palam, et non per ænigmata, et figuras Dominum videt.* Joannes verò Matth. 11. ℣. 9. ubi Christus de illo loquitur : *Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plus quàm prophetam.*

2. Resp. Moyses fuit præcipuus; non quidem simpliciter et omni modo, sed in duplici sensu. Primò, quia Deus loquebatur illi *facie ad faciem*, sicut amicus amico loquitur; reliquis non item, ut constat ex testimonio allato. Et hæc comparatio procedit de Moyse et aliis prophetis excludendo Joannem Baptistam, juxta illud : *Lex et prophetæ usque ad Joannem.* 2. Quia in multis gessit typum seu figuram Christi; ut prolixè explicatum est, cap. 6. q. 3. n. 3.

3. Nihilominùs aliqui alii prophetæ, ex alia parte, præferendi sunt Moysi. Nam Isaïas plura de Christo in particulari vaticinatus est, quàm Moyses. Joannes Baptista non venturum, ut Moyses, sed præsentem annuntiavit : *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Nota. Tria de Joanne Baptista legimus. 1. Quòd fuerit propheta. 2. Quòd non fuerit propheta. 3. Quòd fuerit plusquam propheta. Primum asseruit Zacharias pater ejus, Luc. 1. ℣. 76. *Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis.* Alterum asseruit ipse. Cùm enim interrogaretur à sacerdotibus : *Propheta es tu?* Respondit : *Non sum.* Tertium asseruit Christus : *Quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plusquam prophetam.* Quæ omnia benè inter se cohærent. Fuit enim prophe-

ta, quia spiritu prophetico agnovit Christum, nemine indicante. Non fuit propheta, more aliorum, qui de Christo longè post venturo vaticinabantur. Fuit plusquam propheta; quia reliqui prophetæ ad homines, Joannes ad ipsum Christum missus est. Undè peculiari modo de illo prædixit Deus per Malachiam cap. 3. ℣. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam.* Est enim Angelus, non qualiscumque, sed missus ante faciem Christi, quod de aliis prophetis dici non potest. Vide Maldonat. in cap. 11. Matth. ℣. 10.

QUÆSTIO VI.

Quomodò intelligendum sit illud Christi: omnes prophetæ usque ad Joannem?

1. Ratio dubitandi est, quia etiam post Joannem fuerunt aliqui prophetæ, ut Joannes euangelista, Paulus, Agabus, et alii, de quibus quæstione 11. dicendum est. Resp. Verba Christi sunt hæc. Matth. 11. ℣. 13. *Omnes enim prophetæ et lex, usque ad Joannem prophetaverunt.* Quorum verborum varia est explicatio, sed duæ præ cæteris probabiliores. Una, Christum loqui de omnibus prophetis V. T. qui Joannem et Christum præcesserunt. Ut hic sit sensus: Omnes prophetæ V. T. prædixerunt Christum venturum; Joannes fuit primus qui præsentem annuntiavit. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Euthymius. Altera, legem et prophetas usque ad Joannem prophetasse, id est, viguisse, vim habuisse, officio suo functos esse, durasse. Ita Maldonatus. Et hoc colligit ex antitheto, quod sequitur: *A diebus autem Joannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur.* Ubi regnum cœlorum opponitur legi et prophetis, id est, novum testamentum opponitur veteri. Ut hic sit sensus: lex et prophetæ viguerunt usque ad Joannem Baptistam: at à tempore Joannis Baptistæ incepit euangelium, seu novum testamentum.

2. Dices: Lex duravit etiam post Joannem Baptistam, quia non fuit abrogata, nisi per mortem Christi. Resp.

Illa particula, *usque ad Joannem*, non significat, usque ad nativitatem Joannis, quasi tunc lex abrogata sit: sed usque ad prædicationem Joannis: quia tunc cœpit paulatim deficere, sicut tenebræ paulatim deficiunt, quando aurora accedit. Verum tamen est. non fuisse penitùs abrogatam, nisi per mortem Christi, ut cap. 6. q. 2. n. 6. dictum est.

QUÆSTIO VII.

An verum sit, omnes prophetas Hierosolymis occisos esse?

1. Ratio dubitandi sumitur ex verbis Christi, Luc 13. ℣. 33..... *Non capit prophetam perire extra Jesuralem.* Græcè est, *ouk endechetai*, id est, non contingit, seu impossibile est occidi aliquem prophetam extra Jerusalem. Quod tamen non videtur verum. Primò, quia Jeremias in Ægypto, Ezechiël in Chaldæa occisi sunt, ut testatur Epiphanius in eorum vitis, et Dorotheus in Synopsi. Secundò, multi prophetæ occisi sunt à Jezabel in Samaria, ut habetur 3. Reg. 19. ℣. 10.

2. Resp. Christus non vult significare, numquam omninò contingere, ut aliquis propheta extra Jerusalem occidatur (quia hoc constat falsum esse:) sed raró contingere. Utitur autem hyperbole, ut exaggeret ingratitudinem illius civitatis, quæ non agnoscebat beneficium à prophetis acceptum, sed eos, ubicumque poterat, persequebatur et occidebat. Et hinc colligit Christus, se etiam ibi occidendum, quod et factum est.

3. Hæc expositio patet ex ipso textu, qui sic Luc. 13. ℣. 31. et seqq. habet: *Accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite et dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor. Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem. Jerusalem, Jerusalem quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te*, etc. Hæc facta sunt in Galilæa, ubi Herodes domi-

nabatur. Distabat autem Galilæa à Jerusalem itinere trium dierum. Et propterea dixit Christus : *Oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare*, nempè ut ex Galilæa veniam in Jerusalem ; quia communiter fit, ut prophetæ non alibi quàm in Jerusalem moriantur. Itaque sensus verborum Christi consistit in his duobus. 1. Non est in potestate Herodis, ut anticipet tempus moriendi, quod mihi à Deo constitutum est. 2. Ibo hinc in Jerusalem, ut ibi occidar, ubi omnes ferè prophetæ occisi sunt.

QUÆSTIO VIII.

Quinam fuerint falsi prophetæ in vet. testamento?

1. Resp. Duplices erant falsi prophetæ apud Judæos, ut patet Jerem. 23. à ℣. 9. usque ad finem. Alii in Samaria qui prophetabant in Baal : alii in Jerusalem, qui quidem dicebant se prophetare in vero Deo, et ab eo se missos esse, sed mentiebantur. Priores erant idololatræ : posteriores non item. De prioribus est frequens mentio in libris Regum, præsertim 3. Reg. 18. ℣. 19. Ubi Elias interfecit quadringentos et quinquaginta prophetas Baal, et quadringentos prophetas lucorum, qui comedebant de mensa Jezabel. Item 3. Reg. 22. ℣. 6. Ubi quadringenti prophetæ prædixerunt regi Israël victoriam contra Ramoth Galaad. Item 4. Reg. 10. ℣. 19. Ubi omnes prophetæ Baal, qui tunc erant, à Jehu rege interfecti sunt in templo Baal. De posterioribus fit mentio in libris prophetarum, ut Jerem. 14. ℣. 14. *Dixit Dominus ad me : Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo : non misi eos, et non præcepi eis, neque locutus sum ad eos : Visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis.* Et cap. 23. ℣. 21. *Non mittebam prophetas, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.* Et Ezech. 13. ℣. 6. *Vident vana, et divinant mendacium, dicentes : Ait Dominus : cùm Dominus non miserit eos*, etc.

2. Ex priori genere fuit Sedecias, filius Chanaana,

qui percussit Michæam in maxillam. (3. Reg. 22. ℣. 24.) Ex posteriori Hananias, filius Azur propheta de Gabaon. (Jerem. 28. ℣. 1.) Item Achab, filius Coliæ, Sedecias filius Maasiæ, et Semeias Nehelamites, qui cum populo Judæorum in Babylonem erant translati, et falsò prophetabant, brevi fore finem captivitatis. (Jerem. 29. ℣. 21. et seqq.) Item, senex quidam propheta in Bethel, qui decepit alium prophetam vaticinantem contra altare, quod erexerat Jeroboam. (3. Reg. 13. ℣. 11.)

3. Hi, et similes falsi prophetæ, semper ferè contradicebant veris prophetis. Ut quando veri prædicebant famem, bellum, captivitatem, et alias pœnas à Deo infligendas propter peccata populi; tunc falsi prædicerent fertilitatem, pacem et prosperitatem, ut patet Jerem. 14. ℣. 13. 14. *Et dixi.... Domine Deus: Prophetæ dicunt eis: non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo.* Hujus rei multa occurrunt exempla. Sedecias qui erat unus ex prophetis Baal, contradicebat Michææ, qui erat propheta Domini. Ille asserebat regem Israël feliciter expugnaturum Ramoth Galaad; quod negabat Michæas. (3. Reg. 22. ℣. 11.) Item Hananias contradicebat Jeremiæ. Ille asserebat vasa templi, quæ abstulerat Nabuchodonosor, post biennium remittenda esse in Jerusalem: Jeremias negabat id tam citò futurum. (Jerem. 28. ℣. 2.) Item Achab, Sedecias, et Semeias contradicebant eidem Jeremiæ. Illi dicebant, populum mox rediturum ex captivitate Babylonica: hic, septuaginta annis mansurum in captivitate. (Jerem. 29. ℣. 10.-21.)

4. Quæres, quæ fuerit causa hujus contradictionis? Resp. Fuit hæc. Veri prophetæ quærebant salutem populi Judæorum; ideòque minabantur captivitates et afflictiones, ut populum revocarent à peccatis, et per pœnitentiam Deo reconciliarent. At falsi prophetæ studebant proprio commodo et utilitati; ac proindè ut populo placerent, et ab eo munera acciperent, promittebant pacem, prosperitatem, et rerum omnium

abundantiam. Et sic miserè decipiebant populum. Hoc conqueritur Deus (Isaïæ 3. ℣. 12.) *Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Et Ezech. 13. ℣. 10. *Deceperunt populum meum dicentes: pax, et non est pax.* Et infr. ℣. 19. *Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas.* Et cap. 22. ℣. 25. *Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas devoraverunt, opes et pretium acceperunt.*

5. Dices: præter falsos prophetas, qui erant in Jerusalem et Samaria, fuerunt etiam alii, ut Balaam, Num. 22. ℣. 5. et 2. Pet. 2. ℣. 15. Resp. Nos hìc tantùm agimus de illis, qui fuerunt apud Judæos, sive fuerint in Judæa, sive in Samaria. Inter eos non fuit Balaam. An autem Balaam, quem constat fuisse gentilem, fuerit propheta Dei, an diaboli, quæstio est. Eugubinus putat fuisse prophetam Dei. Primò, quia rogatus à Balac rege Moabitarum, ut malediceret populo Israël, voluit prius consulere Deum, qui etiam suggessit illi quid faciendum esset. (Num. 23. ℣. 3.) Secundò, quia Hebræi tradunt fuisse amicum Job (qui in libro Job vocatus est Eliu) et initio quidem fuisse virum sanctum et prophetam Dei; sed postea propter inobedientiam et avaritiam, factum esse malum. Quod posterius etiam testatur S. Petrus loco citato. Nec obstat, quòd fuerit gentilis, quia multi alii gentiles à Deo consecuti sunt donum prophetiæ; ut Mercurius, Trismegistus; Sybillæ apud Ægyptios; Zoroastres apud Persas; Orpheus apud Græcos; Abaris apud Hyperboreos; Zamolxis apud Getas.

6. Alii docent non Dei, sed diaboli prophetam fuisse; quod videtur probabilius. Primò, quia vocatur *ariolus.* (Num. 22. ℣. 5.) Et ob hanc causam magni authores aiunt, fuisse malum, ut Cyrillus lib. 6. de adoratione: Theodoretus q. 40. Aug. serm. 103. de tempore, et alii. Secundò, quia quæsivit augurium. (Num. 24. ℣. 1.) Et ad illud captandum septem aras extruxit ipsi

Baal, eique victimas immolavit. (Num. 22. ℣. 41. et cap. 23. ℣. 1.) Tertiò, quia sicut aliis sæpè maledixerat, ita etiam rogatus à Balac rege Moabitarum, voluit maledicere populo Israël, et in hunc finem captavit auguria et vaticinia diaboli. At Deus præveniens, occurrit illi, et quasi invitum coëgit populo Israëlis benedicere, quod alioqui non erat facturus. Quartò, nec verum est Balaam fuisse Eliu amicum Job. Nam Eliu fuit Idumæus seu ex regione Ausitidis; ut dicunt septuaginta interpretes, cap. 32. Job. 2. Balaam verò fuit ex Mesopotamia, ut patet Deut. 23. ℣. 4. Vide Cornelium in cap. 22. Num. ℣. 5.

CAPUT IX.

QUOMODO FALSI PROPHETÆ A VERIS DISCERNEBANTUR ?

1. Resp. Duobus modis, ut colligitur ex iis, quæ quæst. 3. dicta sunt. 1. Per virtutem miraculorum. Nam veri prophetæ, ut probarent se missos esse à Deo, suam missionem miraculis confirmabant. At falsi non poterant id præstare, ut patet exemplo prophetarum Baal, qui non poterant ignem de cœlo impetrare, ad comburendum sacrificium quod offerebant : Elias autem impetravit. 2. Per veraces prædictiones. Nam veri prophetæ prædicebant aliqua, quæ statim fiebant; et sic fidem et authoritatem astruebant sibi apud populum. At falsi, falsas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus jubebatur discernere, an quivis qui prophetam se dicebat, missus esset à Deo, nec ne, ut habetur Deut. 18. ℣. 22.

2. Quod confirmari potest variis exemplis. Nam prophetæ Baal prædixerunt regi Israël : *Ascende in Ramoth Galaad, et vade prosperè, et tradet Dominus in manus regis*. 3. Reg. 22. ℣. 12. Quod tamen non est factum. Similiter Hananias prædixit : *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contrivi jugum regis*

Babylonis. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domûs Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de lòco isto, et transtulit ea in Babylonem. Jerem. 28. ℣. 2-3. Neque hoc factum. Idem dici potest de Achab, Sedecia, Semeia, et aliis, quorum prædictiones constat fuisse falsas.

QUÆSTIO I.

Quid de Pythonibus et Pythonissis sentiendum?

1. De illis extant aliqua Scripturæ testimonia, quæ hìc recensebo. Primum est, Deut. 18. ℣. 9. et seqq. *Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium; nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec divinos, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, et propter istiusmodi scelera delebit os in introitu tuo.*

2. Secundum est 1. Reg. 28. ℣. 3. et seqq.... *Saül abstulit magos et ariolos de terra. Congregatique sunt Philisthiim.... et vidit Saül castra Philistiim, et timuit, et expavit cor ejus nimis. Consuluitque Dominum, et non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas. Dixitque Saül servis suis: quærite mihi mulierem habentem Pythonem, et vadam ad eam, et sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: est mulier Pythonem habens in Endor. Mutavit ergo habitum suum: vestitusque est aliis vestimentis, et abiit ipse, et duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, et ait illi: Divina mihi in Pythone, et suscita mihi quem dixero tibi.*

3. Tertium est 4. Reg. 21. ℣. 6. *Traduxit* (Manasses) *filium suum per ignem: et ariolatus est, et observavit auguria, et fecit Pythones, et Aruspices multiplicavit.*

Quartum est 4. Reg. 23. ℣. 24. *Sed et Pythones et ariolos, et figuras idolorum, et immunditias et abominationes, quæ fuerant in terra Juda et Jerusalem, abstulit Josias.*

Quintum, Isaïæ 8. ℣. 19. *Cùm dixerint ad vos : Quærite à Pythonibus, et à divinis, qui strident in incantationibus suis : numquid non populus à Deo suo requiret, pro vivis à mortuis.*

Sextum, Isaïæ 19. ℣. 3. *Dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, et consilium ejus præcipitabo : et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos, et Pythones, et ariolos.*

Septimum, Isaïæ 29. ℣. 4. *Humiliaberis, de terra loquêris, et de humo audietur eloquium tuum : et erit quasi Pythonis de terra vox tua, et de humo eloquium tuum mussitabit.*

Octavum, Act. 16. ℣. 16. et seqq. *Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. Hæc subsecuta Paulum, et nos, clamabat dicens : Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit : Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eâdem horâ.*

4. Circa hæc testimonia solent multa disputari. 1. Quid sit lustrare filium, vel filiam per ignem? 2. Qui dicantur Arioli, Aruspices, Pythones, divini, incantatores? 3. Quid somnium et augurium? 4. Quid sit quærere veritatem à mortuis? Et quæ similia sunt. Nobis sufficiat explicare, quod proposui, nempè, qui sint Pythones et Pythonissæ. Nihil dicam de etymologia nominis, sed de usu. Usus obtinuit, ut illi dicantur Pythones, qui ex instinctu dæmonis divinant de rebus futuris. Et quidem, si viri sunt, vocantur Pythones, Pythonici, Pythii : si feminæ, Pythonissæ, Pythæ, Pythonem aut spiritum Pythonis habentes. Ut hoc meliùs intelligatur, notanda sunt, quæ sequuntur.

5. Prædictio futurorum , quatenùs excedit captum humanum , duplex est. Una fit ex instinctu Dei ; altera ex instinctu dæmonis. Prior ordinariè vocatur prophetia, à qua prophetæ : posterior , divinatio , à qua divini dicti sunt. D. Thom. in 2. 2. q. 85. a. 1. et 2.

6. Rursùm , divinatio duplex est , una per explicitam; altera per implicitam dæmonis invocationem. Tunc aliquis censetur explicitè invocare dæmonem, quando vel expressis verbis illum invocat ; vel cum eo pactum init ; vel aliquid reipsâ facit ex pacto jam inito : sciens et volens aliquid usurpat, quo dæmon solet futura prædicere. Tunc implicitè, quando id, quod occultum est seu tacitè, conatur investigare per media vana et indebita, quæ per se nihil prosunt ad certam futurorum cognitionem. Tametsi enim in tali casu non petat expressè subsidium à dæmone ; tamen dæmon spontè se ingerit, et homini curioso persuadet eventurum id , quod per hujusmodi vana et indebita media futurum esse significatur. (D. Th. ibid. a. 3. Sanchius lib. 2. moral. cap. 48. n. 3. et alii ab illo citati.)

7. Prior divinatio , quæ est per explicitam dæmonis invocationem , variis modis fieri solet , prout variis modis dæmon consulitur , aut respondet.

Primò , consulitur per suos Pythones et Pythonissas, de quibus nunc agimus, et tunc per eosdem respondet. Quomodo autem respondeat, quæstio est. Quamvis enim certum sit, dæmonem præsentem esse in ventre Pythonicorum et Pythonissarum, tamen non satis constat inter authores, an loquatur per os eorum , more humano : an verò per umbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui illud asserunt. Nec obstat , quòd Veteres ventriloquium appellent : hoc enim potest utroque sensu accipi : vel quòd loquatur per umbilicum , aut vicinas partes , quæ circa ventrem sunt : vel quòd vox illius , tametsi exeat per os, humano more , tamen ex imo ventre prodire videatur. Vide Lorinum in cap. 16. Act. ℣. 16.

8. Secundò , consulitur per sacrificia animalium : et tunc respondet per signa quædam apparentia in extis

animalium. Hoc genus divinandi vocatur Aruspicium. Undè Aruspices dicti sunt.

9. Tertiò, consulitur per invocationem et preces in idolis: et tunc respondet per idola; quod vocatur oraculum.

10. Quartò, consulitur per somnia; ut quando quis cubat, vel certo loco, vel cum certa unctione, vel cum aliis cæremoniis, eo fine, ut inter somniandum accipiat à dæmone notitiam rerum futurarum.

11. Quintò, consulitur per præstigium: ut quando dæmon ex pacto apparet alicui in externa forma, quæ oculos præstringat, et de occultis illum instruit.

12. Sextò, per varia signa, sive in corporibus terrestribus apparentia, ut in ligno, metallo, lapide: sive in aëre, sive in aqua, sive in igne.

13. Septimò, per mortuos; ut quando quis petit à dæmone excitari mortuum, qui respondeat de aliquo futuro eventu. Sic fecit Saül, petens à Pythonissa, ut ope diaboli suscitaret Samuëlem. (1. Reg. 28. ℣. 11.) An autem Samuël apparuit ope dæmonis, an potiùs virtute Dei, quæstio est alterius loci. (Vide D. Th. 2. 2. q. 195. art. 4. ad 2. Sanchium loc. suprà cit. et Lessium cap. 43. dub. 5.)

QUÆSTIO II.

An etiam in novo testamento sint veri et falsi prophetæ?

1. Novum testamentum incipit à Christo et apostolis. Est ergo quæstio, an à tempore Christi et apostolorum fuerint aliqui prophetæ, qui futura prædixerint? Ratio dubitandi sumitur ex illo, Matth. 11. ℣. 13. *Omnes enim prophetæ et lex usque ad Joannem prophetaverunt.* Ergò nullus post Joannem Baptistam prophetavit. Item ex illo Hebr. 1. ℣. 1–2. *Olim Deus loquens Patribus in prophetis: novissimè, diebus istis locutus est nobis in Filio*, quasi dicat: olim loquebatur per prophetas, jam non ampliùs per prophetas, sed per Filium.

2. Resp. In novo testamento sunt etiam veri et falsi

prophetæ. Veri sunt hi: Primò, Christus ipse, qui prædixit suam mortem et passionem. (Matth. 20. ℣. 19.) Crucifixionem. (Joan. 3. ℣. 14. et cap. 8. ℣. 28. cap. 12. ℣. 23.) Ascensionem. (Joan. 3. ℣. 13. et cap. 6. ℣. 63.) Spiritûs sancti missionem. (Joan. 7. ℣. 39. et cap. 14. ℣. 16. et cap. 15. ℣. 26.) et multa alia.

3. Secundò, Joannes euangelista, qui prædixit multa in Apocalypsi, quæ, teste Hieronymo in epist. ad Paulin. *Tot habet sacramenta, quot verba.*

4. Tertiò, Paulus apostolus, qui duo potissimùm prædixit: Primò, sua vincula. Act. 20. ℣. 23. *Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: Quoniam vincula, et tribulationes Jerosolymis me manent.* Deindè suam et sociorum liberationem à tempestate maris. Act. 27. ℣. 22. et seqq. *Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. Astitit enim mihi hâc nocte Angelus Dei, cujus sum ego, et cui deservio, dicens: Ne timeas: Paule, Cæsari te oportet assistere: Et ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. Propter quod bono animo estote viri: Credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.*

5. Quartò, Agabus, qui etiam duo legitur prædixisse. Primò, futuram famem. Act. 11. ℣. 27. 28. *In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam: Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio.* Secundò, Paulum à Judæis vinciendum. Act. 21. ℣. 10-11. *Supervenit quidam à Judæa propheta, nomine Agabus: Is cùm venisset ad nos, tulit zonam Pauli: et alligans sibi pedes et manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium.*

6. Quintò, filiæ Philippi diaconi, de quibus, Act. 21. ℣. 9 *Huic* (Philippo) *erant quatuor filiæ virgines prophetantes.* Quid prophetaverint, non constat. Nec audiendus Lutherus, qui in libro de abroganda Missa privata, ait: *fuisse prophetantes*, id est, prædicantes

seu docentes verbum Dei; ut indè convincat, etiam mulieres posse docêre et concionari, quod est contra apostolum 1. Tim. 2. ℣. 11-12. *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto.* Et 1. ad Corinth. 14. ℣. 34. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.*

7. Præter hos prophetas N. Testamenti, quorum fit mentio in Scripturis; fuerunt multi alii post tempora apostolorum, qui etiam prophetiæ donum consecuti sunt: de quibus videri possunt vitæ Sanctorum, et martyrologia. Porrò prophetæ N. T. partim conveniunt cum V. T., partim ab eis discrepant. In duobus conveniunt. Primò, quòd utrique vel per miracula, vel per veracem prædictionem, probaverint, se à Deo missos esse. Secundò, quòd aliquando verbis, aliquando externis signis futura prædixerint. Hoc posteriori modo multa prædixerunt Isaïas, Jeremias, Ezechiël, Osæas, Agabus, et alii. Isaïas quidem, dum nudus et discalceatus ambularet per plateas. (C. 20. ℣. 2.) Jeremias, dum indueret lumbare lineum, et postea absconderet illud juxta Euphratem in foramine petræ, et putrefactum indè extraheret. (Cap. 13. à ℣. 1. usque ad 12.) Ezechiël, dum in latere describeret obsidionem civitatis Jerusalem, et panem stercore conspersum comederet. (Cap. 4. ℣. 1. et seq.) Osæas, dum acciperet uxorem fornicariam, et ex ea prolem generaret. (cap. 1. ℣. 2.) Agabus, dum alligaret manus et pedes suos zonâ Pauli apostoli. (Act. 21. ℣. 11.)

8. In eo discrepant, quòd prophetæ V. T. prophetaverint de Christo venturo. Prophetæ N. T. de aliis rebus, quæ post Christum futuræ erant. Undè illud; quod initio objiciebatur, *Omnes prophetæ usque ad Joannem prophetaverunt*, sic debet intelligi, omnes usque ad Joannem, prophetaverunt de venturo Christo: Joannes Christum præsentem demonstravit: *Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi.*

9. Hæc de veris prophetis. De falsis generatim loquitur Christus, Matth. 7. ℣. 15-16. *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium,*

intrinsecùs autem sunt lupi rapaces : à fructibus eorum cognoscetis eos. Et Matth. 24. ℣. 11. *Multi pseudo-prophetæ surgent, et seducent multos.* Et Joan. epist. 1. cap. 4. ℣. 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint : quoniam multi Pseudo-prophetæ exierunt in mundum.* Talis fuit Elymas magus (aliter Barjesu) quærens Sergium proconsulem avertere à fidē. (Actor. 13. ℣. 6.) Tales Hymenæus et Philetus, qui docebant resurrectionem esse jam factam, et subvertebant quorumdam fidem. (2. Tim. 2. ℣. 17.) Tales illi, de quibus apostolus ad Gal. 1. ℣. 7. *Sunt aliqui, qui vos conturbant.* Tales Marcus, Montanus, Marcianus, apud Baronium, tom. 2. Annal. Tales denique, ut uno verbo dicam, omnes Hæretici : non modò veteres. sed etiam moderni, qui simillimi sunt falsis prophetis in V. T. 1. Quia falsi prophetæ dicebant se missos esse à Deo. 2. Non poterant probare se missos esse. 3. Semper fausta, et quæ populo grata erant, vaticinabantur, ut pacem, victoriam, fertilitatem, et rerum omnium abundantiam. (Jerem. 14. ℣. 13.) Et ideò à plerisque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni nostri prophetæ. Primò, aiunt se à Deo missos esse ad reformandam Ecclesiam. Secundò, non possunt probare se missos esse : nec ullo miraculo, aut veraci prædictione id hactenùs probârunt. Prædixit quidem Lutherus : *Pestis eram vivus, moriens ero mors tua, Papa :* sed fuit mendax prædictio. Mortuus est Lutherus ; vivit adhuc Papa. Tertiò, semper fausta, et quæ populo grata sunt, vaticinantur. Eorum vox est : per fidem salvabimini : bona opera nihil proderunt : non opus est jejuniis et castigatione corporis : Crescite et multiplicamini : si non vult uxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentiùs audiunt, quàm illam Christi et apostolorum : *Pœnitentiam agite. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Abstinete à carnalibus desideriis. Sobrii estote, et vigilate.*

CAPUT X.

DE RELIGIOSIS SYNAGOGÆ, QUI ERANT NAZARÆI, ET RECHABITÆ.

1. Præter Levitas, sacerdotes, Pontificem, et prophetas, de quibus dictum est; erant etiam alii in vet. Test. qui à communi populo distinguebantur. Primò quidem, Nazaræi et Rechabitæ, qui erant quasi Religiosi. Deindè Esseni, Pharisæi et Sadducæi, qui erant quasi sectarii. De utrisque agendum est. De prioribus in hoc capite. De posterioribus in sequenti.

NAZARÆI.

2. Igitur Nazaræi, apud Judæos, erant homines Religiosi, (seu viri, seu feminæ) qui voto se consecrabant Deo, se à communi aliorum consuetudine separabant. Erant autem duplices. Alii temporarii, qui ad certum tempus obligabant se voto, ut ad unum mensem, duos, tres, vel ultrà. (Num. 6. ℣. 13 et seqq.) Alii perpetui, qui ad totam vitam erant obstricti, ut Samson et Samuël. (Judic. 13. ℣. 7 et 1. Reg. 1. ℣. 28.) Vocabantur autem Nazaræi, id est, separati, consecrati, comati. (Cornelius in cap. 6. Num. ℣. 9. et Castrius in cap. 4. Lamentat. Jerem.) et poterant esse ex quavis tribu; nec, quatenùs præcisè erant Nazaræi, ad ullam leviticam aut sacerdotalem functionem obligabantur. (Serarius in cap. 13. Judic. q. 5.)

3. Statuta eorum describuntur à Moyse, Num. 6. per totum. Erant autem hæc. 1. Abstinebant à vino, et ab omni potu, qui inebriare potest; itemque ab aceto, et uvis, tam siccis quàm recentibus. 2. Alebant comam toto tempore separationis suæ: Vel, ut Scriptura loquitur: *Novacula non transibat per caput eorum.* 3. Non

ibant ad funus vel cadaver mortui, nequidem patris aut matris; et generatim, non debebant super mortuo contaminari. 4. In fine voti seu separationis, (quod intelligendum est de temporariis) offerebant ad ostium tabernaculi tres victimas, 1. Agnum anniculum in holocaustum. 2. Agnam anniculam in sacrificium pro peccato. 3. Arietem in hostiam pacificam. Et præter hæc canistrum panum azymorum, qui conspersi erant oleo: et lagana absque fermento uncta oleo: ac libamina singulorum. His peractis, radebantur ante ostium tabernaculi, et capilli eorum, qui erant Deo consecrati, igne comburebantur. Et sic erat finis voti ac separationis. Vide ejusdem capitis ℣. 15. et seqq.

4. Circa tertium statutum, notandum est, Judæos variis modis solere contaminari super mortuo. 1. Si essent in domo, in qua quis erat moriturus. 2. Si tangerent cadaver mortui, aut ossa illius. 3. Si attingerent vasa, quibus fuerat usus. 4. Si tangerent illius sepulchrum. 5. Si irent ad funus mortui. (Num. 19. ℣. 11. et seq.) His omnibus modis contaminabantur etiam Nazaræi: et insuper alio peculiari modo; si nimirùm essent in aliquo loco, ubi quis moreretur. Si ergo aliquo istorum modorum fuissent contaminati tempore separationis suæ, debebant raso capite, et oblato sacrificio expiari, et de novo consecrari, non secùs, ac si antea non fuissent Nazaræi. (Num. 6. ℣. 9.) Itaque si quis illorum vovisset separationem per decem menses, et in aliquo istorum mensium fuisset contaminatus; debebat ab initio inchoare decem menses, perindè ac si antea non fuisset separatus. (Num. 6. ℣. 12.)

5. Erant autem Nazaræi in magno honore apud Judæos: Et meritò; nam ipsemet Deus per prophetam Amos, cap. 2. ℣. 10. recensens beneficia, quæ præstiterat populo Judæorum, commemorat potissimùm hæc tria. 1. *Ego sum qui ascendere vos feci de terra Ægypti.* 2. *Duxi vos in deserto quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi.* 3. *Suscitavi de filiis vestris in prophetas, et de juvenibus vestris Nazaræos.*

Quod etiam confirmatur ex lib. 1. Mach. 3. ℣. 49-50. Cùm enim Judæi congregati essent in Maspha, et audirent appropinquare exercitum Antiochi regis; maximè fuerunt solliciti de Nazaræis, ut illi in tuto collocarentur. Textus sic habet : *Attulerunt ornamenta sacerdotalia, et primitias, et decimas : et suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies : et clamaverunt voce magnâ in cœlum, dicentes : Quid faciemus istis, et quò eos ducemus ?*

6. Quæres 1. Quamdiù duraverit institutum Nazaræorum ? Resp. Duravit ab initio legis Mosaïcæ, usque ad tempora apostolorum; nam Moyses descripsit illorum institutum, ut paulò antè dixi. Et Paulus apostolus cum quibusdam aliis hoc institutum amplexus est, ut patet Act. 18. ℣. 18. Et Act. 21. ℣. 23. Nec obstat, quòd Joseph patriarcha, qui diù vixit ante legem Mosaïcam, vocetur Nazaræus. (Gen. 49. ℣. 26.) Non enim vocatur Nazaræus ratione instituti seu voti, sed ratione vocabuli; quia Nazaræus idem est, quod separatus. Joseph autem fuit separatus à fratribus. Et quidem multis modis. 1. Moribus et innocentiâ. 2. Conversatione, quia fratres oderant illum, et abhorrebant ab illius consortio. 3. Loco, quia fuit venditus in Ægyptum, et per multos annos separatus à fratribus habitantibus in Chanaan. 4. Carcere, in quo mansit intonsis crinibus; ac quasi Deo relictus et consecratus. Vide Cornelium in cap. 49. Gen. ℣. 26.

7. Quæres 2. Qui apud Christianos sint similes Nazaræis Judæorum : Resp. Religiosi, quorum typum seu figuram gesserunt Nazaræi, ut notat Nazianzenus orat. in laudem S. Basilii. Gregorius lib. 2. moral. cap. 39. D. Th. in 2. 2. q. 186. a. 6. Figura consistit in his: Primò, sicut Nazaræi speciali gratiâ à Deo suscitabantur, (Amos 2. ℣. 11.) ita etiam Religiosi. 2. Sicut illi erant separati à communi hominum convictu et consuetudine, ita et hi. 3. Sicut illi ratione voti, abstinebant à vino et omni potu, qui inebriare potest; ita et hi, ratione voti, sectantur paupertatem et frugalitatem. 4. Sicut illi cavebant ab omni immunditia legali, etiam minima;

ita et hi à minima labe peccati. 5. Sicut illi non ibant ad funera parentum suorum, ita et hi deponunt omnem affectum carnalem erga parentes et amicos. 6. Sicut illi alebant in capite comam Deo consecratam; ita et hi alunt pias meditationes de rebus ad Deum pertinentibus. 7. Sicut illi, quia Deo consecrati erant à populo honorabantur, ita et hi. Denique sicut illi in fine separationis offerebant Deo victimas immaculatas, ita et hi in fine vitæ offerunt Deo animas immaculatas. Vide eundem Cornelium in cap. 6. Num. ℣. 9.

RECHABITÆ.

8. Rechabitæ dicti sunt à Rechab, qui fuit pater Jonadab. Hic Jonadab præcepit filiis et posteris suis hæc tria. 1. Ut non biberent vinum. 2. Ut non ædificarent domos, sed habitarent in tabernaculis. 3. Ut non sererent sementem, nec plantarent vineas. Quæ omnia accuratissimè ipsi servabant. (Jer. 35. ℣. 6. et seq.) Ob hanc causam Monachi à D. Hieron. appellati sunt. (Epist. 13. ad Paulinum.)

9. Vixit autem Jonadab sub Jehu rege Israël; nam 4. Reg. 10. ℣. 15. et seqq. sic legimus. *Cùmque abiisset indè* (nempè Jehu) *invenit Jonadab filium Rechab in occursum sibi, et benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum: dixitque ad eum: Veni mecum, et vide zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo duxit in Samariam*, etc.

10. Porrò Rechab, à quo dicti sunt Rechabitæ, fuit filius Hemath, ducens originem ex socero Moysis Raguele, qui alio nomine dictus est Jethro, Princeps Madian, (Exod. 3. ℣. 1.) et Cinæus, quia erat ex stirpe Cin. (Judic. 1. ℣. 16.) Undè sæpè pro eodem usurpantur hæc duo nomina, Cinæi, et Rechabitæ; ut 1. Paralip. 2. ℣. 55. *Hi sunt Cinæi, qui venerunt de calore patris domus Rechab.* Vel ut Hebræi et se-

ptuaginta dicunt : *Qui venerunt de Hemath patre domus Rechab*, id est, familiæ Rechabitarum.

11. Quòd autem Deo placuerit institutum Rechabitarum, apertè constat ex Jerem. 35. ℣. 1. et seqq. ubi sic legimus : *Verbum quod factum est ad Jeremiam à Domino, in diebus Joakim filii Josiæ regis Juda, dicens : Vade ad domum Rechabitarum : et loquere eis, et introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum..... Et introduxi eos in domum Domini.... Et posui coram filiis domûs Rechabitarum scyphos plenos vino, et calices : et dixi ad eos : bibite vinum. Qui responderunt : Non bibemus vinum ; quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens : non bibetis vinum vos, et filii vestri usque in sempiternum : Et domum non ædificabitis, et sementem non seretis, et vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, et mulieres nostræ, filii, et filiæ nostræ : et non ædificaremus domos ad habitandum : et vineam, et agrum, et sementem non habuimus ; sed habitavimus in tabernaculis, et obedientes fuimus, juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.... Et factum est verbum Domini ad Jeremiam dicens : Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Vade, et dic viris Juda, et habitatoribus Jerusalem : Numquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis, ut non biberent vinum, et non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui. Ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens et loquens, et non obedistis mihi. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculò, mittensque et dicens : Convertimini unusquisque à via sua pessima, et bona facite studia vestra.... Et non inclinastis aurem ve-*

stram, neque audistis me. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis. Populus autem iste non obedivit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Ecce ego adducam super Juda, et super omnes habitatores Jerusalem universam afflictionem, quam locutus sum adversùm illos: eo quòd locutus sum ad illos, et non audierunt: vocavi illos, et non responderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël, pro eo quòd obedistis præcepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, et fecistis universa, quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

12. Ubi tria notanda sunt: Primò, præceptum illud, quod datum fuit Rechabitis, fuisse difficillimum. Quid enim difficilius, quàm viros et uxores, filios et filias, non tantùm ad breve tempus, more Nazaræorum; sed in perpetuum abstinere ab omni vino, numquam habitare in domibus, numquam plantare vineas? 2. Hoc præceptum non fuisse divinum, sed humanum, ut patet ex antithesi, quam Deus facit. Sic enim argumentatur: si Rechabitæ servant præceptum, quod ab homine acceperunt, quantò magis Judæi debebant servare præceptum, quod à Deo acceperunt? 3. Rechabitas non solùm rectè ac laudabiliter fecisse, quòd observârint præceptum parentis sui Jonadab, sed etiam meritos esse à Deo peculiarem benedictionem, sicut è contrario, Judæos meritos esse pœnam et afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Judæis autem: *Ego adducam super vos afflictionem.*

13. Hinc si sapiunt, colligant adversarii nostri hæc pauca: Primò, præcepta hominum non esse contemnenda. 2. Sicut Rechabitæ laudabiliter fecerunt, servando præceptum parentis sui Jonadab; ita laudabiliter facere Catholicos, servando præceptum Matris Ecclesiæ. Imò tantò laudabiliùs, quantò major est authoritas

Ecclesiæ, quàm privati hominis. 3. Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatistis, et aliis hæreticis,) quia servant præcepta Ecclesiæ: et quo quisque accuratiùs ea servat, eò majoribus à Deo beneficiis cumulari. Alios verò propterea sensim deficere, quia ex una parte contemnunt præcepta Ecclesiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: et ex altera, non servant præcepta decalogi, in quo similes sunt Judæis. Et ut aliquam suæ ignaviæ prætexant excusationem, aiunt: præcepta decalogi esse impossibilia. In quo fingunt Deum tyrannum, quasi præcipiat homini sub gravi pœna, quod ab homine præstari nullo modo possit.

CAPUT XI.

DE SECTARIIS SYNAGOGÆ, QUI ERANT PHARISÆI, SADDUCÆI, ESSENI.

1. Communis sententia est, tres fuisse Judæorum sectas, nempè Pharisæorum, Sadducæorum, et Essenorum. Ita Flavius Josephus lib. 2. capt. c. 12. Hieron. lib. 2. contra Jovinianum: Chrysost. Theophylact. OEcumenius in cap. 22. actuum apostolorum: Abulensis in cap. 3. Matth. q. 63. Serarius lib. 1. Trihæresii cap. 3. et alii. De hoc triplici sectariorum genere breviter agendum est hoc ordine. 1. Undè dicti sint Pharisæi? 2. Ex qua tribu et familia fuerint? 3. Quæ fuerint illorum dogmata? 4. Qui mores et instituta? 5. Quando et quo authore cœperint? 6. An fuerint distincti à Scribis? 7. Sadducæi undè dicti? 8. Quæ illorum dogmata et instituta? 9. Qui hoc tempore similes Pharisæis et Sadducæis? 10. Esseni undè dicti, et quæ illorum dogmata et instituta?

QUÆSTIO I.

Undè dicti sint Pharisæi?

1. Dicti sunt Pharisæi à Parasch, quod tria significat. 1. Expandere seu explicare. 2. Exponere, declarare, interpretari. 3. Dividere seu separare. Hæc tria conveniebant Pharisæis. 1. Quia expandebant seu explicabant se oculis hominum, ut fierent conspicui, et illustres in populo. *Dilatabant enim Phylacteria sua:* amabant salutationes in foro; primum locum ambiebant in conviviis. (Matth. 23. ℣. 5.) 2. Exponebant et interpretabantur legem Mosaïcam. Quo pertinet illud: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, et Pharisæi.* (Matth. 23. ℣. 2.) 3. Separabant se ab aliis, quasi sanctiores, et peritiores essent. Undè Hieron. lib. tradit. in Genesin: *Pharisæi, inquit, qui se quasi justos separaverunt, divisi appellantur.* Et Aug. serm. 15. de verbis apostoli: *primarii quidam erant, et quasi ad nobilitatem Judaïcam segregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisæi. Nam dicitur hoc verbum segregationem interpretari: quomodo in latina lingua egregius, quasi à grege separatus.* Vide Maldonat. in cap. 3. Matth. ℣. 7. et Serar. lib. 2. Trihæresii cap. 1.

QUÆSTIO II.

Ex qua tribu et familia fuerint Pharisæi.

1. Respondeo. Poterant esse ex omni Tribu et familia. Nam illorum institutum non erat alligatum ad certam Tribum, sicut institutum Levitarum et sacerdotum erat alligatum ad Tribum Levi: nec ad certam familiam, sicut institutum Pontificum erat alligatum ad familiam Aäron, et quidem ad primogenituram illius familiæ, ut suprà dictum est. Undè Chrysostomus in cap. 15. Matth. ait: *Per omnes Tribus, in duodecim partes disseminati erant Pharisæi.* Et patet in exemplis. Nam Paulus fuit ex tribu Benjamin, ut ipse de se fatetur.

Philip. 3. ℣. 5. *Circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundùm legem Pharisæus.* Hircanus, et Flavius Josephus ex tribu Levi; et alii ex aliis tribubus.

2. Quæres, an fuerint ex ordine nobilium, an plebeiorum? Respondeo: Ex utroque poterant esse. Porrò nobilitas apud Judæos, ex triplici potissimùm capite æstimabatur. Primò, ex zelo religionis Judaïcæ. Hoc sensu Paulus fuit nobilis Pharisæus; nam et contra nascentem Christi Ecclesiam, et contra hæresim Sadducæorum, zelosè pugnabat pro sua religione. Philip. 3. ℣. 5-6.... *Secundùm legem Pharisæus, secundùm æmulationem persequens Ecclesiam Dei.* Et Act. 23. ℣. 6. *Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, et altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum*, etc. Undè August. serm. 15. de verbis apostoli, introducit Paulum de se loquentem his verbis: *non eram piger Judæus. Quidquid erat, quod legi meæ adversarium videbatur, impatienter ferebam, acriter insequebar.* Et mox subjungit: *hæc apud Judæos nobilitas.*

3. Secundò, ex eminentia honoris. Sic Nicodemus fuit nobilis Pharisæus, de quo Joan. 3. ℣. 1. *Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum.* Porrò principes Judæorum vocabantur, vel, qui inter Judæos erant locupletissimi: vel certè, qui erant capita familiarum: sicut etiam principes sacerdotum dicti sunt, qui sacerdotalium familiarum erant capita, ut notat Maldonatus in commentario illius loci.

4. Tertiò, ex dignitate sacerdotali. Sic Hircanus, et Flavius Josephus, (*) fuerant nobiles Pharisæi, quia summi sacerdotes. Sic etiam illi, qui ad Joannem Baptistam legatione functi sunt, de quibus Joan. 1. ℣. 19. *Miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: tu quis es?* Postea subditur: ibid. ℣. 24. *Et qui missi fuerant, erant ex*

(*) Josephus sacerdos quidem; at Pontifex numquam fuit.

Pharisæis. Hinc constat aliquos Pharisæorum fuisse Levitas, alios sacerdotes, alios Pontifices. Addo, alios etiam Scribas et legis doctores, ut quæstione sextâ videbimus.

QUÆSTIO III.

Quæ fuerint dogmata Pharisæorum?

1. MAGNA difficultas est, an doctrina Pharisæorum fuerit vera, an falsa? Falsam fuisse insinuat Christus, Matth. 16. ℣. 6. cùm ait : *Cavete à fermento Pharisæorum, et Sadducæorum.* Ubi per fermentum intelligit doctrinam eorum, ut patet ex sequentibus verbis ℣. 12. *Tunc intellexerunt* (apostoli) *quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum, et Sadducæorum.* Contrà, veram fuisse, insinuat Matth. 23. ℣. 2-3. cùm ait : *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite.* Hoc non dixisset, si doctrina illorum fuisset falsa. Eodem spectat illud apostoli Pauli Act. 26. ℣. 5. *Secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* Si fuit certissima, non potuit esse falsa.

2. Hæc tria testimonia explicanda sunt, et ex eorum explicatione patebit, quid de proposita quæstione statuendum sit. Illud igitur *Cavete à fermento*, id est, *doctrina Pharisæorum*, manifestè significat, aliqua saltem eorum dogmata fuisse falsa. Quænam illæ fuerint, ex variis authoribus colligi potest. Primò, docebant omnia fato evenire, ut refert Epiphanius hæresi 16. 2. Valdè addicti erant astronomiæ; et majorem, quàm par est, efficaciam tribuebant planetis et sideribus, teste eodem Epiphanio. 3. Dicebant animas justorum migrare de corporibus in corpora, non item animas malorum. (Joseph. l. 2. capt. cap. 12.) Hinc natus ille Judæorum error, quòd alii dicerent, Christum esse Eliam, alii Jeremiam, alii unum ex aliis prophetis. Putabant enim animam alicujus prophetæ migrasse in Corpus Christi. 4. Nimiùm urge-

bant traditiones seniorum, inter quas aliquæ erant inutiles. Quod sæpè illis objicit Christus in euangelio. 5. Malè sentiebant de pietate filiorum erga parentes, ut cap. 1. quæstione ultimâ explicatum est. 6. Similiter malè de religione juramenti, ibidem. 7. Respuebant baptismum Joannis. (Luc. 7. ℣. 30.) Negabant Christum esse Deum, et salvatorem à prophetis promissum; quæ omnia repugnabant veritati. Itaque propter ejusmodi dogmata, meritò dixit Christus : *Cavete à fermento Pharisæorum.*

3. Alterum testimonium est, *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis*, *servate et facite.* Quæritur, quid significet illa particula, *omnia?* An absolutè omnia, quæcumque dixerint, nullo modo. Aliòqui opportuisset etiam facere, quæ falsò docebant Pharisæi. Quæ ergò omnia? Variæ sunt interpretationes. Maldonatus sic interpretatur : Omnia quæcumque lex, et Moyses vobis dixerint, Scribis et Pharisæis recitantibus, servate, et facite. Alii sic : omnia quæcumque Scribæ et Pharisæi, prælegendo libros Moysis dixerint vobis, servate, et facite. Sensus idem est; sed manet quæstio, an omnia, quæ dixerint Scribæ et Pharisæi, recitando verba Moysis; an etiam quæ dixerint, explicando verba Moysis? Hoc posterius multi concedunt, cum hac limitatione : Quæ dixerint, explicando verba Moysis in cathedra, id est, publicâ authoritate. Vide Aug. lib. 4. de doct. Christ. cap. 17. et lib. 16. contra Faustum, cap. 29. et epist. 166. Et Serarium l. 2. Trihæresii cap. 6.

4. Dices ; ergò Judæi debebant credere, Christum non esse prophetam illum, quem Deus promisit per Moysen. Deuter. 18. ℣. 15. Sequela patet : quia Scribæ et Pharisæi publicâ authoritate, et in pleno concilio damnârunt Christum, nec agnoverunt pro tali propheta. Si ergò quæcumque illi dicebant publicâ authoritate, debebant fieri ; necesse erat, Judæos non agnoscere Christum, tamquam prophetam à Deo promissum. Resp. Propter hanc objectionem, nonnulli aliter explicant verba Christi, nimirùm sic : omnia præ-

cepta legis Mosaïcæ, moralia, cæremonialia et judicialia, quæ à Scribis et Pharisæis publicâ authoritate vobis proponuntur, servate et facite : *Secundùm verò opera eorum nolite facere.* Causam addit, *Dicunt enim, et non faciunt.* Quæ sunt illa, quæ dicunt et non faciunt? Sequitur : *Alligant enim onera gravia, et importabilia*, (nempè præcepta legis Mosaïcæ, quæ servatu difficilia sunt) *et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere ;* id est, alios onerant multitudine præceptorum ; et ipsi nullum ex illis servant. Vide Chrysostomum in catena aurea, et Emmanuëlem in notationibus.

5. Tertium testimonium est, Act. 26. ℣. 5.... *Secundùm certissimam sectam nostræ religionis, vixi Pharisæus.* Græcè est, *Acribesatin* exquisitissimam, accuratissimam. Syriacè primam, seu præcipuam et principalem. Quo sensu id dixerit, quæstio est. Respondeo. Secta Pharisaïca dupliciter spectari potest. Primò, quoad primam suam originem, et institutionem. Secundò, quoad vitia, quæ postea irrepserunt. Priori modo fuit certissima et accuratissima : posteriori, in multis erravit, non quòd singuli errarint, sed major pars, ut latiùs explicabo sequenti quæstione n. 3.

QUÆSTIO IV.

Qui fuerint mores, et instituta Pharisæorum?

1. Hoc generatim constat ex iis, quæ Christus in euangelio illis objecit; nam primò, vocavit illos hypocritas avaros, stultos, inanis gloriæ cupidos, sepulchra dealbata, plenos rapinâ et immunditiâ, plenos hypocrisi et iniquitate, serpentes, genimina viperarum, filios gehennæ, generationem malam et adulteram. 2. Dixit de illis : *Nisi abundaverit justitia vestra, plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* 3. Objecit illis Matth. 15. ℣. 3. *Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram?* 4. Gravissimè ac sæpiùs in eos invectus est repetendo il-

lud : *væ vobis Scribæ et Pharisæi.* (Matth. 23. ℣. 13. et Luc. 11. ℣. 42.)

2. Speciatim hæc illis objecta sunt. 1. *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* (Matth. 23. ℣. 5.) 2. Quando dant eleëmosynam, vel orant, faciunt hoc publicè in plateis et Synagogis, ut honorificentur ab hominibus. (Matth. 6. ℣. 2-5.) 3. Isaïas 29. ℣. 13. de illis prædixit : *Appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me : cor autem ejus longè est à me.* (Idem habet Matth. 15. ℣. 8.) 4. *Dilatant phylacteria sua, et magnificant fimbrias,* (Matth. 23. ℣. 6-7.) 5. *Amant primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in Synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.* 6. Claudunt regnum cœlorum ante homines : ibid. ℣. 13. *Ipsi enim non intrant, nec introeuntes sinunt intrare.* 23. ℣. 15. Circumeunt mare et aridam, ut faciant proselytum, et cùm factus fuerit, faciunt eum filium gehennæ duplò quàm seipsos. 8. *Decimant mentham et rutam, et omne olus ;* et relinquunt judicium, misericordiam et fidem. 9. Exteriùs mundi sunt ; interiùs pleni spurcitiâ. 10. Ædificant sepulchra prophetarum, et dicunt : *si fuissemus in diebus Patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.* Itaque testantur se esse filios eorum, qui prophetas occiderunt. Hæc et similia habentur Matth. 23.

3. Quæres, An omnes Pharisæi fuerint tales? Repeto quod suprà dixi : aliud est loqui de secta Pharisaïca secundùm se, et quoad primam institutionem; aliud de vitiis, quæ postea irrepserunt. Secta Pharisaïca secundùm se, et ex prima sua institutione, fuit bona et laudabilis, sive doctrinam, sive mores spectemus. Et hoc sensu intelligitur illud : *secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* At postea, ut fieri solet, exortæ sunt superstitiones, et falsa dogmata, quibus obnoxii fuerunt posteriores Pharisæi tempore Christi, ideòque graviter ab eo reprehensi. Non quòd omnes, sed plerique fuerint tales. Nam constat aliquos fuisse immunes ab illis vitiis ; ut

Nicodemum, Gamaliëlem, et discipulum ejus Paulum, qui de se ipso scribit Actorum 22. ℣. 3.... *Eruditus juxta veritatem paternæ legis.* Et Philip. 3. ℣. 5-6. *Secundùm legem Pharisæus... secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.*

4. Idem fit in novo testamento. Multi ordines religiosi ab initio bonam ac salutarem regulam professi sunt, qui postea in multis à regúla deflexerunt : non vitio sui instituti aut vocationis, sed negligentiâ humanæ fragilitatis. Contrà accidit Calvinistis. Qui si primam Calvini doctrinam et institutionem sequantur boni non esse possunt : sin ab ea deflectant, melioris vitæ spem ac subsidium habent. Vide quæ diximus in opusculo de Ecclesia.

QUÆSTIO V.

Quando, et quo authore cœperint Pharisæi?

1. Serarius lib. 2. Thiræresii, cap. 11. putat eos cœpisse ante tempora Jonathæ Machabæi, plusquam 130 annis ante adventum Christi, quod tripliciter probat : Primò, ex illis Josephi verbis : *Circa hoc tempus* (Jonathæ) *erant tres Judæorum hæreses.* Secundò, quia Pharisæi antiquiores sunt Sadducæis : at hi fuerunt tempore Jonathæ : ergò multò magis illi. Tertiò, quia constat ex historiis, tempore Joannis Hircani, qui vixit 24 annis post Jonathan, fuisse maximum numerum, et auctoritatem Pharisæorum. Ex quo colligi potest, eos cœpisse ante tempora Jonathæ; quia si tunc primùm cœpissent, (quod aliqui putant) non potuissent tam paucis annis in tantum numerum excrescere; præsertim cùm non nisi viri docti ad eorum sectam admitterentur.

2. Quod attinet ad ipsorum authorem seu institutorem, putat D. Hieronymus in cap. 8. Isaïæ, Scribas et Pharisæos à Schammai et Hillel, duobus magnis Synagogæ viris, ortos esse. At Serarius cap. 12. ab iis quidem propagatos, sed ab aliis initium sumpsisse. Quod etiam sentit Genebrardus in Chronologia. Nota, docent

Judæi, Moysen in monte Sinaï, non solùm à Deo accepisse legem, quam scripsit; sed etiam intelligentiam legis, quam non scripsit: eamque vivâ voce tradidisse Josuë successori suo. Hunc, eandem tradidisse senioribus, qui ipsum secuti sunt: Hos, prophetis: Prophetas, viris magnis Synagogæ, post reditum ex captivitate Babylonica. Ex his viris ortam esse sectam Pharisæorum, ac postea ab Hillel et Schammai propagatam. Vide Serarium loco citato.

QUÆSTIO VI.

An Pharisæi fuerint distincti à Scribis?

1. Tria hìc statuenda sunt. Primò, Scribas fuisse legis peritos, seu legis doctores, qui Græcè *nomica* vel *nomodida scaloi* appellati sunt, ut notat Maldonatus in cap. 2. Matth. ℣. 4. et Serarius lib. 2. Trihæresii cap. 7. Et constat ex Luc. 7. ℣. 30. et Luc. 11. ℣. 45. Secundò, Scribas, seu legis peritos, fuisse distinctos à Pharisæis, ut passim patet ex euangelio. Matth. 23. ℣. 13. *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi.* Tertiò, aliquando tamen factum esse, ut iidem simul essent Scribæ et Pharisæi. Scribæ quidem, ratione officii, quia legem docebant: Pharisæi autem, ratione sectæ, quia sectam Pharisæorum profitebantur. Sicut apud nos, aliquando iidem sunt doctores academici, et Dominicani: Doctores ratione officii: Dominicani, ratione instituti. Hoc patet Matth. 22. ℣. 34-35. *Pharisæi autem audientes quòd silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum, et interrogavit eum unus ex eis legis doctor.* Ecce unus ex Pharisæis erat legis doctor, id est, Scriba. Sic enim interpretatur Marcus cap. 12. ℣. 28. *Et accessit unus de Scribis.* Nempè ille idem, quem Matthæus dixit esse unum ex Pharisæis. Perindè acsi aliquis de me diceret: Accessit ad eum Becanus, unus ex doctoribus academicis: Et alter, accessit ad eum Becanus, unus ex Jesuitis.

2. Ubi notandum est, aliter inter se distingui Scri-

bas et Pharisæos; aliter Pharisæos et Sadducæos; nam Scribæ et Pharisæi distinguuntur inter se, sicut doctores theologiæ et religiosi: vel sicut medici et milites. Nam sicut fieri potest ut unus idemque homo simul sit doctor theologiæ et religiosus; aut simul medicus et miles: sic etiam ut unus idemque homo simul sit Scriba et Pharisæus, ut ex euangelio ostensum est. At Pharisæi et Sadducæi distinguuntur inter se, sicut duæ sectæ oppositæ; ita ut nullus Pharisæus simul possit esse Sadducæus; nec ullus Sadducæus simul Pharisæus. Vide Abulensem in cap. 23. Matth. q. 12.

QUÆSTIO VII.

Undè Sadducæi dicti?

1. Resp. Vel à Sadoc, seu Tsadok, primo sectæ illius conditore: vel à Zaddic, seu Tsedeck, quod est justus; quasi nominati essent justi, seu justitiarii. Priorem etymologiam tradunt Philastrius, et multi Rabbini apud Serarium cap. 19. Posteriorem Epiphan. hæresi 14. Hieron. in cap. 22. Matth. Abulensis in idem cap. q. 123.

2. Porrò Sadoc, primus sectæ Sadducæorum author, fuit discipulus magni illius et veteris Pharisæi Antigni; sed postea adjunxit se Dositheo, qui ex Judæo factus fuit Samaritanus, de quo sic scribit Tertul. lib. de præscript. cap. 45. *Taceo Judaïsmi hæreticos, Dositheum, inquam, Samaritanum, qui primus ausus est prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes, ausi sunt ad hanc hæresim, et resurrectionem carnis negare.* Vide plura apud Epiphan. hæresi 13.

3. Ex dictis duo colligo. Primò, Pharisæos antiquiores esse, quàm Sadducæos, nam Sadoc primus author Sadducæorum fuit discipulus Antigni, qui erat ex secta Pharisæorum. Secundò, Sadducæos aliquo modo ortos esse ex Samaritanis. Nam Sadoc author Sadducæorum, desertà Antigni Pharisæi disciplinà, confugit ad Dositheum, è Judæo Samaritanum factum. Non ta-

men secutus est sectam Dosithei in omnibus, sed nova quædam dogmata commentus est, ut jam videbimus.

QUÆSTIO VIII.

Quæ fuerint dogmata, et instituta Sadducæorum?

1. Resp. Hæc potissimùm. Primò, non admittebant prophetas, aut alios libros V. T. nisi libros Moysis, ut refert Hieron. in cap. 22. Matth. Tertul. lib. de præscript. cap. 45. Mald. in cap. 3. Matth. ℣. 7. et alii. Hinc Christus disputans contra Sadducæos de resurrectione mortuorum, non aliis testimoniis quàm Pentateuchi usus est; quia solum Pentateuchum ipsi pro vera Scriptura agnoscebant. Alioqui ex psalmis et prophetis potuisset multò clariora testimonia adducere. Vide Hieron. loco citato.

2. Secundò, nullam admittebant traditionem, nullam Scripturæ interpretationem à Moyse, vel prophetis, vel doctoribus acceptam: ut refert Elias in Thisbi, verbo Sadoc, ubi sic scribit: *Duos discipulos habuit Antignus vir Sochæus, quorum alteri Zadek, alteri verò Bajethos nomen erat: qui deficientes à præceptore ad homines malos, cœperunt negare legem oretenùs traditam, neque fidem habuerunt, nisi ei, quod in lege scriptum erat: hancque ob causam vocati Caraïm.* Hinc nata est illa distinctio Judæorum, ut alii dicantur Rabbinistæ, qui admittunt traditiones et interpretationes Rabbinorum: alii Caraïm, id est, Lectionarii, Scriptuarii, Textuarii, qui illas respuunt. Vide Scaligerum lib. 2. de emendatione temporum, et Serar. lib. 2. Trihæresii cap. 31.

3. Tertiò, non credebant resurrectionem, nec animarum immortalitatem, neque Angelum, neque Spiritum: neque aliud quippiam, quod non sensu, aut manifestâ ratione comprehenderent, Matth. 22. ℣. 23. *Accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.* Hinc perpetua erant dissidia inter duas illas sectas, Sadducæorum, et Pharisæorum. Quod Act. cap. 23. ℣. 7-8. etiam insinuatur, his verbis: *Facta*

est dissensio inter Pharisæos et Sadducæos.... Sadducæi enim dicunt non esse resurrectionem neque Angelum neque Spiritum : Pharisæi autem utraque confitentur.

4. Quartò, ubique molesti erant Christo; et quidem variis modis. Primò petendo ab eo signum de cœlo. (Matth. 16. ℣. 1.) 2. Proponendo illi captiosas quæstiones. (Matth. 22. ℣. 23. et seqq.) 3. Ægrè ferendo, quòd discipuli ejus docerent populum. (Act. 4. ℣. 2.) 4. Eosdem capiendo et in carcerem conjiciendo. (Act. 5. ℣. 17.) 5. Illos in judicium adducendo. (Act. 23. ℣. 6.)

QUÆSTIO IX.

Qui hoc tempore sint similes Pharisæis et Sadducæis?

1. Resp. Si ulli alii, maximè prædicantes Lutherani et Calviniani sunt illis similes. Hoc facilè demonstratur ex dictis in hunc modum: Primò, Pharisæi et Sadducæi introduxerunt novam doctrinam discrepantem à doctrina Synagogæ. Hi quidem negando resurrectionem, Spiritum et Angelum : illi verò asserendo omnia fato evenire, et animas bonorum de corporibus in corpora transmigrare. Idem faciunt Lutherani et Calvinistæ. Introducunt novam doctrinam, discrepantem à doctrina Ecclesiæ. Hi quidem asserendo, Deum esse auctorem peccati; et prædestinare homines ad æternam damnationem, sine ulla ipsorum culpa. Illi verò docendo corpus Christi esse ubique : in Eucharistia manere substantiam panis cum substantia corporis Christi : infantes in baptismo habere propriam fidem actualem.

2. Secundò, Pharisæi, et Sadducæi, inter se quidem erant hostes infensissimi; sed in oppugnando Christo mirè inter se conspirabant. Sic Lutherani et Calvinistæ, dum inter se agunt, multis convitiis se mutuo proscindunt ac lacerant : at in oppugnanda Christi Ecclesia, malitiosè inter se consentiunt. Utrique docent, Ecclesiam multis sæculis ante Lutheri adventum errasse in fide, et, ut ipsi loquuntur, adulteram ac meretricem factam esse. Undè consequenter fateri debent, omnes filios, qui illis sæculis in Ecclesia per baptis-

mum nati sunt, adulterinos fuisse ac spurios : nec Christum iisdem sæculis nisi spurios et adulterinos fœtus ex sua sponsa suscepisse ac educasse, quæ est magna in Christum blasphemia.

3. Tertiò, Sadducæi pro suo arbitratu, quosdam Scripturæ libros admittebant; alios rejiciebant. Admittebant libros Moysis : rejiciebant reliquos. Idem faciunt Lutherani et Calvinistæ. Utrique rejiciunt libros Judith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum. Lutherani insuper, Apocalypsim, Epistolam Jacobi, et nonnullas alias prout ipsis opportunum. Catholici admittunt omnes, quos antiqui Patres, Innocentius I. Augustinus et alii, communi consensu admiserunt.

4. Quartò, Sadducæi nullam admittebant traditionem, nullam Scripturæ interpretationem à Moyse, vel prophetis, vel doctoribus acceptam. Similiter faciunt Lutherani et Calvinistæ. Rejiciunt traditiones divinas et apostolicas, contra illud apostoli 2. Thessal. 2. ℣. 14. *Tenete traditiones, quas didicistis*. Rejiciunt interpretationem Scripturæ, quam per traditionem ab apostolis et aliis Ecclesiæ doctoribus accepimus. Suo arbitrio Scripturam interpretantur.

5. Quintò, Sadducæi nihil volebant credere, nisi quod sensu aut manifestâ ratione comprehenderent. Idem faciunt Calvinistæ. Non credunt Christum præsentem esse in Eucharistia. Quare? Quia aiunt se non posse ratione naturali comprehendere, quomodo idem corpus eodem tempore possit simul esse in duobus locis. Cùm ergò constet, Christum esse in cœlo; putant evidenter sequi, non esse in altari vel Eucharistia.

6. Sextò, Sadducæi in oppugnanda resurrectione mortuorum, ridiculo argumento utebantur contra Christum, hoc modo : Una mulier successivè habuit septem viros. Si ergò resurrectio admittenda; quis illorum in resurrectione recepturus est illam mulierem? Quibus respondit Christus : *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei*. Similiter faciunt Calvinistæ : Ridiculè argumentantur contra præsentiam corporis Christi in Eucharistia, in hunc modum : Scriptum est Matth. 15.

℣. 17. *Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur.* Si ergò corpus Christi est præsens in Eucharistia, et intrat in os, ut Catholici asserunt; ergò in ventrem vadit, et in secessum emittitur. Quibus, quid aliud respondendum, quàm quod Sadducæis responsum est? *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*

7. Hæc de doctrina. Si mores spectemus, fateor, non modò Lutheranos et Calvinistas, sed etiam aliquos Catholicos posse similes esse Pharisæis, et illorum vitia imitari; nam, ut ait Poëta, *Iliacos intra muros peccatur et extra.* Sed tamen duo Pharisæorum vitia præ cæteris expendenda sunt. Unum est, quòd fuerint superbi, arrogantes, ambitiosi, amantes honorum ac titulorum. Sic faciunt nostri adversarii. Superbi, ac arrogantes sunt, quia contemnunt antiquos Patres, et suam sententiam ac judicium ipsis præferunt. Amantes sunt titulorum, quia volunt vocari Euangelici, Orthodoxi, Reformati, à Deo docti. Alterum est, quòd ad opinionem sanctitatis occupandam, soliti fuerint legem Dei scribere in membranis, et affigere fronti, brachiis et parietibus, nec aliud insonare, quàm legem et prophetas. Sic etiam nostri adversarii. Nihil aliud ore habent, quàm *verbum Dei.* Ubique in templis, in hospitiis, in parietibus affigunt hanc sententiam: *Verbum Domini manet in æternum.*

QUÆSTIO X.

Esseni undè dicti; et quæ illorum dogmata et instituta?

1. Undè dicti sint Esseni, (quos alii vocant Essæos, alii Hessæos, alii Hasidæos vel Asidæos) non satis constat. Serar. lib. 3. Trihæresii cap. 1. adfert varias conjecturas et opiniones. Non est res tanti momenti, ut magnoperè laborandum sit. Quisque sequatur opinionem, quam velit.

2. Quæ autem fuerint eorum dogmata et instituta, paucis explicandum est ex Josepho et Serario. Præ-

cipua fuerunt hæc : 1. Abhorrebant à voluptate, et vivebant cœlibes. 2. Habebant bona communia, more Religiosorum. 3. Non utebantur famulis, sed ipsi sibi ministrabant. 4. In victu sectabantur austeritatem. 5. Albis utebantur vestibus. 6. In qualibet urbe erant multi simul. 7. Maxima apud eos hospitalitas. 8. Sine viatico faciebant iter, quia ubique ferè inveniebant suæ sortis homines, à quibus gratuitò habebant hospitium. 9. Peculiari ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante solis ortum nihil prophani loquebantur, sed precibus ac orationibus erant intenti. 11. Post preces, quisque conferebat se ad suos labores. 12. Deindè iterùm in unum collecti, et lineis velaminibus præcincti, frigidâ aquâ se lavabant et purificabant. 13. Post hanc lotionem, ibant modestè ad cœnaculum; ubi sacerdos ante, et post cibum orabat, reliquis adstantibus. 14. Finito prandio redibant ad consuetos labores. 15. Quibus finitis, eo ritu cœnabant, quo antea pransi erant. 16. Servabant accuratè silentium. 17. Nihil ferè agebant nisi ex curatorum suorum imperio. 18. Sine curatorum facultate, nihil consanguineis poterant dare. 19. Novitios quadriennio probabant. 20. Accuratè servabant Sabbatum. 21. Credebant animarum immortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædicebant. Hæc omnia fusè prosequitur Serarius ex Josepho Flavio, qui etiam affirmant, multos Essenorum ad fidem christianam fuisse conversos.

CAPUT XII.

DE JUDICE CONTROVERSIARUM IN VETERI TESTAMENTO.

Quæritur 1. An Pontifex in V. T. fuerit judex controversiarum? 2. An Pontifex in dirimendis controversiis fuerit infallibilis judex, ita ut non potuerit errare? 3. An etiam in N. T. sit aliquis judex infallibilis, et quis ille sit?

QUÆSTIO I.

An Pontifex in veteri testamento fuerit judex controversiarum?

1. Resp. Certum est fuisse. Hoc testatur Josephus lib. 2. contra Apionem, cùm ait: *Pontifex ante alios sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, dijudicat controversias, convictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit, tamquam in Deum impius.*

2. Et manifestè colligitur ex illo Deut. 17. ℣. 8. et seqq. *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram: et judicium intra portas tuas videris verba variari: surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, et ad judicem, qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto judicis, morietur homo ille.*

3. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quòd variæ fuerint controversiæ in populo Judæorum: hìc quidem duæ speciatim recensentur, una de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera: ut 2. Paral. 19. ℣. 10. *Ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus.* Nam aliquæ, ut ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem decalogi: aliæ ex præceptis cæremonialibus, ad divinum cultum spectantibus: aliæ denique ex præceptis judicialibus, quæ ad externam pacem et justitiam conservandam erant accommodata.

4. Alterum, quòd in singulis civitatibus constituti

fuerint inferiores judices, qui ex officio debebant hujusmodi controversias dirimere, ut habetur Deut. 16. ℣. 18-19. *Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas : ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paral. 19. ℣. 5. *Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca.*

5. Tertium est, quòd, quando inferiores judices non poterant inter se convenire, nec controversias ad se delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere, necesse fuerit confugere Hierosolymam ad superiores judices, quibus tanquam supremus judex, præsidebat Pontifex : et illius sententiæ, sub pœna mortis, oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulò ante citatis : *Si difficile et ambiguum apud te* (id est in civitate tua, in qua habitas) *judicium esse perspexeris*, etc.

6. Hinc colligimus, duplex apud Judæos fuisse tribunal et concilium : unum majus ; alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimen. 1. Quia majus erat tantùm in Jerusalem : minus in singulis civitatibus. 2. In majori dijudicabantur majores controversiæ ; in minori, faciliores. 3. In majori præsidebat Pontifex : non item in minori. 4. A minori licebat appellare ad majus, non contrà, à majori ad minus. 5. In majori erant septuaginta personæ præter Pontificem ; in minori, viginti tres. 6. Majus vocabatur Sanhedrin, vel Synedrion, vel concilium seniorum : minus, non item. De majori sæpè fit mentio in euangelio, ut Marci 14. ℣. 55. Et Luc. 9. ℣. 22. et Act. 4. ℣. 5. Videantur interpretes.

7. Utrumque concilium habuit suam originem sub Moyse. Et minus quidem institutum est ex consilio Jethro : majus verò, mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exod. 18. ℣. 13. et seqq. his verbis. *Altera autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi à mane usque ad vesperam. Quod cùm vidisset cognatus ejus, omnia sci-*

licet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? Cur solus sedes, et omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? Cui respondit Moyses, venit ad me populus, quærens sententiam Dei. Cùmque acciderit eis aliqua discrepatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, et ostendam præcepta Dei, et leges ejus. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris et tu, et populus iste qui tecum est: Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere, sed audi verba mea, atque consilia et erit Deus tecum.... Provide de omni plebe viros potentes, et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui judicent populum omni tempore: quidquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minora tantummodo judicent: leviusque sit tibi partito in alios onere... Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quæ ille suggesserat. Et electis strenuis viris de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.

8. De majoris concilii institutione sic legimus Num. 11. ℣. 16-17. *Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quòd senes populi sint ac magistri: et duces eos ad ostium tabernaculi fœderis; faciesque ibi stare tecum, ut descendam, et loquar tibi: et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus gravêris.* Et inf. ℣. 24-25. *Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris. Cùmque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultrà cessaverunt.*

9. Porrò cùm utrumque concilium progressu temporis penè collapsum esset; iterùm restitutum et renovatum fuit à Josaphat rege Juda, ut habetur 2. Paral. 19. ℣. 4. et seqq. his verbis : *Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem : rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, et revocavit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca. Et præcipiens judicibus : videte, ait, quid faciatis : non enim hominis exercetis judicium, sed Domini : et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.* Hæc omnia intelliguntur de minori concilio. Jam sequitur de majori, ℣. 8. et seqq. *In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, et sacerdotes, et principes familiarum ex Israël, ut judicium et causam Domini judicarent habitatoribus ejus. Præcepitque eis, dicens : Sic agetis in timore Domini fideliter et corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem et cognationem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos, et super fratres vestros... Amarias autem sacerdos et Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit : Porrò Zabadias filius Ismaël, qui est dux n domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent.* Ubi vides, Pontificem fuisse præsidem, seu caput concilii seniorum.

10. Igitur, ut verbo repetam, quæ dicta sunt : sub Moyse in deserto, res ita gesta est : Primò, solus Moyses (qui erat Pontifex extraordinarius) judicabat omnes omninò controversias, quæ in populo oriebantur. Deindè, ut in hoc onere non nihil sublevaretur, additi sunt illi tribuni, centuriones, quinquagenarii, et decani, qui minores causas judicarent, et graviores ad illum remitterent. Denique ad majus solatium septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis gravioribus illi assisterent. Post mortem

Moysis, cùm jam filii Israël venissent in terram promissionis, duplex tribunal ac judicium constitutum est: unum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterum in singulis civitatibus pro facilioribus. Hoc posterius respondebat concilio tribunorum ac decanorum: illud prius concilio septuaginta seniorum.

11. Hìc addi potest, aliter in deserto sub Moyse, aliter in terra promissionis sub aliis Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte concilii seniorum; nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, non dirimebat controversias, nisi ex lege scripta; at Moyses, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viva Dei voce et oraculo, cujusmodi sunt illæ tres: Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum aliis celebrare Pascha? (Num. 9. ℣. 6.) Secunda, quâ pœnâ deberet affici, qui inventus erat colligere ligna in die Sabbati? (Num. 15. ℣. 32.) Tertia, an filiæ Salphaad possent habere hereditatem inter cognatos patris sui? (Num. 27. ℣. 1.) De his controversiis nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moyses vivâ voce consuluit Deum, et accepto responso, voluntatem Dei executus est. Ac tunc primùm hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

12. Ex parte concilii seniorum, hoc erat discrimen. Septuaginta seniores, qui à Moyse electi sunt, acceperunt spiritum Prophetiæ in ipsa electione. (Num. 11. ℣. 25.) De aliis qui postea in illorum locum per intervalla temporis subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc tamen credibile est, singulari Dei assistentiâ usos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: et maximè hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi judicis officio, in ferenda sententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò post.

13. Dices: hæc omnia procedunt de controversiis legalibus, in quibus Pontifex erat supremus judex,

ut benè probatum est, non autem de controversiis fidei, in quibus sola Scriptura erat judex. Respondeo : Hoc sine fundamento dicitur; nam omnes controversiæ, sive essent de fide, sive de aliis rebus, vocabantur legales, duplici de causa : Primò, quia oriebantur ex ipsa lege, non satis benè intellecta : Secundò, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deut. 17. ỳ. 10.) Omnes porrò, sine ulla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum judicem, etiam illæ, quæ erant de fide et religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis, paulò antè citatis : *Amarias Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* At controversiæ de fide et religione, maximè ad Deum pertinent : ergò Pontifex in illis controversiis præsidebat. Quid autem est, præsidere in controversiis, nisi judicem agere ? Item, ex verbis præcedentibus : *Ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus.* Omnes hæ quæstiones deferebantur ad Pontificem : Et præter has, non erant ullæ aliæ : ergò nulla erat exempta à jurisdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo; nam inter controversias fidei (de quibus maximè nunc agimus) erat una præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis; an Messias jam natus esset, deferebatur ad concilium sacerdotum, in quo Pontifex præsidebat, ut patet ex euangelio Matth. 2. ỳ. 3. et seqq. *Audiens autem Herodes rex turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, et Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei : In Bethlehem Judæ : sic enim scriptum est per prophetam : Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda : ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.* Ubi tria notanda sunt. Primò, quòd rex Herodes, et totus Hebræorum populus dubitaverit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundò, quòd hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad

ordinarium concilium sacerdotum. Tertiò, quòd sacerdotes, ut satisfacerent officio suo, dissolverint hanc dubitationem ex Scriptura, tamquam ex norma et regula, cui se conformabant.

QUÆSTIO. II.

An Pontifex fuerit infallibilis judex?

1. Aliqui ex Lutheranis concedunt quidem fuisse judicem controversiarum, sed negant fuisse infallibilem, quod nos affirmamus, et tripliciter probari potest. Primò, ex discrimine, quod erat inter summum Pontificem, et alios inferiores judices; nam quando oriebatur aliqua controversia difficilior, in cujus decisione inferiores judices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant; volebat Deus, ut partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in superiori concilio præsidentem, cum hac promissione, quòd ab eo accepturi essent judicii veritatem. (Deut. 17. ℣. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo judicii veritatem, nec promissio Dei fuisset impleta: Ergò dicendum est, in tali casu falli non potuisse.

2. Secundò, ex mandato Dei. Nam Deus sub pœna mortis mandabat omnibus, ut acquiescerent sententiæ Pontificis. (Deut. 17. ℣. 21.) At certum est, non mandasse, ut acquiescerent sententiæ falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis; ergò certum est, sententiam Pontificis, præsertim in negotio fidei ac religionis, non potuisse esse falsam, sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

3. Tertiò, ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publicè in concilio pronuntiabat sententiam, potuisset falli, vel à legitimo Scripturæ sensu aberrare, numquam litigantes qui illum consulebant fuissent securi. Cur ergò sub pœna capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat subjacere sententiæ contra se latæ, quam poterat suspicari falsam et iniquam esse? De-

nique cur totus populus in negotio religionis jubebatur id sequi quod Pontifex judicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat ?

4. Objiciunt Lutherani, Pontificem etiam cum toto concilio sæpè errasse in negotio religionis ; quod probant variis exemplis. 1. Quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum. (Exod. 32. ℣. 5.) 2. Quia Urias contra legem Dei extruxit novum altare in templo, ad formam altaris Damasceni, et in eo sacrificia obtulit. (4. Reg. 16. ℣. 11.) 3. Quia omnes speculatores populi, erant cæci. (Isaïæ cap. 56. ℣. 10.) 4. Quia tempore Jeremiæ, *à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.* (Jerem. 6. ℣. 13.) 5. Quia idem Jeremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium sacerdotum et prophetarum, fuit condemnatus ad mortem. (Jer. 26. ℣. 11.) 6. Quia Christus à Pontificibus, Scribis, et senioribus populi, in publico concilio, morti adjudicatus est.

5. Resp. Frustrà hæc objiciuntur : Primò, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflavit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergò juvat Lutheranos hoc exemplum. Quòd non fuerit Pontifex, certum est ; nam à Moyse consecratus est in Pontificem, anno secundo egressionis ex Ægypto, primâ die mensis primi, quando tabernaculum fuit erectum. (Exod. 40. ℣. 15.) At vitulus jam antea conflatus erat, dum adhuc Moyses erat in monte Sinaï cum Deo, et acceptis ab eo tabulis lapideis, jubebatur constituere tabernaculum per Beseleel filium Uri. (Exod. 31. et 32.) Similiter, quòd populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, disertè habetur Exod. 32. ℣. 1. *Videns autem populus quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversùs Aaron, dixit : Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant.*

6. Secundò, Urias non erravit, tamquam judex et præses concilii, in dirimendis controversiis legalibus, sed extra concilium erravit in facto, volens satisfacere mandato regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec

hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, an Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare. Potuit certè in multis, non minùs, quàm alii. Sed quæstio est, an in sententia publicè ferenda circa controversias legales, potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit, nec Urias hoc modo erravit.

7. Tertiò, Isaïas per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, sed Scribas et Pharisæos, qui erant futuri tempore apostolorum, quando Jerusalem erat vastanda à Romanis, sub Vespasiano imperatore, ut interpretatur S. Hieron. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet Isaïæ 56. ℣. 8. et seqq. *Ait Dominus* Deus *qui congregat dispersos Israël : adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltûs. Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi : canes muti non valentes latrare.* Sensus est : ait Dominus Deus : Ego post captivitatem Babylonicam, in qua dispergentur Judæi, iterùm congregabo illos in Jerusalem (quod contigit sub Cyro Persarum rege. 1. Esdræ 1.) Deindè etiam gentiles eis aggregabo, (quod factum est tempore Christi et apostolorum, quando gentiles ad lucem euangelii vocati sunt, et ex utroque populo coaluit una Ecclesia.) Postea, dicam Romanis (qui propter infidelitatem vocantur bestiæ agri) *Venite ad devorandum*, id est, ad devastandam et evertendam civitatem Jerusalem. Sed ob quam causam? Quia speculatores ejus, Scribæ scilicet et Pharisæi, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primò, propter suam cæcitatem et incredulitatem; nam neque ipsi volunt Christum agnoscere pro Messia; neque permissuri sunt, ut Judæi in eum credant, et sic utrique propter incredulitatem digni erunt, qui puniantur. Undè Christus Matth. 15. ℣. 14. *Cæci sunt, et duces cæcorum.* Et cap. 23. ℣. 13. *Væ vobis Scribæ, et Pharisæi hypocritæ : quia clauditis regnum cœlorum ante homines : Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.* Secundò, quia

erant canes muti, non valentes latrare, id est, ignavi pastores, non defendentes gregem sibi concreditum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, et Hieronymo conformis est, nihil potest colligi, quod sit contra nos; nam nostra assertio est, Pontificem in V. testamento non potuisse errare in definiendis legalibus controversiis, quæ ad ipsum in concilio deferebantur. Hæc non evertitur per hoc, quòd Pharisæi, tempore apostolorum, fuerint cæci, et increduli in Christum.

8. Quartò, nec dictum Jeremiæ, quod Lutherani objiciunt, ipsis patrocinatur. Non enim intelligendum est de errore vel mendacio Pontificis in decisione controversiarum legalium; sed de dolo seu mendacio sacerdotum, et prophetarum in prædictione futurorum. Cùm enim Jeremias, et alii prophetæ à Deo missi, prædicerent fore ut populus propter scelera sua puniretur, et in captivitatem duceretur; sacerdotes, et pseudo-prophetæ blandiebantur populo, et omnia prospera vaticinabantur: et sic miserè illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu; nam Jeremiæ prædictio erat hæc cap. 6. ℣. 11. et seqq. *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri, et uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student.* Quid porrò sacerdotes, et pseudo-prophetæ? Sequitur: *A propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes pax, pax: et non erat pax.* Vel ut septuaginta vertunt: *A sacerdote et usque ad pseudo-prophetam omnes fecerunt mendacium, et curabant contritionem populi mei, parvi pendentes et dicentes: pax, et ubi est pax?* Quasi dicat: quidquid ego ædifico, hoc mali sacerdotes et prophetæ destruunt. Ego reprehendo scelera populi, et prædico illi captivitatem, ut hâc ratione permoveam ad dolorem et contritionem: illi contrà, dolo et mendacio decipiunt populum, promittendo prospe-

ritatem et pacem, et sic conantur abstergere et curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu quid inferent adversarii? Vel nihil : Vel hoc : sacerdotes et prophetæ in V. testam. mentiebantur in prædictione futurorum : ergò Pontifex errabat in decisione controversiarum legalium. Illatio adversariis digna.

9. Quintò, quod objicitur, Jeremiam publico decreto sacerdotum, et prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionem. Primò, quia tametsi sacerdotes et prophetæ peccârint in hoc facto, non tamen errârunt in decisione alicujus controversiæ legalis (de quo errore hìc disputamus), sed tantùm in eo, quòd dicerent falsam esse prædictionem Jeremiæ de imminente eversione Jerusalem, ut jam explicavi. Deindè, non soli sacerdotes et prophetæ, sed etiam populus condemnavit illum ad mortem. Cùm enim dixisset Jeremias ex persona et mandato Dei, cap. 26. ℣. 6. *Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ*; mox sequitur : ℣. 7. *Et audierunt sacerdotes, et prophetæ, et omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.* Et paulò post : ℣. 8. *Apprehenderunt eum sacerdotes, et prophetæ, et omnis populus, dicens : Morte moriatur. Quare prophetavit in nomine Domini dicens : sicut Silo erit domus hæc, et urbs ista desolabitur, eò quòd non sit habitator?* Igitur sententia condemnationis non fuit legitimè et judicialiter lata in concilio seu Synhedrio, in quo legales controversiæ decidebantur, sed in tumultuario concursu ac seditione vulgi, ut etiam ab Hieronymo notatum est; et hoc patet ex eventu; nam principes Juda, cùm audissent tumultum populi, et conspirationem factam contra Jeremiam, venerunt ad introïtum templi (ubi seditio excitabatur) et liberârunt Jeremiam à sententia mortis : quod non facilè fecissent, si sententia à summo Pontifice in concilio fuisset pronuntiata. Inspiciatur textus.

10. Ad id denique, quod affertur de Christo à Pon-

tifice et senioribus morti adjudicato, facilis responsio est. Fateor Caïpham, qui tunc erat Pontifex, errasse cum concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga jam ferè expirabat. Vide quæ dicta sunt de hoc puncto cap 6. q. 2. n. 5. et seq.

QUÆSTIO III.

An etiam in novo testamento sit aliquis judex controversiarum, et quis?

1. Certum est, aliquem esse. Quis ille sit, quæstio est. Lutherani et Calvinistæ volunt Scripturam esse: nos, non Scripturam, sed Ecclesiam, seu Pontificem, qui est pastor et caput Ecclesiæ, quod probavi sex argumentis in peculiari tractatu de Judice controversiarum, quæ breviter hìc reponam.

2. Primum sumitur ex officio, hoc modo: Qui est judex inter duos litigantes, debet ita pronuntiare sententiam, ut uterque litigantium clarè intelligat, quænam sit sententia judicis; et alter eorum fateatur illam pro se, alter contra se latam esse: alioqui nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed uterque suam causam prosequetur; at Scriptura non potest hoc præstare: ergò non potest esse judex controversiarum. Major per se clara est, minorem probo, quia Lutherani et Calvinistæ multis jam annis litigant de his punctis. 1. De baptismo parvulorum. 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De prædestinatione. 4. De persona Christi. 5. De exorcismo. 6. De numero et canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt esse judicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controversias; nec hactenus auditum est, ita pronuntiasse sententiam, ut vel Lutherani, vel Calvinistæ fassi sint, contra se pronuntiatam esse. Hoc constat ex eventu; nam utrique pergunt in studio et ardore litigandi, quod sine dubio non facerent, si putarent sententiam clarè semel esse latam. Tunt enim, vel ultrò cessarent à suscepta contentione, et sententiæ acquiescerent: vel certè, si

existimarent injustè secum actum esse, ad alium judicem provocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum sumitur ex parte Scripturæ, in qua duo spectanda sunt: Littera et sensus: sicut in homine, corpus et anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus est apostolus 2. Corinth. 3. ỷ. 6. cùm ait: *Littera occidit, spiritus autem vivificat*, q. d. Si sequaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus et anima vivificans, proderit tibi ad salutem. Si autem, neglecto vero et legitimo sensu, hæreas tantùm in externa littera, et contendas illum esse sensum quem externa littera præ se fert, sæpè errabis. Quam interpretationem sequitur Aug. serm. 70. de tempore.

4. Hoc posito, duo probanda sunt: Unum est, quòd Scriptura, si litteram spectes, non possit esse judex controversiarum; alterum, quòd neque, si sensum spectes, possit esse judex. Priorem partem sic probo: ille non potest esse infallibilis judex controversiarum, qui ducit homines in errorem et hæresim: at Scriptura, si nudam illius litteram spectemus, ducit homines in errorem et hæresim: ergò non potest esse infallibilis judex controversiarum. Major per se nota est: quia propterea quærimus infallibilem judicem, ne erremus: ergò qui ducit nos in errorem, non est infallibilis judex. Minor patet ex apostolo; quia Scriptura secundùm litteram occidit, id est, in lapsum et errorem ducit.

5. Sic olim occidit judæos, quia omnia, quæ in Moyse et prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundùm externam litteram, et sensum interiùs latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait apostolus 2. Cor. 3. ỷ. 15. *Usque in hodiernum diem cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum*, id est, adhuc Judæi non intelligunt Moysen, quem quotidie legunt; quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externâ litterâ contenti sunt: vel clariùs: non agnoscunt Christum, qui in Moyse sub externis cæremoniis ac sacrificiis, tamquam sub vela-

mine occultatus est. Adhuc hærent in ipso velamine, et non considerant, quid sub illo lateat reconditum. Quod etiam illis objicit Christus, Joan. 5. ℣. 39-40. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere : et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me : et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis*, q. d. Si vultis certò cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum, de quo Moyses, et prophetæ scripserunt, non tantùm debetis legere Scripturas, quoad externam litteram; sed multò magis scrutari internum sensum et spiritum, qui sub externa littera quasi sub umbra aut figura delitescit. Hoc hactenùs non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam æternam; tamen nescitis, in qua parte sita sit. Non est sita in externa littera, in externis cæremoniis, et figuris, ut vos putatis; sed in spiritu, in sensu, in mysterio; ibi me quærite, et invenietis.

6. Posteriorem sic probo : Scriptura, quoad verum et legitimum sensum, sæpè est obscura et difficilis intellectu, ac proindè, sæpè oritur controversia de vero et legitimo ipsius sensu; omnis autem controversia requirit aliquem judicem : debet ergò esse aliquis judex qui definiat hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic judex non potest esse ipsa Scriptura, de cujus mente et sententia, controversia movetur : ergò aliquis alius, distinctus à Scriptura.

7. Tertium argumentum sumitur ex parte controversiarum; multæ enim sunt controversiæ circa fidem et religionem; quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certè non sufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis sententiam ferre possit : ergò in iis dirimendis, alius judex quærendus est. Ejusmodi autem controversiæ sunt hæ. 1. An libri Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, et Machabæorum sint canonici et divini, nec ne? 2. Quot sint Sacramenta novæ legis? 3. An exorcismus et aliæ cæremoniæ in Ecclesia catholica usitatæ, possint adhiberi in baptismo? 4. An baptizati ab hæreticis, sint rebaptizandi? 5. An baptismus unâ mersione

conferri debeat? 6. An Christiani, loco sabbati, debeant colere diem Dominicam? 7. An B. Maria manserit Virgo post partum? 8. An Petrus apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ episcopus? 9. An Symbolum fidei sit verè canonicum et apostolicum? 10. An in V. testamento fuerit aliquod externum remedium pro feminis contra peccatum originale?

8. Quartum sumitur ex usu et praxi veteris testamenti; nam omnes controversiæ legales, quæ erant majoris momenti, à summo sacerdote seu Pontifice, tamquam à supremo in terris Judice, non autem à Scriptura, debebant dirimi ac definiri, ut suprà copiosè ostensum est.

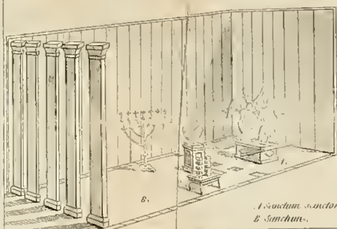
9. Quintum, ex usu et praxi novi testamenti, ubi idem hactenùs servatum est; nam tempore apostolorum fuit orta controversia de circumcisione; an scilicet novi Christiani, qui tunc fidem euangelii recipiebant, non possent salvari, nisi circumciderentur, et legalia servarent? Quæ controversia potissimùm intelligebatur de gentilibus ad fidem conversis. Erat autem duplex de hac re sententia: una quorumdam, qui ex Judæis facti erant Christiani; qui dicebant gentiles per fidem Christi non posse salvari, nisi circumciderentur, et cæremonias legis Mosaïcæ observarent. Altera Pauli et Barnabæ, qui asserebant, non opus esse circumcisione, et observatione legalium. (Act. 15. ℣. 1.) At quomodo decisa et definita est hæc controversia? An ad solam Scripturam, tamquam ad communem judicem delata est? Nihil minùs; sed potiùs ex consensu utriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad apostolos, ut ipsi in solemni concilio de tota re cognoscerent, et definitivam sententiam pronuntiarent, quod et factum est; nam ex una parte designati sunt Paulus et Barnabas, et ex altera, alii, qui simul Hierosolymam profecti, apostolos et seniores adierunt. Hi coacto concilio, et invocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: Actor. cap. cit. ℣. 28-29. *Visum est enim Spiritui S. et nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc*

necessaria : ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione.

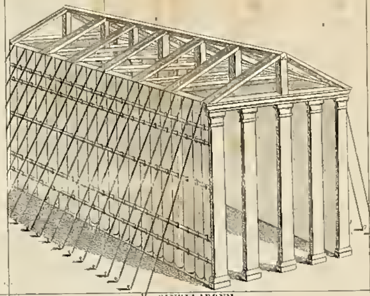
10. Post tempora apostolorum, aliæ atque aliæ controversiæ, diversis locis atque ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à conciliis ab eo approbatis, decisas ac diremptas esse, notum est ex historiis ecclesiasticis. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti, et damnati sunt. Hujus rei multa exempla adduxi in supradicto tractatu de judice controversiarum.

11. Sextum sumitur ex analogia judicis controversiarum civilium : quod sic propono : Inter res fidei ac religionis ex una parte, et inter res civiles, ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac civilibus sæpè oriuntur lites et controversiæ, quæ requirunt aliquem judicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes ; sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controversiis civilibus distinguuntur hæc tria: Judex, lex scripta, et consuetudo : sic etiam in controversiis fidei, hæc tria : Judex, Scriptura utriusque testamenti, et traditio. 3. Sicut princeps vel magistratus sæcularis fungitur officio judicis in decisione controversiarum civilium : sic etiam princeps Ecclesiæ, vel Synodus ecclesiastica, fungitur officio judicis in decisione controversiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur judex sæcularis in decidendis controversiis civilibus : sic etiam Scriptura utriusque testamenti est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur judex ecclesiasticus in decidendis controversiis fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens et integra norma omnium controversiarum civilium, sed lex scripta et consuetudo simul : sic etiam sola Scriptura utriusque testamenti non est sufficiens et integra norma omnium controversiarum fidei, sed Scriptura et traditio simul. Hæc clara sunt. Objectiones alibi solutæ.

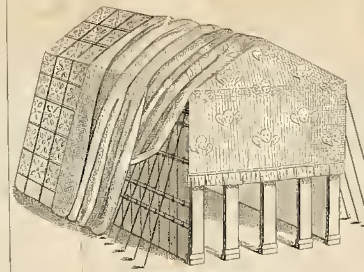
TABERNACULUM N.° 1.

N.° 2.

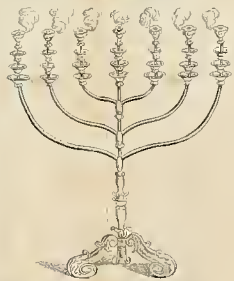
N.° 3.

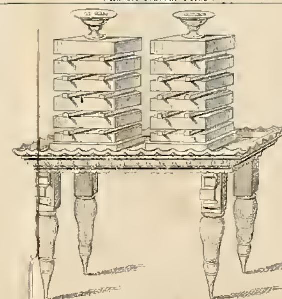
ARC. FŒDERIS.

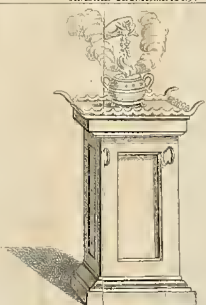
CANDELABRUM.

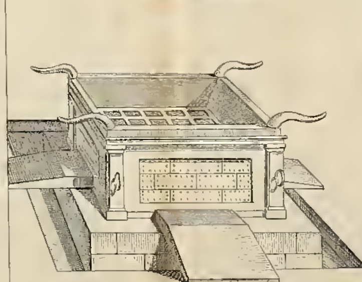
MENSA PANUM PROP.

ALTARE THYMIAMATIS.

ALTARE HOLOCAUSTI.

PONTIFEX.

F. J. Hartig Mulhouse

CAPUT XIII.

DE INSTRUMENTIS DIVINI CULTUS.

1. Dixi hactenùs de ministris Synagogæ, qui ad divinum cultum erant deputati; nunc dicendum est de instrumentis, quibus divinus cultus peragebatur: deindè de ipso cultu, qui consistebat in sacrificiis, Sacramentis, et observantiis legalibus. Et quidem instrumenta divini cultûs erant hæc: 1. Tabernaculum. 2. Templum, quod successit in locum tabernaculi. 3. Arca fœderis, quæ priùs fuit in tabernaculo, postea in templo. 4. Propitiatorium, quod erat supra Arcam. 5. Candelabrum habens septem lucernas. 6. Mensa panum propositionis. 7. Altare thymiamatis. 8. Altare holocausti. 9. Vasa sacra. 10. Vestes sacerdotales, de quibus D. Thomas in 1. 2. q. 102. art. 4. Et quidem de vestibus sacerdotalibus jam antea dictum est, cap. 8. q. 5. De reliquis hìc dicendum. Addam aliquid de Synagoga et cathedris, in quibus Scriptura legebatur et explicabatur.

TABERNACULUM ET TEMPLUM.

2. Tabernaculum erat mobile et portabile, quod per partes poterat dissolvi, et convasari, quando movenda erant castra, Exodi 26. Templům verò à Salomone ædificatum, erat fixum et immobile, de quo 3. Reg. 6. et seqq. Ratio duplex est. Una litteralis, altera mystica. Litteralis est, quia Judæi ab egressu ex Ægypto, usque ad tempora Salomonis, non fuerunt quieti; nam primò per 40 annos errârunt in deserto: postea habuerunt perpetua bella cum vicinis gentibus in Palæstina. Itaque conveniens fuit, ut haberent tabernaculum mobile, quod possent transferre de loco in locum, non autem fixum et immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, cùm essent in summa pace et quiete,

poterant sine ullo periculo habere templum fixum et immobile, in quo Deo servirent. Mystica est, quia per tabernaculum, quod erat mobile et mutabile, significabatur status vitæ præsentis, quæ similiter mutationibus obnoxia est. Per templum verò, quod erat fixum et stans, significabatur status futuræ vitæ immutabilis. Undè etiam legimus, quòd in ædificatione templi, non sit auditus sonitus mallei vel securis (3. Reg. 6. ℣. 7.) quia nec in futura vita erit ullus strepitus aut turbatio. (Apocal. 21. ℣. 4.)

3. Quod ad structuram utriusque attinet, tabernaculum erat longum triginta cubitis, latum decem, altum decem. Et divisum in duas partes, quarum una dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine : altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, latitudinem decem cubitorum. Inter utrumque erat velum, quo *Sanctum* dividebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidem in Sancto erat candelabrum, mensa panum propositionis, et altare thymiamatis : in *Sancto Sanctorum*, Arca fœderis cum propitiatorio. In Sanctum quotidiè ingrediebantur sacerdotes manè et vesperè ; tum ut adolerent thymiamata ; tum etiam ut vesperè accenderent lucernas candelabri, et manè eas extinguerent ; at in *Sanctum Sanctorum*, solus Pontifex ingredi poterat, idque semel in anno, nempè in festo expiationis. (Lev. 16.)

4. Erat autem Tabernaculum constructum ex viginti tabulis lignorum Setim inauratis in longitudine versùs meridiem, et totidem in longitudine versùs Septentrionem ; at versùs Occidentem, ubi erat latitudo, habebat octo tabulas, versùs Orientem, nullam. Ibi enim erat ingressus in tabernaculum, ideòque nihil aliud ibi erat, nisi quinque columnæ inauratæ, quæ velo tegebantur : ita ut sacerdotes elevato velo, possent introire. (Exod. 26. ℣. 15. et seqq.)

5. Tegebatur autem tam supernè, quàm ad latera. Primò quidem, decem cortinis factis ex cocco, purpurâ, hyacintho ac bysso : quæ per modum tentorii

erant tensæ et expansæ. Secundò, undecim sagis seu stragulis cilicinis. Tertiò, pellibus arietum rubricatis. Quartò, pellibus anthinis, contra pluvias et procellas (Exod. 26.)

Dices : si tabernaculum fuit undique tectum et velatum, quomodo potuit lumen admittere ? Resp. Admittebat lumen per illam partem Orientalem, ubi sacerdotes, submoto velo, ingrediebantur. Ibi enim nulla erat tabula, ut dictum est, sed tantùm quinque columnæ inauratæ.

6. In circuitu tabernaculi erat atrium, supernè patens, sub dio, quod undequaque ambiebat tabernaculum; ita ut tabernaculum staret in medio atrii : sicut apud Christianos templum solet stare in medio cœmeterii. (Exod. 40. ℣. 31.) Hoc atrium erat quadrangulum, habens 100 cubitos in longitudine et quinquaginta in latitudine, et 5 in altitudine : (Exod. 27. ℣. 18.) Cingebatur sexaginta columnis æneis, quarum viginti erant ad Meridiem, viginti ad Aquilonem, et decem ad Occidentem, et decem ad Orientem. In istis columnis eminebant paxilli, id est, clavi, è quibus tentoria, id est, vela vel cortinæ suspendebantur. (Exod. 27. ℣. 10. et seqq. et Exod. 35. ℣. 17.) In introïtu atrii, erat tentorium, seu cortina cubitorum viginti, pendens ex quatuor columnis. (Exod. 27. ℣. 16.) Ab introïtu atrii usque ad tabernaculum, erat longitudo et latitudo quinquaginta cubitorum, ut caperet populum; nam locus erat quasi templum laïcorum, in quo orabant, et sacrificia offerebant. Non enim poterant intrare in tabernaculum. In eodem atrio, non quidem versùs introïtum, sed versùs tabernaculum, erat altare holocausti sub dio; et inter altare et tabernaculum, erat labrum æneum ad lavandum. Exod. 30. ℣. 18

7. Templum, quod Salomon postea ædificavit, fuit multò majus ac capacius, quàm tabernaculum; et tria in eo spectari debent. 1. Templum ipsum. 2. Atria circa templum sub dio. 3. Porticus Salomonis sub tecto. Porrò templum ipsum, sicut etiam de tabernaculo dictum est, continebat duas partes. Una respon-

debat *Sancto*, in qua erant candelabra, mensæ, et altare thymiamatis : altera *Sancto Sanctorum*, in qua erat Arca fœderis : cum propitiatorio. Inter utramque partem erat velum de quo Matth. 27. ℣. 51. *Et ecce velum templi scissum est in duas partes, à summo usque deorsum.*

8. De atriis quæstio est, quot fuerint? Constat unum tantùm fuisse juxta tabernaculum : plura quàm unum, juxta templum. At quot? Aliqui distinguunt : Aiunt duo fuisse tempore Salomonis : unum interius juxta templum : pro Levitis et sacerdotibus, ubi erat altare holocaustorum, et mare æneum : alterum exterius, pro populo, ubi laïci orationis causâ conveniebant. De utroque intelligitur illud 2. Paral. 4. ℣. 9. *Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem.* Tria verò tempore Herodis : primum pro sacerdotibus : secundum pro laïcis : tertium pro immundis et gentilibus. Vide Azorium lib. 6. inst. mor. cap. 53. et Cornelium in cap. 27. Exod. ℣. 9.

9. Nota, secundum atrium fuisse quasi templum laïcorum, in quo orabant, victimas sacerdotibus offerebant, sacrificia spectabant, hostias pacificas comedebant, ideòque in euangelio, templi nomine appellari. Matth. 21. ℣. 12. et seqq. *Intravit Jesus in templum Dei, et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit : et dixit eis : scriptum est : Domus mea, domus orationis vocabitur.* Et infrà : *Videntes.... Scribæ.... pueros clamantes in templo, et dicentes : Hosanna filio David*, etc. Quæ omnia intelliguntur de atrio laïcorum; nam in templum propriè dictum, nulli licebat ingredi, nisi sacerdotibus Aaronicis (Hebr. 9. ℣. 6.) Nec Christus aut pueri umquam illud ingressi sunt. Vide Maldonatum in cap. 21. Matth. ℣. 12. et Cornelium loco citato.

10. De porticu Salomonis similiter quæstio est, an fuerit aliquid distinctum ab atrio seu templo laïcorum; probabile est, fuisse distinctum. 1. Quia porticus erat sub tecto, atrium sub dio. 2. In porticu ambulabant

Judæi ; in atrio orabant. De porticu dicitur Joan. 10. ℣. 23. *Ambulabat Jesus in templo , in porticu Salomonis :* de atrio , *Domus mea Domus orationis vocabitur.* Vide Azorium lib. 6. cap. 53. q. 3. Confer si lubet Joseph. De Bello Jud. l. IV. cap. 6.

ARCA FOEDERIS.

11. Arca fœderis (de qua Exod. 25. ℣. 10.) primò fuit in tabernaculo , postea in templo. Et quidem, quamdiu fuit in tabernaculo , sæpè de loco in locum translata est. Nam post finitam peregrinationem in deserto , cùm jam filii Israël ingressi essent terram promissionis ; primò posita fuit in Galgalis , secundò , in Silo , tertiò , in Nobe , quartò , in Gabaön , quintò , in Hierusalem. Ratio litteralis est , quia Arca manebat ordinariè in illo loco , ubi Pontifex residebat : at ille sæpè mutabat locum , antequam templum esset ædificatum à Salomone , mystica est , quia Arca fuit figura cœtûs Beatorum. At Beati in hac vita erant variis mutationibus obnoxii : in altera , sunt quieti et constantes. Nam hæc vita comparatur tabernaculo , quod movebatur : altera , templo Salomonis , quod certo loco consistebat.

12. Forma Arcæ erat quadrangula , non quadrata. Habebat enim duos cubitos , et dimidium longitudinis : unum cum dimidio , latitudinis : et unum cum dimidio , altitudinis. In quatuor angulis habebat quatuor circulos aureos , quibus inducebantur vectes inaurati , ad portandum. Erat autem facta ex lignis Setim inauratis , in eum finem , ut in ea reponerentur tabulæ legis decalogi ; undè etiam dicta est Arca testimonii , id est , legis , quia lex continebat attestationem divinæ voluntatis : et in ea Deus testatum reliquerat , quid à nobis fieri vellet. Item , Arca testamenti seu fœderis , quia lex quæ servabatur in Arca , erat conditio fœderis inter Deum et Hebræos initi.

13. Et ob hanc causam summa erat veneratio Hebræorum erga Arcam : quod etiam ex his colligi po-

test: Primò, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tamquam in loco honoratissimo. (Hebr. 9. ℣. 3.) 2. Præcedebat castra, quando populus proficiscebatur, et super illam columna nubis incumbebat. (Num. 10. ℣. 33-34.) 3. Portabatur ordinariè à Levitis. (1. Par. 15. ℣. 15.) Extraordinariè à sacerdotibus; ut in transitu Jordanis, et in demolitione murorum Jericho. (Josuë 6. ℣. 6.) Numquam à laïcis; undè etiam morte punitus est Oza, quòd cùm laïcus esset, ausus fuisset, non dico portare, sed vel manu attingere Arcam Domini. (2. Reg. 6. ℣. 7.) 4. Quando à Levitis elevabatur Arca ut præcederet castra, tunc orabat Moyses coram illa, dicens: *Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant, qui oderunt te, à facie tua.* Quando verò reponebatur, dicebat Moyses: *Revertere, Domine, ad multitudinem exercitûs Israël.* (Num. 10. ℣. 35-36.) Propter has et similes causas vocabatur gloria Israël. Undè uxor Phinees 1. Reg. 4. ℣. 21. *Translata est*, inquit, *gloria de Israël quia capta est Arca Dei.*

14. Est autem vetus quæstio, an præter duas tabulas legis decalogi, fuerit aliquid aliud in Arca? Nam quòd nihil aliud in ea fuerit, colligi potest ex illo 3. Reg. 8. ℣. 9. *In Arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepegit Dominus fœdus cum filiis Israël.* Et apostolus affirmat: præter duas tabulas fuisse etiam manna, et virgam Aaron: sic enim scribit Hebr. 9. ℣. 3-4. *Tabernaculum... habens... Arcam testamenti.... in qua urna aurea, habens manna, et virga Aaron, quæ frondueraт, et tabulæ testamenti.* Ad hanc quæstionem respondent Chrysostomus et Theophylactus, tempore Moysis in Arca nihil fuisse nisi tabulas legis: sed postea à Jeremia, circa tempus captivitatis Babylonicæ, appositam fuisse urnam cum manna, et virga Aaronis, idque Paulum apostolum per traditionem accepisse à Gamaliële præceptore suo, de quo ipse meminit Actor. 22. ℣. 3. Alii aliter re-

spondent, ut videre est apud Riberam et Cornelium in cap. 9. Hebr.

15. Est et alia quæstio : An Arca, quæ primò fuit in tabernaculo, deindè in templo Salomonis usque ad tempus captivitatis Babylonicæ, postea etiam fuerit in templo secundo, quod post reditum ex captivitate Babylonica ædificatum est? Resp. Non fuit. Quod sic ostendo : Jeremias propheta, antequam templum Salomonis vastaretur, ex instinctu Dei abstulit tabernaculum, Arcam, et altare thymiamatis, et portavit (ope Angelorum, ut multi volunt) in montem Nebo, et ibi in quadam spelunca occultavit, ut expressè habetur 2. Mach. 2. ℣. 4–5. his verbis : *Erat autem in ipsa Scriptura, quomodo tabernaculum et Arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequò exiit in montem, in quo Moyses ascendit, et vidit Dei hereditatem. Et veniens ibi Jeremias, invenit locum speluncæ, et tabernaculum, et Arcam, et altare incensi intulit illuc, et ostium obstruxit.* Et mox additur ℣. 6. et seqq. *Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum : et non potuerunt invenire. Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit : quòd ignotus erit locus donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat : et tunc Dominus ostendet hæc, et apparebit majestas Domini.* Ex quo colligit Epiphanius in vita Moysis, Dorothæus in Synopsi, et alii boni authores, tabernaculum, Arcam, et altare thymiamatis occultanda, usque ad finem mundi; et tunc demùm manifestanda, ad conversionem Judæorum. Si ita est, sequitur primò, non fuisse Arcam in templo secundo, quod post reditum ex Babylone ædificatum est : secundò, falsum esse, quod aliqui asserunt, eo tempore, quo templum secundum à Romanis eversum est, Arcam à Tito in triumphum ductam esse; Quod ideò sibi persuadent, quia Romæ in arcu Titi triumphali apparet depicta Arca; sed errant. Non est Arca, sed mensa panum propositionis, ut affirmat Josephus, qui triumphi spectator fuit. Vide Cornelium in cap. 25.

Exodi, et Serarium in cap. 2. lib. 2. Machab. q. 17. 18. et 19.

PROPITIATORIUM.

16. Super Arcam, quæ supernè patebat, erat operculum ex puro auro factum, quod dicebatur *propitiatorium*, vel *oraculum:* super illud stabant duo Cherubin, seu duo Angeli Cherubini, similiter ex puro auro: alter in dextero latere, alter in sinistro, qui expansis et conjunctis alis, tegebant propitiatorium: et super illas alas sedebat Deus, tanquam in throno, habens sub se Arcam cum operculo, id est, cum propitiatorio tanquam scabellum pedum suorum. (Exod. 25. ℣. 17. et seq.) Quo etiam spectant hæc testimonia 4. Reg. 19. ℣. 15. *Dominus Deus Israël, qui sedes super Cherubim*, id est, super alas Cherubinorum. Et 1. Paral. 28. ℣. 2.... *Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret Arca fœderis Domini, et scabellum pedum Dei nostri*. Et Psal. 98. ℣. 5. *Adorate scabellum pedum ejus*, id est, adorate Arcam; vel, prosternite vos ante Arcam; quæ est scabellum pedum Domini Dei, sedentis super alas Cherubin. Vide Bellarm. in comment. illius Psalmi, Cornelium in cap. 25. Exodi, Azorium lib. 6. Instit. moral. cap. 44. et 45.

17. Porrò operculum Arcæ dictum est, vel *propitiatorium*, vel *oraculum*. Propitiatorium, quia erat locus placationis, ubi Deus loquens cum Moyse, placabatur, et propitiabatur populo. Exod. 25. ℣. 22. *Loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super Arcam testimonii.* Oraculum verò, quia Deus dabat ibi responsa, seu vivæ vocis oracula, quando Moyses consulebat illum de rebus dubiis, vel futuris. (Num. 7. ℣. 89.) *Cùmque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super Arcam testimonii inter*

duos Cherubim. Undè et loquebatur ei. Vide quæ dicta sunt cap. 7. q. 4. n. 9. et q. 5. n. 16.

CANDELABRUM.

18. Dictum est de Arca et propitiatorio, quæ erant in Sancto Sanctorum : nunc dicendum est de candelabro, mensâ panum propositionis, et altari thymiamatis, quæ erant in Sancto. Candelabrum quidem ad Meridiem; mensa ad Septentrionem; altare in medio utriusque. (Exod. 40. ℣. 20. et seq.) Loquor autem de unico candelabro, quod fuit in tabernaculo, non de decem candelabris, quæ fuerunt in templo Salomonis.

19. Igitur candelabrum constabat ex auro purissimo. Ex illius hastili procedebant sex calami seu rami, qui omnes æqualiter cum hastili in altum assurgebant. Superiùs erant septem lucernæ, una in hastili, reliquæ in sex ramis. (Exodi 25. ℣. 31.) Hæ lucernæ illuminabant mensam panum propositionis, et altare thymiamatis; sed tantùm nocte. Quod intelligitur ex illo Exodi 27. ℣. 20–21. *Præcipe filiis Israël ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum : ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii, extra velum quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron et filii ejus, ut usque manè luceat coram Domino.* Ubi notandum est illud, *usque manè*, ut sensus sit : luceat nocte, et non die. Igitur quotidiè per totum annum vesperè sacerdotes accendebant lucernas, ut totâ nocte arderent. Manè verò eas extinguebant, mundabant, componebant, et oleum infundebant. Quod apertiùs explicatur Levitici 24. ℣ 2-3. *Præcipe filiis Israël, ut afferrant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron à vesperè usque ad manè coram Domino.* (Vide etiam 1. Reg. 3. ℣. 3. et 2. Paral. 13. ℣. 11.) Præter candelabrum, erant emunctoria ex auro purissimo, quibus lucernæ emunge–

15.

bantur, et thuribula, seu vasa: in quibus ea, quæ emuncta erant, extinguebantur. (Exod. 25. ℣. 38.)

MENSA PANUM PROPOSITIONIS.

20. Hæc mensa facta erat ex lignis Setim, auro obductis: longa duos cubitos, lata unum, alta unum et medium. Supernè labio, seu limbo aureo, et clausurâ aureâ circumdata, ne panes deciderent, habens quatuor pedes, quibus fulciebatur. Singuli pedes habebant singulos annulos, in quos vectes lignei, et auro obducti inserebantur, ad mensam tollendam, et de loco in locum transportandam. Exodi 25. ℣. 23. et seq.

21. In hac mensa ponebantur duodecim panes, de quibus notanda sunt hæc. 1. Erant duodecim, quia totidem erant tribus filiorum Israël. 2. Dicebantur panes propositionis, vel panes faciles, quia in conspectu Dei proponebantur. (Exod. 25. ℣. 30.) 3. Erant azymi ex simila purissima, et singuli ponderabant duas decimas. (Lev. 24. ℣. 5.) 4. Sex ponebantur in una parte mensæ, et totidem in altera. (Ibidem ℣. 6.) 5. His panibus imponebatur thus, ad significandum, Deo oblatos esse. (Ibid. ℣. 7.) 6. Singulis sabbatis auferebantur veteres, et ponebantur novi, adhuc calidi. (Ibid. ℣. 8.) 7. Veteres comedebantur à solis sacerdotibus. (Matth. 12. ℣. 4.) 8. Novi pinsebantur à Levitis. (1. Paral. 9. ℣. 32.) 9. Simila ex qua fiebant, offerebatur à populo. (Levit. 24. ℣. 5.) Undè sequitur et laïcos, et Levitas, et sacerdotes aliquid egisse circa hos panes. Laïci offerebant materiam; Levitæ pinsebant; sacerdotes manducabant. Falsa igitur est Hebræorum traditio, de qua Hieronymus in cap. 1. Malach. *Panes propositionis, juxta traditiones Hebraïcas, ipsi sacerdotes serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debebant.*

ALTARE THYMIAMATIS.

22. Altare erat duplex : unum thymiamatis seu incensi, in quo incendebatur thus, et alia aromata suavissimi odoris : alterum holocaustorum, in quo omnes victimæ offerebantur. Igitur de altari thymiamatis, de quo nunc sermo est, hæc notanda sunt. (Exod. 30.)

23. Primò, factum erat ex lignis Setim inauratis, longum cubitum unum, latum cubitum unum, altum cubitos duos : habens quatuor cornua, et coronam auream per gyrum, in medio habens craticulam reticulatam, per quam favilæ et cineres aromatum incensorum decidebant sub altare, ut indè suo tempore eximerentur : habens insuper quatuor annulos, per quos inserebantur duo vectes, quibus portabatur per desertum.

24. Secundò, hoc altare positum erat in *Sancto* inter candelabrum et mensam panum propositionis, obversum propitiatorio seu oraculo, quod erat in *Sancto Sanctorum* super Arcam. Undè etiam vocari solet altare oraculi ; quia ita erat obversum oraculo, ut per aperturam, quæ erat supernè in pariete dividente Sanctum à Sancto Sanctorum, ascenderet fumus aromatum ex altari thymiamatis, et perveniret ad ipsum oraculum, ubi Deus residens super alias Cherubin, dabat responsa : idque eo fine, ut Deus isto suffitu ac odore aromatum, tamquam supremus omnium Dominus, honoraretur.

25. Tertiò, in hoc altari nullæ victimæ, sed tantùm thymiamata, seu aromata suavissimi odoris incendebantur : non tantùm à Pontifice, sed etiam à minoribus sacerdotibus ; qui quotidie bis, semel manè, et semel vesperè illud præstabant, ut cap. 7. quæst. 4. n. 1. dictum est. Non quòd Deus delectaretur ejusmodi odoribus, (cùm sit incorporeus) sed quòd esset signum magnæ venerationis, ac reverentiæ erga Deum, tanquam suprèmum Dominum, ut jam antè insinuavi.

ALTARE HOLOCAUSTI.

26. Hoc altare, in quo holocausta, et quævis alia sacrificia Deo immolabantur et cremabantur, non erat in tabernaculo, sed in atrio sacerdotum, sub dio positum, propter ignem, fumum et nidorem victimarum, ut suprà dixi. De quo similiter hæc notanda sunt. (Exod. 27. à ℣. 1. usque ad 8.)

Primò, erat factum ex lignis Setim, quæ æneis tabulis interiùs et exteriùs tegebantur, ne ab igne læderentur. Longum cubitos quinque; latum totidem; altum tres. Interiùs cavum et inane, ad continendum ignem pro comburendis sacrificiis. (Exod. 27. à ℣. 1. usque ℣. 8.)

2. Habebat supernè craticulam æneam, foraminibus plenam, instar retis, quæ totam altaris longitudinem et latitudinem occupabat. Huic craticulæ imponebantur victimæ, ut à subjecto igne cremarentur, et earum cinis per foramina craticulæ sub altare decideret.

3. Ex eadem craticula pendebat arula ænea, vel foculus æneus, in ipsa altaris cavitate: in quo foculo erat ignis ad comburendas carnes, quæ in superiori craticula ponebantur. Hic ignis (qui de cœlo fuerat missus) quotidie novis lignis appositis fovebatur à sacerdotibus, ne unquam extingueretur. Foculus, in quo erat ignis, pendebat in cavitate altaris, et supernè per quatuor catenulas alligabatur ad quatuor altaris et craticulæ cornua.

4. Altare habebat quatuor annulos aureos, per quos duo vectes inserebantur ad portandum altare. Totidem annulos et vectes habebat craticula, distinctos ab annulis et vectibus altaris, ut seorsim portari posset.

5. In hoc altari, manè et vesperè quotidie, primò immolabatur agnus, quasi juge sacrificium, de quo sequenti capite. Deindè aliæ victimæ, sive essent votivæ, sive spontaneæ, sive præceptæ ob aliquod festum incidens.

LABRUM ÆNEUM, ET RELIQUA VASA SACRA.

27. Vasa, quæ serviebant pro tabernaculo et atrio, erant potissimùm hæc : Primò labrum æneum. (Exod. cap. 30. ℣. 18. et cap. 38. ℣. 8.) Secundò, acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. (Exod. 25. ℣. 29) Tertiò, lebetes ænei. (Exod. 27. ℣. 3.) Quartò, mortariola et crateres. (Num. 4. ℣. 7.) de singulis dicam aliquid.

28. Labrum æneum erat vas quoddam ex ære factum, ut in eo lavarentur sacerdotes, antequam accederent ad sacrificia. Et similiter partes victimarum, antequam immolarentur. Erat autem factum ex æneis speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi, ut habetur Exod. 38. ℣. 8. Apud Hebræos vocatur *Concha*; apud septuaginta interpretes, *loutis*, id est, lavatorium. Huic simile curavit fieri Salomon, sed multò capacius, quod ob magnitudinem dictum est *mare æneum*, de quo 3. Reg. 7. ℣. 23. *Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu... et stabat super duodecim boves, è quibus tres respiciebant ad Aquilonem, et tres ad Occidentem, et tres ad Meridiem, et tres ad Orientem.*

29. Acetabula, phialæ, cyathi, thuribula, facta erant ex puro auro, et serviebant in usum mensæ, et in ea tanquam in repositorio, asservabantur. Hoc sensu intelligendum est illud, Exod. 37. ℣. 16. *Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, et cyathos, et thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.* Vilapand. l. 4. de Templo cap. 57. per acetabula intelligit crateres aureos, quibus singuli panes imponebantur. Per thuribula, eorum opercula, ne panes à pulveribus, vel à muscis fœdarentur. Per phialas, vasa, quibus imponebatur thus supra ipsos panes. Per cyathos, vasa, quibus vinum pro panibus libabatur.

30. Alii sic explicant : Acetabula erant scutellæ, vel catini, ad excipiendam et continendam similam, quæ offerebatur. Phialæ erant vasa parva et concava parata ad vinum, et alia libamina in sacrificiis fundenda. Se-

ptuaginta vocant *thyscas*, id est, mortaria. Hieronymus sæpè appellat mortariola. Cyathi ad eundem usum serviebant. Thuribula facta erant ad duplicem usum: 1. Ad offerendum thymiama quod adolebatur. 2. Ad asservandum thus, quod ponebatur super panes propositionis. (Levit. 24. ℣. 7.) Noster alibi *crateres*; septuaginta, *libatoria* vertunt.

31. Lebetes ænei (de quibus Exod. 27. ℣. 3.) subserviebant altari holocaustorum, ad suscipiendos cineres victimarum, qui cadebant per foramina craticulæ positæ supra altare, ut habetur loco citato: *faciesque in usus ejus* (altaris) *lebetes ad suscipiendos cineres*, etc.

32. Quæres: quid hæc omnia significaverint? Vel, cujus rei figura fuerit tabernaculum, et reliqua, quæ jam recensita sunt? Resp. Tabernaculum fuit figura Ecclesiæ Christi, quatenus complectitur Ecclesiam militantem in terris, et triumphantem in cœlis, quod declaro: Tria spectari poterant in tabernaculo. 1. Atrium, quod erat circa tabernaculum. 2. Sanctum, quod erat una pars tabernaculi. 3. Sanctum Sanctorum, quod erat altera pars tabernaculi.

Igitur *atrium* fuit figura Ecclesiæ militantis, quoad communem vitam Christianorum; nam in atrio erant tria. 1. Locus orationis laïcorum. 2. Labrum æneum ad abluendas sordes. 3. Altare holocausti ad cremenda animalia. Similiter tria sunt in communi vita Christianorum. 1. Communis oratio. 2. Sacramentum pœnitentiæ, quo abluuntur peccata. 3. Mortificatio vitiorum, per jejunium, et alia opera.

Sanctum fuit figura ejusdem Ecclesiæ militantis, quoad vitam perfectorum; nam in Sancto erant tria. 1. Mensa panum propositionis. 2. Altare thymiamatis. 3. Candelabrum lucens. Sic tria sunt in vita perfectorum. 1. Sacramentum Eucharistiæ, quod fuit significatum per panes propositionis, ut docent Hieronymus, Cyrillus, Damascenus, et alii. 2. Jugis oratio et contemplatio, quæ fuit præfigurata per aromata, quæ incendebantur in altari thymiamatis. (Apoc. 5. ℣. 8.) 3. Doctrina et

sanctitas, cujus typum gessit candelabrum lucens. (Matth. 5. ℣. 15.)

Sanctum Sanctorum fuit figura Ecclesiæ triumphantis; nam tria erant in Sancto Sanctorum. 1. Arca fœderis. 2. Propitiatorium. 3. Cherubini. Sic tria sunt in cœlo. 1. Cœtus Beatorum. 2. Humanitas Christi gloriosa. 3. Angeli sancti. Rursùm, in Arca erant tabulæ decalogi, urna cum manna, et virga Aäronis florescens. Sic in cœtu Beatorum, est perfecta charitas Dei et proximi; abundantia divinæ suavitatis; et gloriosa Sanctorum corpora.

SYNAGOGÆ ET CATHEDRÆ.

33. Synagogæ, ut initio capitis sexti dictum est, erant ædificia sacra, in quibus Judæi singulis sabbatis solebant Scripturam legere et explicare. Dictæ sunt autem Synagogæ, id est, congregationes, quia erant domus seu Ecclesiæ, in quibus Judæi congregabantur. Sicut enim Christiani hoc tempore solent congregari in templis, ad audiendas conciones diebus festis; ita Judæi soliti erant congregari in Synagogis, ad legendam et audiendam legem Mosaïcam. (Marci 1. ℣. 21. et Lucæ 4. ℣. 16. et Act. 13. ℣. 14.)

34. In singulis Synagogis erant cathedræ, seu sedilia, in quibus sedebant, tum illi, qui legebant et explicabant legem Mosaïcam; tum illi, qui audiebant, ut patet Matth. 23. ℣. 6. ubi de Scribis et Pharisæis dicitur: *amant.... primas cathedras in Synagogis.* Ex quo sequitur, quasdam fuisse cathedras honoratiores pro Pharisæis et legis doctoribus: alias minus honoratas pro populo, qui ab illis instruebatur.

35. Quæres 1. In quem usum fuerint ædificatæ Synagogæ? Resp. In triplicem usum ut colligitur ex Scriptura. 1. Ad docendum et prædicandum Moysen ac prophetas. 2. Ad orandum. 3. Ad puniendos delinquentes. Ita Toletus in cap. 16. Joan. annot. 2. et Torniell. in annal. anno 2594. n. 12. Nam primò, solebant doctores populi singulis sabbatis convenire ad Synago-

gas, ibique legere et explicare libros Moysis ac prophetarum. Act. 15. ℣. 21. *Moyses à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Et quidem ordinarii doctores erant Scribæ et Pharisæi. Matth. 23. ℣. 2. *super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi.* Quod tamen officium sæpè usurpavit Christus, Marc. 1. ℣. 21. *Sabbatis ingressus in Synagogam, docebat eos.* Et Luc. 4. ℣. 15. *Et ipse docebat in Synagogis eorum.* Et alibi. Solebant aliquando ordinarii doctores, postquam legissent et explicassent aliquem Scripturæ locum, offerre etiam aliis potestatem legendi et explicandi, præsertim aliundè accedentibus: sic obtulerunt Paulo et Barnabæ, Act. 13. ℣. 14. et seqq. *Ingressi Synagogam* (Paulus et Barnabas) *die sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem legis, et prophetarum miserunt principes Synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres: si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israëlitæ*, etc. Sic etiam videntur obtulisse Christo, Luc. 4. ℣. 16. et seqq. *Intravit secundùm consuetudinem suam die sabbati in Synagogam, et surrexit legere. Et traditus est illi liber Isaïæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me... Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere*, etc. Certè minister, qui obtulit illi librum Isaïæ, fecit hoc jussu Scribarum et Pharisæorum, qui Synagogæ præsidebant.

36. Secundò, solebant etiam Judæi, orationis causâ, venire ad suas Synagogas, ut patet, Judith. 6. ℣. 21. *Convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium à Deo Israël.* Ubi per Ecclesiam non potest intelligi aliud quàm Synagoga illius loci. Sicut etiam Psal. 25. ℣. 12. *In ecclesiis benedicam te Domine.* Et Psal. 67. ℣. 27. *In ecclesiis benedicite Deo Domino.* Quod apertè confirmatur ex illo Matth. 6. ℣. 5. *Cùm oratis, non*

eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, et in angulis platearum stantes orare. Ubi reprehenduntur Scribæ et Pharisæi, non ideò præcisè, quòd orarent in Synagogis (quia hoc erat licitum et usitatum) sed quòd ibi orarent, ut viderentur ab hominibus. Itaque non tam oratio in Synagogis, quàm inanis gloria fuit à Christo reprehensa.

57. Tertiò, solebant denique in suis Synagogis punire eos, qui vel verè deliquerant, vel falsò putabantur deliquisse, quod faciebant dupliciter: Primò, ejiciendo illos extra Synagogam; quam pœnam valdè formidabant Judæi. Joan. 9. ℣. 22. *Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagogam fieret.* Et Joan. 12. ℣. 42. *Ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è Synagoga non ejicerentur.*

Secundò, alias pœnas corporales, in ipsis Synagogis, infligendo. Matth. 10. ℣. 17.... *In Synagogis suis flagellabunt vos.* Et Matth. 23. ℣. 34. *Mitto ad vos prophetas.... et ex eis flagellabitis in Synagogis vestris.* Et Act. 22. ℣. 19. *Ego* (Paulus) *eram concludens in carcerem, et cædens per Synagogas eos, qui credebant in te.* Et cap. 26. ℣. 11. *Per omnes Synagogas frequenter puniens eos compellebam blasphemare.*

58. Quæres 2. Quando primùm cœperint ædificari Synagogæ? Aliqui putant tempore captivitatis Babylonicæ. Tunc enim Judæi in exilio constituti, non habebant templum, in quo orarent, et legis Mosaïcæ explicationem audirent. Itaque necesse fuit, ut ædificarent quasdam domos, in quibus id præstare possent. Alii rectiùs sentiunt, multò ante id factum esse, ut Toletus et Torniellus loco citato. Ratio est, quia ante captivitatem Babylonicam, tempore regum ac judicum, necesse fuit, Judæos habere aliquem locum, in quo singulis sabbatis orationi et lectioni legis Mosaïcæ vacarent; hoc autem non potuit fieri in eo tantùm loco, ubi erant tabernaculum vel templum;

quia moraliter erat impossibile, omnes Judæos singulis sabbatis ex tota Judæa in unum locum convenire: (hoc enim ter solùm fiebat in anno, nempè in Paschate, Pentecoste, et festo tabernaculorum, ut habetur Deut. 16. ℣. 16. Ergò, necesse est, in variis locis fuisse Synagogas, in quibus commodè id fieret. Et hoc probant testimonia superiùs citata, Psal. 25. ℣. 12. et Psal. 67. ℣. 27. Itaque illud 2. Paral. 17. ℣. 9. *Docebant populum in Juda, habentes librum legis Domini et circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.* Quod sine dubio factum est in Synagogis, quæ erant in urbibus Juda.

39. Quæres tertiò quæ fuerit antiquissima inter omnes Synagogas? Toletus, Torniellus, et Rabbini putant illam fuisse antiquissimam, quæ erat in Maspha. Ibi enim constat fuisse domum quamdam, seu Ecclesiam tempore judicum et regum, ad quam devotionis causâ solebant convenire Israëlitæ. Judic. 11. ℣. 11.... *Locutusque est Jephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.* Et cap. 20. ℣. 1. *Egressi sunt omnes filii Israël, et pariter congregati.... ad Dominum in Maspha.... et cunctæ tribus Israël in Ecclesiam populi Dei convenerunt.* Et 1. Reg. 7. ℣. 5. *Dixit autem Samuël: congregate universum Israël in Masphath, ut orem pro vobis Dominum.* Et 1. Machab. 3. ℣. 46. *Congregati sunt, et venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël.* Ex his testimoniis tria colligo. 1. In Maspha fuisse Ecclesiam populi Dei. 2. Fuisse ibidem locum orationis. 3. Idque tempore Jephte, Samuëlis, et Machabæorum.

40. Dices: hæc omnia possunt intelligi de tabernaculo et Arca fœderis quæ erant in Maspha. Resp. Non possunt; nam tabernaculum et Arca, nec tempore Jephte, nec tempore Samuëlis, nec tempore Machabæorum, fuerunt in Maspha: imò numquam ibi fuisse, verisimile est, quod sic ostendo: Tabernaculum primò fuit in Galgalis, tempore Josuë. (Jos. 5. ℣. 10.) Deindè, in Silo, tempore Samuëlis. (1. Reg. 4. ℣. 3.) Tertiò,

in Nobe, tempore Davidis. (1.Reg. cap.21. ℣.1. et cap. 22. ℣. 19.) Quartò, in Gabaon, tempore Salomonis. (3. Reg. 3. ℣. 4. et 1. Paral. 21. 29.) Quintò in Jerusalem in templo Salomonis. (3. Reg. 8. ℣. 1.) Ubi autem manserit tempore captivitatis Babylonicæ, non constat. Similiter Arca fœderis, primò quidem fuit in ipso tabernaculo, in Galgalis, et in Silo, usque ad tempora Samuëlis: deindè separata fuit à tabernaculo, et ex Silo translata in castra Israëlitarum pugnantium contra Philistæos, sub eodem Samuële. (1.Reg. 4. ℣. 3.) Postea capta fuit à Philistæis, et in Azoto posita in templo Dagon. (cap. 5. ℣. 1–2.) Indè translata in Accaron. (℣. 10.) Indè in agrum Josuë Bethsamitæ. (cap. 6. ℣. 14.) Indè Cariathiarim in domum Abinadab in Gabaa. (cap. 7. ℣. 1.) Indè in domum Obededom Gethæi. (2. Reg. 6. ℣ 10.) Indè in civitatem David. (℣. 12.) Numquam legitur fuisse in Maspha; undè sequitur, domum seu ecclesiam, quæ fuit in Maspha à tempore Josuë usque ad Machabæos, nihil aliud fuisse, quàm Synagogam, in quam orationis causâ conveniebant Israëlitæ.

41. Quæres 4. quàm multæ fuerint Synagogæ? Resp. Initio fuerunt paucæ: sed postea crescente populo, multiplicatæ sunt; adeò quidem, ut tempore excidii Jerosolymitani numeratæ fuerint 480 Synagogæ in sola urbe Jerusalem, quarum aliæ erant pro civibus; aliæ pro Judæis advenis, qui religionis causâ veniebant Jerosolymam, ut tradunt Toletus, et Torniellus loco cit. et Genebrardus in chronologia, ubi agit de rebus gestis sub Joachim summo Sacerdote. Quòd enim Judæi advenæ habuerint Jerosolymis suas Synagogas constat ex illo Act. 6. ℣. 9. *Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant à Cilicia et Asia.* Erant etiam plurimæ extra Jerusalem in aliis civitatibus, quarum fit mentio Matth. 4. ℣. 23. et Luc. 4. ℣. 15. et alibi.

42. Quæres 5. an in sola Judæa fuerint Synagogæ? Resp. Etiam extra Judæam fuerunt multæ; ut Da–

masci, Salaminæ, Antiochiæ, Pisidiæ, Iconii, Thessalonicæ, Beræ, Athenis, Corinthi, Ephesi, ut habetur in Actibus apostolorum, cap. 9. ℣. 2. cap. 13. ℣. 5. et seqq. cap. 14. ℣. 1. cap. 17. ℣. 1. et seqq.; nam in illis civitatibus habitabant Judæi permixti cum gentilibus, ut patet ex locis citatis. Undè etiam Synagogæ quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ Gentilium, sed Judæorum, Act. 13. ℣. 5. *Cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Judæorum.* Et cap. 14. ℣. 1. *Factum est autem Iconii, ut simul introirent in Synagogam Judæorum.* Et cap. 17. ℣. 1. *Venerunt Thessalonicam, ubi erat Synagoga Judæorum.*

43. Quæres 6. An omnes Synagogæ ædificatæ fuerint à solis Judæis? Resp. Non omnes; nam etiam Gentiles, qui benè affecti erant erga Judæos, solebant Synagogas pro illis extruere. Habemus exemplum in centurione, de quo seniores Judæorum ad Christum, Luc. 7. ℣. 4-5. *Dignus est ut hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, et Synagogam ipse ædificavit nobis.*

EPILOGUS HUJUS CAPITIS.

44. Hìc obiter notandum est, instrumenta divini cultûs, de quibus actum est hactenùs, fuisse magni momenti apud Deum et homines, quod ex triplici capite colligi potest. 1. Ex parte ipsius Dei; nam ipse speciatim mandavit fieri tabernaculum, Arcam, propitiatorium, et alia instrumenta, quæ recensuimus. 2. Ex parte Judæorum, qui fuerunt valdè prompti ac liberales in faciendis expensis, quæ ad fabricam erant necessariæ. Exodi 35. ℣. 20. et seqq. *Egressaque omnis multitudo filiorum Israël de conspectu Moysis, obtulerunt mente promptissimâ atque devotâ primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum, et ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas et inaures, annulos et dextralia*, etc. Ex parte gen-

tilium, qui et ipsi, ex instinctu Dei, multa conferebant ad promovendum Dei cultum, ut Cyrus rex Persarum, de quo 1. Esdræ 1. ℣. 2. *Hæc dicit Cyrus rex Persarum : omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jurusalem, quæ est in Judæa.* Et Seleucus rex Asiæ, ac alii vicini reges, de quibus 2. Mach. 3. ℣. 1. et seqq. *Igitur cùm sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem, et animos odio habentes mala ; fiebat ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent : ita ut Seleucus Asiæ rex, de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.*

Hinc discant christiani Pontifices, reges, subditi, quid sui officii sit in promovendo Dei cultu. Pontifices, imitentur Onjam in pietate : reges, Cyrum et Seleucum in liberalitate : Subditi, populum Israëliticum in conferendis expensis. Nisi hoc faciant, eveniet ipsis, quod Judæis quando defecerunt à cultu Dei, contigit, Jerusalem eversa est : templum incendio conflagravit : omnes in captivitatem abducti sunt.

CAPUT XIV.

DE SACRIFICIIS MOSAICIS.

1. Sacrificia Mosaïca tripliciter dividi possunt. 1. Ratione materiæ. 2. Ratione formæ et finis. 3. Ratione temporis : et quidem, ratione materiæ dividuntur in victimas, oblationes, et libamenta : ratione formæ ac finis, in holocausta, hostias pacificas, et hostias pro peccato : ratione temporis, in juge sacrificium, quod quotidiè, et in sacrificium agni paschalis, quod in Paschate, et in alia sacrificia, quæ in aliis solem-

nitatibus offerebantur, de quibus dicam hoc ordine. 1. De victimis, immolationibus, et libaminibus. 2. De holocaustis, hostiis pacificis, et hostiis pro peccato. 3. De jugi sacrificio. 4. De agno paschali. 5. De sacrificiis aliarum solemnitatum. 6. De igne, quo utebantur sacerdotes in sacrificiis. 7. Addam aliquid de sacrificio novi testamenti, quod per sacrificia Mosaïca fuit præfiguratum.

DE VICTIMIS, IMMOLATIONIBUS, ET LIBAMENTIS.

2. Igitur ratione materiæ, triplicia erant sacrificia Mosaïca. 1. Victimæ seu hostiæ. 2. Immolationes. 3. Libamenta. Erat enim triplex materia à Deo designata, quæ in Judæorum sacrificiis offerri poterat ac debebat. Primò, animalia; ut oves, capræ, hœdi, boves, vituli, columbæ, passeres, turtures : Secundò, fructus terræ, ut panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium et triticum : Tertiò, liquores, ut sanguis, vinum, oleum, aqua; nec aliquid his ampliùs. Cùm ergò fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia seu victima : cùm ex fructibus terræ, immolatio : cùm ex liquoribus, libamen seu libamentum.

3. Erat autem diversus modus offerendi in hoc triplici rerum genere; nam animalia offerebantur mactione et combustione : fructus terræ, immutatione : liquores, effusione. Porrò, illa immutatio fructuum erat etiam varia; nam panis in frusta dissecabatur; simila, in sartagine, clibano, vel craticula coquebatur; thus adolebatur; manipulus spicarum torrebatur; triticum conterebatur.

4. Hìc quæri potest, cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, licuerit offerre in sacrificiis Mosaïcis, quàm quæ jam numerata sunt? Ratio dubitandi est, quia præter illa, sunt alia multò præstantiora. Optima autem quæque Deo offerenda sunt. Hinc sacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Caïn; quia Abel obtulit de primogenitis animalium : Caïn verò non de primitiis frugum, sed de

communibus frugibus. Resp. In hac re debet nobis sufficere voluntas Dei, qui in lege Mosaïca sic voluit et ordinavit. Nec tamen desunt rationabiles causæ, cur id factum sit; de quibus videri potest D. Thom. in 1. 2. q. 102. et 105.

DE HOLOCAUSTO, SACRIFICIO PRO PECCATO, ET HOSTIA PACIFICA.

5. Ratione formæ, ac finis, erat etiam triplex sacrificium in lege Mosaïca. 1. Holocaustum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hostia pacifica. Vide D. Thom. 1. 2. q. 102. art. 3. ad 8.

6. Holocaustum erat sacrificium perfectissimum, quia in eo tota res oblata comburebatur, et in fumum resoluta, sursùm ad Deum ascendebat; ita ut nihil indè cederet in usum humanum. Per hoc enim perfectissimè designabatur, omnia esse ipsius Dei, et omnia ad ipsius honorem referenda. Et in hunc finem erat potissimùm institutum hoc genus sacrificii : tametsi interdùm etiam pro peccato populi, et sacerdotum offerri posset.

7. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cedebat in usum sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescebantur. Per hoc significabatur (ut notat D. Thom.) quòd expiatio peccatorum fiat quidem à Deo, sed per ministerium sacerdotum. Solet autem offerri pro peccatis quibusdam externis, et pro peccatis commissis per ignorantiam, vel negligentiam circa cæremonias legis. Levit. 4. ℣. 1. et seq. et cap. 5. ℣. 1. Item pro peccato furti, perjurii, calumniæ. Levit. 6. et 7. Porrò, sicut diversa erant peccata, et diversæ personæ, quæ peccabant; ita etiam diversa erant sacrificia pro peccato. Aliud enim offerebatur pro perjurio, aliud pro aliis peccatis. Similiter, aliud pro Pontifice, aliud pro rege, aliud pro Synagoga, aliud pro privatis hominibus.

8. Hostia pacifica poterat ex duplici titulo offerri. 1. In gratiarum actionem, pro beneficiis à Deo acceptis. 2. Ad nova beneficia à Deo impetranda. Dividebatur

autem in tres partes : quarum una comburebatur ad honorem Dei ; altera cedebat in usum sacerdotum ; tertia in usum offerentium. Per hoc significabatur, quòd salus hominis procedat à Deo, per directionem sacerdotum, et coöperationem illius, qui salvatur.

9. Ab hac divisione, quæ jam explicata est, parùm differt illa, quâ sacrificium dividitur ; in latreuticum, eucharisticum, impetratorium, et propitiatorium. Latreuticum dicitur, quod solùm fit ad Deum colendum, testando ejus principatum, et nostram servitutem seu subjectionem. Hoc potissimùm fit holocausto. Eucharisticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. Impetratorium, pro beneficiis accipiendis. Utrumque in veteri lege dicebatur *hostia pacifica*. Propitiatorium est, quod offertur pro peccatis, et pro peccatorum pœnis ac flagellis avertendis. Hoc idem est, quod sacrificium pro peccato.

10. Adhuc tria notanda sunt ex D. Thom. q. 102. art. 3. ad 8. et 10. Unum est, quòd si conferamus hæc sacrificia Mosaïca inter se, ratione sanctitatis et præstantiæ ; primum locum obtineat holocaustum ; secundum, hostia pro peccato ; tertium, hostia pacifica pro beneficio accepto ; quartum, hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Ratio est, quia hæc sacrificia instituta sunt ad cultum et honorem Dei. Ergò quo major vel minor est obligatio colendi Deum, eò major vel minor dignitas est sacrificii, quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1. Propter infinitam ipsius majestatem. 2. Propter offensam in ipsum commissam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Propter sperata beneficia. Ergò juxta hunc ordinem : Primo loco censeri debet holocaustum : secundo, hostia pro peccato : tertio, hostia pacifica pro beneficio accepto ; quarto, hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi potest ex parte ipsius sacrificii. Nam holocaustum totum comburebatur in honorem Dei, cætera non item : ergò ex hac parte, cæteris erat præstantius. Hostia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur ; sed à solis sacerdotibus, non à populo, et in solo atrio, non alibi ; et ipso die

sacrificii, non alio. Hostia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat par hostiæ pro peccato : partim comedebatur, non tamen à solis sacerdotibus, sed etiam à populo : nec in solo atrio, sed ubique in Jerusalem : et in hoc erat inferior. Hostia pacifica pro impetrando beneficio, poterat comedi, non solùm à populo, et extra atrium, sed etiam extra diem sacrificii. Poterat enim conservari in sequentem diem, in hoc erat infra sanctitatem hostiæ pro beneficio accepto. *

11. Alterum est, quòd, tametsi carnes victimarum sæpè venirent in usum sacerdotum et populi, ut jam dictum est ; numquam tamen sanguis aut adeps. Nam sanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei : adeps verò adurebatur igne. Hujus rei varias assignat causas D. Thomas. Vide infrà cap. 16. n. 12. et seqq.

12. Tertium est, quòd, tametsi pro diversitate peccatorum diversa fuerint instituta sacrificia ; non tamen servaretur illa proportio ut quò majus esset peccatum, eò præstantior esset res oblata in sacrificio : sed contrà potiùs ; quò magis esset peccatum, eò vilior species animalis offerebatur, ut ex Rabbi Moyse notavit D. Thomas. Nam capra, quod est vilissimum animal, of-

(*) Sacrificiorum significatio hæc erat : Sanguinis Sparsione et effusione fideles protestabantur se mortis esse reos ; idcirco Deo offerebant animam innocentem, id est, animalis sanguinem in quo anima esse dicebatur : nam fide agnoverant Deum talem oblationem ritè factam acceptare, eâque placari. Ita Lev. c. 17. *quia anima carnis in sanguine est ; et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris.* Quotidie fiebat hæc sacrificalis effusio ut monerentur de Christi sanguine pro animabus omnium hominum effundendo, quem eo fine offerendum esse, certè Isaïas didicerat. c. 53. Fertum expressa erat figura incruenti novæ legis sacrificii de eo loquitur Malachias c. 1. ℣. 10. *Munus* (minha) *non suscipiam de manu vestra.* et ℣. 11. *Ab ortu enim solis* etc. *offertur nomini meo* (minha) *oblatio munda.* Soli Romanæ ecclesiæ sacrificio catholico hæc conveniunt. *Minha*, licet ubique ferti significationem habeat, à vulgata diversimodè vertitur. Lev. c. 2. ℣℣. 1. 3. 4. 7. 9. 11. 13. sacrificium, ℣. 14. et Mal. sup. *Munus* ; ℣. 15. oblatio, et Mal. cit. ℣. 11. oblatio munda.

16.

ferebatur pro idololatria, quod est gravissimum peccatum. Pro ignorantia verò sacerdotis, offerebatur vitulus; pro negligentia principis, hircus. (Levit. 4. et seq.)

DE JUGI SACRIFICIO, QUOD QUOTIDIE OFFEREBATUR.

13. Judæi ex præcepto divino, jubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos, et quidem immaculatos in holocaustum, alterum manè, et alterum vesperè: et cum illis similam conspersam oleo, et vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur *juge sacrificium*, vel *holocaustum sempiternum*; quia quotidie fiebat, et nunquam intermittebatur. Sic enim legimus Exod. 29. ℣. 38. et seqq. *Hoc est, quod facies in altari: agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, unum agnum manè, et alterum vesperè, decimam partem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, et vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno. Alterum verò agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, et juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis: Sacrificium est Domino, oblatione perpetuâ in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te.* Et Num. 28. ℣. 3. 4. *Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: unum offeretis manè, et alterum ad vesperum.*

14. Hoc juge sacrificium V. T. fuit figura sacrificii Missæ in N. T. 1. Ratione rei oblatæ. Nam sicut in illo offerebatur agnus immaculatus; ita in hoc offertur Christus, qui est Agnus sine macula, Joan. 1. ℣. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* 2. Ratione loci. Sicut ille offerebatur in tabernaculo; ita hic in Ecclesia. 3. Ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie; ita Christus offertur quotidie. Undè etiam apud Daniëlem 12. ℣. 11. vocatur *juge sacrificium.* 4. Ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur manè et vesperè; ita Christus à principio mundi usque ad finem. Apoc. 13. ℣. 8. *Agnùs qui*

occisus est ab origine mundi, non quidem reipsâ, sed per energiam. 5. Ratione adjuncti. Sicut illi offerebatur cum simila et vino; ita Christus quotidiè offertur sub specie panis et vini.

DE AGNO PASCHALI.

15. Hoc sacrificium agni paschalis à Deo institutum est, paulò ante egressum filiorum Israël ex Ægypto: ac primò celebratum, pridiè egressionis ad vesperam: cum mandato, ut postea singulis annis, primo mense anni, die 14. mensis ad vesperam repeteretur. Quod, an semper factum sit, postea videbimus. Ad majorem illius notitiam, hæc breviter examinanda sunt. 1. Qualis debuerit esse agnus? 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare? 3. Quo tempore immolandus fuerit agnus? 4. Quo loco? 5. Quo ritu? 6. Quinam potuerint ex illo comedere? 7. In quem finem institutum sit hoc sacrificium agni? 8. Quoties celebratum à Judæis?

16. Est ergò prima quæstio, qualis debuerit esse agnus? Resp. Debuit habere tres conditiones. 1. Ut esset masculus. 2. Ut anniculus, seu unius tantùm anni. 3. Ut sine macula, id est, sanus et integer, non morbidus aut vitiosus. Hoc patet ex illo Exod. 12. ℣. 3 et 5. *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.... erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus.* Quæ autem maculæ seu vitia arcerent quodcumque animal à sacrificio, explicat Moyses Levit. 22. ℣. 21-22. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam,... tam de bobus, quàm de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.*

17. Altera quæstio est, an pro agno licuerit aliud animal immolare? Resp. Non licuit aliud immolare, nisi hœdum, qui similiter debebat esse masculus, et

sine macula. Sic enim legimus Exod. 12. ℣. 5. *Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus : juxta quem ritum tolletis et hœdum :* Objici potest illud Deut. 16. ℣. 2. *Immolabisque phase Domino Deo tuo, de ovibus et de bobus.* Ergò præter agnum et hœdum, licebat etiam bovem aut vitulum immolare. Resp. Nomen *phase*, dupliciter sumi solet. Primò, propriè et strictè pro agno paschali, qui immolabatur decimo quarto die mensis primi ad vesperam : et hoc sensu, non licebat pro agno immolare aliud animal, nisi hœdum, ut dictum est. 2. Impropriè et latè, pro hostiis pacificis, quæ durante solemnitate paschali, offerebantur in diebus azymorum qui sequebantur vesperam et immolationem agni paschalis. Hujusmodi autem hostiæ poterant sumi etiam ex bobus. Et hoc sensu intelligitur quod allatum est ex Deuteronomio. Vide quæ scripta sunt Num. 28. ℣. 15. et seqq. Undè patet, tam agnum paschalem, quàm cæteras victimas illius solemnitatis, vocari phase in Scriptura. Hinc facilè explicatur illud Joan. 18. ℣. 28. *Erat autem manè : et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha.* Ubi per pascha non intelligitur agnus paschalis, quem Judæi pridiè ad vesperam comederant : sed victimæ pacificæ, quæ sequentibus azymorum diebus comedi solebant, non tamen nisi à mundis et purificatis.

18. Tertia quæstio est, quo tempore immolandus fuerit agnus ? Resp. Die decimo quarto mensis primi ad vesperam. Sic enim præceperat Deus, Exod. 12. ℣. 3-6. *Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.... Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus : immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam.* Hoc præceptum, quoad posteriorem partem, semper servatum est; nam Hebræi, non solùm in Ægypto ante egressionem, sed etiam postea in monte Sinaï et alibi, solebant immolare agnum paschalem die decimo quarto mensis primi ad vesperam. (*) Excipio unum casum. Nam si eo die immundi essent, poterat differri usque ad

(*) Confer si vacat, P. Van Hove in tentamine ad Num. IX ℣. 2-3.

diem decimum quartum sequentis mensis : quod aliquando etiam factum est. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant Judæos nunquam, nisi in Ægypto, jussos fuisse quærere agnum die decimâ, quem postea immolarent die decimâ quartâ ad vesperam : sed unicuique liberum fuisse, ut quæreret, quo die vellet. Ita Abulens. in cap. 12. Exod. q. 4. Ribera lib. 5. de templo cap. 3. Et nonnulli alii. Et duplex illorum ratio est. Una, quia postea quotiescumque fit mentio immolationis agni, numquam repetitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat quæri agnus ; sed solùm altera pars de die decimo quarto, quo debebat immolari. Ergò signum est, quòd illa pars, de die decimo non obligaverit, nisi in Ægypto. Altera, quia erant legitimæ causæ, cur in Ægypto debuerint agnum priùs quærere et præparare, quàm veniret dies immolationis; quæ tamen causæ postea locum non habuerunt. Erant autem hæ. 1. Quia sciebant, se post paucos dies egressuros esse ex Ægypto, et ideò erant valdè occupati circa ea paranda, quæ ad futuram profectionem putabantur esse necessaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliviscerentur agni paschalis, jussi sunt tempestivè illum quærere et præparare. 2. Ut tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus esset talis, qualis ex præscripto Dei requirebatur, nempè anniculus, masculus, sine macula. 3. Ut illis diebus, quibus agnus asservabatur, ex ipsius aspectu et balatu, faciliùs cogitarent de futura liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur convincere. Non prior, quia etiam postea, quotiescumque fit mentio immolationis agni, numquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, et intestinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec posterior, quia illæ tres causæ non magnoperè urgent. Imò prima et tertia non cohærent inter se. Nam si in futuram profectionem ita intenti erant Israëlitæ, ut periculum esset, ne obliviscerentur agni paschalis ; quid necesse fuit, ut ex aspectu et balatu agni reducerentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit : Cur enim

in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus esset anniculus, masculus, et sine macula; si postea non indigebant? An minùs cauti et solertes erant in Ægypto, quàm extra Ægyptum? Non video, cur id asseramus.

20. Quarta quæstio est, quo loco immolandus fuerit agnus paschalis? Resp. Distinguenda sunt quatuor tempora. Primum egressionis ex Ægypto. 2. Peregrinationis in deserto. 3. Ingressûs in Judæam. 4. Habitationis in Judæa. Igitur, cùm adhuc in Ægypto essent Hebræi, singuli patres-familias in sua domo jubebantur immolare, et comedere agnum. (Exod. 12. ℣. 3.) At tempore peregrinationis immolârunt et comederunt in deserto Sinaï. (Num. 9. ℣. 1. et seq.) Porrò in ingressu in Judæam, post transitum Jordanis, in campestribus Jericho. (Josuë 5. ℣. 10.) Denique tempore habitationis in Judæa, nusquam licebat id facere, nisi in illo loco, ubi esset tabernaculum, juxta illud Deuter. 16. ℣. 5-6. *Non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis phase vesperè ad solis occasum, quando egressu es de Ægypto.* Locus autem, in quo habitavit nomen Domini, fuit variis temporibus varius. 1. Galgala. 2. Silo. 3. Nobe. 4. Gabaon. 5. Jerusalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc causa est, cur sæpè in sacris litteris fiat mentio eorum, qui tempore paschali Hierosolymam ascendebant, ut secundo Paralip. 30. ℣. 1. Luc. 2. ℣. 41. et alibi.

21. Quinta quæstio est, quo ritu coquendus et comedendus fuerit agnus? Resp. In prima immolatione, quæ in Ægypto contigit, servatus est hic ritus et ordo. 1. Mactabatur agnus, et sanguis ejus ponebatur super utrumque postem januæ, et superliminare domûs in qua edendus erat. 2. excoriabatur, diffundebatur, et eluebatur. 3. Assabatur igne. 4. Assatus comedebatur cum capite, pedibus et intestinis. 5. Adhibebantur azymi panes cum lactucis agrestibus. 6. Nihil ex eo licebat conservare in sequentem diem: sed si quid

residuum fuisset, igne comburendum erat. 7. Qui illum comesturi erant, debebant accincti esse renibus, calceati, baculum manibus gestantes, festinantes. Vide Exod. 12. à ℣. 6. ad 14. usque. Duo hîc quæri solent. 1. An hæc omnia sint etiam servata? 2. An Judæi comedentes agnum, debuerint stare, an sedere? Nihil certi de utroque. (*)

22. Sexta quæstio est, quinam potuerint comedere de agno paschali? Resp. Soli Judæi; non autem alienigenæ, nisi priùs essent circumcisi, (Exod. 12. ℣. 43.) Et ratio est, quia circumcisio erat figura baptismi: et agnus paschalis, sacrificii Eucharistiæ. Sicut ergò in N. T. nemo potest esse particeps sacrificii Eucharistiæ, nisi sit baptizatus: ita in V. T. nemo poterat edere de agno paschali, nisi esset circumcisus. Sed an omnes circumcisi possent? Certum est, immundos non potuisse. Undè si quis Judæi, vel alienigenæ circumcisi, eo die, quo ordinariè immolabatur agnus paschalis, immundi fuissent, debebant priùs mundari et expectare usque ad diem decimum quartum sequentis mensis, sicut factum est. Num. 9. ℣. 6. et 2. Paral. 30. ℣. 15.

23. Septima quæstio est, in quem finem institutum fuerit hoc sacrificium agni? Resp. In duplicem finem. Primò in memoriam illius beneficii, quod Judæi consecuti sunt eâ nocte, quæ secuta est immolationem agni paschalis in Ægypto. Tunc enim Deus percussit omnia primogenita Ægypti, intactis primogenitis Judæorum: et liberavit Judæos à servitute Pharaönis. 2. In typum et figuram Christi qui tanquam agnus innocens immolandus et occidendus erat pro humano genere. De priori fine intelligitur illud Exod. 12. ℣. 14. *Habebitis hunc diem in monumentum: et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu*

(*) Discrimen inter pascha Ægyptiacum et alia secutura ægrè probabitur; textus Num. cap. 9. Apertus est: Locutus est Dominus ad Moysen... dicens: Faciant filii Israël phase in tempore suo... Juxta omnes cæremonias et justificationes ejus. Igitur omnes præscripti ritus, utpotè mysteriosi semper observandi fuerunt.

sempiterno. Et ℣. 26-27. *Et cùm dixerint vobis filii vestri : quæ est ista religio? Dicetis eis : victima transitûs Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, et domos nostras liberans.* De posteriori loquitur apostolus 1. Cor. 5. ℣. 7. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Duo autem spectanda sunt in agno. 1. Immolatio, quæ erat figura Christi in cruce immolandi. 2. Comestio, quæ erat figura Christi in ultima cœna comedendi sub specie panis et vini. Prior figura in his consistit. Primò, sicut per immolationem agni paschalis, et per aspersionem sanguinis ejus super postes et liminaria, liberati sunt Israëlitæ à captivitate Pharaönis, et ab Angelo percutiente : sic per immolationem Christi in cruce, et per effusionem sanguinis illius, liberatum est genus humanum à servitute peccati, et diaboli. 2. Sicut agnus vespere immolatus est : sic Christus in fine sæculorum mortuus est pro nobis. 3. Sicut agnus immolabatur à tota multitudine populi Israëlitici : sic Christus morti addictus est, clamante totâ Judæorum multitudine, *crucifige, crucifige.* 4. Sicut agnus erat masculus, anniculus, et sine macula : sic Christus in patiendo fortis, in flore ætatis, et sine ullo peccato. 5. Sicut os non confringebatur in agno : sic Christi crura in cruce non sunt fracta : quam figuram expressit euangelista (Joan. 19. ℣. 36.) 6. Sicut pro agno poterat hœdus subrogari : sic Christus tametsi agnus esset, tamen inter iniquos, id est, inter hœdos reputatus est. Et sicut hœdus solebat esse victima pro peccatis : sic Christus pro peccatis totius mundi oblatus est. Hinc etiam Jacob patriarcha, hœdinis pellibus obvolutus fuit, ut Christum præfiguraret. Posterior figura consistit in his. Primò, sicut agnus fuit comestus à Judæis, sic Christus in Eucharistia comeditur à Christianis. 2. Sicut ille, à solis Judæis et circumcisis, et in sola civitate Jerusalem : ita hic à solis Christianis et baptizatis, et in sola Ecclesia. 3. Sicut ille assatus igne corporali : ita hic assatus igne charitatis. 4. Sicut ille cum azymis panibus, et lactucis agrestibus : ita hic cum magna puritate, et dolore de peccatis. 5. Sicut

ille cum capite, pedibus et intestinis : ita hic cum divinitate, et humanitate, jacente sub specie panis et vini. Denique, sicut ille à Judæis succinctis et peregrinantibus ad terram promissionis : ita hic à Christianis, properantibus ad cœlestem patriam.

24. Octava quæstio est, quoties à Judæis celebratum sit Pascha? Resp. Constat ex Scriptura, et sæpè celebratum, et sæpè omissum esse. Ac primò celebratum est in egressu ex Ægypto : (Exod. 12. ℣. 28.) 2. In deserto Sinaï anno secundo egressionis. (Num. 9. ℣. 4.) 3. In campestribus Jericho. (Josuë 5. ℣. 10.) 4. In Jerusalem sub Ezechia rege. (2. Paral. 30. ℣. 1.) 5. In Jerusalem sub Josia rege. (4. Reg. 23. ℣. 21. et 2. Paral. 35. ℣. 1.) 6. Post reditum ex captivitate Babylonica in Jerusalem. (1. Esd. 6. ℣. 19.) 7. Tempore Christi et apostolorum. (Matth. 26. ℣. 17.) Omissum est autem primò, toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum est in Ægypto : secundò, in deserto Sinaï, ut dictum est. Ab eo tempore, per 38. annos, usque ad transitum Jordanis, omissum est. Non enim Judæi, qui transibant Jordanem, erant circumcisi, ac proindè non poterant celebrare Pascha. Undè Josuë, cùm vellet post transitum Jordanis in Galgala, seu in campestribus Jericho, renovare immolationem agni : priùs mandavit omnes circumcidi. (Josuë 5. ℣. 2.) Deindè, tempore regum, sæpè, omissum est. Undè Ezechias et Josias hortati sunt populum, ut omnes venirent Jerosolymam, et ibi juxta legem celebrarent phase. (4. Reg. 23. ℣. 21. et 2. Paralip. 30. ℣. 1.) Denique intermissum est tempore captivitatis Babylonicæ. Undè post captivitatem, cùm Judæi rediissent Jerosolymam, cœperunt iterùm immolare. (1. Esdræ 6. ℣. 19.) Atque hæc ex Scripturis dicta sufficiant.

DE ALIIS ALIARUM SOLEMNITATUM SACRIFICIIS.

25. Præter juge sacrificium, quod quotidie, et præter agnum paschalem, qui in Paschate offerebatur; erant alia sacrificia, quæ in reliquis solemnitatibus offerri debebant ex præscripto legis. Erant autem hæ solemnitates. 1. Sabbatum. 2. Neomenia, seu initium mensis lunaris. 3. Solemnitas azymorum, quæ incipiebat postridiè Paschatis. 4. Pentecoste. 5. Festum tubarum. 6. Festum expiationis. 7. Scenopegia, seu festum tabernaculorum. 8. Festum cœtûs atque collectæ, de quibus fusiùs cap. 16. n. 67. et sequentibus.

26. Sacrificium sabbati describitur Num. 28. ℣. 9-10. his verbis: *Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, et liba quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.*

27. Sacrificium Neomeniæ, ibid. ℣. 11. et seqq. *In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, et tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos: et duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes: et decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis.*

28. Sacrificium solemnitatis azymorum, ibid. ℣. 16. et seqq. *Mense autem primo, quartâ decimâ die mensis, phase Domini erit, et quintâ decimâ die solemnitas: Septem diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in ea. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos im-*

maculatos septem : et sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem, et decimam decimæ per agnos singulos : id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum, etc.

29. Sacrificium Pentecostes, Lev. 23. ℣. 15. et seqq. *Numerabitis ergo... septem hebdomadas plenas... id est, quinquaginta dies : et sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus dicemis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos, anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cùmque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum.*

30. Sacrificium festi tubarum, Lev. 23. ℣. 24-25. *Mense septimo, primâ die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis.... et offeretis holocaustum Domino.* Quale autem deberet esse hoc holocaustum, disertè explicatur, Num. 29. ℣. 1. et seqq. *Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est et tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem : et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem : et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi : præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum*

libationibus solitis. Ubi nota, in festo tubarum, tria fuisse sacrificia offerenda. Unum, ratione festi tubarum. Alterum, ratione Neomeniæ. Tertium, juge sacrificium, quod quotidie offerebatur. Et hoc significat Scriptura, cùm dicit, *præter holocaustum calendarum, et holocaustum sempiternum :* quasi dicat, præter illa duo sacrificia offeretis etiam illud tertium, quod jam præscripsi.

31. Sacrificium festi expiationis, Lev. 23. ℣. 27. *Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus : affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino.* Hoc holocaustum describitur, Num. 29. ℣. 7. et seqq. his verbis : *Decima dies mensis hujus septimi erit vobis sancta.... offeretisque holocaustum Domino.... vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem : et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum.* Ubi iterùm nota, præter hircum pro peccato, debuisse offerri : primò, vitulum, cujus sanguis inferebatur in sanctuarium : secundò, hircum alium, super quem sacerdos confitebatur peccata populi, et sic emittebatur in desertum (Lev. 16. ℣. 10.) tertiò, Juge sacrificium. Vide Lyran. in cap. 19. Num.

32. Sacrificium Scenopegiæ, seu tabernaculorum, Lev. 23. ℣. 34-36. *A quinto decimo die mensis hujus septimi : erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino.... Septem diebus offeretis holocausta Domino.* Hæc holocausta septem dierum sigillatim exprimuntur, Num. 29. ℣. 13. et seqq. his verbis : *Offeretis.... vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim : et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos.... Et duas decimas arieti uno, id est simul arietibus duobus, et decimam decimæ agnis singulis,*

qui sunt simul agni quatuordecim : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, etc. *Die tertio*, *vitulos undecim*, etc. Et sic deinceps. Hoc solùm adverte, quòd illis septem diebus, omnia sacrificia sint eadem, excepto numero vitulorum. Nam primò die offerebantur 13 vituli, secundo 12, tertio 11, quarto 10, quinto 9, sexto 8, septimo 7. Singulis autem diebus 2. arietes, 14. agni, hircus pro peccato, et juge sacrificium.

33. Sacrificium cœtûs atque collectæ, quod transactis septem diebus tabernaculorum, celebrabatur octavo die, describitur Lev. 23. ℣. 36. et seqq. *Dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino : Est enim cœtus atque collectæ*. Et Num. 29. ℣. 35. et seqq. *Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis, offerentes.... vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem : sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos ritè celebrabitis : et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.* Sequitur communis clausula : *Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris : præter vota, et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis :* Undè constat generatim loquendo, duplicia fuisse sacrificia : quædam necessaria ex præscripto legis : alia spontanea ex arbitrio et devotione offerentium. De prioribus, quæ fiebant in solemnitatibus, dictum est hactenùs. De posterioribus nihil necesse dicere in particulari, quia parùm ad nostrum institutum.

DE IGNE, QUO UTEBANTUR SACERDOTES IN SACRIFICIIS.

34. Quinque certa sunt ex Scripturis. Primum est ignem quemdam à Deo cœlitùs datum esse, qui consumpsit primum sacrificium, quod obtulit Aaron in deserto, postquam sacerdos à Moyse consecratus est;

quod contigit anno secundo egressionis filiorum Israël ex Ægypto. Sic enim legimus Lev. 9. ℣. 23- 24... *Apparuit gloria Domini omni multitudini : et ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum, et adipes qui erant super altare. Quod cùm vidissent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.*

35. Alterum est, hunc ignem debuisse perpetuò nutriri et conservari à sacerdotibus, ne unquam in altari deficeret. Lev. 6. ℣. 12. *Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna manè per singulos dies.* Et infrà ℣. 13. *Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.*

36. Tertium est, non alio, quàm isto igne potuisse uti sacerdotes ad sacrificia. Hoc indè constat, quia Nadab et Abiu, filii Aaronis, à Deo puniti sunt, quòd alieno igne usi essent. Lev. 10. ℣. 1–2. *Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron thuribulis, posuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino, ignem alienum : quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, et mortui sunt coram Domino.* Vide D. Aug. in quæst. super Levit. q. 31.

37. Quartum est, hunc ignem à secundo anno egressionis ex Ægypto, quo cœlitùs à Deo datus est, perpetuò conservatum fuisse in altari tabernaculi, usque ad tempus captivitatis Babylonicæ, quo et templum incensum est, et Judæi in Babylonem abducti sunt. Tunc enim in quodam puteo à sacerdotibus absconsus est. 2. Machab. 1. ℣. 19. *Cùm in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.* Hinc sequitur, ignem illum, in toto tempore, quod præcessit captivitatem, toties mutasse locum, quoties tabernaculum cum altari de loco in locum translatum est. Fuit ergò per 39. annos in solitudine. Postea cùm filii Israël, transito Jordane, venissent in terram promissionis, fuit successivè in variis locis. 1. In Galgala. 2. In Silo. 3. In Nobe. 4. In Gabaon. 5. In

Jerusalem, ædificato jam Salomonis templo; ibique mansit usque ad captivitatem, ut dictum est.

38. Quintum est eundem ignem, post solutam captivitatem, jubente Nehemiâ, quæsitum fuisse à nepotibus eorum sacerdotum, qui illum in puteo absconderant; nec tamen inventum; sed pro eo repertam fuisse aquam crassam, quæ oblato sacrificio, divinitùs in ignem conversa est. 2. Mach. ℣. 20. et seqq. *Cùm autem præteriissent anni multi, et placuit Deo, ut mitteretur Nehemias à rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem: et sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam. Et jussit eos haurire, et afferre sibi: et sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsâ aquâ, et ligna, et quæ erant superposita. Utque hoc factum est, et tempus affuit, quo sol refulsit, qui priùs erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.* Porrò, diem illum, quo ignis hic divinitùs accensus est, habuerunt Judæi pro solemnitate, et deinceps festum, seu dies dati ignis appellata est. Et postea in secundo templo, eodem igne usi sunt in sacrificiis.

39. Porrò in hoc igne, de quo hactenùs dictum est, tria spectanda sunt, quæ mysterium habent. Primò, quòd sit à Deo datus. 2. Quòd illo solo, et non alio licuerit uti in sacrificiis. 3. Quòd cùm periisset, ex aqua crassa, per ministerium sacerdotum, non sine magno miraculo, recuperatus sit. Hæc, inquam, tria mysterium habent. Ex primo, discimus ignem illum, quo nos in N. T. perficimus sacrificium, cœlestem esse, nec alium quàm ignem divinæ charitatis. Ex secundo, nullum sacrificium Deo gratum esse sine hoc igne charitatis. 1. Cor. 13. ℣. 3. .... *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ex tertio, hunc ignem charitatis aliquando in nobis perire per peccatum mortale, quod habet se instar aquæ crassæ; sed postea, accedente absolutione sacerdotali, non sine magno miraculo re-

viviscere et recuperari. De hoc igne loquitur Christus, Luc. 12. ℣. 49. *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?* Vide Aug. in psal. 69.

DE SACRIFICIO N. T. QUOD PER SACRIFICIA MOSAICA FUIT PRÆFIGURATUM.

40. In N. Testamento duplex est sacrificium. Unum cruentum, quo Christus in ara crucis Deo Patri oblatus est pro expiatione nostrorum peccatorum. Alterum incruentum quo idem Christus quotidie sub specie panis et vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius sacrificii; partim ob has causas: 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. 3. Ad impetranda nova beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo sacrificia possunt dupliciter spectari. Primò quoad rem oblatam: et sic non sunt duo, sed unum. Nam in utroque est una et eadem res oblata, nempè Christus Dominus. 2. Quoad modum et ritum offerendi: et sic duo sunt. Nam Christus in altero oblatus est cruento modo, et in propria specie humana, per realem suî occisionem: in altero offertur incruento modo, et sub specie aliena, sine reali suî occisione.

42. Utrumque sacrificium est quasi primarium prototypon, ad quod præfigurandum omnia sacrificia V.T. ordinata sunt: sivè illa fuerint Mosaïca, de quibus actum est; sivè antiquiora Mosaïcis, ut sacrificium Abrahæ, Melchisedech, Job: ut omittam reliqua. Nam hæc omnia fuerunt typi, seu figuræ nostri sacrificii. Quod breviter sic explico.

43. In sacrificio cruento, quo Christus in cruce oblatus est, multa spectari possunt. Primò, quòd fuerit unigenitus Dei Filius. 2. Quòd à Patre oblatus in mortem. 3. Quòd patri obsequentissimus. Hæc tria optimè præfigurantur per sacrificium Abrahæ, quo obtulit unigenitum filium suum Isaäc. 4. Quòd reipsâ occisus sit. Hoc significant omnia sacrificia Mosaïca, quæ erant

ex animalibus. 5. Quòd effusione sanguinis liberaverit nos à servitute diaboli. Hoc significat sanguis agni paschalis, qui super postes domorum aspersus, liberavit filios Israël à servitute Pharaönis. 6. Quòd suo sanguine mundaverit nos à peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum et aliorum animalium, teste apostolo Heb. 9. ℣. 13-14. *Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis : quantò magis sanguis Christi..... emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?* 7. Quòd innocens occisus sit. Hoc significat mactatio agni paschalis. Undè Isaïas cap. 53. ℣. 7.... *Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.* 8. Quòd tametsi innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat hircus, qui loco agni paschalis offerri poterat. Hircus enim animal fœtidum est. 9. Quòd crura ejus non sint fracta. Hoc significat agnus paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. ℣. 46.... *Nec os illius confringetis.* 10. Quòd se totum Patri obtulerit, nullâ parte sibi reservatâ. Hoc significant omnia holocausta.

44. Similiter in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primò, quòd quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat juge sacrificium, de quo suprà. 2. Quòd caro Christi verè comedatur in hoc sacrificio, Joan. 6. ℣. 56. *Caro enim mea, verè est cibus.* Hoc significat caro agni paschalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. 3. Quòd Christus sumatur sub specie panis et vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem et vinum obtulit. 4. Quòd comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri à peccatis ne indignè accedant. 1. Cor. 11. ℣. 29. *Qui enim manducat et bibit indignè, judicium sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Job. 5. Quòd debeant habere veram contritionem et dolorem de peccatis præteritis. 1. Cor. 11. ℣. 28. *Probet autem seipsum homo.* Hoc significant lactucæ agrestes in esu agni paschalis. 6. Quòd debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, et con-

tendere ad cœlestia. Hoc significant Judæi, qui accincti lumbis, et calceati, et tenentes baculum in manibus, festinanter comedebant agnum paschalem. Hæc ferè præcipua sunt. Alia minutiora omitto.

CAPUT XV.

DE SACRAMENTIS MOSAICIS.

Sacramenta sunt quædam externa signa, seu cæremoniæ, quæ ex Dei institutione habent vim significandi et efficiendi aliquam sanctitatem, ut passim docent theologi. Est autem duplex sanctitas. Una vera et interna, quæ est idem, quod gratia justificans. Altera legalis et externa, quæ consistit in quadam munditia legali, id est, à lege Mosaïca præscripta. Sicut enim lex Mosaïca reputabat quosdam immundos seu irregulares, qui hoc vel illo modo affecti essent, aut certa quædam opera facerent : ita etiam reputabat quosdam mundos et sanctos, si certas quasdam cæremonias à Deo institutas usurparent. Hoc posito, quæritur primò, quæ et quot fuerint sacramenta Mosaïca? 2. Quam vim et efficaciam sanctificandi habuerint? 3. An fuerint tam perfecta, quàm nostra sacramenta? 4. Quid de singulis in particulari statuendum sit?

QUÆSTIO I.

Quæ et quot fuerint sacramenta Mosaïca.

1. Generatim loquendo, fuerunt duplicia. Quædam pertinebant ad totum populum, ut circumcisio, esus agni paschalis, purificationes ab externis immunditiis, expiationes à peccatis. Quædam ad ministros Synagogæ, ut consecratio sacerdotum, ablutio manuum ac pedum, rasio pilorum, esus panum propositionis, et quorum-

dam aliorum, quæ sacerdotum usibus deputabantur. (D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 5.)

2. Hæc omnia erant figuræ seu typi sacramentorum novæ legis. Nam primò, circumcisio erat figura baptismi. 2. Esus agni paschalis et esus panum propositionis, figura Eucharistiæ. 3. Purificationes et expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Consecratio sacerdotum, figura sacri ordinis. (D. Th. ibid. art. 5. ad 3.)

3. Quæres cur nulla fuerit figura reliquorum sacramentorum, ut confirmationis, extremæ-unctionis, et matrimonii: D. Thomas assignat hanc causam; quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ. (Galat. 4. ℣. 4. Heb. 7. ℣. 19.) Similiter extrema-unctio est quasi immediata quædam præparatio ad introïtum regni cœlestis. At in V. T. nemini patebat introïtus ad regnum cœleste, quia janua regni cœlestis nondùm erat aperta, eò quòd Christus nondùm persolverat pretium redemptionis nostræ per effusionem sui sanguinis. (Heb. 9. ℣. 8. et cap. 10. ℣. 19.) Denique, sacramentum matrimonii significat indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Judæorum non poterat significare, quia per libellum repudii poterat dissolvi. (Deut. 24. ℣. 1.)

4. Dices 1. Videntur plura fuisse sacramenta, quàm quæ jam enumerata sunt; ut manna; et aqua scaturiens de petra, quæ erant figuræ sacramenti Eucharistiæ. Respondeo. Erant quidem figuræ sacramenti Eucharistiæ, ut benè objicitur: sed tamen non erant propriè sacramenta. Non enim erant externæ cæremoniæ à Deo institutæ, quæ ordinariè deberent usurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota, in V. T. fuerunt duplices figuræ nostrorum sacramentorum. Quædam erant figuræ et sacramenta simul; ut circumcisio, esus agni paschalis, et reliqua superiùs enumerata. Quædam non erant sacramenta, sed tantùm figuræ, quo pacto transitus maris rubri erat figura baptismi: et manna, figura Eucharistiæ. Neutrum tamen sacramentum. (D. Thom. 3. p. q. 70. art. 1. ad 2.)

5. Dices 2. Si non fuerint alia sacramenta Mosaïca, quàm quæ enumerata sunt; necesse est, pauciora

fuisse Mosaïca, quàm sint nostra, quod est contra Augustinum in psal. 37. asserentem, plura fuisse Mosaïca. Sequela patet, quia nostra sacramenta sunt septem. At Mosaïca non fuerunt septem, sed tantùm quatuor, correspondentia baptismo, Eucharistiæ, pœnitentiæ, sacro ordini, ut dictum est. Resp. Mosaïca fuerunt multò plura, quàm quatuor, fuerunt enim variæ purificationes ab immunditiis legalibus, et similiter variæ expiationes à peccatis. Quæ tametsi inter se diversæ essent, repræsentabant tamen unum sacramentum pœnitentiæ. Eodem modo fuerunt multa, quæ repræsentabant Eucharistiam.

QUÆSTIO II.

Quam vim, et efficaciam sanctificandi habuerint sacramenta Mosaïca?

1. Sensus est, quam sanctitatem significaverint et effecerint sacramenta Mosaïca? Tria probanda sunt. 1. Quòd significaverint gratiam justificantem, quæ est vera et interna sanctitas. 2. Quòd tamen non effecerint aut contulerint gratiam justificantem. 3. Sed quòd contulerint sanctitatem, seu munditiam legalem. Sit ergò

2. Prima conclusio. Sacramenta Mosaïca erant signa gratiæ justificantis, quæ in N. T. danda erat per Christum. Ita passim theologi, qui asserunt, sacramentum in genere nihil aliud esse, quàm signum rei sacræ, vel invisibilis gratiæ signum visibile : et hoc interesse inter sacramentum V. ac N. T. quòd hoc sit signum gratiæ præsentis, illud fuerit signum gratiæ per Christum dandæ. Nam sicut nos in N. T. credimus Christum venisse ; ita Judæi in V. T. credebant venturum esse. Undè sicut nostra sacramenta significant gratiam, quæ reipsâ datur per Christum, ita illorum sacramenta significabant gratiam, quæ danda erat per Christum. Et hoc sensu dicit apostolus, Hebr. 10. ℣. 1. *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.*

3. Secunda conclusio. Sacramenta Mosaïca non efficiebant gratiam justificantem, quam significabant : vel non erant signa practica gratiæ justificantis : vel, non habebant vim justificandi, aut remittendi peccata, quoad culpam. (Quæ omnia ferè pro eodem usurpantur.) Ita D. Th. in 3. p. q. 62. art. 6. et alii passim, exceptis paucis. Et probatur primò ex iis Scripturæ locis, ubi sacramenta Mosaïca vocantur egena, infirma, et inutilia. Egena, quia non continebant gratiam : infirma, quia non poterant à peccato liberare. Inutilia, propter eamdem causam. Galat. 4. ℣. 9..... *Quomodo convertimini iterùm ad infirma, et egena elementa?* Id est, ad cæremonias et sacramenta Mosaïca. Et Hebr. 7. ℣. 18. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, et inutilitatem.* Ubi per mandatum, intelligit legem Mosaïcam quæ ideò reprobata est, quia erat infirma, et inutilis. Tametsi enim præscriberet multas cæremonias et sacramenta, non tamen per ea poterat hominem salvare. Quod etiam confirmatur ex sequentibus testimoniis. Joan. 1. ℣. 17. *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum-Christum facta est*, id est, Moyses dedit populo nudam legem, nudas cæremonias, nuda sacramenta : at Christus dedit etiam gratiam, quam Moyses dare non potuit. Et Gal. 3. ℣. 11. *In lege nemo justificatur apud Deum*, id est, vi legis : vel, vi sacrificiorum et sacramentorum, quæ à lege præscripta sunt. Et ibid. ℣. 21..... *Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, verè ex lege esset justitia.* At ex lege non est justitia : ergò lex non potest vivificare. Ratio sumitur ex præcedenti conclusione; quia si sacramenta Mosaïca contulissent gratiam, jam fuissent signa præsentis gratiæ, et non futuræ : nec apostolus dixisset : *Umbram habens lex futurorum bonorum;* sed potiùs, habens præsentia bona, id est, præsentem gratiam, justitiam et salutem.

4. Tertia conclusio. Sacramenta Mosaïca conferebant quamdam munditiam et sanctitatem legalem : quæ

quidem non erat vera et interna sanctitas, sed tamen figura veræ et internæ sanctitatis.

Hæc conclusio clara est, si loquamur de purificationibus ab externis peccatis. De reliquis sacramentis sic ostenditur. Consecratio sacerdotum (quo etiam spectat ablutio manuum, et rasio pilorum) efficiebat ut aliqui è numero aliorum segregati, speciatim deputarentur ad cultum divinum peragendum : quæ deputatio erat quædam sanctitas legalis, quam non habebant laïci. Similiter, circumcisio efficiebat, ut homo, qui antea reputabatur inter immundos et incircumcisos, transferretur ad populum sanctum, et à Deo peculiariter electum, de quo scriptum est, Exodi 19. ℣. 6. *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.* Et Deut. 7. ℣. 6. *Populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.* Ad hunc populum nemo admittebatur, nisi per circumcisionem. Denique, esus agni paschalis, et panum propositionis efficiebat : ut homines fierent participes cibi sanctificati, quæ erat quædam sanctitas legalis.

QUÆSTIO III.

An sacramenta Mosaïca fuerint tam perfecta, quàm nostra?

1. Lutherani et Calvinistæ docent, nihil interesse inter sacramenta Mosaïca et nostra, quoad vim et efficaciam justificandi : ac proindè eandem vim et efficaciam habuisse Mosaïca, quam habent nostra. Quod proindè est, ac si dicas, nihil interesse inter umbram et imaginem; inter figuram et rem figuratam; inter ancillam et dominam; inter servos et filios; inter Moysen et Christum. Quæ omnia absurda sunt.

2. Catholici assignant duplex discrimen. Unum, quòd Mosaïca non contulerint gratiam justificantem, ut ostensum est : nostra conferant, ut patet Act. 2. ℣. 38. *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrûm*

in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Et ad Titum 3. ℣. 5.... *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Hoc discrimen agnoscit Augustinus in psalm. 73. *Alia sunt*, inquit, *sacramenta dantia salutem : alia promittentia Salvatorem. Sacramenta novi testamenti dant salutem : Sacramenta V. Test. promittebant Salvatorem.* Et ibid. *Mutata sunt sacramenta : facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.* Vide eund. epist. 118. ad Januarium, et lib. de doct. Christ. cap. 9. et lib. 19. contra Faust. cap. 13.

3. Alterum est, quòd Mosaïca constarent rebus, et non verbis : nostra, rebus et verbis. Ita D. Th. 3. p. q. 60. art. 6. ad 2. et 3. Et probatur, quia in vet. Testam. ubi præscribuntur præcipui ritus sacramentorum nulla fit mentio verborum, ut patet Gen. 17. ℣. 10. et seqq. ubi præscribitur ritus circumcisionis. Et Exod. 12. ubi præscribitur ritus agni paschalis. Et levit 8. ubi præscribitur ritus ordinationis. Et sic deinceps. At in novo non tantùm rerum, sed etiam verborum fit mentio Nam in baptismo, est ablutio aquæ, et verba baptizantis. (Matth. 28. ℣. 19.) In Eucharistia, est panis et vinum, et verba consecrationis. (Matth. 26. ℣. 26.) In confirmatione, est impositio manuum, et oratio. (Act. 8. ℣. 15-17.) In extrema-unctione, est unctio, et oratio (Jac. 5. ℣. 14.) Rationem hujus discriminis assignat D. Th. Quia status V. T. erat imperfectior, quàm est status N. T. Et habebat fidem obscuriorem ac magis implicitam, quàm nos habemus : ergo etiam debebat habere sacramenta obscuriora, id est, magis obscurè significantia. Cùm ergo verba sint clariora ad significandum, quàm externæ cæremoniæ, non debebant sacramenta Mosaïca constare verbis, sed solis cæremoniis : alioqui fuissent æquè clara, ac nostra; quod est contra analogiam, et differentiam V. ac N. T. quæ initio hujus libri explicata est.

4. Contra prius discrimen objicit Calvinus illud 1. Cor. 10. ℣. 3-4. *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Ex quo colligit, Judæos eandem escam manducasse in

manna, quam nos manducamus in Eucharistia : ac proindè manna et Eucharistiam esse ejusdem virtutis et efficaciæ. Et confirmatur; quia esca illa, teste apostolo, erat spiritualis : Ergo habebat effectum spiritualem, et non tantùm corporalem aut legalem. Undè Aug. tract. 26. in Joan. disputans de illo loco Pauli, dicit sacramenta nova, et vetera fuisse diversa specie visibili, sed paria virtute spirituali.

5. Resp. Apostolus non confert nos cum Judæis, sed Judæos inter se : neque dicit, Judæos eandem escam nobiscum manducasse, sed omnes Judæos, inter se collatos, eandem escam manducasse, ut patet ex contextu, qui sic habet : *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt; et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, et in mari : et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.* Quod non potest secundùm sensum litteralem intelligi de Christianis, sed de solis Judæis. Sensus igitur apostoli est hic : Quemadmodum Judæi, tametsi omnes idem manna cœleste manducarent, et eandem aquam divinitùs datam biberent : non tamen omnes salvi facti sunt, sed in deserto perierunt, propter sua peccata : ita nos Christiani, tametsi omnes eodem baptismo, et eâdem Eucharistiâ utamur, non tamen omnes salvabimur, nisi à peccatis abstineamus.

6. Nec obstat Augustinus, cujus verba sunt hæc : *In signis diversa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt*, id est, sacramenta vetera et nova sunt paria, quoad rem significatam ; quia eundem Christum significant. Hinc non sequitur, esse paria quoad efficaciam, sed solùm quoad significationem. Nam vetera significabant Christum venturum : nova significant Christum præsentem. Et hoc sensu, tam vetera, quàm nova, dicuntur spiritualia.

7. Contra posterius discrimen objici potest, quòd etiam in V. T. quando præscribuntur ritus sacramentales, fiat mentio verborum, ut patet Lev. 4. ℣. 26. ubi describitur ritus sacrificii pro peccato, et postea subditur : *Rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.* Resp. Non est certum, quòd illud sa

crificium fuerit sacramentum. Et, si non fuit sacramentum, cessat objectio. Deindè, oratio sacerdotis non erat de essentia sacrificii pro peccato, sed solùm addebatur ad faciliùs impetrandam peccati remissionem. Hoc indè colligitur, quia in sacrificio pro peccato sacerdotis, nulla oratio adhibebatur; sed solùm in sacrificio pro peccato alicujus de populo, ut patet ex loco citato.

QUÆSTIO IV.

Quid statuendum sit de circumcisione?

1. Hactenus dixi de sacramentis in genere. Nunc speciatim agendum est, primò de circumcisione. 2. De purificationibus ab externis immunditiis. De reliquis actum est antè: præsertim de esu agni paschalis cap. 14. n. 15. et sequentibus. De expiationibus à peccato ibidem.n. 31.De consecratione sacerdotum. cap. 7.q. 3.

2. Igitur de circumcisione quædam certa, quædam dubia sunt apud Theologos. Certa sunt hæc: Primò, quòd circumcisio à Deo instituta sit pro Abrahamo et totâ ejus posteritate masculâ. (Genes. 17. ℣. 10. et seq.)

3. Secundò, quòd debuerit fieri octavâ die (ibidem ℣. 12.) Nec poterat citiùs fieri, quia ante illum diem, propter infantis teneritatem, fuisset periculum mortis. Poterat tamen justa de causa differri post octavum diem; sicut dilata est in deserto per quadraginta annos, ob continuam peregrinationem. (Josuë 5. ℣. 6.) Vide ibi Serarium, et Vasq. in 3. p. disp. 163. cap. 2.

4. Tertiò, quòd debuerit fieri in carne præputii. (Gen. 17. ℣. 11.) Quia Adamus in isto membro sensit primum effectum suæ inobedientiæ, nempè rebellionem carnis. (Gen. 3. ℣. 11.)

5. Quartò, quòd ob varios fines instituta sit. Primò ut esset signum fœderis seu pacti inter Deum et Abraham cum suis posteris. (Gen. 17. ℣. 11.) *Ut sit in signum fœderis inter me et vos.* Hoc autem fœdus, ex parte Dei tale est: *Ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.* Ex parte Abrahami: *et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te, in generatio-*

nibus suis. (Gen. 17. ℣. 7-9.) Uno verbo : Deus promittebat Abrahamo et posteris ejus perpetuam protectionem. Hi vicissim perpetuam promittebant Deo obedientiam ėt legis observationem. 2. Ut esset signum fidei Abrahæ, et justitiæ per fidem adeptæ. (Rom. 4. ℣. 11.) 3. Ut esset typus seu figura baptismi (Col. 2. ℣. 11.) Nam sicut baptismus est signum quo Christiani distinguuntur à non Christianis ; ita circumcisio fuit signum, quo Judæi distinguebantur ab aliis gentibus. Et sicut nemo potest usurpare alia Christianorum sacramenta, nisi priùs sit baptizatus ; ita nemo poterat usurpare sacramenta Mosaïca, nisi priùs fuisset circumcisus. Denique, sicut susceptio baptismi est quædam protestatio fidei Christianæ; ita susceptio circumcisionis fuit quædam protestatio fidei Abrahæ. (Vide D. Thom. 3. p. q. 70. art. 1.)

6. Dubia sunt hæc. Primò, an circumcisio debuerit fieri cultro lapideo ? 2. Quare Moyses non circumciderit filium suum? 3. Quare Judæi non fuerint circumcisi in deserto per 40. annos ? 4. An etiam gentiles debuerint circumcidi? 5. An licuerit circumcidere filios Gentilium, invitis parentibus ? Et alia similia de quibus Vasq. in 3. p. disp. 163. cap. 3. et disp. 164. cap. 1. et disp. 165. cap. 8. item Cornelius in cap. 4. Exodi. ℣. 24. et in cap. 17. Gen. ℣. 12. et alii.

7. Præcipua dubitatio est, an etiam circumcisio fuerit instituta in remedium peccati originalis ? Et consequenter, an contulerit gratiam justificantem ? Multi affirmant cum Augustino. Alii rectiùs negant cum Justino, Irenæo, Chrysostomo, ut Bellarm. lib. 2. de sacram. cap. 15. et 17. et Vasq. in 1. 2. disp. 130. cap. 2. Et probatur primò ex illo Gen. 17. ℣. 10-11. *Hoc est pactum meum quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te : circumcidetur ex vobis omne masculinum : et circumcidetis carnem præputii vestri ut sit in signum fœderis inter me et vos.* Ubi assignatur finis ob quem instituta fuit circumcisio ; et nulla fit mentio remedii contra peccatum originale.

8. Secundò, ex illo Rom. 3. ℣. 1-2. *Quid ergo ampliùs Judæo est, aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Ubi apostolus ex professo quærit, quid circumcisio profuerit Judæis? Nec dicit profuisse ad remissionem peccati originalis, (quod tamen maximè dicere debuisset, si verum esset) sed solùm ad hoc profuisse, quòd Judæi per circumcisionem separati à Gentilibus acceperint legem Mosaïcam.

9. Idem docent ipsimet Judæi, præsertim Philo in libro de circumcisione, et Joseph. lib. 1. Antiq. cap. 12. qui ambo rerum Judaïcarum fuerunt peritissimi. Accedit duplex ratio. Una, quia circumcisio debebat differri usque ad octavam diem. Si ergo fuisset remedium peccati originalis, omnes infantes qui moriebantur ante octavam diem, caruissent illo remedio, quod est durum asserere. Altera, quia Judæi per 40. annos in deserto non fuerunt circumcisi. (Josuë 5. ℣. 6.) Quis autem credat, remedium peccati originalis tamdiu fuisse neglectum, sciente et consentiente Moyse?

10. Solet objici illud Gen. 17. ℣. 14. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.* Ex quo colligit Augustinus, omnes masculos non circumcisos, perire; quia peccârunt in Adamo, et irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris; circumcisos autem non perire, quia per circumcisionem liberati sunt ab illo peccato. Resp. Illud pactum cujus ibi fit mentio, non est pactum de fructu arboris non comedendo, ut putat Augustinus, sed est pactum, quod inter Deum et Abrahamum, ejusque posteros initum est, ut antè explicavi. Est igitur hic sensus: quicumque masculus ex posteris Abrahæ non fuerit circumcisus, non censebitur pertinere ad populum Dei electum; quia feci hoc pactum cum Abrahamo et posteris ejus, ut nemo, nisi circumcisus, ad populum Dei admittatur.

11. Secundò objicitur: Circumcisio fuit figura baptismi: at baptismus institutus est in remedium peccati

originalis : ergo et circumcisio. Resp. Non sequitur, ut patet in hoc simili discursu : Agnus paschalis fuit figura Eucharistiæ : at Eucharistia instituta est ad conferendam gratiam ex opere operato : ergo et agnus paschalis. Vel in hoc : Salomon fuit figura Christi : at Christus est redemptor humani generis : ergo et Salomon. Vel in hoc : Synagoga fuit figura Ecclesiæ : at Ecclesia est catholica seu universalis : ergo et Synagoga. Ratio est, quia figura in duobus deficit à re figurata. 1. Quòd non repræsentet rem figuratam in omnibus ; sed in aliquo tantùm. 2. Quòd in eo ipso, in quo illam repræsentat, imperfectior sit quàm res figurata v. g. Circumcisio est figura baptismi. In baptismo multa spectari possunt. 1. Quòd sit signum discernens seu segregans Christianos ab aliis. 2. Quòd conferat gratiam sanctificantem, et eâ mediante, tollat peccatum originale. 3. Quòd fiat per ablutionem aquæ. 4. Quòd perficiatur per invocationem SS. Trinitatis. Circumcisio non est figura baptismi, vel non repræsentat baptismum in his omnibus, sed tantùm in primo. Et in eo ipso adhuc deficit. Est enim carnale signum, discernens Judæos ab aliis. Baptismus est spirituale signum, discernens Christianos à non Christianis. Item baptismus est signum necessarium ad salutem, quia nemo sine baptismo salvari potest. (Joan. 3. ℣. 5.) Circumcisio non est signum necessarium ad salutem, quia Ninivitæ, et alii sine circumcisione salvati sunt.

12. Eodem modo, manna est figura Eucharistiæ. At in Eucharistia multa spectari possunt. 1. Quòd sit cibus et potus. 2. Quòd contineat verum corpus et sanguinem Christi. 3. Quòd conferat gratiam justificantem ; et plura alia. Manna non repræsentat Eucharistiam in his omnibus, sed in eo, quòd sit cibus. Et in hoc ipso deficit. Non enim est cibus animæ, sicut Eucharistia ; sed tantùm corporis. Neque confert immortalitatem, sicut Eucharistia, sed relinquit hominem mortalem. Joan. 6. ℣. 49–50. *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens : ut si quis ex ipso manducaverit*

non moriatur. Idem dicendum est de Salomone respectu Christi, et de Synagoga respectu Ecclesiæ.

13. Ex hoc duplici defectu satis apparet non licere argumentari à re figurata ad figuram : secundùm æqualitatem aut paritatem ; sed tantùm, secundùm quandam analogiam, qualis est inter umbram et corpus ; inter rudem delineationem imaginis, et perfectam imaginem. Itaque non valent hæ consequentiæ. Primò, circumcisio est figura baptismi : at baptismus tollit peccatum originale : ergo et circumcisio. 2. Baptismus spiritualiter discernit Christianos ab aliis : ergo et circumcisio. Baptismus fit per ablutionem aquæ, et invocationem SS. Trinitatis : ergo et circumcisio. Hæc tamen valet : Circumcisio est figura baptismi : ergo debet esse aliqua analogia inter utrumque, qualis est inter umbram et corpus, inter inchoatum et perfectum. Hæc in eo consistit, quòd sicut circumcisio in carne distinguit Judæos à Gentilibus ; ita baptismus in anima distinguat Christianos à non Christianis, nempè per spiritualem characterem, qui animæ indelebiliter impressus est.

14. Tertio objicitur : non potest assignari aliud remedium peccati originalis in V. T. quàm circumcisio : vel si potest, assignetur. Resp. Assignetur hujusmodi remedium pro fœmellis, quæ non circumcidebantur ; tunc assignabo pro masculis. Aut si nos latet, quo remedio usæ sint fœmellæ : quid mirum si lateat, quo remedio usi sint masculi? Judæi debebant utrumque scire per traditionem. Nam ex Scriptura nihil certi haberi potest. Vide quæ cap. 1. qu. ult. de traditionibus dicta sunt.

QUÆSTIO V.

Quid statuendum de purificationibus ab immunditia legali?

1. Judæi, qui contraxerant immunditiam legalem, debebant purificari, antequam admitterentur, vel ad ingressum templi, vel ad sacras oblationes, vel ad

aliorum consortium. De hac purificatione breviter agendum est per sequentes quæstiunculas.

2. Quæres 1. quinam secundùm legem Mosaïcam erant immundi? Resp. Erant duplices immundi. Alii in se : alii ex contactu rei immundæ. In se immundi erant hi. 1. Puerperæ. (Lev. 12. ℣. 2.) 2. Leprosi. (Levit. cap. 13. et cap. 14.) 3. Seminiflui. (Lev. 15. ℣. 2.) 4. Polluti ex coïtu, sivè legitimo sivè illegitimo. (Lev. 15. ℣. 16.) 5. Menstruatæ. (Lev. 15. ℣. 19.) 6. Hæmorrhoïssæ, id est, quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis, extra tempus menstruale. (Levit. 15. ℣. 25.)

3. Ex contactu autem rei immundæ fiebant immundi, qui sequuntur. 1. Qui tangebant leprosos, seminifluos, pollutos ex coïtu; menstruatas, hæmorrhoïssas, aut illorum vel illarum vestes, aut sedilia, ut patet ex locis allegatis. 2. Qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. (Lev. 11. ℣. 43.) 3. Qui tangebant cadavera animalium immundorum. (Lev. 11. ℣. 24.) 4. Qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ spontè erant mortua. (Lev. 11. ℣. 39.) 5. Qui tangebant cadavera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. (Num. 19. ℣. 11.) 6. Qui ingrediebantur domum vel tentorium, in quo jacebat mortuus. (Num. 19. ℣. 14.) 7. Qui tangebant aquas expiationis, quibus immundi expiabantur. (Num. 19. ℣. 21.)

4. Quæres 2. quomodo purificabantur, qui erant immundi in se? Resp. non omnes eodem modo... Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperissent masculum, immundæ erant septem diebus, et manebant triginta diebus in sanguine purificationis. Et tunc offerebant agnum anniculum in holocaustum, et pullum columbæ sive turturem pro peccato. Vel, si pauperes essent, duos pullos columbarum. Si autem peperissent fœmellam, immundæ erant quatuordecim diebus : et sexaginta sex diebus manebant in sanguine purificationis. Et tunc offerebant pro fœmella, sicut pro masculo. Levit. 12. per totum.)

5. Leprosi, antequam curata esset lepra, jubebantur hæc præstare. 1. Habere vestes dissutas. 2. Caput nudum. 3. Os veste contectum. 4. Clamare sordidos se esse. (Lev. 13. ℣. 44. et seq.) Quando autem curata erat lepra, expiabantur hoc modo. 1. Sacerdos aspergebat illos sanguine passeris, per alium passerem alligatum baculo cedrino, cum cocco et hyssopo : et mox passerem vivum permittebat avolare. 2. Ipsimet lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, ac deindè lavabant seipsos. 3. Die octavo, si divites erant, offerebant agnum pro delicto, et agnum pro peccato, et ovem anniculam in holocaustum, cum tribus decimis similæ, et olei sextario. Sin pauperes, offerebant agnum pro delicto, et duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, et alterum in holocaustum, cum tribus decimis similæ, et olei sextario. 4. Sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, et pollices dexteræ manûs et pedis. 5. Ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo : reliquum olei fundens super pollices auriculæ dexteræ, et super pollices manûs ac pedis dextri, et super caput. (Lev. 14. per totum.) Simili modo lustranda erat vestis aut domus, quando à lepra erat curata.

6. Seminiflui, id est, qui durantem seminis fluxum patiebantur ex debilitate naturæ, debebant sic purgari. Quando sanati erant, numerabant septem dies : et tunc lotis vestibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octavo offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum : unum pro peccato; et alterum in holocaustum. (Levit. 15. ℣. 13.)

7. Polluti ex coitu (sivè viri, sivè fœminæ) lavabant totum corpus aquâ, et erant immundi usque ad vesperam. (Lev. 15. ℣. 16.) Menstruatæ septem diebus separabantur. (ibid. ℣. 19.) Hæmorrhoïssæ quando sistebatur sanguis, numerabant septem dies, sicut seminiflui, et octavo die, offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum : unum pro peccato; et alterum in holocaustum (ibid. 28. et 29.)

8. Quæres 3. quomodo purificabantur, qui erant immundi ex contactu rei immundæ? Resp. Hæc ferè regula servabatur. Eo die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi usque ad vesperam, seu usque ad solis occasum, et loti aquâ expiabantur; ut patet Lev. 15. ubi hæc verba sæpè repetuntur ℣. 22. *Qui tetigerit....* (hanc vel illam rem immundam) *lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperam.* Excipiebantur tamen qui fiebant immundi ex contactu mortui, vel morticinii, vel sepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi septem diebus: et die tertio, et septimo aspergebantur aquâ lustrali, et sic expiabantur. (Num. 10. ℣. 11-12.)

9. Quæres 4. an omnes immundi, quamdiu erant immundi, debuerint extra castra habitare? Resp. Omnes quidem arcebantur ab ingressu templi, et à sacris oblationibus: non tamen omnes ejiciebantur extra castra; sed hi soli: Primò, leprosi, seminiflui, et polluti super mortuo. (Num. 5. ℣. 2.) Secundò polluti ex nocturno somnio. (Deut. 23. ℣. 10.) Præter hos immundos, omnes omninò, sivè mundi, sivè immundi, debebant egredi castra, quoties ibant ad requisita naturæ, juxta illud Deut. 23. ℣. 12-13. *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillum in balteo: Cùmque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies quo relevatus es.* Idque ob duas causas, ut ibidem insinuatur. 1. Ut castra servarentur munda contra morbos. 2. Propter honorem Arcæ fœderis, in qua Deus habitabat in medio castrorum.

10. Quæres 5. an omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, simul contraxerint peccatum? Vel: an omnis immunditia legalis fuerit peccatum? Resp. non omnis. Erat enim duplex immunditia Hebræorum. Una erat vetita præcepto Dei; ut comedere carnes immundas, sanguinem, adipem. (Lev. 11. per totum.) Item comedere morticinum, vel laniatum à bestiis. (Lev. 22. ℣. 8.) Item, tangere morticina immundorum; et tangere reptilia. (Lev. 11. ℣. 43.)

Igitur per horum esum vel contactum, non tantùm contrahebatur immunditia legalis : sed etiam peccatum. Altera immunditia non erat vetita præcepto Dei ; sed solùm indicata et statuta ; ut tangere leprosum, vel seminifluum, pati lepram, fluxum seminis, menstrua. Nam de his non dicitur : *Ne tangatis ea*, sed, *qui tetigerit, immundus erit.* Undè hæc non erant peccata, sed tantùm inducebant irregularitatem legalem. Vide Cornelium in cap. 15. Lev.

11. Quæres 6. qualis erat illa aqua, quâ immundi aspergebantur et mundabantur? Resp. Erat aqua lustralis, seu aqua lustrationis, vel expiationis, cui cineres rufæ vaccæ erant infusæ. Fiebat autem hoc modo : Sacerdos accipiebat rufam vaccam sine macula, quæ non portaverat jugum : hanc immolabat extra castra, et totam comburebat cum ligno cedrino, cocco bis tincto, et hyssopo. Illius cineres collecti spargebantur in aquam vivam, id est, fontanam, seu fluentem. Et tunc aqua illa cineribus inspersa adhibebatur ad immundos purificandos. (Num. 19. ℣. 2. et seq.)

12. Nota 1. Hæc vacca in deserto immolabatur extra castra. In terra verò Palæstina immolabatur Jerosolymis extra portam, et indè cineres deferebantur ad singula oppida, ut ubique haberent aquam lustrationis pro usu quotidiano. Omnes enim immunditiæ per hanc aquam tollebantur, ut colligitur ex illo, Hebr. 9. ℣. 13. *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, etc.*

13. Nota 2. Tradunt Hebræi, et ex eis Burgensis addit. 2. in cap. 19. Num. Quòd sex tantùm vaccæ rufæ fuerint immolatæ per totam durationem à Moyse usque ad Christum. Prima, tempore Moysis. 2. Tempore Esdræ. 3. et 4. Tempore Simeonis justi, qui fuit Pontifex per annos octoginta. 5. et 6. Tempore Joannis Pontificis ; qui fuit pater Mathathiæ, à quo descenderunt Machabæi. Quod tamen non est verisimile. Nam pauci cineres unius vaccæ, quæ tempore Moysis immolata est, non poterant sufficere per tot annos,

quot inter Moysen et Esdram elapsi sunt; præsertim pro tanta Judæorum multitudine, et pro quotidianis purificationibus, quæ ex præcepto Dei fiebant. Undè verisimilius est, quod tradunt Lyran. et Cornel. singulis annis unam vaccam esse immolatam. (*)

14. Quæres 7. Quid significabant, tot ac tam diversæ purificationes Judæorum? Resp. Erant figuræ sacramenti pœnitentiæ; et significabant, quàm seria futura esset contritio, confessio, purificatio, et munditia Christianorum : quàm accuratum examen conscientiæ : quàm diligens sollicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animæ.

CAPUT XVI.

DE OBSERVANTIIS LEGALIBUS.

Observantiæ legales quibus Judæi discernebantur à Gentilibus, erant variæ. 1. Discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abstinentia à sanguine et adipe. 3. Jejunia. 4. Vota. 5. Juramenta. 6. Solemnitates festorum. 7. Annus remissionis. 8. Jubilæum. 9. Rasio, vel tonsio capitis ac barbæ. 10. Certus usus vestium. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 102. a. 6. Dicam aliquid de singulis.

DE DISCRETIONE CIBORUM MUNDORUM AB IMMUNDIS.

1. De hac discretione potissimùm agitur Lev. 11. et

(*) Vacca rufa figura erat Salvatoris nostri, quæ summatim in eo consistit, quòd Pontifex unà cum vacca rufa peccata populi symbolicè portante, extra castra, seu portam civitatis dimitteretur ut Christum tinctis sanguine vestibus, et peccatis totius mundi onustum, sacerdotem simul et hostiam, extra portam passurum præsignaret. Heb. c. 13.

Deut. 14. Ex quibus locis colligi possunt aliquot regulæ. 1. De pecoribus. 2. De piscibus. 3. De âvibus. 4. De aliis. Et quidem de pecoribus est hæc regula generalis: omne animal, quod in duas partes findit ungulam, et ruminat, comedetis; ut bovem, ovem, capram, cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum (Lev. 11. ℣. 3. Deut. 14. ℣. 4.)

2. Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima, quod nec ruminat, nec ungulam dividit, immundum est. (Lev. 11. ℣. 26.) Secunda, quidquid autem ruminat quidem, sed ungulam non dividit, etiam immundum est; ut camelus, lepus, chærogryllus. (Lev. 11. ℣. 4. et Deut. 14. ℣. 7.) Tertia, quidquid non ruminat, etiamsi ungulam dividat, immundum est, ut sus, (Lev. 11. ℣. 7. et Deut. 14. ℣. 8.)

3. De piscibus sunt duæ regulæ. Prior : omne quod habet pinnulas et squamas, tam in mari, quàm in fluminibus et stagnis, comedetis. Posterior : quidquid non habet pinnulas et squamas, immundum et abominabile est. Lev. 11. ℣. 9-10. Deut. 14. ℣. 9-10.

4. Aves immundæ, quibus non licebat vesci, erant hæ : Aquila, gryps, haliæetus, ixion, milvus, vultur, corvus, struthio, noctua, larus, accipiter, bubo, mergulus, ibis, cygnus, onocrotalus, prophyrio, herodius, charadrion, upupa, vespertilio, Lev. 11. ℣. 13. et Deut. 14. ℣. 12.

5. De aliis erant hæ regulæ. Prima, omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Lev. 11. ℣. 20. Secunda, quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terram; comedere debetis, ut est bruchus, attacus, ophiomachus, locusta, Levit. 11. ℣. 21. Tertia, immunda seu polluta sunt, mustela, mus, crocodilus, mygale, chamæleon, stellio, lacerta, talpa. Levit. 11. ℣. 29. Quarta, omne quod reptat super terram, abominabile erit. Levit. 11. ℣. 41. Quinta, quidquid super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sivè per

humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. (Lev. 11. ℣. 42.)

6. Nota 1. Immundum dupliciter sumitur in Scriptura. Primò pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic sumiter locis jam citatis. 2. Pro debili vel maculoso, quod liceat quidem comedere, sed non offerre in sacrificium. Sic sumitur Deut. 12. ℣. 15–16. *Sin autem comedere volueris, et te esus carnium delectaverit, occide et comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis : sivè immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile : sivè mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.*

7. Nota 2. Præter immunda animalia, de quibus jam dictum est, erant etiam alia quæ tametsi ex suo genere munda essent, tamen censebantur immunda propter aliquam circumstantiam. De quibus intelligi debent hæc Scripturæ testimonia, Exodi 21. ℣. 28. *Si bos cornu percusserit virum, aut mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur : et non comedentur carnes ejus.* Et Exodi. 22. ℣. 31. *Carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus.* Et Lev. 7. ℣. 19. *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni.* Et Levit. 11. ℣. 34. *Omnis cibus, quem comedetis si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit.* Et Deut. 14. ℣. 21. *Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.*

8. Quæres 1. Quid significabat illa discretio ciborum mundorum ab immundis in V. T.? Resp. Significabat discretionem Judæorum et Gentilium. Nam Judæi in V. T. censebantur mundi, sancti, impolluti : Gentiles verò immundi, et polluti. De Judæis dictum est Deut. 14. ℣. 2. *Populus sanctus es Domino Deo tuo.* De Gentilibus verò, Matth. 7. ℣. 6. *Nolite dare sanctum canibus : neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Et Matth. 15. ℣. 26. *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.*

9. Quæres 2. Quis sustulit hanc discretionem inter Judæos et Gentiles? Resp. Christus, qui ex Judæis et Gentilibus fecit unam Ecclesiam, et abstulit medium parietem, quo à se mutuò dividebantur. Ephes. 2. ℣. 14. Huc etiam spectat illud, Rom. 3. ℣. 29. *An Judæorum Deus tantùm? Nonne et Gentilium?* Et Rom. 10. ℣. 12. *Non enim est distinctio Judæi, et Græci.* Et Galat. 3. ℣. 28. *Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.*

10. Quæres 3. Quis primò cognovit hoc mysterium? Respondeo. In V. T. fuit incognitum. Ephes. 3. ℣. 5. In novo, primò omnium revelatum est Petro, quando vidit cœlum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, in quo erant simul animalia munda et immunda, quo significabatur in Ecclesia simul fore Judæos et Gentiles. Act. 10. ℣. 11. et seqq. Hoc intellige eo sensu quo explicatum est cap. 2. q. 9. n. 2.

11. Quæres 4. An etiam in N. T. sit discretio ciborum mundorum ab immundis? Resp. Non est. Nam, ut ait apostolus ad Titum 1. ℣. 15. *Omnia munda mundis.* Et 1. Tim. 4. ℣. 4. *Omnis creatura Dei bona est, nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.* Ubi nota discrimen inter Judæos, Christianos et Hæreticos. Judæi abstinebant à quibusdam cibis, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Christiani abstinent in Quadragesima à carnibus ex præcepto Ecclesiæ, non propter immunditiam, sed propter devotionem. Hæretici abstinent à quibusdam cibis ex errore, propter falsam persuasionem. 1. Tim. 4. ℣. 2.

DE ABSTINENTIA A SANGUINE ET ADIPE.

12. De hac abstinentia extat præceptum, Lev. 3. ℣. 16-17. *Omnis adeps, Domini erit jure perpetuo in generationibus et cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem: nec adipem omninò comedetis.* Ubi aliqua notanda sunt. Primò, quòd Judæis in lege Mosaïca

non tantùm prohibitus fuerit sanguis immolatus, id est, sanguis victimarum : sed etiam sanguis quorumcumque animalium, quæ domi ad esum mactabantur, ut patet Levit. 17. ℣. 10-11. *Homo quilibet de domo Israël, et advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est.* Et infrà ℣. 14. *Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est.*

13. Secundò, quòd hoc præceptum non tantùm Judæis fuerit datum in lege Mosaïca, ut jam ostendi : sed etiam Noë, et posteris ejus in lege naturæ, Gen. 9. ℣. 3. et seqq. *Omne quod movetur et vivit, erit vobis in cibum : quasi olera virentia tradidi vobis omnia; excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum.* Et postea novis Christianis in lege euangelica. Act. 15. ℣. 29. *Ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato.* Itaque tribus vicibus prohibitus est esus sanguinis. 1. In lege naturæ, antequam introducta esset discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. In lege Mosaïca, quando vigebat illa discretio. 3. In lege euangelica, quando eadem discretio fuit abrogata.

14. Hæc triplex prohibitio facta est ob triplicem causam. Prima causa est, ut homines abstinerent ab effusione sanguinis humani. (Gen. 9. ℣. 5.) Altera est, quia sanguis est vehiculum, nutrimentum, et tutela vitæ ac spirituum vitalium. Vita autem solius Dei est : ergo et sanguis soli Deo offerri debet. Quæ causa adducitur in secunda prohibitione, Levit. 17. ℣. 11. *Quia anima carnis in sanguine est.* Tertia, ut Judæi et Gentiles faciliùs possent uniri seu coalescere in unam Ecclesiam. Quæ causa fuit, cur apostoli interdicerent esum sanguinis. Nam Gentiles comedebant sanguinem : Judæi non item. Ne ergo fieret inter illos dissensio, utrique jussi sunt abstinere à sanguine (saltem ad ini-

tium nascentis Ecclesiæ) ut esset firmior illorum concordia et unitas.

15. Hæc abstinentia à sanguine multum differebat ab abstinentia ab adipe. 1. Quia abstinentia à sanguine præcepta fuit in lege naturæ, in lege Mosaïca, et in lege euangelica; ut dixi. Abstinentia verò ab adipe, solùm in lege Mosaïca. 2. Judæi debebant abstinere ab omni sanguine; non tamen ab omni adipe. Debebant quidem abstinere ab adipe, qui seorsim in intestinis continetur: non tamen ab eo, qui carni adhæret et illi quodammodo immixtus est. Rursùm, debebant abstinere ab adipe illorum animalium, quæ erant munda ad sacrificium; ut ab adipe ovis, capræ, bovis: non tamen ab adipe aliorum, quæ tantùm erant munda ad comedendum; ut ab adipe cervi, bubali, et similium, de quibus suprà n. 1. Vide Cornel. in cap. 3. Lev. ℣. 17.

DE JEJUNIIS.

16. Duplicia erant Judæorum jejunia: alia communia seu publica: alia privata. Communia rursùm duplicia. Alia stata et ordinaria, quæ singulis annis repetebantur. Alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præsentem, vel ingruentem calamitatem, et non repetebantur singulis annis. De prioribus intelligitur illud Zach. 8. ℣. 19. *Jejunium quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium, et lætitiam, et in solemnitates præclaras.* Ubi insinuantur quatuor jejunia, quæ ordinariè à Judæis servabantur, ut notant S. Hieronymus, Rupertus et Ribera in locum citatum: Torniell. in annal. anno mundi 2545. n. 42. Cornel. in cap. 32. Exodi ℣. 19. et alii,

17. Primum erat jejunium quarti mensis, quod Judæis indictum fuit ob tabulas legis confractas. Cùm enim Moyses descendens de monte Sinaï, deferret tabulas legis ad castra, et videret populum choros ducere, et vitulum aureum adorare, iratus est, et ex pio

zelo projecit tabulas ad radicem montis, et confregit. Exodi 32. ℣. 19. Putabat enim indignum esse, si tabulas legis, quas jejunio quadraginta dierum obtinuerat, offerret populo, qui per ebrietatem, et idololatriam factus erat transgressor legis. Hoc sensu Amb. lib. de Helia et jejunio cap. 6. ait : *tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas.* Et quia hæc confractio tabularum facta est die 17. quarti mensis, ideò indictum fuit jejunium eodem die, ut patet ex Kalend. Hebræorum apud Genebrardum in comment. super Psalmos.

18. Secundum erat jejunium quinti mensis, quod ideò fuit indictum, quia Hebræi quinto mense prohibiti sunt ex Cadesbarne, ascendere montem Idumeæ, et sic brevi compendio recta transire in proximam terram promissionis : sed jussi redire in solitudinem per viam maris rubri, et quadraginta annis errare in solitudine, in pœnam murmurationis contra Deum. Et quia non obtemperaverunt Deo, sed in montem Idumeæ ascenderunt, plerique occisi sunt ab Amorrhæis, qui in illo monte habitabant. Num. cap. 14. ℣. 33. 41. et seqq. et Deut. 1. ℣. 40. et seqq.

19. Tertium erat jejunium septimi mensis, quod indictum fuit ob cædem Godoliæ, quæ fuit Hebræis valdè perniciosa. 4. Reg. 25. ℣. 25.

20. Quartum erat jejunium decimi mensis quod ideò indictum fuit, quia illo mense Ezechiël, et cæteri, qui erant cum illo in captivitate Babylonica, audierunt Jerusalem esse captam, et templum incensum. Vide authores suprà citatos, qui hoc ferè modo explicant hæc quatuor jejunia.

21. Præter hæc ordinaria jejunia, erant alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præsentem vel imminentem calamitatem. Sic Josaphat rex Juda indixit jejunium universo populo, quando Moabitæ, et Ammonitæ veniebant contra illum ad bellum. (2. Paralip. 20. ℣. 3.) Sic Esdras indixit jejunium pro felici itinere, ne ab hostibus infestaretur, quando cum sociis suis, ex consensu regis Artaxerxis è captivitate

Babylonica profectus est in Jerusalem ad domum Domini instaurandam. (1. Esdræ 8. ℣. 21.) Sic filii Israël jejunârunt totâ die, quando à Benjamitis cæsi et fugati sunt. (Judic. 20. ℣. 26.) Similiter, quando à Philisthæis propter sua peccata affligebantur. (1. Reg. 7. ℣. 6.) Item, quando Holofernes venit contra illos cum ingenti exercitu. (Judith, 4. ℣. 8.) Itemque quando crudele edictum regis Assueri contra ipsos promulgatum est. (Esther 4. ℣. 3.) Ac denique quando volebant avertere iram Dei tempore Joachim filii Josiæ regis Juda. (Jerem. 36. ℣. 9.)

22. Hæc de publicis seu communibus jejuniis. Privata erant, quæ quisque sibi, vel ex propria devotione, vel ex Dei instinctu assumebat. Sic Moyses accepturus à Deo legem Decalogi jejunavit quadraginta diebus. Exodi 34. ℣. 28. Sic Helias, fugiens persecutionem Jezabelis et tendens in montem Dei Horeb, jejunavit totidem diebus. (3. Reg. 19. ℣. 8.) Sic David, auditâ morte Abner, jejunavit usque ad occasum solis. 2. Reg. 3. ℣. 35. Sic idem David ægrotante filiolo, deprecatus est pro eo Dominum, et jejunavit. 2. Reg. 12. ℣. 16. Sic Sara filia Raguëlis, cùm objiceretur ipsi, quòd septem viros occidisset, jejunavit tribus diebus, et tribus noctibus. Tob. 3. ℣. 10. Sic Daniël orando et jejunando obtinuit à Deo, ut abbreviarentur anni desolationis Jerusalem. Dan. 9. ℣. 3. et seq.

23. Christus in N. T. tribus potissimùm modis commendavit nobis jejunium. 1. Suo exemplo, quia jejunavit 40. diebus et 40. noctibus in deserto. (Matth. 4. ℣. 2.) 2. Ostendendo, quanta sit vis et efficacia jejunii Matth. 17. ℣. 20. *Hoc autem genus* (dæmoniorum) *non ejicitur nisi per orationem et jejunium.* Tertiò, prædicendo fore, ut ipsius, discipuli, id est, veri Christiani, post ipsius mortem essent jejunaturi. Matth. 9. ℣. 15. *Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: et tunc jejunabunt.* Et hoc factum est tempore apostolorum. Act. 13. ℣. 2. *Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus.* Ecce Spiritus sanctus loquitur jejunantibus. Idem post tempora

apostolorum observatum est, ab omnibus veris Christianis, usque ad hæc nostra tempora. Ut patet partim ex historiis ecclesiasticis; partim ex praxi et antiqua consuetudine, quam à majoribus nostris accepimus. Videant nunc, an sint veri Christiani, qui nunquam jejunant? An de illis Christus locutus sit cùm dixit: *Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus: et tunc jejunabunt?*

DE VOTIS.

24. Vovere nihil aliud est, quàm Deo aliquid promittere. Porrò in lege Mosaïca, de qua nunc potissimùm agimus, erant variæ leges circa votum. Una generalis: aliæ speciales. Generalis erat hæc. Deut. 23. ℣. 21. et seqq. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo tuo.*

25. Speciales erant triplices: aliæ de valore et irritatione voti: aliæ de redemptione: aliæ de materia. Leges primi generis, de valore et irritatione voti, erant hæ: Prima, de voto Nazaræorum. Num. 6. ℣. 2-3. *Vir, sivè mulier, cùm fecerint votum ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare; à vino, et omni quod inebriare potest, abstinebunt.* Hoc votum erat ratum. Poterat tamen irritari, quoad mulieres, ut patebit ex sequentibus.

26. Secunda, de voto filiæ, quæ erat sub potestate patris. Nam si aliquid vovisset, et pater re cognitâ, eodem die non contradixisset, votum erat ratum, et servandum: si contradixisset, erat irritum. Num. 30. ℣. 4. Quod dicitur de filia, debet etiam intelligi de filio, sub potestate patris existente. Et quod de patre, debet etiam intelligi de tutore, qui mortuo patre, succedit in jus et regimen paternum. Nota, si pater

semel absolutè consensisset in votum filiæ, non poterat, illud postea irritare.

27. Tertia, de voto uxoris, quæ similiter, si aliquid vovisset, et vir ejus, re intellectâ, non statim eodem die contradixisset, ratum erat votum : irritum, si secùs. Ibid. ℣. 7. Nota, si sponsa antequam nuberet, fecisset votum patre consentiente, juxta secundam legem : et postea nupsisset, poterat sponsus statim post contractum matrimonium, votum ejus irritare : non minùs, quàm si votum fecisset in matrimonio. Ita Abulens. in cap. 30. Num. quæst. 35. Quòd intellige, si sponsus ante initum matrimonium nihil sciebat de hujusmodi voto. Ratio est, quia alioqui potuisset fieri, ut ipsi sponso, etiam invito et ignoranti, per hujusmodi votum præcedens, injiceretur aliquod onus, quod ipse nec voluisset, nec tenebatur acceptare.

28. Quarta, de voto viduæ et repudiatæ, quæ si aliquid vovissent, votum erat ratum, et tenebantur servare : ibid. ℣. 10. Non enim subjectæ erant vel patri vel marito, à quo votum ipsarum irritari posset.

29. Leges secundi generis, de redemptione voti erant hæ : Prima : homo, qui seipsum Deo obtulerat per votum, ut serviret in tabernaculo, redimebat se pretio à lege taxato. Lev. 27. ℣. 2. Hoc intellige de laïcis, non autem de Levitis et sacerdotibus. Erant enim duplicia munia in tabernaculo. Alia propria sacerdotum aut Levitarum : Alia quæ poterant præstari à laïcis, ut portare aquam, et ligna pro sacrificiis ; verrere atrium ; sarta tecta templi curare. Ad priora, soli sacerdotes et Levitæ poterant se offerre per votum. Ad posteriora, laïci. Si ergo sacerdotes et Levitæ vovissent, se semper in suis officiis ministraturos Domino, tenebantur id facere. Sic fecit Samuël Levita, quem mater Deo devoverat. 1. Reg. 1. ℣. 11. Si autem laïci vovissent, se reliqua munia obituros, id est, portaturos aquam et ligna in usum tabernaculi, debebant votum suum pretio redimere. Idque duplici de causa. 1. Ut illud pretium daretur Levitis, et sacerdotibus pro sustentatione. 2. Quia non necesse erat Hebræos portare

aquam et ligna ; cùm Gabaonitæ in pœnam fraudis, quâ deceperant Hebræos, ad id essent destinati. Josuë 9. ℣. 23.

30. Secunda lex : si quis vovisset Deo animal, quod immolari non poterat ; debebat vendi pretio à sacerdote taxando. Quod pretium si ipse vovens dare voluisset, debebat insuper addere quintam pretii partem. Lev. cap. 27. ℣. 11. et seqq. Nota omnia animalia, quæ Deo vovebantur, poterant redimi à vovente, exceptis animalibus mundis ad sacrificium. Quando autem redimebantur à vovente, tunc ultra pretium à sacerdote taxatum, debebat addi quinta pars pretii pro ipso sacerdote, qui sustinebat onus taxandi et revendendi. Quòd si vovens noluisset redimere animal, quod Deo voverat ; poterat sacerdos illud retinere, vel alteri vendere aut donare, ut colligitur ex illo Num. 18. ℣. 14. *Omne quod ex voto reddiderint filii Israël, tuum erit.*

31. Tertia lex : si quis vovisset Deo domum suam, debebat vendi pretio à sacerdote taxando. Quòd si vovens voluisset illam redimere, debebat ultra taxatum pretium addere quintam pretii partem. Lev. cap. 27. ℣. 14-15. Hæc lex est similis præcedenti.

32. Quarta lex : si quis vovisset Deo agrum suum hereditarium, debebat æstimari pretium agri juxta mensuram sementis. Et si vovens voluisset illum redimere, addebat quintam pretii partem, ut in præcedentibus. Lev. cap. 27. ℣. 16-19. Nota, qui vovebant Deo rem aliquam immobilem, ut domum vel agrum, libenter illam redimebant, etiamsi ultra taxatum pretium deberent addere quintam pretii partem. Ratio est, quia si non redimissent, illa nunquam ad eos fuisset reversa, nequidem in jubilæo; sed absolutè transivisset in dominium sacerdotum, qui quidem poterant eam vendere, sed ita, ut in jubilæo ad eos, tanquam ad veros dominos reverteretur. Lev. 27. ℣. 21.

33. Quinta lex : si vovens agrum, non fuisset heres illius, sed emptor ; debebat illum redimere pretio à sacerdote taxando, et illud pretium dare sacerdoti :

ita ut ager in jubilæo posset redire ad dominum hereditarium. Levit. 27. ℣. 22.

34. Lex tertii generis, de materia voti, erat hæc : primogenita munda ad sacrificium, ut primogenitum bovis, ovis, capræ, non debebant Deo voveri. Lev. 27. ℣. 26. et Num. 18. ℣. 17. Ratio ibidem insinuatur, quia illa primogenita jam antea erant Deo consecrata et debita, ratione primogeniture : ergo non debebant iterùm consecrari et offerri per votum ; ne votum videretur aliquid derogare priori consecrationi, quasi illa non fuisset plena et perfecta, sed voto potuisset perfici et firmari. Primogenita verò, quæ non poterant immolari ; vel debebant redimi à vovente, vel si ipse noluisset redimere, sacerdos poterat ea sibi reservare, aut alteri vendere vel donare. Lev. 27. ℣. 27.

35. Tres supersunt difficultates. 1. De voto Jephte. 2. De votis Christianorum. 3. An liceat rem præceptam Deo vovere? Vel, an res, quæ est in præcepto, possit esse materia voti : Est ergo prima quæstio, quid statuendum sit de voto Jephte? In quo duo spectanda sunt. 1. Ipsum votum. 2. Impletio voti. Votum ipsum describitur Judic. 11. ℣. 30-31. his verbis : *Votum vovit Domino*, (Jephte) *dicens : Si tradiderit filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domûs meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Impletio voti consistit in eo, quòd ipse filiam suam unigenitam, quæ ei revertenti ex bello prima occurrebat, obtulerit Deo in holocaustum. Nunc quæritur, an ipse et vovendo, et votum implendo, peccaverit, nec ne? Aliqui dubitant, ut Aug. quæst. 49. super Judices : qui ubique utramque partem statuit esse probabilem. Item Cajet. in cap. 11. Judicum.

36. Alii putant illum peccasse, Primò, quia votum ipsius, ratione materiæ, repugnabat legi Mosaïcæ. Vel enim voverat se immolaturum Deo, quemcumque hominem primò egredientem et occurrentem, vel quodcumque animal. Neutrum licebat. Non prius : quia vetitum erat lege Mosaïcâ, immolare hominem.

Deut. 12. ℣. 31. Nec posterius : quia similiter vetitum erat, immolare quodcumque animal. Non enim licebat immunda animalia immolare. Num. 18. ℣. 15. Secundò, quia si Deus approbasset ipsius votum, fuisset contentus solo voto, et impedivisset executionem, non permittendo filiam ipsius interfici : sicut fuit contentus pià voluntate Abrahami, et impedivit executionem, non permittendo filium ejus Isaac immolari. Hanc sententiam sequuntur Tertullianus lib. 3. contra Marcionem cap. 4. Anastas. Nicæn. qu. 36. Procopius in cap. 11. Judic. Auctor quæstionum V. T. est. qu. 43. apud Aug. Et multi Rabbini, qui hoc insuper addunt, votum Jephte (quod aiunt fuisse stultum ac temerarium) potuisse quidem irritari à Phinees Pontifice, qui tunc vivebat; sed tantam fuisse superbiam utriusque, ut nec Jephte, utpotè princeps populi dignatus sit petere ab eo voti relaxationem; nec Phinees, utpote Pontifex, dignatus sit eam illi offerre. Ideò utrumque à Deo punitum esse. Vide Serarium in cap. 11. Judic. quæst. 17.

37. Alii rectius putant, illum non peccasse. Primò, quia quod fecit, ex instinctu Spiritûs sancti fecit, ut docent Chrysost. hom. 14. ad populum Antiochen. serm. de natali virginum : Joannes Aboreus lib. 9. cap. 6. Lorinus in cap. 23. Actorum. Et patet ex illo Judic. 11. ℣. 29. *Factus est ergo super Jephte spiritus Domini.* Et mox sequitur : *Votum vovit Domino.* Sicut ergo Abraham non peccavit, offerendo filium suum unigenitum ad immolandum, quia ex instinctu divino fecit : ita nec Jephte peccavit, offerendo filiam suam unigenitam ad immolandum, quia similiter ex instinctu divino fecit.

38. Secundò, quia per illud votum impetravit à Deo victoriam contra Ammonitas : ergo signum est Deo placuisse ipsius votum, et si votum placuit, etiam voti impletionem placuisse necesse est, præsertim cùm à Deo non sit impedita. Et confirmatur, quia Scriptura nunquam reprehendit ipsius votum, aut voti impletionem. Ipsum verò sæpè laudat, præsertim Hebr. 11.

℣. 32. ubi ait, illum per fidem vicisse regna, et operatum esse justitiam.

39. Tertiò, si peccasset vovendo, fuisset monitus ab aliquo propheta, vel sacerdote, ne impleret votum. At à nullo monitus est toto illo spatio duorum mensium, quod inter votum et voti impletionem intercessit. Ergo verisimile est non peccasse vovendo; maximè cùm constet, alios reges ac principes populi, si quando peccarent, fuisse monitos ac reprehensos.

40. Quartò, populus non fuisset passus filiam Jephte occidi et immolari, nisi putasset votum fuisse ratum et Deo acceptum; sed eripuisset illam à morte, sicut Jonatham filium Saülis, quando Saül, ratione juramenti, quo se obstrinxerat, volebat illum interficere. 1. Reg. 14. ℣. 45. Est enim par ratio. Nam populus putabat juramentum Saülis fuisse stultum ac temerarium; et ideò impedivit impletionem. Si ergo similiter putasset votum Jephte fuisse stultum ac temerarium, etiam illius impletionem impedivisset. At non impedivit : putavit igitur votum, et voti executionem fuisse bonam.

41. Quintò, sicut Abraham offerendo filium suum Isaac ad immolandum, expressit typum passionis, et mortis Christi, quoad voluntatem, non quoad executionem : ita consentaneum fuit, ut aliquis exprimeret typum illius non solùm quoad voluntatem, sed simul etiam quoad executionem. Hoc fecit Jephte, qui non solùm paratus fuit immolare filiam suam unigenitam, sed reipsâ immolavit. Et sicut prior typus erat in sexu virili : ita posterior in sexu femineo : quia pro utroque sexu passus et immolatus est Christus. Et sanè filia Jephte videtur optimè expressisse figuram Christi : quoad promptam moriendi voluntatem. Nam sicut Christus, quando ipsi à Deo Patre proponebatur mors, promptum se obtulit dicens : *Ecce venio : in capite libri scriptum est de me : ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* (Hebr. 10. ℣. 7.) Ita filia Jephte, quando intellexit à patre, se ab ipso morti destinatam esse, respondit : *Pater mi, si aperuisti os tuum ad Domi-*

num, fac mihi quodcumque pollicitus es. Judic. 11. ℣. 36.

42. Ad argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Jephte voverat se immolaturum, non generatim, quodcumque animal; sed speciatim, quemcumque hominem primò egredientem et sibi occurrentem. Ita Aug. quæst. 49. super Judices. Et probatur. 1. Quia Jephte, ad tanti momenti victoriam impetrandam, voluit aliquid magnum vovere Deo. At non fuisset magnum, si vovisset bovem, aut ovem, aut capram. 2. Quia illa ipsius verba : *Quicumque primus fuerit egressus, et occurrerit mihi revertenti cum pace :* non possunt intelligi, nisi de homine. Soli enim homines solent obviam ire victori, et ipsi de victoria gratulari. Quod objicitur, vetitum fuisse lege Mosaïca, immolare hominem, verum est : sed Deus, qui vetuit, potuit suâ authoritate permittere.

43. Ad 2. negatur consequentia. Non enim sequitur: Deus approbat hoc vel illud votum : ergo impedit illius impletionem. Alioqui impediret impletionem omnium votorum, quæ laudabiliter facta sunt; quod est absurdum. Impedivit quidem impletionem boni propositi in Abrahamo, non tamen ideò necesse est, ut impediat etiam in aliis : hoc ipsius arbitrio ac dispositioni relinquendum est. Ipse habet justas causas cur in uno impediat; in altero non impediat. Et quidem cur non impediverit in filia Jephte, dari possunt hæ causæ. 1. Ut esset typus Christi, promptè offerentis se ad mortem. 2. Ut fides Jephte, et religio erga Deum magis inclaresceret. 3. Ut similiter pietas filiæ erga Deum, erga parentem, erga patriam, et simul magnitudo animi in sexu femineo, commendaretur. 4. Ut nos discamus hoc exemplo quàm promptè præstanda sint, quæ vovemus Deo, etiamsi videantur difficilia, et naturæ maximè contraria. (*)

(*) Plerique recentiores censent filiam Jephte fuisse Deo oblatam non per mortem corporis; sed eo modo quo licitum erat hominem Deo offerri. Vide Estium in ep. ad Hebr. XI. ℣. 32.

44. Altera quæstio est, an etiam Christianis in N. T. licitum sit vovere, sicut licuit Judæis in veteri? Resp. Omninò licitum est. Primò, quia propheta prædixit hoc futurum. Isaï. 19. ℣. 21.... *In die illa et colent eum in hostiis et in muneribus : et vota vovebunt Domino, et solvent.* Ubi sermo est de Christianis, ut notant Hieronymus, Cyrillus, et alii interpretes. Quo etiam spectat illud Psal. 75. ℣. 12. *Vovete et reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus affertis munera.* Quod etiam Augustinus interpretatur Christianis dictum esse. *Quisque*, inquit, *quod potest, voveat et reddat. Non sitis pigri ad vovendum : non enim viribus vestris implebitis.* 2. Idem constat ex eventu. Nam quod prædictum est in V. T. de voto, hoc in novo impletum est, et quotidie impletur. Ejus rei habemus triplex exemplum in Scriptura. Primum, B. Mariæ Virginis. 2. Eunuchorum, qui se castraverunt propter regnum cœlorum. 3. Quarumdam feminarum, quæ propter voti continentiæ transgressionem ab apostolo reprehensæ sunt.

45. De B. Virgine sic legimus. Luc. 1. ℣. 34. *Dixit autem Maria ad Angelum : quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quomodo fieri potest, ut ego concipiam et pariam filium, cùm propter votum continentiæ, non liceat mihi virum cognoscere? Sic explicat Aug. in lib. de virginit. cap. 4. Ubi ita scribit : *Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo Virginem se antè vovisset.* Similiter alii Patres.

46. De eunuchis sic legimus, Matth. 19. ℣. 12. *Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt : et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus : et sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat.* Quid est seipsum castrare propter regnum cœlorum? Nihil aliud, quàm ex desiderio obtinendi regnum cœlorum, obstringere se voto continentiæ, et amputare libertatem contrahendi matrimonium. D. Aug. in lib. de S. Virg. cap. 23. *Quid*, inquit, *veracius, quid lucidius dici potuit?*

Christus dicit, veritas dicit, virtus et sapientia Dei dicit, eos, qui pio proposito ab uxore ducenda se continuerint, castrare seipsos propter regnum cœlorum. Et contrà, humana vanitas impiâ temeritate, contendit (notent hoc Lutherani et Calvinistæ) *eos, qui hoc faciunt : præsentem tantummodo necessitatem molestiarum conjugalium devitare : in regno cœlorum amplius quidquam cæteris non habere.*

47. De feminis sic legimus, 1. Tim. 5. ℣. 11-12. *Adolescentiores autem viduas devîta : Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt : habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Ubi per *primam fidem* intelligitur votum continentiæ, ut omnes antiqui Patres interpretantur. D. Aug. in lib. de S. Virginit. (quem adversarii non libenter legunt) cap. 33. *Habentes*, inquit, *damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, in eo, quod primò voverunt, non steterunt.* Et lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 24. *Undè apostolus de quibusdam, quæ continentiam vovent, et postea nubere volunt : Habentes*, inquit, *damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Et in Ps. 75. *Quid autem ait de quibusdam, quæ voverunt, et non reddiderunt? Habentes*, inquit, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt : voverunt, et non reddiderunt.*

48. Objicit Petrus martyr in lib. de votis et cœlib. vota pertinere tantùm ad Judæos : et non ad Christianos. Et probat quatuor argumentis. 1. Quia in V. T. fit mentio votorum, non in novo, saltem quoad Christianos. 2. Quia Christiani sunt toti ac penitùs obstricti Christo per fidem : ergo supervacaneum est quòd se obstringant per votum. 3. Quia libertas euangelica minuitur per votum. Nam qui voto se obstringit ad continentiam, amittit libertatem ducendi uxorem. 4. Quia qui vovet continentiam, injuriam facit Deo. Quod enim Deus reliquit illi liberum, hoc ipse vult esse necessarium.

49. Resp. Petrus martyr, et sibi ipsi, et aliis repugnat. Sibi quidem dupliciter. Primò, quia ex una parte

dicit, eos, qui aliquid Deo vovent, facere injuriam Deo, ex altera, Judæis licita et usitata fuisse vota. Hæc autem pugnant, nisi dicas Judæis licitum et usitatum fuisse facere Deo injuriam, quod absit. Secundò, ex una parte dicit, supervacaneum esse, per votum obstringere se Deo, cui jam totus per fidem obstrictus sis : ex altera, votum obstare libertati Christianæ ; hæc etiam pugnant. Nam si per fidem æquè obstringimur Deo, ac per votum ; quomodo libertas potest consistere cum fide, et non cum voto ?

50. Quòd etiam aliis repugnet, certo certius est. Omnes enim antiqui Patres, non modò admittunt, sed etiam confirmant vota in N. T. Epiph. in Panario her. 61. *Tradiderunt Sancti Dei apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias reverti.* Et infrà : *Si quæ vidua fuit, ac Deo dicata postea nupsit, judicium et condemnationem habebit, quòd primam fidem rejecit. Quantò magis, quæ Deo dicata virgo fuit et nupsit, contra Christum lasciviit, et majorem fidem rejecit, et judicium habebit?* Videatur etiam Amb. ad virginem devotam. Basil. in constitut. Monast. Cypr. in ep. ad Pompon. Hier. l. 1. cont. Jovin. Chrys. ad Theodorum monachum. Aug. ep. 157. ad clerum et popul. Hipponens. et alii.

51. Nec obstant argumenta Petri martyris. Primò, quia licèt in N. T. non fiat mentio votorum inter Christianos, quoad nomen, fit tamen quoad rem significatam. Quid enim aliud est *seipsum castrare*, quàm vovere continentiam ? Et quid aliud *primam fidem irritam facere*, quàm voti transgressorem esse ? 2. Quia Christiani per fidem non ita sunt obstricti, ut teneantur servare continentiam. Igitur ad eam servandam possunt se obstringere per votum. 3. Quia libertas euangelica non consistit in eo, ut quisque faciat, quod velit, sed in eo, quòd per Christum liberati simus à servitute peccati, ad Rom. 6. ℣. 18. *Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.* 4. Quia si Judæi non fecerunt Deo injuriam per vota, quomodo Christiani faciunt ? Nec Christus, quando hortatur nos ad continentiam,

hortatur ad injuriam Deo faciendam, sed ad statum perfectionis.

52. Tertia quæstio est, an liceat nobis aliquid vovere Deo, quod aliàs ex præcepto tenemur facere? v. g. An liceat vovere quòd velimus Deum colere, parentes honorare, non occidere, non furari? Aliqui negant, asserentes ea tantùm quæ sunt consilii, non autem, quæ sunt præcepti, posse nos Deo promittere seu vovere. Primò, quia Judæi non poterant Deo vovere primogenita munda ad sacrificium, ut suprà dictum est, idque propterea, quia jam antè per præceptum legis Mosaïcæ debebantur Deo: ergò quod cadit sub præceptum, non potest cadere sub votum. 2. Quia votum est oblatio spontanea: At quod debitum est ex præcepto, hoc non spontè offerimus Deo, sed necessariò: ergò quod debitum est ex præcepto, non possumus vovere.

53. Alii contrà sentiunt, etiam ea, quæ præcepti sunt, voveri posse. Ratio est, quia bonum et laudabile est, eandem rem præstare ex duplici virtute; nempè ex virtute obedientiæ, ratione præcepti; et ex virtute religionis, ratione voti. Sic fecit Jacob, quando vovit Deo, se non culturum deos alienos, sed solùm verum Deum. (Gen. 28. ℣. 20.) Quod tamen tenebatur facere ex præcepto naturali. Vide Lessium de jure et justitia cap. 40. dub. 7. et alios ibidem.

54. Nec obstat, quod objicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voveri et consecrari Deo, quia ipsemet Deus jam antea perfectè et integrè sibi ea consecraverat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad sacrificium; alia animalium immundorum, ut cap. 7. qu. 6. n. 15. dictum est. Igitur primogenita primi et tertii generis, erant quidem Deo debita et consecrata, sed non integrè et perfectè, quia poterant redimi, et reipsâ redimebantur. At primogenita secundi generis tam perfectè erant Deo debita et consecrata, ut non possent redimi. Et quia ipsemet Deus ea sibi consecraverat, non decebat, ut iterùm ab homine per vo-

tum ipsi consecrarentur ; ne priori consecrationi videretur aliquid defuisse, quod per posteriorem perfici et compleri posset.

55. Quod 2. objicitur, votum esse oblationem spontaneam, distinguendum est. Nam duo spectari possunt in voto. 1. Actus voventis. 2. Res ipsa, quæ vovetur. Igitur votum est oblatio spontanea, quoad actum voventis. Nam qui vovet, spontè vovet, nec ullo præcepto ad vovendum obligatur. (Deut. 23. ℣. 22.) Non tamen semper est spontanea, quoad rem ipsam, quæ vovetur. Potest enim fieri, ut res illa, quam quis Deo vovet, non sit ipsi spontanea, sed præcepta. Non quidem præcepta quòd teneatur eam vovere ; sed quòd teneatur eam præstare, etiam secluso voto.

56. Nota. Res præcepta potest dupliciter spectari. 1. Quatenùs præcepta est, sic propriè non cadit sub votum, sed præceptum. 2. Quatenùs bona, honesta, et Deo grata est, abstrahendo ab obligatione præcepti, sic propriè cadit sub votum. Undè sequitur, quando quis vovet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem : Unam voti, alteram præcepti : et unam ab altera non pendere, v. g. jejunium quadragesimale præceptum est. Si voveam hoc jejunium, teneor duplici titulo illud observare. 1. Ex obligatione præcepti. 2. Ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet à posteriori, quia tametsi non obligarer jejunare ex voto, obligarer tamen ex præcepto. Nec vicissim posterior pendet à priori ; quia posset fieri ut durante obligatione voti cessaret obligatio præcepti, si nimirùm præceptum abrogaretur, aut in eo dispensaretur.

DE JURAMENTIS.

57. Jurare nihil aliud est, quàm Deum, qui falli aut mentiri non potest, in testem invocare, quod dupliciter fit : vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quando aliquid promittimus. Undè duplex solet distingui juramentum. Unum assertorium, quo nostram assertionem : alterum promis-

sorium : quo nostram promissionem confirmamus. In priori, vocamus Deum in testem, quòd assertio nostra sit vera ; in posteriori quòd promissio nostra sincerè facta sit. (D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 1.)

58. Hoc posito, quæritur. 1. Quæ leges in V. T. datæ sint Judæis de juramento ? 2. Quid Pharisæi ex suis traditionibus ad has leges addiderint? 3. Quid hoc tempore servent Judæi in praxi ? 4. Quid Christiani servent, aut servare debeant?

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæ leges in V. T. à Deo datæ sunt. 1. *Per nomen Domini Dei tui jurabis.* (Deut. 6. ℣. 13.) 2. *Per nomen externorum deorum non jurabitis.* (Exod. 23. ℣. 13.) 3. *Non perjurabis in nomine meo.* (Lev. 19. ℣. 12.) 4. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* (Exod. 20. ℣. 7.) Vel, *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustrà.* (Deut. 5. ℣. 11.) Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia prohibet solùm perjurium. 4. Non solùm perjurium, sed generatim omnem irreverentiam, et abusum divini nominis. Ita Theodoretus in cap. 20. Exod. et Cornel. in cap. 5. Deut.

60. Ad has leges addiderunt Pharisæi, quæ sequuntur. Primò, *Quicumque juraverit per templum, nihil est : qui autem juraverit in auro templi, debet.* (Matt. 23. ℣. 16.) 2. *Quicumque juraverit in altari, nihil est : quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.* (Matth. 23. ℣. 18.) Utrumque reprehendit Christus. Prius quidem his verbis : *Stulti, et cœci : Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Posterius his : *Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?* Et mox addit : *Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus quæ super illud sunt. Et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo qui habitat in ipso : et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum,* ℣. 20. et seqq.

61. Judæi hoc tempore servant duplicem praxim : unam ex reverentia divini nominis : alteram ex cœcitate et superstitione. Prior est : non audent expressè

jurare per nomen Dei tetragrammaton eò quòd hoc nomen sit infallibile : sed sub hac formula per illud jurant. *Juro per Jod, He, Vau, et Jod :* quæ sunt quatuor litteræ nominis tetragrammati. Hoc juramentum habetur apud eos sacratissimum. (Cornelius in cap. 6. Exodi. ℣. 2–3.) posterior est : putant se non obligari ullo juramento, nisi jurent manu impositâ super librum legis Mosaïcæ. Quòd si alio ritu jurent, audacter jurabunt falsum. (Cornelius in cap. 5. Lev. ℣. 1.) Notent hoc principes et magistratus Christiani; nec facilè admittant Judæos ad juramentum præstandum in rebus forensibus contra Christianos, quia plerùmque falsum jurant. Audio quidem Norribergenses, et quosdam alios, jam pridem advertisse hanc fraudem; nec amplius admittere Judæos ad juramentum, nisi admotâ manu ad librum legis suæ Synagogæ. Sed neque hoc satis tutum est ex alio capite. Nam Judæi in festo expiationis à Rabbinis suis absolvantur ab omnibus votis et Juramentis, quæ malitiosè facta sunt. Et ex fiducia hujus absolutionis, facilè præsumunt falsum jurare, et Christianos decipere.

62. Christus in N. Test. dedit nobis hanc legem, Matth. 5. ℣. 33. et seqq. *Audistis quia dictum est antiquis : Non perjurabis : reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cœlum, quia thronus Dei est : neque per terram, quia scabellum est pedum ejus : neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis : neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est, est : non, non : quod autem his abundantius est, à malo est.* Quam legem repetit Jacobus apostolus in epist. suâ canonica cap. 5. ℣. 12. his verbis : *Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester, est, est : Non, non.*

63. Hinc oritur quæstio apud theologos, an omne juramentum Christianis sit prohibitum? Hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Resp. Juramentum non

est absolutè prohibitum Christianis, sed abusus juramenti. Prior pars patet, quia apostolus Paulus sæpè legitur jurasse, ut infrà ostendam. Et Hebr. 6. ℣. 16. affirmat omnem controversiam finiri per juramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in judiciis et tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, jubetur illam juramento confirmare. Et sic cessat lis ac controversia. Posteriorem partem sic explico. Abusus juramenti in eo consistit, quòd aliqui soleant facilè, etiam in rebus parvi momenti, et sine ulla necessitate, Deum in testem vocare : sicut faciebant Judæi, hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reverentiam Deo debitam. Est enim contra reverentiam Deo debitam, si quis illum sine necessitate, et in rebus exiguis, in testem adhibeat. Imò nemo nostrûm auderet principem et regem, sine necessitate, in testem adducere. (D. Thom. in 2. 2. qu. 89. art. 2.) Hunc abusum prohibet Christus. Et jam antè prohibitus fuit. Eccli. 23. ℣. 9. *Jurationi non asuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Eodem sensu intelligitur illud. Exod. 20. ℣. 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. ℣. 11. *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustrà.* Nam illæ duæ particulæ *in vanum, et frustrà*, idem valent ac si dicas, *temerè*, *et sine necessitate.* Undè Aug. lib. de mendac. cap. 15. circa medium, sic ait : *Apostolus in epistolis suis jurans, ostendit, quomodo accipiendum esset quod dictum est : dico vobis, non jurare omninò ; ne scilicet jurando, ad facilitatem jurandi perveniatur; et ex facilitate jurandi ad consuetudinem ; et à consuetudine in perjurium decidatur. Et ideò non invenitur jurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

64. Quæres 1. Quæ fuerit olim formula jurandi, et quæ nunc sit? Resp. In V. T. reperiuntur hæ formulæ, Gen. 31. ℣. 53. *Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac.* Et Gen. 42. ℣. 15. *Per salutem Pharaönis non egrediemini hinc, donec veniat*

frater vester minimus. Et Deut. 4. ℣. 26. *Testes invoco hodie cœlum et terram, citò perituros vos esse de terra*, etc. Et 1. Reg. 19. ℣. 6. *Quod cùm audisset Saül.... juravit : vivit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Reg. 25. ℣. 34. *Vivit Dominus Deus Israël.* Et 28. ℣. 10. *Juravit ei Saül in Domino, dicens : vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.* Et 2. Reg. 3. ℣. 35.... *Juravit David, dicens : hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem.* Et cap. 19. ℣. 7.... *Juro enim tibi per Dominum, quòd si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum.* Et Jerem. 4. ℣. 2. *Et jurabis ; vivit Dominus, in veritate, et in judicio, et in justitia.* In N. T. sunt hæ formulæ ab apostolo Paulo usurpatæ. Rom. 1. ℣. 9. *Testis enim mihi est Deus.* Et 2. Cor. 1. ℣. 23. *Testem Deum invoco in animam meam.* Et Philip. 1. ℣. 8. *Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.* Et 1. Tim. 5. ℣. 21. *Testor coram Deo et Christo Jesu.*

65. Quæres 2. Quæ fuerit cæremonia adhibita in V. T. quando quis jurabat? Resp. duplex. Una, levare manum in cœlum. Gen. 14. ℣. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum*, id est, juro, levando manum meam in cœlum, quasi ad Deum, quem testem invoco. Hæc cæremonia adhuc hodie usitata est. Solent enim, qui jurant, manum vel digitos in altum tollere, et Deum, qui in cœlo est, testem invocare. Altera, ponere manum subter femur illius, cui jurabatur. Quam cæremoniam exigit Abraham à famulo suo jurante. Gen. 24. ℣. 2–3. *Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te*, (ut jurare faciam) *per Dominum Deum cœli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum*; id est : Pone sub femore meo manum tuam, et hoc ritu ac cæremoniâ jura mihi, quòd filio meo non accipies uxorem Chananæam.

66. Nota per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora sunt. Quo sensu filii Israël

dicuntur egressi esse de femore Jacob, id est, de genitalibus illius. Gen. 46. ℣. 26. et alibi. Duplex igitur fuit causa, cur Abraham peteret à jurante, ut poneret manum suam subter femur ipsius. Una naturalis, quia femur propter partes genitales, est causa generationis et vitæ. Itaque qui jurabant, tangendo femur, testabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quasi dicerent : Si verè et sincerè juro, Deus det mihi longam vitam : sin secùs, peream. Ita Martinus de Boa lib. 4. Singularium cap. 4. et ex illo Cornel. in cap. 24. Gen. ℣. 2. Altera mystica, quia Abraham per hanc cæremoniam significabat, ex suo femore nasciturum Messiam à Deo sibi promissum. Ita Ambros. lib. 1. de Abrahamo cap. ult. Hieron. in Tradit. Hebraïcis ad Gen. Aug. serm. 75. de tempore, Gregorius et alii quos sequitur Delr. in cap. 24. Gen. et Cornelius ibid. Hebræi aliam adferunt causam, teste Hieron. loco citato, ubi ait : *Tradunt Hebræi, quòd in sanctificatione ejus, hoc est, in circumcisione juraverit. Nos autem dicimus, jurasse eum in semine Abrahæ, hoc est in Christo, qui ex illo nasciturus erat.*

DE SOLEMNITATIBUS FESTORUM.

67. Apud Judæos erant duplicia festa. Alia instituta à Deo, alia ab ipsis Judæis. A Deo instituta erant hæc octo 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3. Pascha. 4. Pentecostes. 5. Festum tubarum. 6. Festum propitiationis seu expiationis. 7. Festum tabernaculorum, seu scenopegia. 8. Festum cœtûs seu collectæ. Hæc omnia (exceptâ neomeniâ) describuntur Levit. 23. per totum. De neomeniâ agitur Num. 28. ℣. 11.

68. Ac primò, sabbatum erat institutum in memoriam creationis mundi. 2. Neomenia, seu initium mensis lunaris, seu Kalendæ, pro beneficio divinæ gubernationis. Nam initio mensis lunaris seu in novilunio, magis apparet divina gubernatio in hisce inferioribus, quia tunc est magna corporum mixtorum mutatio. 3. Pascha, in memoriam liberationis Judæorum, cui

annexa erat solemnitas azymorum, quæ postridiè Paschatis incipiebat in memoriam egressionis ex Ægypto. 4. Pentecoste, seu solemnitas hebdomadarum, in memoriam legis datæ in monte Sinaï. 5. Festum tubarum, in memoriam Isaac liberati. Cùm enim Abraham vellet illum immolare, invenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipsius loco immolavit. Hebræi, ut illius facti memoriam retinerent, soliti erant rubis corneis clangere; ideòque festum tubarum, seu festum cornu appellatum est. 6. Festum expiationis, in memoriam illius beneficii, quo Deus ad intercessionem Moysis, propitiatus est peccato populi, vitulum adorantis. 7. Festum tabernaculorum, in memoriam illius beneficii, quo Deus Judæos voluit habitare in tabernaculis, cùm egressi ex Ægypto, versarentur in solitudine. 8. Festum cœtûs atque collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant necessaria ad expensas divini cultûs, ut notat D. Th. in 1. 2. qu. 102. art. 4. ad 10.

69. Quatuor posteriora festa, id est, festum tubarum, expiationis, tabernaculorum, et collectæ incidebant in mensem septimum. Nam sicut dies septimus, ita mensis septimus, et similiter annus septimus apud Judæos erat in honore. Et quidem primus dies septimi mensis habebat duo festa : Unum neomeniæ, quod erat illi commune cum aliis mensibus : alterum tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat festum expiationis. Decimo quinto incipiebat festum tabernaculorum, et durabat per septem dies sequentes. Vigesimo secundo die, erat festum cœtûs atque collectæ. In his festis tria spectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio sacrificiorum, de quibus suprà. 3. Cæremonia cuique festo peculiaris. In festo Paschæ seu Azymorum, fiebat oblatio manipuli spicarum : in Pentecoste, oblatio novorum panum : in festo tubarum erat clangor tubarum, in festo expiationis, afflictio et jejunium : in festo tabernaculorum, habitabant in tabernaculis, et ibi cum ramis et fructibus exultabant.

70. Porrò, inter omnia ista festa præcipuum erat

Sabbatum. Exod. 16. ℣. 29. Nam in eo non licebat cibum parare, nec ignem accendere, Exod. 35. ℣. 3. Quæ tamen licebat facere in aliis festis. Habebat insuper hanc prærogativam, quòd nomen sabbati aliquando communicaretur aliis festis; ita ut alia etiam festa vocarentur sabbata. Sic festum primi diei Azymorum, vocabatur sabbatum. Lev. 23. ℣. 11. Et similiter festum tubarum, ibid. ℣. 24. Et festum expiationis, ibid. ℣. 32. Et generatim omnia alia festa (ibid) Imò, et tota hebdomada à potiori suî parte et die, vocabatur sabbatum, ut patet ex euangelio, *Jejuno bis in sabbato*, id est, in hebdomada

71. Deus volebat festa à se instituta diligenter servari à Judæis. Et quidem servantibus promittebat hæc tria, Isaïæ 58. ℣. 14. *Tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terræ, et cibabo te hæreditate Jacob patris tui.* Ubi insinuantur tres fructus. 1. Suavis quædam voluptas spiritûs in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus rerum terrenarum. 3. Hæreditas Jacob. De qua Lev. 26. ℣. 2. et seqq. *Custodite sabbata mea*, et statim subditur: *Si in præceptis meis ambulaveritis.... et feceritis ea: dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra gignet germen suum, et pomis arbores replebuntur*, etc.

72. Transgressoribus verò dictum est, Jer. 17. ℣. 27. *Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati, et ne portetis onus, et ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati: succendam ignem in portis ejus, et devorabit domos Jerusalem, et non extinguetur.* Et Ezech. 20. ℣. 13..... *Sabbata mea violaverunt vehementer: dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos.* Et 2. Esdræ 13. ℣. 15-17. *Vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, et onerantes super asinos vinum et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati.... Et objurgavi optimates Juda, et dixi eis: quæ est hæc res mala, quam vos facitis, et prophanatis diem sabbati?* Notent hoc Christiani, qui parvi faciunt dies festos.

73. Festa à Judæis instituta, erant hæc quatuor Primò, festum sortium, die 14. Adar seu Februarii, in memoriam liberationis Judæorum per Esther. (Esther 9. ℣. 17.) 2. Festum encæniorum, seu purgationis templi quæ facta est sub Juda Machabæo. (1. Machab. 4. ℣. 49. et seq.) 3. Festum recepti è cœlo ignis sacri (2. Machab. 1. ℣. 18.) 4. Festum ob cæsum Nicanorem. (1. Machab. 7. ℣. 49. et 2. Machab. 15. ℣. 37.) De quibus vide Riberam lib. 5. de Temp. cap. 17. et seqq. Genebrardum in Kalend. Hebr.

DE ANNO SEPTIMO SEU SABBATICO, QUI ETIAM VOCATUS EST ANNUS REMISSIONIS.

74. Annus septimus in lege Mosaïca vocabatur sabbaticus, quia sicut Deus sex diebus operatus est, et septimo die, id est, in sabbato quievit; sic voluit, ut Judæi sex annis colerent terram, et septimo anno cessarent ab omni cultura. De hoc anno sic legimus, Lev. 25. ℣. 2. et seqq. *Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus: septimo autem anno sabbatum erit terræ, et requietionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor privilegia. Primum, quòd Judæi eo anno non possent serere aut metere, putare aut vindemiare, sed quies daretur agris et vineis; ut patet partim loco citato: partim Exod. 23. ℣. 10-11. *Sex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges ejus. Anno autem septimo dimittes eam, et requiescere facies.* Voluit hoc Deus ob has causas. Primò, ut Judæos à nimia cura et sollicitudine hujus vitæ abduceret. 2. Ut terra post quietem unius anni, quasi resumpto vigore, fieret deinceps feracior. 3. Ut septimus ille annus esset symbolum et momoriale septimi diei, quo Deus cessavit ab opere creationis mundi. 4. Ut pauperes septimo anno gauderent fructibus agri, qui spontè nascuntur, juxta illud

Exod. 23. ℣. 11. *Anno autem septimo dimittes eam* (id est terram) *et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui.* Nempè ea, quæ spontè, nascuntur, ut explicatur Lev. 25. ℣. 5.

76. Dices, si Judæi anno septimo non poterant terram colere, undè vivebant illo anno, et sequenti? Resp. Hanc objectionem proponit ipse Deus et solvit, Lev. 25. ℣. 20. et seqq. his verbis : *Quod si dixeritis : Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam vobis anno sexto : et faciet fructus trium annorum : seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum : donec nova nascantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ sanctæ non fuisse purè naturalem, sed etiam divinam, seu ex dono et promissione Dei. Nam Deus hìc promittit Judæis, si servent legem de quiete anni sabbatici, se daturum ipsis anno sexto fructus terræ pro tribus annis, nempè pro anno sexto, septimo, et octavo.

77. Secundum privilegium anni septimi seu sabbatici erat, quòd eo anno fieret remissio omnium debitorum, si is qui debebat, genere Judæus esset; non autem si peregrinus, aut gentilis. Deut. 15. ℣. 1-2. *Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. A peregrino et advena exiges : civem et propinquum repetendi non habebis potestatem.* Hic duo notanda sunt. 1. Quòd sermo sit de debitore, qui Judæus natus est; non autem de proselyta qui Judæus factus est. 2. Quòd hoc intelligendum sit de debito ex mutuo aut vendito; non autem ex commodato. Hoc enim propriè non est debitum, sed alienum, seu res ad alterum spectans. Vide Abulen. et Corn. in illum locum.

78. Dices : hæc lex videtur esse iniqua respectu creditoris seu mutuum dantis. Posset enim dicere proximo suo, instante anno septimo remissionis : si dem tibi mutuum, non restitues mihi, quia instat annus remissionis. Non ergo dabo mutuum. Resp. Hæc objectio

ponitur et solvitur cap. 15. cit. ℣. 9-10. his verbis : *Cave ne fortè subrepat tibi impia cogitatio , et dicas in corde tuo : appropinquat septimus annus remissionis , et avertas oculos tuos à paupere fratre tuo , nolens ei quod postulat mutuum commodare : ne clamet contra te ad Dominum , et fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei : Nec ages quidpiam callidè in ejus necessitatibus sublevandis ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore , et in cunctis , ad quæ manum miseris.* Solutio est hæc Si in tali casu non des mutuum , peccabis in fratrem tuum. Si des , Deus suâ benedictione abundè compensabit. Quo spectat illud Prov. 19. ℣. 17. *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis : et vicissitudinem suam reddet ei.*

79. Tertium privilegium erat, quòd anno septimo fieret remissio servitutis. Servi enim Hebræi manumittebantur. Exod. 21. ℣. 2. *Si emeris servum Hebræum , sex annis serviet : in septimo egredietur liber gratis.* (Quod etiam repetitur Deut. 15. ℣. 12. et Jerem. 34. ℣. 14.) Sin servus non esset Hebræus , sed alienigena , perpetuò manebat servus. Lev. 25. ℣. 44. et seqq. *Servus et ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt. Et de advenis , qui peregrinantur apud vos , vel qui ex his nati fuerint in terra vestra , hos habebitis famulos : et hereditario jure transmittetis ad posteros , ac possidebitis in æternum.*

80. Quartum privilegium erat , quòd anno septimo deberet à sacerdotibus publicè legi Deuteronomium coram toto populo. Deut. 31. ℣. 10-11. *Post septem annos , anno remissionis , in solemnitate tabernaculorum , convenientibus cunctis ex Israël , ut appareant in conspectu Domini Dei tui in loco , quem elegerit Dominus , leges verba legis hujus coram omni Israël* , etc.

81. Quæres 1. quando primùm cœperint hi anni sabbatici ? Vel , quo tempore cœperit inchoari numeratio anni septimi seu sabbatici ? Resp. 1.° Non cœpit in deserto , quando lex data est. Nam annus sabbaticus fuit institutus , ad remissionem culturæ , debitorum et servitutum , ut ex dictis patet. At Judæi in deserto

non colebant terram, sed alebantur pane de cœlo misso : nec habebant debita aut servitutes, quæ postea propter necessitates corporales inducta sunt. Resp. 2. Cœpit post ingressum filiorum Israël in terram sanctam, et post ejusdem terræ divisionem, quæ à Josuë facta est. Tunc enim primùm cœperunt terram colere et putare vineas. Vide Serarium in cap. 13. Josuë qu. 14. in fin. Cornel. in cap. 25. Lev. 2-3. Et colligitur ex textu ibid. *Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino, sex annis seres agrum tuum.* Ubi illa particula, *agrum tuum*, satis insinuat, quòd post divisionem terræ, quando quisque habuit proprium suum agrum, cœperit inchoari numeratio anni sabbatici. Igitur primus annus possessionis et culturæ erat primus annus respectu sabbatici : ita ut annus sabbaticus fuerit septimus post inchoatam possessionem et culturam.

82. Quæres 2. an Judæi semper servaverint annos sabbaticos ? Resp. Non semper ut patet Jer. 34. ℣. 16. Ubi Deus per prophetam conqueritur, quòd anno septimo non dimiserint suos servos in libertatem, sed eos perpetuâ servitute oppresserint. Et ideò puniti sunt à Deo variis pœnis, quæ ibidem recensentur. Et insuper privati beneficio fertilitatis sexti anni, ut aliqui colligunt ex 1. Mach. 6. ℣. 49. et 53.

83. Quæres 3. quid Christiani hinc discere debeant ? Resp. Hæc duo potissimùm. 1. Ut sint benigni erga servos, ancillas, et debitores. 2. Ut diebus festis libenter abstineant ab agricultura, et aliis quæstuosis operibus: neque putent propterea fore defectum in frumento, vino et aliis ad vitam necessariis. Nam si Deus concessit Judæis tantam fertilitatem sexto anno, ut sufficeret pro tribus annis; non negabit hoc beneficium Christianis, si parati sint dies festos colere, et ipsi obtemperare. Hoc docet experientia. Aliquando uno anno crescit tantum vini et frumenti, quantum satis est pro duobus vel tribus annis. Aliquando, propter nostra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam, et alias tempestates.

DE ANNO JUBILÆO.

84. Præter annum septimum seu sabbaticum, habebant Judæi alium annum solemnem, nempè annum quinquagesimum seu jubilæum, qui erat etiam annus remissionis. De quo Levit. 25. ℣. 10. *Sanctificabis annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubilæus.* Initium numerationis hujus anni cœpit cum initio numerationis anni sabbatici. Undè sicut primus annus sabbaticus fuit septimus à primo anno possessionis et culturæ terræ sanctæ: ita primus jubilæus fuit quinquagesimus ab eodem primo anno possessionis et culturæ terræ sanctæ.

85. Privilegia jubilæi erant hæc tria. 1. Quòd in eo remitterentur omnia debita. 2. Quòd servi manumitterentur, et fierent liberi. 3. Quòd avitæ possessiones, quæ erant venditæ et alienatæ, redirent ad legitimos et pristinos heredes, sine ullo pretio aut compensatione. Propter hæc tria vocabatur remissio, seu annus remissionis; quia in eo fiebat remissio debitorum, servitutum, et bonorum alienatorum, Lev. 25. ℣. 10. et seqq. Vide Abulens. et Cornel. ibid.

86. 1. Privilegium erat illi commune cum anno sabbatico. Nam in utroque fiebat remissio debitorum. 2. Erat etiam commune, sed majus ac perfectius in anno jubilæo, quàm in sabbatico. Nam servi qui in anno sabbatico, non erant egressi è servitute, propter legitimam causam; egrediebantur in jubilæo. Tunc enim non poterant ampliùs detineri. 3. Erat peculiare jubilæo. Nam in solo jubilæo non autem in sabbatico, redibant possessiones venditæ vel alienatæ ad suos pristinos dominos. Nota Quando quis vendebat agrum aut vineam, eò carius vendebat, quo magis distabat annus jubilæus; et eò vilius, quò magis appropinquabat. Lev. 25. ℣. 14. et seqq.

87. Quæres 1. quare Deus instituit hujusmodi jubilæum? Resp. Ob has causas. 1. Ut consuleret paupe-

ribus, ne illi perpetuò excluderentur à bonis et hereditate paterna, sed liberati ab omnibus debitis et ære alieno, redirent ad suas possessiones. 2. Ut annus sabbaticus et jubilæus serviret chronologiæ. Nam sicut apud Græcos omnia divendebantur, censebantur, et computabantur secundùm Olympiadas; et apud Romanos secundùm Lustra: ita apud Judæos secundùm annos sabbaticos et jubilæos. 3. Ut jubilæus Hebræorum esset typus seu figura jubilæi Christianorum, in quo per Christum liberamur ab omni servitute diaboli, et asserimur in perfectam libertatem filiorum Dei.

88. Quæres 2. an etiam Christiani in N. T. habeant annum jubilæum ad imitationem Hebræorum? Resp. Habent. Nam Bonifacius VIII. instituit jubilæum anno Christi 1300. et simul ordinavit, ut anno centesimo renovaretur. Postea Clemens VI. instituit jubilæum anno Christi 1350. et ordinavit, ut anno quinquagesimo renovaretur. Postremò, Sixtus IV. reduxit illum ad annum vigesimum quintum. Legantur authores, qui ex professo de jubilæo disputarunt.

DE RASIONE ET TONSIONE CAPITIS, AC BARBÆ.

89. De hac re variæ extant leges cæremoniales. Prima pro Nazaræis, qui toto tempore voti, seu separationis, nec radebantur, nec tondebantur; sed alebant comam usque ad completum tempus separationis. Et tunc radebantur, et coma ipsorum comburebatur. Vide sup. cap. 10. n. 3. Secunda pro Levitis, qui quando initiabantur ministerio levitico, debebant radere omnes pilos carnis suæ. Vide sup. cap. 7. qu. 3. Tertia pro leprosis qui idem tenebantur facere: sed ob aliam causam quàm Levitæ; sup. cap. 7. qu. 5. n. 3. Quarta pro sacerdotibus Ezech. 44. ℣. 20. *Caput autem suum non radent, neque comam nutrient: sed tondentes attondent capita sua.*

90. Quinta pro reliquis Judæis in communi. Lev. 19. ℣. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam; nec*

radetis barbam. Ubi duplex prohibitio comprehenditur. Una, *non attondebitis comam in rotundum*, id est, non imitabimini Ægyptios et alios Gentiles, qui id facere soliti sunt, ut patet Jerem. 9. ℣. 26. et cap. 25. ℣. 23. et cap. 49. ℣. 32.

Nota Ægyptii et alii Gentiles putabant suos Deos figurâ rotundâ utpotè omnium capacissimâ et perfectissimâ, præ cæteris delectari. Ideòque in illorum gratiam, capita sua in rotundum attondebant. Imò, etiam templa rotunda suis diis ædificabant, ut Numa Pompilius, Vestæ : Augustus Cæsar, omnibus universim diis : alii, aliis speciatim. Igitur Judæi, ne similes essent Gentilibus, prohibiti sunt sectari hanc superstitionem.

91. Altera prohibitio est, *Non radetis barbam.* Nota : Hæc duo distincta sunt, radere barbam, et tondere barbam. Rasio fit per novaculam : tonsio per forficem. Rasione, tota barba usque ad cutem exscinditur : tonsione, decurtatur, et in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebræos non exscindere suas barbas usque ad cutem, sed eas retinere, ut etiam in vultu quandam virilitatis et sapientiæ formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis insigne est.

92. Quæres 1. an omnes Hebræi hâc lege fuerint obligati? Resp. Excipiebantur et Levitæ et leprosi, qui in legali purificatione, ut suprà dixi, omnes corporis pilos radere jubebantur.

93. Quæres 2. an hæc lex pertineat etiam ad Christianos? Resp. Non pertinet; quia cùm sit cæremonialis, abrogata est. Undè liberum est Christiani, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi consuetudo invaluit radendi, vel tondendi, servari potest.

DE CERTO USU VESTIUM.

94. De vestibus Pontificum et sacerdotum dictum est cap. 7. qu. 5. De populi vestitu extat præceptum. Num. 15. ℣. 38-39. *Loquere filiis Israël, et dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas : quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini*, etc. Hìc tria insinuantur : primò quòd Judæi debuerint in extremitate vestium seu palliorum gestare fimbrias. Hoc etiam fecit Christus, ut patet Lucæ 8. ℣. 44. Ubi mulier hæmorrhoïssa legitur tetigisse fimbriam vestimenti Christi et continuò sanata esse. 2. Quòd super has fimbrias circumcirca debuerint inducere et extendere filum, vel tæniam, seu vittam hyacinthinam ut hoc signo à Gentilibus distinguerentur. 3. Quòd gestando et videndo hujusmodi fimbrias, debuerint esse memores mandatorum Dei. Refert Hieron. in cap. 23. Matth. Judæos solitos esse acutissimas spinas inserere suis fimbriis, ut ambulantes, per earum puncturam, divinæ legis recordarentur. Utinam Christiani sint tam solliciti circa memoriam mandatorum Dei.

CAPUT XVII.

DE REGIBUS VETERIS TESTAMENTI.

Hactenus actum est de iis quæ spectant ad Synagogam et regimen ecclesiasticum veteris testamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt regimen et politiam temporalem. Ac primò de judicibus et regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus hæc breviter discutienda sunt. 1. Quæ fuerit differentia inter reges et judices ? 2. Qui, et quot fuerint judices ? 3. Qui, et quot fuerint reges ? 4. Qui fuerint

boni et qui mali reges? 5. Quomodo creati fuerint reges? 6. Quomodo inaugurati? 7. Quomodo uncti? 8. Quod fuerit officium regum? 9. Quod jus in subditos? 10. An potuerint habere plures uxores? 11. An magnas divitias? 12. An copiosum equitatum? 13. Quales fuerint ipsorum consiliarii? 14. Quid ex his omnibus discere debeant reges et principes christiani?

QUÆSTIO I.

Quæ fuerit differentia inter reges et judices?

1. Respublica Hebræorum ab exordio suî usque ad captivitatem Babylonicam, variis modis fuit gubernata. 1. Per Moysen in deserto. 2. Per Josuë in ingressu et divisione terræ promissionis. 3. Per judices post divisionem terræ, usque ad Samuëlem. 4. Per Reges, usque ad captivitatem Babylonicam. Nunc quæstio est, quæ fuerit differentia inter judices et reges? Resp. Fuit triplex potissimùm differentia.

2. Primò, judices erant principes populi, qui extraordinariè et in necessitate à Deo suscitabantur, eo fine, ut populum à servitute, et de manu hostium liberarent. Undè et salvatores dicti sunt. Judic. 2. ℣. 16. *Suscitavit Dominus judices, qui liberarent eos de vastantium manibus.* Et cap. 3. ℣. 9. *Clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos.* Et 2. Esdræ 9. ℣. 27.... *Dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum.* Tametsi enim Deus fuerit primarius populi Salvator. 1. Reg. 14. ℣. 39. tamen judices erant secundarii et subordinati, ut notat Aug. qu. 18. super Judices. At verò reges, ut plurimùm, non excitabantur à Deo extraordinariè; sed multi, vel jure successionis, vel electione, vel per vim et tyrannidem regnum occupabant, ut quæstione 5. videbimus. Nec eo dumtaxat fine, ut liberarent populum à servitute hostium, sed ut illum, sive pacis, sive belli tempore, gubernarent.

3. Secundò, judices non succedebant sibi invicem immediatè, sed post intervallum temporis. Nam quando unus judex, qui liberaverat populum ab una servitute, moriebatur, non succedebat alius, nisi populus, propter nova peccata, novâ servitute oppressus, peteret novum à Deo salvatorem. Judic. 3. ℣. 9. et cap. 4. ℣. 3. Undè fiebat aliquando, ut per multos annos nullus omninò esset judex: v. g. post mortem Othoniëlis, qui fuit primus judex inter eos quorum fit mentio in libro Judicum, transierunt 18 anni antequam Aod, secundus judex, à Deo suscitaretur. Nam populus, non nisi post tot annos afflictionis petivit à Deo liberari. Judic. 3. ℣. 14. At mortuo uno rege, mox alius succedebat. Nam reges ut dixi, non tantùm belli et servitutis, sed etiam pacis tempore, gubernabant populum. Certè Salomon 40 annis in summa pace gubernavit. Undè et rex pacificus appellatus est. 1. Paralip. 22. ℣. 9.

4. Tertio, tempore judicum, non tam ipsi judices, quàm Deus qui eos suscitabat, dicebatur regere populum. At tempore regum, reges ipsi censebantur gubernare. Nam cùm populus, tempore Samuëlis, qui tunc erat judex, non ampliùs vellet habere judices, sed reges, dixit Dominus Samuëli: *Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*, (1. Reg. 8. ℣. 7.) Et Samuël populo: *Vos autem hodie projecistis Deum vestrum qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris.* (ibid. cap. 10. ℣. 19.) Et iterùm: *dixistis mihi: nequaquam, sed rex imperabit nobis: cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis.* (Cap. 12. ℣. 12.) Ex quibus testimoniis constat, Deum regnasse tempore judicum, Reges, tempore regum. Et judæos ideò fuisse reprehensos quòd non ampliùs vellent à Deo, per judices; sed à regibus, more gentilium gubernari. Quò etiam spectat illud, Judic. 7. ℣. 18. *Quando personuerit tuba in manu mea* (inquit Gedeon judex) *vos quoque per castrorum circuitum clangite et conclamate: Domino et Gedeoni.* Et ibid. ℣. 20. *Clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis.*

Ubi Deo tribuitur primarium officium, judici secundarium.

QUÆSTIO II.

Qui, et quot fuerint Judices Hebræorum?

1. In libro Judicum numerantur hi. 1. Othoniël, ex tribu Juda. 2. Aod, ex tribu Benjamin. 3. Samgar, filius Anath. 4. Debbora prophetissa, uxor Lapidoth. 5. Barac filius Abinoëm. 6. Gedeon, ex tribu Manasse. 7. Abimelech, filius Gedeonis. 8. Thola, ex tribu Issachar. 9. Jaïr, Galaadites. 10. Jephte. 11. Abesan Bethleëmites. 12. Ahialon Zabulonites. 13. Abdon Pharathonites. 14. Samson, filius Manuë, de tribu Dan. Hos secuti sunt Heli et Samuël, de quibus l. 1. Regum.

2. Othoniel liberavit Israëlitas de manu Chusan regis Syriæ. Aod, de manu Eglon regis Moabitarum. Samgar de manu Philisthinorum. Debbora et Barac (qui simul judicârunt) de manu Jabin, regis Chanaan. Gedeon, de manu Madianitarum et Amalecitarum. Jephte defendit illos contra Ammonitas. Samson contra Philisthæos. Abimelech non tam fuit judex, quàm tyrannus, quia vi principatum invasit, interfectis septuaginta fratribus suis excepto Joatham, qui solus evasit. Thola, Jair, Abesan, Ahialon, Abdon, fuerunt quidem judices; sed à quibus hostibus defenderint Israëlem, non constat ex libro Judicum.

3. De plerisque narratur aliquid speciale in lib. Jud. De Aod.: *utrâque manu pro dextera utebatur* cap. 3. ℣. 15. De Samgar: *Percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere*, cap. 3. ℣. 31. De Jaïr: *habens triginta filios, sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum*. cap. 10. ℣. 4. De Abesan. *Habuit triginta filios, et totidem filias* cap. 12. ℣. 9. De Abdon: *habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes*, cap. 12. ℣. 14.

4. Plura de Gedeone, Jephte, et Samsone, et quidem de Gedeone hæc potissimùm. 1. Ab Angelo vo-

catus, ut liberaret populum de manu Madianitarum, 2. petivit duo miracula pro confirmatione suæ vocationis. Unum, ut posito vellere in sicca area ros matutinus madefaceret vellus, et non aream. Alterum, ut madefaceret aream, et non vellus. Utrumque factum. 3. Ante pugnam obtulit Deo sacrificium, igne de petra miraculosè erumpente, et sacrificium consumente. 4. Destruxit aram Baal, et ædificavit altare Domino. 5. Ex omni populo assumpsit trecentos tantùm viros pro bello contra Madianitas. 6. Ex alterius somnio, et somnii interpretatione intellexit se fore victorem. 7. Mox ipse, et trecenti viri cum eo cœperunt buccinis clangere, et confringere lagenas in circuitu castrorum hostilium, clamantes : *Gladius Domini et Gedeonis*. 8. Hostes territi, subitò fugerunt, et plerique propriis gladiis perierunt. 9. Reliqui à Gedeone fugati et interfecti sunt. Judic. cap. 6. et duobus seqq.

5. De Jephte hæc. 1. Fuit filius meretricis. 2. Ejectus est à fratribus tanquam spurius, et habitavit in terra Tob. 3. Indè revocatus à Galaaditis, ut pro ipsis pugnaret contra Ammonitas. 4. Consensit eâ lege, si devictis Ammonitis, facerent illum populi principem. 5. Iturus ergo contra Ammonitas, fecit votum Deo. (De quo voto sup. cap. 16. n. 55. et seqq.) 6. Feliciter pugnavit. Judicum. cap. 11. per totum.

6. De Samsone hæc. 1. Natus fuit ex sterili matre, sicut Angelus futurum prædixerat. 2. Vinum et siceram non bibit, erat enim Nazaræus. 3. Suis manibus leonem dilaceravit. 4. In Ascalone percussit trecentos viros. 5. Cœpit trecentas vulpes, et ligatis ad caudas earum facibus, combussit segetes Philisthinorum. 6. Dirupit vincula, quibus erat ligatus. 7. Arripiens mandibulam asini, interfecit in ea mille viros. 8. Sitiens bibit aquam miraculosè egredientem ex dente maxillæ. 9. Apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis et sera, et impositas humeris suis portavit ad verticem montis. 10. Significavit Dalilæ meretrici, in quo haberet vires suas. 11. Ablatis viribus, et effossis oculis, catenis vinctus est à Philisthæis, et in carcerem po-

situs. 12. Indè in locum convivii ductus, ut ludibrio afficeretur. 13. Tunc invocato Domino, recepit vires : et apprehendit columnas domûs convivii, et sic tota domus corruit; ex cujus lapsu, et ipse, et tria millia Philisthinorum perierunt. (Judic. 13. ℣. 14. et seqq.)

7. Quidam ex supradictis judicibus commendantur in Scriptura, tanquam sancti, et nominatim Barac, Gedeon, Jephte, Samson. (Hebr. 11. ℣. 32) Ex quo sequitur, falsum esse, quòd aliqui Calvinistæ asserunt, spurios seu illegitimè natos salvari non posse. Nam Jephte fuit spurius; et tamen teste apostolo, salvatus est. Aliqui etiam miraculosè vel nati sunt, ut Samson ex sterili matre : vel vocati, ut Gedeon : vel victoriam consecuti, ut plerique omnes.

QUÆSTIO III.

Qui, et quot fuerint reges Hebræorum?

Ante divisionem regni fuerunt hi tres 1. Saül. 2. David. 3. Salomon. Post Salomonem secuta est divisio regni : et ex uno, duo facta sunt. Alterum Juda, quod continebat duas tribus, Juda et Benjamin : alterum Israël, quod reliquas tribus complectebatur. Et quidem reges Juda habitabant in Jerusalem : Reges Israël, primò in Sichem, deindè in Thersa, postremò in Samaria.

REGES JUDA FUERUNT HI.

1. Roboam, filius Salomonis.
2. Abia, filius Roboam.
3. Asa, filius Abiæ.
4. Josaphat, filius Asæ.
5. Joram, filius Josaphat.
6. Ochozias, filius Joram.
7. Athalia, mater Ochoziæ, uxor Joram.
8. Joas, filius Ochoziæ.
9. Amasias, filius Joæ.
10. Azarias, seu Ozias, filius Amasiæ.
11. Joathan, filius Azariæ.

12. Achaz, filius Joathan.
13. Ezechias, filius Achaz.
14. Manasses, filius Ezechiæ.
15. Amon, filius Manassis.
16. Josias, filius Amon.
17. Joachaz, filius Josiæ.
18. Joakim, seu Eliacim, filius Josiæ.
19. Joachin, seu Jechonias, filius Joakim.
20. Sedecias, seu Matthanias, patruus Joachin.

REGES ISRAEL FUERUNT III.

1. Jeroboam, filius Nabat, Ephratæus.
2. Nadab, filius Jeroboam.
3. Baasa, filius Abiæ, de domo Issachar.
4. Ela, filius Baasæ.
5. Zambri, filius Elæ.
6. Amri.
7. Achab, filius Amri.
8. Ochozias, filius Achab.
9. Joram, frater Ochoziæ.
10. Jehu, filius Josaphat filii Namsi.
11. Joachaz, filius Jehu.
12. Joas, filius Joachaz.
13. Jeroboam, filius Joæ.
14. Zacharias, filius Jeroboam.
15. Sellum, filius Jabes.
16. Manahem, filius Gadi.
17. Phaceia, filius Manahem.
18. Phacee, filius Romeliæ.
19. Osee, filius Ela.

2. Hìc triplex differentia notanda est inter reges Juda et Israël. Prima, quòd omnes reges Juda fuerint ex eadem tribu, nempè ex tribu Juda : et omnes ex familia David. (Excipio Athaliam, quæ habuit quidem maritum ex familia David, nempè Joram regem; sed ipsa fuit filia Achab, filii Amri.) At reges Israël fuerunt ex diversis tribubus et familiis. Altera, quòd reges Juda, si non omnes, saltem multi manserint in cultu

veri Dei. At reges Israël, nullo excepto, fuerunt omnes idololatræ : etiam Jehu. (4. Reg. 10. ℣. 29.) Tertia, quòd reges Juda, ut plurimùm, jure successionis, pervenerint ad regnum. At reges Israël variis titulis ac modis, ut quæst. 5. explicandum est.

QUÆSTIO IV.

Qui fuerint boni, et qui mali Hebræorum reges?

1. Ratio dubitandi sumitur ex Scriptura, quæ uno loco asserit, tres tantùm fuisse bonos, ut Eccli 49. ℣. 5. *Præter David, et Ezechiam, et Josiam, omnes peccatum commiserunt.* At alibi significat, etiam alios fuisse bonos, ut Asam, Josaphat, Joam, Amasiam, Azariam, et Joathan. Nam in gestis singulorum ponit hanc laudem : *Fecit rectum in conspectu Domini*, ut patet 3. Reg. 15. ℣. 14. et cap. 22. ℣. 43. Et 4. Reg. 12. ℣. 2. et cap. 14. ℣. 3. et cap. 15. ℣. 3.

2. Hæc difficultas sic solvitur : Hi sex posteriores fuerunt quidem boni, sed non zelosi in religione et cultu Dei. Et ideò laudantur quidem, quòd fecerint rectum in conspectu Domini : sed simul reprehenduntur, quòd excelsa non abstulerint : neque impediverint cultum idololatriæ Nam sicut de singulis dicitur : *Fecit rectum in conspectu Domini* : ita mox additur : *Verumtamen excelsa non abstulit : adhuc enim populus sacrificabat et adolebat incensum in excelsis* (3. Reg. 22. ℣. 44. et alibi.)

3. At David, Ezechias et Josias, non tantùm fuerunt boni, sed etiam zelosi in religione. Nam de Ezechia et Josia disertè legimus, quòd abstulerint excelsa, ad impediendam idololatriam. (4. Reg. 18. ℣. 3. et cap. 23. ℣. 8.) De Davide verò, quòd in excelsis non immolaverit. (3. Reg. 3. ℣. 3.) Quòd cum magna solemnitate deduxerit Arcam Domini in Jerusalem. (2. Reg. 6. ℣. 12.) Quòd desideraverit Deo templum ædificare. (ibid. cap. 7. ℣. 2.) Quòd in rebus majoris momenti nihil voluerit aggredi, nisi consulto priùs

Deo. (1. Reg. 22. ℣. 15. et cap. 30. ℣. 7. et seqq.) Quòd ad placandum Deum erexerit altare in area Ornan et obtulerit holocausta et pacifica (1. Paral. 21. ℣. 26.)

4. Illud ergo, *Præter David et Ezechiam, et Josiam, omnes peccatum commiserunt* : Sic debet intelligi : Omnes reges Juda, præter illos tres in eo peccârunt, quòd ex quodam neglectu religionis, non abstulerint excelsa nec impediverint idololatriam in suis subditis. Qui sensus colligitur ex ipso contextu. Nam initio capitis laudatur Josias à zelo religionis, quòd abstulerit *abominationes impietatis.* Id est excelsa, lucos, sculptilia, statuas, ut explicatur 4. Reg. 23. ℣. 4. et 2. Paral. 34. ℣. 4. Item, quòd gentem suam, id est Judæos, qui sub Amon et Manasse erant impii et idololatræ, perduxerit ad pœnitentiam et pietatem quod etiam prolixè recensetur. 2. Paralip. 35. per totum. Mox additur, nullum alium regem fuisse parem Josiæ in hoc genere, nisi Davidem et Ezechiam : cæteros omnes peccasse, permittendo idololatriam, et relinquendo legem altissimi. (4. Reg. 22. ℣. 13.) Et hoc modo dedisse occasionem, ut regnum Juda in pœnam delicti, occuparetur ab alienigenis, id est, à Chaldæis ; et vasa templi cum populo transferrentur in Babylonem.

5. Dices, non videtur ille esse sensus istius loci : nam etiam Asa et Josaphat abstulerunt excelsa, ut expressè habetur 2. Paral. 14. ℣. 2. et cap. 17. ℣. 6. Falsum ergo est, omnes præter Davidem, Ezechiam, et Josiam in eo peccasse, quòd ex neglectu religionis, excelsa non abstulerint. Resp. Asa abstulit quædam, sed non excelsa omnia. Prius patet ex illo 2. Paral. 14. ℣. 2. *Subvertit altaria peregrini cultûs, et excelsa.* Posterius ex illo 3. Reg. 15. ℣. 12. *Purgavitque universas sordes idolorum quæ fecerant Patres ejus.* Postea sequitur ℣. 14. *Excelsa autem non abstulit.* Josaphat verò cùm primùm cœpit regnare, non ausus fuit auferre excelsa, in quo fuit culpabilis, juxta illud 3. Reg. 22. ℣. 44. *Verumtamen excelsa non abstulit : adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.* Postea tamen, factus audacior abstulit. 2. Paral. 17. ℣. 6. *Cùmque sumpsisset*

cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit. Uterque ergo, tam Asa quàm Josaphat in hac re peccavit : ille quidem, quòd non abstulerit omnia excelsa : hic verò, quòd tardè abstulerit.

6. Nota. Per excelsa, intelliguntur fana, vel sacella, vel altaria in altioribus locis, ut in montibus et collibus, ad colendum Deum ædificata. Erant autem duplicia. Quædam facta ad cultum falsorum deorum, et severè prohibita. Num. 22. ℣. 41.... *Duxit eum ad excelsa Baal.* Et Num. 33. ℣. 51-52. *Quando transieritis Jordanem : intrantes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius : confringite titulos, et statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate.* Et Deut. 12. ℣. 2-3. *Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes.... deos suos super montes excelsos et colles.... dissipate aras eorum, et confringite statuas.* Et 3. Reg. 11. ℣. 7. *Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem.* Et cap. 12. ℣. 31. *fecit* (Jeroboam) *fana in excelsis.* Et 4. Reg. 17. ℣. 9. *Ædificaverunt sibi* (filii Israël) *excelsa in cunctis urbibus suis.* Et ibid. ℣. 29. *Unaquæque gens fabricata est Deum suum : posueruntque eos in fanis excelsis.* Alia ad cultum veri Dei facta, antequam templum esset ædificatum. De quibus 3. Reg. 3. ℣. 2. *Populus immolabat in excelsis : non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.* Inter illa præcipuum erat in Gabaon, ut habetur ibidem ℣. 4. *Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi : illud quippe erat excelsum maximum.* Et 2. Paral. 1. ℣. 3. *Abiit* (Salomon) *cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei.*

7. Hæc etiam excelsa, non tantùm post, sed etiam ante templum ædificatum, fuerunt prohibita, ut docent Theodoretus qu. 11. Procopius et Abulensis in 3. Reg. cap. 3 Ribera lib. 1. de Templo cap. 2. Ratio est, quia Deus expressè mandavit Judæis, ut non offerrent sacrificia in variis montibus et collibus, more Gentilium; sed tantùm in uno certo loco, ubi vel taber-

naculum esset, vel templum. Deut. 12. ℣. 2. *Subvertite omnia loca in quibus coluerunt gentes.... deos suos super montes excelsos et colles.* Et paulò post sequitur ℣. 4. et seqq. *Non facietis ita Domino Deo vestro : sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi et habitet in eo, venietis, et offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras.* Et infrà ℣. 13-14. *Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus.* Hinc Salomon fuit reprehensus, quòd ante templi ædificationem immolaret in excelsis. 3. Reg. 3. ℣. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui, excepto quòd in excelsis immolabat.* Et reliqui reges, qui illum secuti sunt, similiter fuerunt reprehensi, quòd excelsa non abstulerint : tam ea, quæ facta erant ad cultum veri Dei, quàm reliqua quæ facta ad colendos falsos deos. Excipio Ezechiam et Josiam qui illa, ut suprà dixi, abstulerunt. Excipio etiam excelsum Gabaon, in quo licuit offerre et immolare, ratione tabernaculi, quod ibi conservabatur. (2. Paral. 1. ℣. 3.) in reliquis non licuit.

8. Atque hæc obiter dicta sint ad concilianda Scripturæ loca, initio quæstionis allata quæ videbantur inter se pugnare. Nunc ut clariùs constet de probitate vel malitiâ singulorum regum ; de singulis in particulari agendum est. Ac primò de Saüle, Davide, de Salomone, qui regnârunt ante divisionem regni. Deindè de regibus Juda, et de regibus Israël qui postea secuti sunt. Igitur,

9. Saül, initio regni fuit bonus, rectus ac simplex, 1. Reg. 9. ℣. 2. *Saül, electus et bonus : et non erat vir de filiis Israël melior illo.* Et cap. 13. ℣. 1. *Filius unius anni erat Saül cùm regnare cœpisset*, id est, erat innocens, sicut puer unius anni, ut explicatur cap. 15. ℣. 17. *Nonne cùm parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es? Unxitque te Dominus in regem super Israël.* Mansit autem in illa probitate duobus annis. 1. Reg. 13. ℣. 1. *Duobus autem annis reg-*

navit super Israël. Postea à Deo desertus est propter inobedientiam. Fuit autem duplex illius inobedientia. Una, quia Samuël dixerat illi, ut differret offerre holocaustum, donec ipse adesset. Non paruit. (1. Reg. 13. ℣. 9.) Altera, idem Samuël mandaverat illi, ut interficeret omnes Amalecitas, nullo excepto. Neque tunc paruit. (1. Reg. 15. ℣. 3.) Propter utramque inobedientiam privatus est regno, sicut primi parentes propter unam inobedientiam expulsi sunt ex paradiso. Et ab eo tempore cœpit deseri à Deo, nec jam ampliùs bono, ut solebat, sed malo spiritu agitabatur. 1. Reg. 15. ℣. 23. *Pro eo ergo quòd abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex.* Et cap. 16. ℣. 14. *Spiritus autem Domini recessit à Saül, et exagitabat eum spiritus nequam.* Et tunc, in locum illius, unctus est David. (1. Reg. 16. ℣. 13.) Nihilominus Saül adhuc vixit in regno 38 annis : et toto illo tempore Davidem persecutus est, quem sciebat à Samuële unctum esse in regem. (1. Reg. 18. ℣. 29.)

10. David fuit bonus et vir secundùm cor Dei, juxta illud 1. Reg. 13. ℣. 14. *Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum.* Et Act. 13. ℣. 22. *Suscitavit illis David regem ; cui testimonium perhibens, dixit : inveni David filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

11. At peccavit, inquies. Verum est. Neque hoc dissimulavit Scriptura, cùm ait, 3. Reg. 15. ℣. 5. *Eo quòd fecisset David rectum in oculis Domini, et non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethæi,* id est, excepto duplici peccato. Uno, quòd adulterium commiserit cum uxore Uriæ. Altero, quòd ad occultandum hoc adulterium, curaverit occidi ipsum Uriam. (2. Reg. 11. ℣. 4. et 15.)

12. Quomodo ergo vir secundùm cor Dei? Id triplici sensu intelligi potest. Primò, spectando ipsius zelum in religione, de quo suprà. 2. Conferendo illum cum plerisque aliis regibus, qui non fuerunt tam boni quàm David. 3. Reg. 11. ℣. 4. *Nec erat cor ejus perfectum*

cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus. Et alibi. 3. Conferendo illum speciatim cum Saüle, ut hic sit sensus. Quia Saül fuit inobediens Deo, privatus est regno et successit illi David, qui erat obediens, et faciens omnes voluntates ejus. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam 1. Reg. 13. ℣. 14 sic legimus: *Dixitque Samuël ad Saül: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultrà consurget. Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum: et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eò quòd non servaveris quæ præcepit Dominus.* Et Act. 13. ℣. 21-22. *Exinde postulaverunt regem: Et dedit illis Deus Saül filium Cis: virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. Et amoto illo, suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: inveni David filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Utrobique fit comparatio inter Saülem et Davidem. Hujus obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et juxta hunc sensum, qui est litteralis, hæc duo idem sunt: *Vir secundùm cor Dei, et, faciet omnes voluntates Dei.* Ubi per *voluntates* non intelligit præcepta Dei, quæ in lege Mosaïca scripta sunt, quia certum est, Davidem hoc sensu non fecisse omnes voluntates Dei, cùm peccaverit contra præcepta decalogi, per homicidium et adulterium: sed intelligit mandata, quæ vivâ voce solent dari per prophetas aut Pontifices. Hæc enim servavit David; non item Saül. Itaque in eo est differentia inter utrumque, quòd, quando mandabatur aliquid circa regni administrationem, David pareret; Saül non pareret.

14. Salomon, initio bonus ac sapiens, postea per mulieres alienigenas depravatus est, et idololatra factus. 3. Reg. 11. ℣. 1. *Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas.* At deindè subditur ℣. 4. *Cùmque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres ut sequeretur deos alienos.* In pænam hujus peccati,

divisum est regnum ipsius, et major pars data Jeroboam, ibid. ℣. 11. *Quia.... non custodisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo.* An autem egerit pœnitentiam, et salvatus, disputat Pineda lib. 8. de reb. Salom. et alii plures.

15. Roboam, filius Salomonis, fuit malus. Peccavit autem tribus potissimùm modis. Primò, quia initio regni, spreto consilio senum, secutus est consilium juvenum. Et sic dedit occasionem divisionis regni quam Salomon suo peccato erat promeritus. (3. Reg. 12. ℣. 8. et 2. Paralip. 10. ℣. 8.) 2. Quia post tres annos, tam ipse, quàm subditi ejus deseruerunt Deum. (2. Paralip. 11. ℣. 17. et cap. 12. ℣. 1.) 3. Quia idololatriam, et multas alias impuritates concessit. (3. Reg. 14. ℣. 22.) Et ideò, quinto regni sui anno, punitus est à Sesac rege Ægypti. 2. Paral. 12. ℣. 2. et seqq. Mansit autem in sua impietate usque ad finem vitæ. (Ibid. ℣. 14.)

16. Abia fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, et spem suam in illo collocavit, ut patet ex concione ipsius quam habuit in bello contra Jeroboam, regem Israël. (2. Paral. 13. ℣. 4. et seqq.) Ideòque insignem victoriam obtinuit. Et postea, *ambulavit in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo.* (3. Reg. 15. ℣. 3.)

17. Asa filius ejus, fuit bonus. Ac 1. abstulit effœminatos de terra. 2. Purgavit omnes sordes idolorum, quæ fecerant Roboam et Abia. 3. Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, et in loco ejus, quem consecraverat. 4. Subvertit specum ejus, et confregit simulacrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron. (3. Reg. 15. ℣. 11. et seqq.) Hæc tamen in illo reprehenduntur: Primò, quòd excelsa non abstulerit. Aliqua quidem abstulit. (2. Paral. 14. ℣. 2.) non tamen omnia. (3. Reg. 15. ℣. 14.) 2. Quòd pugnaturus contra Baasam regem Israël, habuerit fiduciam in rege Syriæ, et non potiùs in Domino Deo, sicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod objecit illi Hanani propheta. (2. Paral. 16. ℣. 7.) 3. Quòd

eundem prophetam, propter hanc increpationem, conjecerit in vincula. (Ibidem ℣. 10.) 4. Quòd circa finem vitæ, cùm laboraret podagrâ, non quæsierit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus sit. (Ibid. ℣. 12.)

18. Josaphat fuit bonus, et multa præclarè gessit. Primò, misit Levitas et sacerdotes per omnes civitates Juda, ut docerent populum legem Dei. (2. Paral. 17. ℣. 8.) 2. Abstulit reliquias effœminatorum, quæ remanserant in diebus Asa patris ejus. (3. Reg. 22. ℣. 47.) 3. Cùm antea non ausus fuisset auferre lucos et excelsa. (3. Reg. 22. ℣. 44.) tandem factus audacior, abstulit. (2. Paral. 17. ℣. 6.) 4. Progressu temporis, instituit novam populi reformationem. (Ibid. cap. 19. ℣. 4.) 5. Cùm Moabitæ et Ammonitæ contra illum insurgerent, ipse publico jejunio indicto, supplex ad Deum confugit, et insignem victoriam obtinuit (ibidem cap. 20. ℣. 3.) In duobus tamen reprehensus est. Primò quòd Achab regi Israël præbuerit auxilium contra regem Syriæ, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc objecit illi propheta. 2. Paral. 19. ℣. 2-3. *Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitiâ jungeris, et idcircò iram quidem Domini merebaris : sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda* 2. Quòd amicitiam contraxerit cum Ochozia, filio Achab. Quod etiam illi objectum est à propheta. Paral. 20. ℣. 35. et seqq. *Post hæc iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, cujus opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis : fecerunt classem in Asiongaber, Prophetavit autem Eliezer.... ad Josaphat, dicens : quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.*

19. Joram fuit malus. Acta ejus sunt hæc : 1. Accepit uxorem idololatram nempè Athaliam, filiam Achab regis Israël. 2. Occidit omnes fratres suos gladio, et quosdam de principibus Israël. 3. Derelicto Deo, fabricavit excelsa in urbibus Juda, et prævaricari fecit

habitatores Jerusalem. 4. Ideò ab Elia propheta per litteras reprehensus est, (quod contigit multis annis post raptum Eliæ) et graviter à Deo punitus. Pœnæ fuerunt hæ : Primò, defecerunt ab eo Idumæi, et rebellârunt. 2. Defecit etiam urbs Lobna, quæ erat in tribu Juda. 3. Philisthæi et Arabes vastaverunt terram Juda : et diripuerunt omnem substantiam regis Joram : et insuper occiderunt ejus uxores et filios, excepto unico Joachaz, qui et Ochozias dictus est. 4. Deus percussit illum insanabili languore alvi, quo toto biennio affligebatur. Et tandem longâ tabe consumptus, egessit viscera, et mortuus est. 5. Populus non fecit illi exequias, nec sepelivit in sepulchro regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Reg. 8. ℣. 17. et seqq. partim 2. Paralip. 21. ℣. 4. et seqq.

20. Ochozias fuit etiam malus. Nam primò, seductus est à matre sua Athalia. 2. Utebatur consiliariis ex domo impiissimi Achab, qui erat pater Athaliæ. 3. Cum Joram filio Achab, rege Israël, ivit ad bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth Galaad. 4. Eundem Joram in bello vulneratum, et reversum in Jezrahel invisit. 5. Ibi superveniens Jehu, utrumque occidit : ac simul delevit totam domum Achab, ut ipsi erat mandatum à Deo per prophetam. (4. Reg. 8. ℣. 25. et cap. 9. ℣. 7. et 2. Paral. 22. ℣. 1.)

21. Athalia, mater Ochoziæ, fuit impiissima. Mortuo filio, occupavit regnum : et, ut sola posset regnare, interfecit omnes masculos stirpis regiæ, præter Joas filium Ochoziæ, qui à sorore sua Josaba, uxore Joiadæ Pontificis, occultè subtractus et absconditus est. Deindè anno septimo, Joas authoritate ejusdem Pontificis publicè promulgatus est rex, et Athalia interfecta. Reg. ℣. 11. et 2. Paral. 22. ℣. 10. et seqq.

22. Joas, primò bonus, postea pessimus, optimè se gessit quamdiu vixit Joiada Pontifex, ex cujus directione et consilio hæc fecit. Primò, curavit instaurari templum quod sub Athalia, Ochozia, et Joram fuerat neglectum, et ferè collapsum. 2. Liberavit Jerusalem à periculo obsidionis. Misit enim Hazaëli regi

Syriæ magnam pecuniæ summam, partim ex thesauro templi, partim ex palatio regio, ut non obsideret Jerusalem, cùm ad eam obsidendam appropinquaret. At mortuo Pontifice, delinitus est obsequiis principum Juda, et hæc patravit. Primò, concessit exercitium idololatriæ. 2. Interfecit Zachariam filium Joïadæ pontificis, qui ipsum et principes Juda, totumque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam sequenti anno post mortem Zachariæ, tam rex ipse, quàm alii omnes, ab exercitu Syrorum puniti sunt. Et tandem rex à servis interfectus. (4. Reg. ℣. 12. et 2. Paralip. 24.)

23. Amasias, imitatus est patrem suum. Nam initio fuit bonus; deindè malus. Gesta ejus describuntur. 4. Reg. 14. et 2. Paralip. 25. Sunt autem hæc. 1. Confirmato regno, jussit jugulari eos qui interfecerant patrem suum Joas. Non tamen filios eorum, propter legem, quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat observans legis Mosaïcæ. 2. Collegit duplicem exercitum contra Idumæos qui jam pridem rebellaverant. Unum ex populo Juda, alterum ex populo Israël. 3. Monitus à propheta, ut dimitteret exercitum Israël utpotè impium et à Deo alienum, obtemperavit, et victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem millia : et totidem ex altissima petra præcipitavit. Hactenùs benè. Deinceps malè. 1. Rediens ex victoria, asportavit secum deos Idumæorum : quos cœpit in Jerusalem adorare, et incensum illis adolere, ob quam causam missus ad eum propheta, dixit illi, 2. Par. 25. ℣. 15-16. *Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua.* Cui respondit Amasias : *Nùm consiliarius regis es, quiesce ne interficiam te.* Tunc abiens propheta, inquit, *Scio, quòd cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, et insuper non acquievisti consilio meo.* Post hæc traditus est in reprobum sensum; et insolentior factus propter supradictam victoriam, inito pessimo consilio, provocavit regem Israël ad bellum, putans quòd et illum posset sibi subjugare. Rex Israël, miratus temeritatem hominis, proposuit illi parabolam de carduo et cedro

Libani : volens significare, quòd sicut carduus nullo modo potest comparari cum cedro, ita rex Juda nullo modo possit comparari cum rege Israël. Non acquievit Amasias. Itaque rex Israël venit cum exercitu in Bethsames, quod est oppidum Juda, et ibi fugavit exercitum Amasiæ. Ipsum Amasiam cœpit captivum, et duxit in Jerusalem : ibique diripuit omnem thesaurum templi, et palatii regis ; ac tandem, relicto ibidem Amasiâ cum obsidibus, reversus est in Samariam. 3. Interea moritur rex Israël. Contra Amasiam verò conspirant cives in Jerusalem, eò quòd propter ipsius defectionem à cultu Dei, et introductam idololatriam, multas calamitates paterentur. 4. Ipse cognitâ eorum conspiratione, fugit in Lachis ; sed frustrà. Nam ibi à conspiratis interfectus est.

24. Ozias seu Azarias, filius Amasiæ, cùm esset 16 annorum, à toto populo electus est rex. Fuit quidem bonus, sed propter usurpatum officium sacerdotale, quod ipsi non congruebat, à Deo punitus est leprâ. Acta ejus describuntur 4. Reg. 15. et 2. Paral. 26. Sunt autem triplicia. Nam quædam contigerunt tempore belli : alia tempore pacis : alia circa finem vitæ. Tempore belli fecit hæc, ex consilio et directione Zachariæ videntis. 1. Munivit Jerusalem multis turribus. 2. In turribus collocavit machinas diversi generis, quæ sagittas et saxa jaciebant. 3. Instruxit exercitum trecentorum et septem millium, et quingentorum. 4. Comparavit illis omnia armorum genera, clypeos, hastas, galeas, loricas, arcus, fundas, et his similia. 5. Ædificavit Ailath, sivè Æliath, sivè Ailam in finibus Idumæorum, et restituit eam Judæ. 6. Sæpè feliciter pugnavit contra Philistæos. 7. Destruxit murum urbis Geth, et Jabniæ, et Azoti. 8. Ædificavit oppida in ditione Philistiim. 9. Vicit etiam Arabes et Ammonitas, qui postea coacti sunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti. Tempore pacis, deditus erat agriculturæ. Habebat plurimos vinitores in Carmelo et alibi. Fodiebat cisternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numerosissimos alebat greges.

Tandem circa annum regni sui 43. propter multa præclarè gesta in superbiam elatus, sacerdotale officium ausus est usurpare. Nam ingressus in templum Domini, voluit adolere incensum super altare thymiamatis, obsistente Pontifice. Mox leprâ in fronte percussus, et à sacerdotibus è templo ejectus est. Et sic mansit leprosus usque ad finem vitæ suæ habitans in domo separata extra Jerusalem. Interea Joatham, filius ejus, administrabat regnum.

25. Joatham filius Oziæ, fuit bonus. De quo scriptum est. 2. Paral. 27. ℣. 2. *Fecitque quod rectum erat coram Domino juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quòd non est ingressus templum Domini*, ad usurpandum officium sacerdotale. In quo præcelluit patri. Unum in eo reprehenditur. 4. Reg. 15. ℣. 35. *Verumtamen excelsa non abstulit.* De cætero in omnibus benè se gessit. juxta illud 2. Paral. 27. ℣. 6. *Corroboratusque est Joatham, eò quòd direxisset vias suas coram Domino Deo suo.*

26. Achaz, filius Joatham, fuit impius. De quo 4. Reg. 16. et 2. Paral. 28. habemus hæc. Primò derelicto Domino Deo patrum suorum, secutus est idololatriam regum Israël. 2. Fecit statuas, et coluit eas in excelsis, in collibus, et sub omni ligno frondoso: immolando victimas, et incensum adolendo. 3. Lustravit filios suos in igne, et consecravit eos idolis. Propter has causas tam ipse, quàm subditi ejus, gravissimè puniti sunt, et sæpiùs bello oppressi. Primò, à Rasin rege Syriæ. 2. A Phacee rege Israël (3. Paral. 28. ℣. 5. et seqq.) 3. Ab utroque conjunctim. (4. Reg. 16. ℣. 5. et Isaiæ 7. ℣. 5.) 4. Ab Idumæis. 5. A Philistæis. 6. A rege Assyriorum. Hæc omnia contigerunt propter peccata regis Achaz. 2. Paral. 28. ℣. 17. et seqq.

27. Ezechias, filius Achaz, fuit optimus, juxta illud 4. Reg. 18. ℣. 5. *Post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt.* Et ibid. ℣. 7. *Undè et erat Dominus cum eo, et in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat.* Gesta ejus describuntur, partim loco citato, partim 2. Paral.

29. et tribus sequentibus. Præcipua sunt hæc. Primò, sustulit idololatriam, et verum Dei cultum restituit, hoc ordine. 1. Contrivit statuas et idola, quæ Achaz pater ejus fabricaverat. 2. Dissipavit excelsa, et succidit lucos. 3. Confregit serpentem æneum, quem fecerat Moyses, quia filii Israël adolebat ei incensum. 4. Curavit per Levitas et sacerdotes repurgari templum, tabernaculum, vasa sacra, quæ à patre ipsius fuerant contaminata. 5. Ipsos quoque Levitas ac sacerdotes monuit sui officii, ut offerrent sacrificia, et restituerent usum organorum, psalteriorum, cithararum. 6. Curavit celebrari phase in Jerusalem, convocatis eò non tantùm subditis, qui erant in regno Juda; sed etiam filiis Israël qui remanserant ex aliis tribubus, et non erant cum reliquis ducti in captivitatem à rege Assyriorum.

28. His peractis, venit Sennacherib rex Assyriorum cum ingenti exercitu contra Ezechiam; et obsedit Jerusalem. Ezechias totam spem suam ponebat in Deo, eumque supplex orabat pro liberatione. Nec frustrà. Nam quâdam nocte Angelus Domini venit in castra Assyriorum, et percussit centum octoginta millia hominum. Mox fugit Sennacherib, et rediit in Ninive, ibique à filiis suis interfectus est.

29. Post hæc ægrotavit Ezechias, et ab Isaïa propheta monitus est, ut disponeret se ad mortem. Iterùm oravit cum fletu; et responsum est illi à Domino per eumdem prophetam 4. Reg. 20. ℣. 5-6. his verbis : *audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; et ecce sanavi te : die tertio ascendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos.* Ezechias, auditâ hâc promissione, petivit signo seu miraculo eam confirmari. Factum est. Erat autem hoc signum : umbra rediit decem gradibus retrorsùm in horologio, quibus descenderat.

30. Rex Babylonis, cùm intellexisset de morbo Ezechiæ, misit ad eum legatos et munera; quibus ipse lætatus est. Et ostendit legatis omnem suum thesaurum. Quo nomine reprehendit illum Isaïas, ac prædixit fore

ut omnis thesaurus regius auferetur à Babyloniis. Quod postea, tempore captivitatis Babylonicæ, factum est.

31. Manasses, filius Ezechiæ, fuit pessimus, sicut Achaz avus ejus. Duo generatim fecit mala. Primò abrogavit cultum Dei quem Ezechias pater ejus instauraverat. 2. Revocavit idololatriam, quam Achaz introduxerat. Speciatim hæc. 1. Ædificavit excelsa. 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, et adoravit omnem militiam cœli. 4. Extruxit aras idolorum in templo Domini. 5. Traduxit filium suum per ignem. 6. Ariolatus est; observavit auguria; fecit pythones; multiplicavit aruspices. 7. Fudit sanguinem innoxium. Propter hæc minatus est Deus per prophetas : *Ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam : ut quicumque audierit, tinniant ambæ aures ejus.* (4. Reg. 21. ℣. 12.) Postea venerunt principes Assyriorum cum exercitu, et Manassen vinctum catenis ac compedibus duxerunt in Babylonem. Ibi præ angustia animi, cœpit orare Deum, et agere cœpit pœnitentiam. Deindè, reversus in Jerusalem, sustulit idololatriam, et cultum Dei restauravit. (2. Paralip. 33. ℣. 11.) Aliqui putant Isaïam prophetam, jubente Manasse, serrâ ligneâ in duas partes dissectum esse, ut Epiphanius, Isidorus, Eusebius, Hieronymus, et alii apud Torniell. in annalib. anno mundi 3338. num. 4. Vide Baron. in Martyrol. die 6. Julii.

32. Amon, filius Manassis, fuit impius. Secutus est impietatem patris, sed non pœnitentiam. In propria domo à suis subditis interfectus est. (4. Reg. 21. ℣. 19. et seqq. et 2. Paral. 33. ℣. 21. et seqq.)

33. Josias, filius Amon, fuit optimus. Cœpit regnare cùm esset octo annorum. Et multa præclarè gessit ut habetur 4. Reg. 22. et 2. Paral. 34-35. Primò abstulit ex Juda et Jerusalem, itemque ex universa terra Israël omnia excelsa, lucos, aras Baalim, sculptilia et simulachra. 2. Iis ablatis, curavit per Helciam sacerdotem instaurari templum Domini. 3. In instauratione templi inventus est liber legis, seu Deuteronomii, quem Helcias misit regi legendum. 4. Rex lecto libro

scidit vestimenta sua, et exterritus est propter maledictiones quæ in illo libro habebantur contra transgressores legis. Sciebat enim multos reges ex suis antecessoribus, unà cum populo, deseruisse legem Dei, et coluisse idola : ac proindè meritò timebat, ne omnes istæ maledictiones venirent super Judam et Jerusalem. 5. Itaque misit Helciam et alios primarios, ut orarent Dominum ad avertendas hujusmodi maledictiones : et simul consulerent, quid facto opus esset. 6. Quod cùm regi nuntiatum esset, convocavit universum populum, et lecto publicè libro Deuteronomii, pepigit fœdus cum Deo, et adjuravit omnes, ut idem facerent : ac promitterent se servaturos præcepta legis, quæ in libro illo continebantur. Quod etiam factum est. 7. His peractis, celebravit phase in Jerusalem, et curavit ut sacerdotes et Levitæ juxta ordinem suum distributi ministrarent in templo, et officia sua peragerent. 8. Tandem, cùm Nechaö rex Ægypti veniret cum exercitu contra regem Assyriorum, occurrit illi Josias, ut ipsum impediret. In pugna, quæ fiebat in campo Mageddo, vulneratus et mortuus est. De quo sic legimus. 2. Paral. 35. ℣. 24-25. *Universus Juda et Jerusalem luxerunt eum, Jeremias maximè.*

34. Joachaz, filius Josiæ, à populo terræ constitutus fuit rex, quod indignè ferens Nechaö rex Ægypti, venit post tres menses in Jerusalem. Ac primò deposuit Joachaz, et captivum duxit in Ægyptum. 2. Exegit à populo centum talenta argenti, et talentum auri, eò quòd sine ipsius authoritate constituisset sibi regem. 3. In locum depositi regis subrogavit Eliachim alterum filium Josiæ, quem alio nomine vocavit Joakim. Fuit autem Joachaz impius et in Ægypto mortuus est. (4. Reg. 23. ℣. 31. et seqq. et 2. Paral. 36. ℣. 1. et seqq.)

35. Joakim, seu Eliacim, fuit etiam impius. Sub illo, et sequentibus regibus, completæ sunt maledictiones et captivitates, quas Deus propter peccata Manassis et aliorum regum, minatus erat Judæis. (4. Reg. 24. ℣. 3.) Nam anno regni ejus tertio, venit Na-

buchodonosor rex in Jerusalem, et ipsum regem Joakim, cum magna populi parte et vasis templi, captivum duxit in Babylonem. (2. Paral. 36. ℣. 6. et Dan. 1. ℣. 1.) Postea tamen regno fuit restitutus, cùm certum quotannis tributum promisisset. Solvit hoc tributum tribus tantùm annis, et tum conjunxit se Ægyptiis, et regi Nabuchodonosori rebellavit. (4. Reg. 24. ℣ 1.) Quod ægrè ferens Nabuchodonosor, rediit in Jerusalem, anno undecimo regni Joakim, et cepit illum captivum, et extra Jerusalem interfecit, ac insepultum reliquit. Quod Deus prædixerat per prophetam. Jerem. 22. ℣. 18. *Hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda : non plangent eum.* Et infrà ℣. 19. *Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem.*

36. Joachin, filius Joakim, (qui et Jechonias dictus est) fuit similiter malus, et tribus tantùm mensibus regnavit. Tunc iterùm venit Nabuchodonosor rex in Jerusalem, et captivos abduxit regem, matrem ejus, uxores, servos, principes, et decem millia virorum fortium in Babylonem : et asportavit omnia vasa templi et thesauros domûs Domini, et thesauros domûs regiæ, nihil reliquit in Juda et Jerusalem, nisi pauperes populi terræ. Pro Joachim verò constituit alium regem, Matthaniam, patruum ejus, et vocavit illum Sedeciam. (4. Reg. 24. ℣. 11. et seqq.)

37. Sedecias, seu Matthanias, à Nabuchodonosore constitutus rex, fuit malus. Hic confirmato regno, cœpit rebellare contra Nabuchodonosorem, itaque Nabuchodonosor venit cum ingenti exercitu, et obsedit Jerusalem, ab anno nono regni Sedeciæ usque ad undecimum. Quo anno, cùm fames prævaleret in civitate, nec haberent ampliùs panem, quem comederent; quâdam nocte fugit rex Sedecias, et omnes bellatores cum eo, per viam quæ ducit ad campestria solitudinis. Tunc exercitus Nabuchodonosoris persecutus est illum, et comprehendit in planitie Jericho. Omnes bellatores, qui erant cum eo dispersi sunt, et reliquerunt eum. Indè ductus est ad Nabuchodonosorem in reblatha; ubi hæc contigerunt. 1. Nabuchodonosor

occidit omnes filios Sedeciæ coram eo. 2. Oculos ejus effodit. 3. Vinctum catenis duxit in Babylonem. Postea misit Nabuzardam principem exercitûs sui in Jerusalem, qui hæc patravit. 1. Templum Domini, domum regiam, et omnes domos Jerusalem combussit igne. 2. Muros Jerusalem in circuitu destruxit. 3. Omnia vasa et ornamenta templi abstulit. 4. Quotquot residui erant in civitate, vel occidit, vel abduxit : relictis tantùm vinitoribus et ægricolis. 5. His præfecit Godoliam. Et hæc fuit tertia captivitas Babylonica, sub qua periit regnum Juda. (4. Reg. 25. et 2. Paral. 36. ℣. 13. et seqq.) Nota, hæ tres captivitates contigerunt propter peccata Judæorum. Cùm enim Deus per prophetas nihil apud eos efficeret; voluit illos bellis, cædibus, et captivitatibus castigare, ut sic tandem ad saniorem mentem redirent.

58. Hæc sufficiant de regibus Juda. Sequuntur reges Israël, qui omnes post factam regni divisionem, fuerunt impii et idololatræ. Author idololatriæ, ut paulò post dicam, fuit Joroboäm. Habuerunt primariam regni sedem, primò quidem in Sichem, tribûs Ephraim : deindè in Thersa, tribûs Manasse : postremò in Samaria, quæ erat in finibus tribûs Ephraim, propè tribum Manasse. Duravit hoc regnum usque ad annum sextum regni Ezechiæ, regis Juda. Tunc enim filii Israël ab Assyriis in captivitatem ducti sunt.

59. Igitur primus rex Israël, post mortem Salomonis, fuit Jeroboäm, filius Nabat, Ephratæus, et à Deo speciatim electus per Ahiam Silonitem prophetam, cum promissione : ut si Deo adhæreret, et mandata ejus custodiret, in regno confirmaretur, non solùm ipse, sed etiam posteri ejus. (3. Reg. 11. ℣. 29. et seqq.) sed dupliciter peccavit. Primò, quia fuit ingratus pro beneficio. Nam statim accepto regno, recessit à Deo, et factus est idololatra. Secundò, fuit incredulus. Non enim credebat regnum suum stabiliendum à Deo, sed per propriam prudentiam et industriam. Res sic contigit. Soliti erant filii Israël ter singulis annis ire in Jerusalem, ut ibi orarent, et Deo

offerrent sacrificia. Timebat ergo Jeroboäm ne, si deinceps id facerent, redirent ad obedientiam Roboäm regis Juda, filii Salomonis, qui habitabat in Jerusalem, et erat legitimus regni hæres, à quo defecerant; et sic ipse regni administratione excluderetur. Ne id fieret, excogitato pessimo consilio, conflavit duos vitulos aureos, et dixit filiis Israël: *Nolite ultra ascendere in Jerusalem: Ecce dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Posuitque unum in Bethel, alterum in Dan.* (3. Reg. 12. ℣. 28-29.) Et sic effecit, ut filii Israël, relicto Deo, fierent idololatræ, et vitulos aureos adorarent. Undè sæpè de illo dicitur: *Qui peccare fecit Israël.* Et quia reliqui reges Israël exemplum ipsius imitati sunt, solet de illis dici: *Ambulavit in via Jeroboäm, et in peccatis ejus quibus peccare fecit Israël.*

40. Deindè exstruxit altare in Bethel: constituit novos sacerdotes ex infima plebe, qui non erant de filiis Levi; instituit solemnitatem, mense octavo, die 15. mensis celebrandam, similem ei, quæ celebrabatur in Jerusalem: et in ista solemnitate ipse tamquam Pontifex obtulit solemnes victimas et incensum adolevit. (3. Reg. 12. ℣. 31. et seqq.) Propter hanc impietatem variis modis à Deo punitus est. 1. Altare scissum est in quo ipse incensum adolebat. 2. Exaruit manus illius. 3. Abia, filius ejus mortuus est. 4. Tota familia paulò post deleta. 5. Omnes, qui ex familia ipsius interfecti sunt, manserunt insepulti, et à canibus et feris dilacerati sunt. 6. Regnum ad aliam familiam translatum. Quæ omnia fusè narrantur. 3. Reg. 13. et 14. De reliquis regibus, qui Jeroboäm successerunt, nihil necesse est dicere. Constat fuisse impios.

QUÆSTIO V.

Quomodo creati sint reges Hebræorum?

1. Dicam. 1. De creatione. 2. De inauguratione. 3. De unctione. Igitur quod ad creationem attinet, notandum est, reges variis titulis creari, seu jus regni adipisci possse. 1. Electione. 2. Successione. 3. Jure belli. 4. Vi et tyrannide. 5. Donatione. 6. Emptione aut permu-

latione. 7. Adoptione. 8. Superioris aut potentioris authoritate. Et si qui alii sunt.

2. Est ergo quæstio. Quo titulo reges Hebræorum ad regnum pervenerint? Alii putant, electione seu suffragiis populi creatos esse, et regnandi potestatem accepisse. Ita Carolus Sigonius, et Guilielmus Barclaius, apud Pinedam lib. 2. de rebus Salomonis. c. 2. Quod dupliciter probari potest. Primò, quia Deus permisit populo jus suffragii in eligendo rege, juxta illud Deut. 17. ℣. 15. *Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* 2. Quia constat multos à populo electos esse. Sic electus est Saül 1. Reg. 12. ℣. 13. *Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis et petiistis.* Sic David. 2. Reg. cap. 5. ℣. 1-3. *Venerunt universæ tribus Israël ad David in Hebron,... unxeruntque David in regem super Israël.* Sic Salomon. 1. Paral. 29. ℣. 23. *Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit*, id est, cuncti consenserunt et suffragati sunt. Sic Roboam. 3. Reg. 12. ℣. 1. *Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum regem.* Sic Jeroboam ibid. ℣. 20. *Factum est autem cùm audisset omnis Israël, quòd reversus esset Jeroboam, miserunt, et vocaverunt eum congregato cœtu, et constituerunt eum regem super omnem Israël.* Sic Ochozias. 2. Par. 22. ℣. 1. *Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo.* Sic Ozias 2. Paral. 26. ℣. 1. *Omnis autem populus Juda, filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo.* Sic Josias. 2. Par. 33. ℣. 25. *Reliqua populi multitudo, cæsis iis qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.* Sic Joachaz. 2. Par. 36. ℣. 1. *Tulit ergo populus terræ Joachaz filium Josiæ, et constituit regem pro patre suo in Jerusalem.*

R. Resp. Aliud est loqui de jure, aliud de facto. Si loquamur de jure, non poterat alius constitui vel creari rex à populo, nisi qui à Deo electus et designatus esset, juxta illud Deut. 17. ℣. 15. *Eum constitues* (re-

gem) *quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratem tuorum.* Et quia hoc non semper servatum est, ideo conqueritur Deus apud Oseam. cap. 8. ℣. 4. *ipsi regnaverunt, et non ex me.* Si autem loquamur de facto, servandæ sunt sequentes conclusiones.

4. Prima conclusio. Aliqui per electionem divinam creati sunt reges Hebræorum, ut Saül, David, Jeroboam, Baasa, Jehu. Nam Saül à Samuële jussu Dei privatim unctus est in regem, nec præsente, nec sciente populo. 1. Reg. 10. ℣. 1. *Tulit autem Samuël lenticulam olei, et effudit super caput ejus.... et ait : Ecce, unxit te Dominus super hereditatem suam in principem.* Hoc enim mandaverat Deus Samuëli. 1. Reg. 9. ℣. 16. *Hâc ipsâ horâ, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, et unges eum ducem super populum meum Israël.* Postea per sortes, Deo item dirigente, publicè electus est. 1. Reg. 10. ℣. 20-21. *Applicuit Samuël omnes tribus Israël et cecidit sors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri et pervenit usque ad Saül filium Cis.* Huic electioni à Deo factæ consensit populus dicens : *Vivat rex.* Non tamen omnis populus, sed pauci dumtaxat, *quorum tetigerat Deus corda*, ut loquitur Scriptura ibid. ℣. 26.

5. Idem constat de Davide. Cùm enim Saül à Deo rex constitutus, ut dixi, non obediret Deo, abjecit illum Deus, et regnum ejus transtulit in Davidem. 1. Reg. 13. ℣. 13-14. *Dixitque Samuël ad Saül, stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultrà consurget. Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum : et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum.* Et cap. 15. ℣. 28. *Et ait ad eum Samuël : scidit Dominus regnum Israël à te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Act. 13. ℣. 22. *Et amoto illo* (Saüle) *suscitavit illis David Regem.*

6. Similiter de Jeroboam, qui à Deo per prophe-

tam monitus est, quòd factâ regni Salomonis divisione, ipsi futurus esset rex super decem tribus. 3. Reg. 11. ℣. 31. *Et ait* (Athias) *ad Jeroboam : tollet tibi decem scissuras : hæc enim dicit Dominus Deus Israël : ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus.*

7. Et de Baasa, cui Dominus dixit per prophetam. 3. Reg. 16. ℣. 2. et seqq. *Pro eo quòd exaltavi te de pulvere et posui te ducem super pupulum meum Israël, tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum : ecce, ego demetam posteriora Baasa, et posteriora domûs ejus, et faciam domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes : et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli.*

8. Et de Jehu, qui à propheta jussu Dei in regem Israël unctus est. 3. Reg. 19. ℣. 15-16. *Ait Dominus ad eum* (Eliam intellige) *vade, et revertere in viam tuam per desertum in Damascum : cùmque perveneris illuc, unges Hazaël regem super Syriam, et Jehu filium Namsi unges regem super Israël.* Et 4. Reg. 9. 1. et seqq. *Tolle lenticulum olei.... et vade in Ramoth-Galaad. Cùmque veneris illuc, videbis Jehu... Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices : hæc dicit Dominus : unxi te regem super Israël.* De unctione dicam plura quæst. 7.

9. Secunda conclusio. Aliqui facti sunt reges per successionem : ut Salomon, Roboam, et plerique alii reges Juda. Itemque ex regibus Israël, Nadab, Ela, Achab, Ochozias, Joram, Joachaz, Joas, Jeroboam, Zacharias, Phaceia. Hi enim suis parentibus in regno successerunt, ut ex Scriptura patet. Sed notandum est, hanc successionem aliquando conjunctam fuisse, vel cum expressa Dei, vel cum expressa hominum electione Prius patet exemplo Salomonis, qui quidem successit Davidi patri suo in regno ; sed ex peculiari Dei ordinatione, ut fatetur ipsemet David. 1. Paral. 28. ℣. 5. *De filiis meis* (*filios enim mihi multos dedit*

22

Dominus,) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israël. Et similiter Salomon 2. Paral. 1. ℣. 9. *Tu enim me fecisti regem super populum tuum multum.* Et Sapient. 9. ℣. 7. *Tu elegisti me regem populo tuo.* Posterius constat exemplo Abiæ, quem Roboam pater ejus, præ aliis suis filiis designavit regem. 2. Paral. 11. ℣. 22-23. *Constituit verò in capite, Abiam filium Maacha, ducem super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios ejus.*

10. Tertia conclusio. Aliqui facti sunt reges per vim et tyrannidem, ut Athalia in regno Juda: et Zambri, Sellum, Manahem, Phacee, Osee, in regno Israël. De Athalia sic legimus 4. Reg. 11. ℣. 1. *Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit et interfecit omne semen regium.* Et postea ℣. 3. subditur: *Porrò Athalia regnavit super terram.* De Zambri 3. Reg. 16. ℣. 9. *Rebellavit contra eum* (Elam filium Baasa) *servus suus Zambri* Et infrà ℣. 10. *Irruens ergo Zambri percussit et occidit eum... et regnavit pro eo.* De Sellum 4. Reg. 15. ℣. 10. *Conjuravit autem contra eum* (Zachariam regem) *Sellum filius Jabes: percussitque eum palam, et interfecit, regnavitque pro eo.* De Manahem ibid. ℣. 14. *Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitque in Samariam, et percussit Sellum filium Jabes in Samaria, et interfecit eum, regnavitque pro eo.* De Phacee ibid. ℣. 25. *Conjuravit autem adversus eum* (Paceiam filium Manahem) *Phacee filius Romeliæ, dux ejus, et percussit eum in Samaria, in turre domus regiæ.... et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, et interfecit eum, regnavitque pro eo.* Denique de Osee ibid ℣. 30. *Conjuravit autem, et tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, et percussit eum, et interfecit: regnavitque pro eo.*

11. Quarta conclusio. Aliqui facti sunt reges Hebræorum à regibus Gentilium; ut Joakim à Pharaöne rege Ægypti: et Sedecias à Nabuchodonosore rege Babylonis. Nam Pharaö deposuit Joachaz regem Juda: et vinctum duxit in Ægyptum, ac in ejus locum sub-

stituit Eliacim filium Josiæ (4. Reg. 23. ℣. 34.) Similiter Nabuchodonosor, captâ Jerusalem, deposuit Joachin regem Juda, et captivum transtulit in Babylonem, subrogato in locum ejus Sedecia, (4. Reg. 24. ℣. 15.)

12. Argumenta; quæ initio alata sunt, nihil aliud probant, quàm populum publicè ac solemniter approbasse quorumdam regum, vel electionem, vel successionem: quod non negamus. Sic enim fieri solet, etiam hoc tempore. Quando etiam eligitur novus princeps aut rex, vel quando filius succedit patri in regno vel principatu, solet populus applaudere et consentire.

QUÆSTIO VI.

Quo ritu inaugurati fuerint reges Hebræorum?

1. Boni authores tradunt varios ritus ac cæremonias quæ adhiberi solent in publica regum consecratione, seu inauguratione. Sunt autem hæ potissimùm. Prima, futurus rex in throno seu solio collocabatur. (3. Reg. 1. ℣. 48.) II. Ungebatur à summo Sacerdote. (3. Reg. 1. ℣. 39. et 2. Paral. 23. ℣. 11.) III. Ponebatur diadema super caput ejus. (4. Reg. 11. ℣. 12. et 2. Paral. 23. ℣. 11.) IV. Dabatur illi in manus liber Deuteronomii, in quo lex erat scripta. (2. Paral. 23. ℣. 11.) V. Jurabat in legis observationem. (Psal. 118. ℣. 106.) VI. Clamabatur à populo: Vivat rex. (1. Reg. 10. ℣. 24. et 8. Reg. 1. ℣. 39. et 4. Reg. 11. ℣. 12.) VII. Fiebant sacrificia omnis generis. (1. Reg. 11. ℣. 15.) VIII. Edebantur varia lætitiæ et approbationis signa. (1. Reg. 11. ℣. 15. et 3. Reg. 1. ℣. 40.) Vide Abulens. 3. Reg. 1. qu. 37. et Serar. 1. Reg. 10. in Comment.

2. Notandum tamen est, aliquando plures, aliquando pauciores ritus fuisse adhibitos, nec semper eo ordine, quo jam enumerati sunt. Quod aliquot exemplis demonstrabo. Inauguratio Saülis describitur 1. Reg. 10. ℣. 24. *Clamavit omnis populus, et ait: Vivat rex.* Et cap. 11. ℣. 15. *Perrexit omnis populus in Galgala,*

et fecerunt ibi regem Saül coram Domino in Galgala, et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saül, et cuncti viri Israël nimis.

3. Inauguratio Salomonis 3. Reg. 1. ℣. 38. et seqq. *Descendit ergo Sadoc sacerdos, et Nathan propheta, et Banaias filius Joiadæ, et Cerethi, et Phelethi : et imposuerunt Salomonem super mulam regis David : et adduxerunt eum in Gihon. Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem : et cecinerunt buccinâ; et dixit omnis populus : Vivat rex Salomon. Et ascendit universa multitudo post eum, et populus canentium tibiis, et lætantium gaudio magno, et insonuit terra à clamore eorum.* Et infrà ℣. 47-48. *Et ingressi servi regis benedixerunt Domino nostro regi David, dicentes : Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, et magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo : et locutus est : Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.*

4. Inauguratio Joas. 4. Reg. 11. ℣. 12. *Produxitque* (Joïada sacerdos) *filium regis, et posuit super eum diadema, et testimonium : feceruntque eum regem, et unxerunt : Et plaudentes manu, dixerunt : Vivat rex.* Et 2. Par. 23. ℣. 11. *Et eduxerunt filium regis, et imposuerunt ei diadema, et testimonium; dederuntque in manu ejus tenendam legem, et constituerunt eum regem : Unxit quoque illum Joïada Pontifex, et filii ejus : imprecatique sunt ei, atque dixerunt : Vivat rex.*

QUÆSTIO VII.

Quomodo uncti fuerint reges Hebræorum?

1. Duplex erat unctio regum apud Hebræos : una privata, altera publica. Privata fiebat ante solemnem inaugurationem : publica in ipsa solemni inauguratione. Privatim uncti sunt Saül, David, Jehu. Saül à Samuële, in extrema parte civitatis, nullo alio præsente. (1.

Reg. 9. ℣. 27.) David ab eodem Samuële, in domo patris sui in Bethlehem. (Reg. 16. ℣. 13.) Jehu à filio prophetæ, in cubiculo seorsim, nullo alio conscio (4. Reg. 9. ℣. 6.) Publicè uncti sunt David, Salomon, Joas, Joachaz. Et quidem de unctione Salomonis et Joas dictum est quæstione præcedente. De unctione Joachaz sic legimus 4. Reg. 23. ℣. 30. *Tulitque populus terræ Joachaz filium Josiæ, et unxerunt eum et constituerunt eum regem pro patre suo.* De Davide notandum est, ter unctum fuisse in regem. Primò privatim à Samuële, in domo patris sui, ut paulò antè dixi. 2. Publicè in Hebron, in regem Juda. (2. Reg. 2. ℣. 4.) 3. Publicè in Hebron, in regem Israël. 2. Reg. 5. ℣. 3.

2. Quæres an fuerit aliquod discrimen inter unctionem regum et Pontificum apud Hebræos? Resp. Fuit triplex discrimen. Primò, quia omnes Pontifices ex præscripto legis ungebantur: et nisi uncti essent, non admittebantur ad officium pontificale. (Exod. 29. ℣. 7. et Levit. 8. ℣. 2.) At nullum exstabat præceptum Dei, quo omnes reges ad unctionem adstringerentur. 2. Pontifices semper ungebantur publicè coram populo apud Tabernaculum Domini. Exod. 29. ℣. 4. et Lev. 8. ℣. 3. At reges aliquando privatim, aliquando publicè, ut dictum est. 3. Pontifices ungebantur oleo sancto, id est, unguento composito ex oleo, myrrha, cinnamomo, calamo, casia. Exod. 29. ℣. 7. et Exod. 30. ℣. 23. At reges oleo simplici, id est, non composito ex supradictis aromatibus, quod tametsi aliqui negent, verissimum tamen est; et tribus argumentis probari potest.

3. Primum sumitur ex lege Dei. Nam Deus præceperat, ut nullus hominum ungeretur oleo sancto, quale jam descriptum est, nisi Pontifex et sacerdotes. Sic enim legimus Exod. 30. ℣. 30. et seqq. *Aäron et filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Israël dices: hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. Caro hominis non ungetur ex eo, et juxta composi-*

tionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, et sanctum erit vobis. Homo quicumque tale composuerit, et dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo. Ex quo præcepto duo colligimus. 1. Quòd nemo præter Aäronem et filios ejus, id est, præter Pontificem et sacerdotes, potuerit ungi oleo sancto, quod ex variis aromatibus confectum erat. 2. Quòd nulli licuerit conficere simile oleum, aut alicui alteri communicare.

4. Alterum sumitur ex phrasi Scripturæ. Nam oleum sanctum, quo Pontifex et sacerdotes utebantur, nunquam in Scriptura appellatur oleum simpliciter; sed oleum unctionis, vel oleum unctionis sanctum, vel oleum sanctæ unctionis, vel unguentum. Exod. 29. ℣. 7. *Oleum unctionis fundes super caput ejus.* Et cap. 30. ℣. 25. *Faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii.* Et infrà ℣. 31. *Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi.* Et Lev. 21. ℣. 12. *Oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est.* Et alibi sæpiùs. Et ratio est, quia non erat oleum simplex ac purum, sed unguentum confectum ex oleo et variis aromatibus, ut jam antè dixi : ac proindè non oleum simpliciter, sed oleum unctionis, vel unguentum appellari debuit. At oleum, quo reges ungebantur, nunquam appellatur oleum unctionis, aut unguentum; sed oleum simpliciter, quia non erat compositum ex oleo et aromatibus, sed purum ac simplex oleum. 1. Reg. 10. ℣. 1. *Tulit autem Samuël lenticulam olei, et effudit super caput ejus*, id est, Saülis. Et cap. 16. ℣. 13. *Tulit ergo Samuël cornu olei, et unxit eum* (Davidem scilicet) *in medio fratrum ejus.* Et 4. Reg. 9. ℣. 1. *Tolle lenticulam olei.... et fundes super caput ejus*, nempe Jehu. Hinc infero, reges non fuisse unctos oleo composito, quo Pontifex et sacerdotes ungebantur, sed oleo puro ac simplici.

5. Tertium sumitur ex illis verbis Lev. 21. ℣. 10. et seqq. *Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vesti-*

tusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, et ad omnem mortuum non ingredietur omninò : super patre quoque suo et matre non contaminabitur. Nec egredietur de Sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est; ego Dominus. In quibus verbis continetur hæc lex, ut Pontifex externo ritu non lugeat mortuos, nec egressus è sanctuario, prosequatur funera mortuorum, nequidem parentum suorum. Et ratio legis additur, quia oleum sanctæ unctionis fusum est super caput ejus, ac proindè nullo modo debet contaminari. Contaminaretur autem si lugeret mortuos, aut funera eorum prosequeretur. Undè sic argumentor : Ideò Pontifex non poterat lugere mortuos, aut eorum funera prosequi, quia oleum sanctæ unctionis fusum erat super caput ejus. At reges poterant lugere mortuos, et prosequi funera mortuorum. Hoc enim fecit David in morte Saülis et Jonathæ, juxta illud 2. Reg. 1. ℣. 11-12. *Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, et planxerunt, et fleverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam, super Saül et super Jonathan filium ejus.* Ergo oleum sanctæ unctionis non erat fusum super caput regum.

6. Ubi notandum est discrimen inter Pontificem, sacerdotes et reges. Solus Pontifex ungebatur oleo unctionis in capite, et ideò non lugebat ullos mortuos, nequidem parentes. Sacerdotes non ungebantur quidem in capite, sed tamen in vestibus aspergebantur, partim in sanguine arietis immolati, partim oleo santæ unctionis. (Exod. 29. ℣. 21.) Et ideò poterant quidem lugere propinquos et consanguineos, non tamen alios. (Levit. 21. ℣. 2.) Reges nec in capite, nec in vestibus habebant oleum sanctæ unctionis, sed oleum simplex et vulgare; et ideò poterant lugere omnes mortuos, quos volebant. Sic David luxit filium suum Absalonem. (2. Reg. 18. ℣. 33. et cap. 19. ℣. 1.) Sic luxit Abner filium Ner, et feretrum illius ad sepulturam secutus est. 2. Reg. 3. ℣. 31.

7. Præter hæc tria argumenta, quæ videntur esse solida, accedunt alia tria, valdè probabilia. Primum, quia oleum sanctæ unctionis non poterat attrectari, nisi à Pontifice et sacerdotibus : at Saül, David, Jehu, non sunt uncti à Pontifice vel sacerdotibus, sed à prophetis : non ergo uncti sunt oleo sanctæ unctionis. Alterum, quia Elias propheta à Deo jussus est ungere Jehu in regem Israël, et Hazaëlem in regem Syriæ, et Eliseum in prophetam. 3. Reg. cap. 19. ℣. 15-16. Et verisimile est, quòd ex eadem lenticula, vel ex eodem cornu olei potuisset eos ungere. At Hazaëlem non poterat ungere oleo sanctæ unctionis, quia erat homo gentilis : ergo verisimile est, nec Jehu, nec Eliseum oleo sancto, sed simplici unctos esse. Tertium, quia David ter unctus est, ut suprà dixi. Nec credibile est, toties unctum esse oleo sancto ; quia nequidem Pontifex, pro quo factum erat oleum sanctum, toties ungebatur.

8. Dices : David et Salomon videntur uncti esse oleo sancto. De Davide constat ex illo Psal. 88. ℣. 21. *Inveni David servum meum : oleo sancto meo unxi eum*, De Salomone ex illo 3. Reg. 1. ℣. 39. *Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem.* At oleum, quod in tabernaculo asservabatur erat sanctum. Resp. Authores hìc dissentiunt. Aliqui putant, oleum sanctum commune fuisse regibus et sacerdotibus. Hoc jam refutatum est. Alii Davidem et Salomonem ex peculiari dispensatione unctos esse oleo sancto. Ita Genebrard. in Psal. 88. ℣. 21. ubi ex Cabala et traditione Hebræorum hæc asserit. Primò ex consilio Samuëlis et prophetarum illius temporis, dispensatum fuisse cum Davide et reliquis regibus familiæ Davidicæ, ut ungerentur oleo sacerdotali : non autem cum aliis regibus. Itaque Saülem, Jehu, Hazaëlem, non fuisse unctos oleo sacerdotali. 2. Id propterea factum esse, quia Christus erat nasciturus ex familia Davidis. 3. Externam et corporalem unctionem Davidis et Salomonis, fuisse typum et figuram internæ et spiritualis unctionis Christi. 4. Tametsi Pontifices et reges familiæ

Davidis fuerint uncti eodem oleo sancto; reges tamen unctos fuisse per modum coronæ : Pontifices, per modum crucis decussatæ. 5. Illud oleum sanctum (quod à Moyse confectum erat) durasse à tempore Moysis usque ad captivitatem Babylonicam, id est, per nongentos annos; et tametsi omnes Pontifices et reges familiæ Davidis, ex eo fuerint uncti, nunquam tamen diminutum esse, sed per miraculum integrum perstitisse. 6. Pontifices post captivitatem Babylonicam unctos fuisse oleo novo, quod ad similitudinem prioris erat confectum.

9. Alii rectiùs sentiunt, nec Davidem, nec Salomonem, nec ullum alium regem potuisse ungi oleo Pontificali. Ita Oleaster, Cajet. Lipoman. quos citat et sequitur noster Lorin. in Ps. 88. ℣. 21. Et hoc convincunt argumenta superiùs à nobis allata. Nec obstat illud : *Oleo sancto meo unxi eum :* nam indè non sequitur, Davidem unctum fuisse oleo unctionis, seu unguento composito ex oleo et variis aromatibus (de quo solo hìc disputamus) sed tantùm, unctum fuisse oleo sancto : at oleum sanctum latiùs patet quàm oleum unctionis pontificale. Cùm enim duplex oleum fuerit usitatum in lege Mosaïca; alterum compositum ex oleo et aromatibus; alterum simplex ac purum : utrumque poterat dici sanctum, sed diverso modo. Oleum unctionis dicebatur sanctum, quia per illud sanctificabantur et consecrabantur Pontifices et sacerdotes. Oleum simplex, quo unctus est David, et alii reges et prophetæ, dicebatur sanctum; ratione mysterii, quia erat figura illius olei, quo postea sanctificatus est Christus. Undè sicut de Davide dicitur : *Oleo sancto meo unxi eum :* ita de Christo : *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.* Ps. 44. ℣. 8.

10. Neque verum est, quod objicitur, non aliud oleum quàm oleum unctionis, quo ungebantur Pontifices et sacerdotes, asservatum fuisse in tabernaculo. Nam præter illud asservabatur etiam oleum, quo quotidie lucernæ instaurabantur à sacerdotibus, de quo Levit 24. ℣. 2-3. *Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi*

oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Cur similiter non poterat asservari oleum pro ungendis regibus et prophetis?

11. Quod dicitur de facta dispensatione, non est probabile. Nam neque Samuël, neque alii prophetæ poterant dispensare in lege divina, quæ vetabat ne quis alius præter Pontifices et sacerdotes, ungeretur oleo unctionis. Multò minùs alii, ex eorum consilio, poterant dispensare. Quod additur, unctionem Davidis fuisse figuram unctionis Christi, lubens concessero. De quo paulò post. Nec improbabile est oleum unctionis per nongentos annos, sine ulla suî diminutione, suffecisse pro ungendis Pontificibus et sacerdotibus. Nam etiam Remis in Gallia, conservatur ampulla cum sacro chrismate, quæ similiter sine ulla suî diminutione, per mille et centum annos suffecit pro ungendis regibus. De qua Genebrard. et Lorin. loco cit. Reliqua quæ adferuntur, parùm ad rem faciunt.

12. Quæres: quare reges fuerint uncti in V. T. non disputo jam de genere olei, de quo satis dictum est, sed de ipsa unctione, quare adhibita fuerit in regum inauguratione? Resp. Adhibita fuit propter has causas. Primò, ut sicut per unctionem Pontificum significabatur summa illorum dignitas et excellentia inter ministros Synagogæ: ita per unctionem regum significabatur summa illorum dignitas et excellentia inter principes seculares. (Abul. in 1. Reg. 10. qu. 1.) 2. Ut per hanc cæremoniam insinuaretur regibus dari gratiam et robur animi ad defensionem religionis et subditorum. (Augustinus Triumphus de potest. Eccles. qu. 38. art. 2.) Tertiò, ut repræsentarent Messiam, sivè Christum regem. Sicut enim Pontifices per suam unctionem erant figura Christi Pontificis, ita reges per suam unctionem erant figura Christi regis. Undè reges in Scriptura vocabantur Christi Domini, ut patet 1. Reg. 24. ℣. 7. ubi David loquens de Saüle, ait: *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est.* Et 2. Reg. 1. ℣. 14. de eodem. *Quare*

non timuisti mittere manum tuam, ut occideres Christum Domini? Et Psalm. 104. ℣. 15. *Nolite tangere Christos meos.* Et Isaï. 45. ℣. 1. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Vide Serar. l. 1. Reg. cap. 10. in Comment.

QUÆSTIO VIII.

Quod fuerit officium regum apud Hebræos?

1. Officium regis summatim describitur Deut. 17. ℣. 18. et seqq. his verbis : *Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine accipiens exemplar à sacerdotibus Leviticæ tribus, et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, et filii ejus super Israël.*

2. Hìc tria potissimùm præscribuntur regi. Primò, ut habeat apud se exemplar legis Deuteronomii : illud assiduè legat : præcepta ejus custodiat. Quod etiam mandatum fuit Josue cap. 1. ℣. 8. *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo : sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia quæ scripta sunt in eo : tunc diriges viam tuam, et intelliges eam.* Contra hoc peccârunt aliqui reges Juda, præsertim qui Josiam proximè præcesserunt. Nam tempore Josiæ, repertus est liber Deuteronomii in domo Domini, ubi multo tempore latuerat occultus et incognitus. 2. Paral. 34. ℣. 14. Undè necesse est, proximos illius antecessores, Manassen, et Amon, nec habuisse, nec servasse legem Deuteronomii. Quod etiam dicendum est de regibus Israël, qui omnes, ut dixi, fuerunt idololatræ. Longè aliter David, qui de seipso fatetur. Psal. 118. ℣. 97. *Quomodo dilexi legem tuam Domine? Totâ die meditatio mea est.*

3. Secundò, ut non superbè efferat se supra fratres suos, id est, supra Hebræos, vel supra gentem suam. Rex enim debebat eligi ex gente Hebræorum, Hebræus ex Hebræis, juxta illud Deut. 17. ℣. 15. *Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* At frater non debet se superbè elevare supra fratrem. Non quòd non possit authoritate vel jurisdictione, aut alio titulo esse superior suo fratre: sed quòd non debeat prætextu regiæ dignitatis et eminentiæ, vel opprimere subditos, vel facere contra fraternam charitatem. Contra hoc peccavit Salomon, qui gravissimum jugum imposuit suis subditis, immoderatas exactiones et tributa ab iis exigendo. 3. Reg. 12. ℣. 4. Et Roboam filius ejus, qui rogatus ut minueret aliquid de gravissimo illo jugo, respondit: *Pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum: Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus:* ibid. ℣. Et Achab, qui injustè occidit Naboth, et vineam ejus occupavit. 3. Reg. 21. ℣. 14. et seq. Et alii multi.

4. Tertiò, ut non declinet in partem dexteram vel sinistram. Quod potest dupliciter intelligi. Primò, ut servet justitiam, et ab ea non declinet, vel in dexteram vel in sinistram partem: quod solet fieri vel ex favore et acceptione personarum, vel ex spe lucri et utilitatis; vel ex odio, aut alia perversa affectione. 2. Ut constanter et perfectè custodiat legem Dei. Hic sensus colligitur ex illo Deut. 28. ℣. 13. *Si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie.... ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, etc.* Et cap. 31. ℣. 29. *Novi, quòd post mortem meam iniquè agetis, et declinabitis citò de via, quam præcepi vobis*, id est: non eritis constantes in observatione legis Dei. Et Josuë 1. ℣. 7. *Confortare igitur, et esto robustus valdè: ut custodias, et facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus: ne declines ab ea, ad dexteram vel ad sinistram.* Ubi hortatur illum ad constantiam in observatione legis. Hanc constantiam habuit David. Ps. 118. ℣. 157. *Multi*

qui persequuntur me, et tribulant me : à testimoniis tuis non declinavi. Non habuit Saül, Salomon, Roboam, Jeroboam, Joas, Amasias, qui initio quidem servârunt legem, sed postea ab ea declinaverunt, et impii facti sunt. De quibus suprà.

5. Præmium autem temporale, quod constitutum est regi, qui hæc tria servaverit, insinuatur illis verbis : *Ut longo tempore regnet ipse, et filii ejus, super Israël.* Quod non contigit Saüli, qui post biennium amisit jus regni, nec potuit illud transferre in filios suos; sed in familiam Davidis à Deo translatum est. Nec Salomoni, qui filio suo reliquit minimam regni partem. Nec Jeroboam, Baäsa, Jehu, et similibus, qui propter peccata sua meruerunt spoliari regno, vel in se, vel in proximis filiis suis : neque potuerunt ultra tertium aut quartum heredem, illud propagare. Quò spectant sequentia testimonia. 1. Reg. 13. ℣. 13-14. *Dixitque Samuël ad Saül : stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui : quæ præcepit tibi. Quòd si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultrà consurget.* Et cap. 15. ℣. 26. *Projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus ne sis rex super Israël.* Et infrà ℣. 28. *Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Eccli. 10. ℣. 8. *Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos.* Non disunt exempla Christianorum regum ac principum.

QUÆSTIO IX.

Quod fuerit Jus Regum in subditos?

1. Hoc Samuël ostendit. 1. Reg. 8. ℣. 11. et seqq. his verbis : *Hoc erit jus Regis, qui imperaturus est vobis : filios vestros tollet et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et præcursores quadrigarum suarum, et constituet sibi tribunos, et centuriones, et ara-*

tores agrorum suorum, et messores segetum, et fabros armorum et curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, et focarias, et panificas. Agros quoque vestros, et vineas et oliveta optima tollet, et dabit servis suis. Sed et segetas vestras, et vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis et famulis suis. Servos etiam vestros, et ancillas, et juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo, greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi. Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis : et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

2. Quæres. 1. Quale fuerit hoc jus regale? Resp. Fuit jus tyrannicæ potestatis, quod reges Gentilium solent sibi usurpare, ut rectè docet D. Thom. in 1. 2. qu. 105. art. 1. ad 5. Serar. 1. Reg. 8. Tourniell. in Annal. anno mundi 2959. n. 3. Azor. 2. p. Instit. moral. lib. 11. cap. 4. et plures alii. Et probatur primò, quia tria potissimùm continentur hoc jure. 1. Subditos, qui liberi sunt, facere mancipia et in servitutem redigere. 2. Eorum filios et filias pro libito in propria servitia et commoda destinare. 3. Eorum vineas, agros, oliveta, et alia bona externa, vel penitùs auferre, vel omni tributorum genere vexare. At hæc tria, nec jure naturali, nec divino licita sunt; sed tantùm usurpantur jure quodam, seu consuetudine tyrannorum.

Secundò, quia populus petiverat à Samuële talem regem sibi dari, qualem habebant aliæ gentes 1. Reg. 8. ℣. 5. *Constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut et universæ habent nationes.* Et infrà ℣. 19–20. *Rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes.* Itaque Samuël volens eos deterrere ab hac petitione, (quâ graviter Deum offendebant) prædixit illis jus, quo uti solent reges Gentilium, ut eo audito mutarent sententiam.

Tertiò, quia si illud jus, de quo Samuël loquitur, esset verum ac legitimum jus regium; certè Achab rex non peccasset, petendo vineam Naboth, quia usus fuisset suo jure : sed potiùs peccasset Naboth, non

obtemperando regi utenti suo jure. At hoc falsum est : ergo et illud ex quo sequitur.

Quartò, consentit Clem. Alexand. lib. 3. Pædagogi cap. 4. ubi sic ait : *Deus petenti regem populo, non humanum pollicetur Dominum, sed quemdam se insolentem daturum eis minatur tyrannum, libidini et voluptati deditum.* Et D. Gregor. l. 4. exposit. cap. 1. *Jura hominum proponuntur contemnentibus jura Dei, et his qui mitia et salubria divinitatis consilia spreverant, dura et importabilia humanæ servitutis onera prædicuntur.* Et ibid. *Ad hoc propheta grave jus regis exposuit, ut nequaquam peteretur.*

3. Quæres 2. An hoc jus fuerit concessum regibus, ita ut licitè potuerint illud usurpare? Duplex sententia est. Una, fuisse jus concessum, tanquam bonum, non quidem simpliciter bonum, sed respectu Judæorum contumacium, quos tyrannicè gubernari expediebat, in perpetuam eorum pœnam et correctionem. Altera, fuisse jus pravum et illegitimum, ac malè usurpatum : sed tamen à Samuële propositum, per modum prædictionis, non approbationis. Prædixit enim, si Judæi peterent sibi regem dari, fore ut Rex abuteretur suo jure, et redigeret ipsos in servitutem. Et hâc ratione, ut antè dixi, voluit eos deterrere à petendo rege. Hæc sententia verior est, quam sequitur D. Thomas, Serarius, Azor et Torniellus, locis suprà citatis. Et juxta hanc sententiam, nomen juris non sumiter pro vero jure, sed pro jure vel consuetudine usurpata à tyrannis, ut sensus sit : Reges vestri sequentur consuetudinem tyrannorum ; redigendo vos in servitutem, et vestra iniquè deripiendo. Quod etiam factum est à Salomone, Roboam et Achab.

4. Nota. Aliud est regem uti personis et bonis subditorum, quando id postulat commune bonum totius regni : aliud uti personis et bonis subditorum, in proprium commodum ac libidinem. Prius licet, posterius non licet. Et de posteriori loquitur Samuël. Vide D. Thomam ibid.

QUÆSTIO X.

An reges Hebræorum potuerint habere plures uxores?

1. Dicam, 1. Quid reipsâ factum sit. 2. Quo jure factum. Primò igitur constat, aliquot reges habuisse plures uxores. Saül habuit duas : unam primariam, nomine Achinoam : alteram secundariam, nomine Respha, (quæ aliquando vocatur concubina ; ut 2. Reg. 3. ℣. 7.) Ex priori genuit tres filios, Jonathan, Jessui, et Melchisua : et duas filias, Merob et Michol. 1. Reg. 14. ℣. 49. Ex posteriori, duos filios, Armoni et Miphiboseth. 2. Reg. 21. ℣. 8.

2. David, antequam regnaret, habuit duas, nempè Achinoam Jezraëlitidem, et Abigaïl, quæ fuerat uxor Nabal Carmeli. 1. Reg. 25. ℣. 39. et 43. Deindè septem annis regnavit in Hebron, super solam tribum Juda. 2. Reg. 2. ℣. 11. Et 3. Reg. 2. ℣. 11. Intra hoc septennium, præter duas supradictas uxores, accepit alias quotuor. 1. Maächa, filiam Tholmaï regis Gessur. 2. Aggith. 3. Abital. 4. Eglam. Habuit igitur sex uxores, et ex iis genuit sex filios in Hebron, singulos filios ex singulis uxoribus. 1. Amnon primogenitum, ex Achinoa. 2. Cheleab, ex Abigaïl. 3. Absalonem, ex Maacha. 4. Adoniam, ex Agith. 5. Sephatiam, ex Abital. 6. Jethraham, ex Egla. 2. Reg. 3. ℣. 2. et 1. Paral. ℣. 3. 1. Postea verò cùm factus esset rex super reliquas tribus, et habitaret in Jerusalem, duxit aliam uxorem, nempè Bethsabe, ex qua natus est Salomon, qui postea successit in regno. 2. Reg. 11. ℣. 27. Et hæ omnes fuerunt fœcundæ. Præter has habuit unam, ex qua nullam suscepit prolem, nempè Michol, filiam Saülis regis, quæ primò quidem fuit illi desponsata à Saüle : 1. Reg. 18. ℣. 21. Deindè rursùs abducta, et alteri tradita : ibidem cap. 25. ℣. 44. Postremò Davidi restituta. 2. Reg. 3. ℣. 14. Fuit autem sterilis in pœnam peccati ; quia illuserat Davidi, coram Arca Domini saltanti. 2. Reg. 6. ℣. 20. et 23.

3. Salomon habuit uxores quasi reginas septingentas, et concubinas trecentas, ut Scriptura loquitur. 3. Reg. 11. ℣. 3. Ubi nomine concubinarum intelliguntur uxores minùs principales, ut notat Serarius. Habuit igitur uxores mille, quarum septingentæ dicuntur *quasi reginæ*, qui vel regio cultu utebantur, vel regum ac principum erant filiæ. Mirum autem est, quòd ex tanto uxorum numero, non nisi unum filium genuerit, nempè Roboam; eumque ex matre Ammonitide, ut notat Suidas, et ex eo Serarius. 3. Reg. 12. Sine dubio, fuit pœna peccati, ut paulò post dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit uxores octodecim, et concubinas sexaginta. Et genuit 28 filios, et 60 filias. 2. Paral. 11. ℣. 21. Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno suo, accepit uxores 14. Et procreavit 22 filios et 16 filias, 2. Paral. 13. ℣. 21.

5. Nunc quæstio est, an jure potuerint habere plures uxores, necne? Ratio dubitandi ex una parte est, quia polygamia ex peculiari Dei dispensatione fuit Hebræis concessa: ex altera, quia regi speciatim fuit prohibita, Deut. 17. ℣. 17. *Non habebit uxores plurimas.* Et quia Salomon transgressus est hoc præceptum, ideò peccavit, et punitus est, ut colligitur ex illo 3. Reg. 11. ℣. 4. *Depravatum est cor ejus per mulieres.* Resp. Polygamia fuit concessa populo Hebræorum, cum hac duplici limitatione. Primò, ut non alio fine, quàm prolis propagandæ causâ acciperent plures uxores, ut docet D. Thom. in Suppl. q. 5. a. 2. et alii. Secundò, ut non acciperent uxores alienigenas, seu idololatricas, propter periculum subversionis. Exod. 34. ℣. 16. et Deut. 7. ℣. 3. Et huc spectat illud citatum: *Non habebit plurimas uxores quæ alliciant animum ejus*, nempè ad cultum falsorum Deorum. Itaque duplici nomine poterat quis peccare contra concessionem polygamiæ. 1. Si voluptatis aut libidinis gratiâ plures uxores acciperet. 2. Si acciperet alienigenas seu idololatricas. Utroque modo peccavit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratiâ, juxta illud 3. Reg. 11. ℣. 2. *His itaque copulatus est Salomon ardentissimo*

amore. Et in pœnam hujus peccati non habuit ex tot uxoribus et concubinis, nisi unum filium in gratiam Davidis, ne regia Davidis familia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas, à quibus depravatus est; et idololatra factus, (ibidem.) Et in pœnam hujus peccati, scissum est regnum illius, et datum Jeroboam. 3. Reg. 11. ℣. 11. Verum de polygamia dicam plura inferiùs cap. 21.

QUÆSTIO XI.

An reges Hebræorum potuerint habere plures equos?

1. Videtur hoc illis prohibitum esse, Deut. 17. ℣. 16. *Cùmque fuerit constitutus* (rex) *non multiplicabit sibi equos.* Et ita sentiunt Haymon et Arias Montanus apud Pinedam l. 7. de rebus Salom. cap. 14. Et probatur 1. quia in Scriptura nusquam legimus de equo regio, sed tantùm de mulo vel mula regia. 2. Reg. 13. ℣. 29. *Omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, et fugerunt.* Et cap. 18. ℣. 9. *Accidit autem, ut occurreret Absalom* (filius regis) *servis David, sedens mulo.* Et 3. Reg. 1. ℣. 38. *Imposuerunt Salomonem super mulam regis David.*

2. Secundò, quia Scriptura solet ferè in malam partem loqui de equitibus, tamquam de rebus propriis Ægyptiorum et aliorum gentilium, ut Exod. 15. ℣. 1. *Cantemus Domino: gloriosè enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare.* Et Ps. 19. ℣. 8. *Hi in curribus, et hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.* Et Ps. 32. ℣. 17. *Fallax equus ad salutem.* Et Ps. 75. ℣. 7. *Dormitaverunt qui ascenderunt equos.* Et Ps. 146. ℣. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Et Isaïæ 31. ℣. 1. *Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes.* Et infrà ℣. 8. *Ægyptus, homo et non Deus: et equi eorum, caro, et non spiritus.* Et Zach. 10. ℣. 5. *Confundentur ascensores equorum.* Undè etiam Dominus exprobat Judæis quòd more gentilium alant equos,

Isaïæ 2. ℣. 8. *Repleta est terra ejus equis : et innumerabiles quadrigæ ejus.*

3. Tertiò, idem sentiunt Patres, qui asserunt non solùm regi, sed toti Hebræorum populo prohibitum fuisse usum equorum ; ut Origenes hom. 15. in Josuë, et Hieron. in illud Psal. 75. ℣. 7. *Dormitaverunt qui ascenderunt equos.* Ubi sic ait : *Præceptum est in lege, ut Hebræus non habeat equos*, et confirmari potest primò ex illo Josuë 11. ℣. 6. *Equos eorum subnervabis.* Ubi Deus mandat Josuë, ut pugnaturus contra reges Gentilium, non accipiat eorum equos, sed potiùs subnervet, id est, pedes et crura eorum incidat, et inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum Hebræorum habere equos more Gentilium. Volebat potiùs debilitari et interfici, quàm ab Hebræis possideri. 2. Ex illo Isaïæ 36. ℣. 8. *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.* Ubi Rabsaces missus à rege Assyriorum objicit Ezechiæ regi, quòd non habeat homines, qui possunt equos ascendere, eò quòd nullus esset equorum usus apud Hebræos, vel ut interpretatur Hieron. quòd Hebræi non auderent ascendere equos propter legem Dei, quæ id prohibebat. 3. Ex illo 3. Reg. 10. ℣. 28. *Educebantur equi Salomoni de Ægypto :* quia scilicet in Judæa non erant equi, sed aliundè habebatur ; ut notat Hieron. priori loc. cit. *Salomon*, inquit, *non habebat equum de Jerusalem aut de Judæa, sed emebat sibi de Ægypto.*

4. His non obstantibus, dicendum est, in Deut. non fuisse regi absolutè prohibitum usum equorum, sed excessum et abusum. Hoc enim significat illud, *Non multiplicabit sibi equos.* Excessus autem, seu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de càusa. Primò, ne tempore belli confideret in multitudine et robore equorum, contra illud Psal. 32. ℣. 17. *Fallax equus ad salutem : in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.* Et illud Isaïæ 31. ℣. 1. *Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes.* 2. Ne erigeretur in superbiam, ex nimio equorum fastu

ac pompa. 3. Ne ad alendos tot equos et ad pompam sustinendam, imponeret subditis gravia onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem peccavit Salomon, qui alebat mille quadringentos currus, et duodecim millia equitum. 3. Reg. 10. ℣. 26. Et ad eos alendos, onerabat subditos, ut ipsi postea apud filium ipsius Roboam conquesti sunt. 3. Reg. 12. ℣. 4. *Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis.*

5. Ad contraria argumenta sic resp. Ad 1. Falsum est reges habuisse tantùm mulas, et non equos. Nam David, cùm in bello superasset Adarezer regem Soba, et cepisset equos et quadrigas ipsius, quosdam ex illis sibi reservavit, juxta illud 1. Paral. 18. ℣. 4. *Cepit ergo David mille quadrigas ejus, et septem millia equitum.... subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.* Ex quo facto Davidis duo colligimus : unum, quòd regibus Hebræorum licuerit habere aliquos equos ; alioqui peccasset David aliquos sibi reservando ; alterum, quòd non licuerit illis habere nimis multos ; et ideò plerosque subnervavit juxta mandatum Dei, quod Josuë datum esse diximus.

6. Ad 2. illa testimonia nihil aliud probant, quàm quòd Hebræi tempore belli non debuerint fiduciam ponere in multitudine equorum et curruum, sicut faciebant Ægyptii et alii gentiles ; sed potiùs in virtute et protectione Dei. Hoc enim disertè significatur illis verbis : *Hi in curribus, et hi in equis : Nos autem in nomine Domini.* Et similiter illis : *Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, et super equitibus, quia prævalidi nimis ; et non sunt confisi super sanctum Israël et Dominum non requisiverunt.*

7. Ad 3. eodem sensu, quo regi prohibitum fuit multiplicare equos, fuit etiam prohibitum aliis Hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, sed in Deo. Atque hinc factum est, ut rarus fuerit usus equorum apud Hebræos, ante tempora Sa-

lomonis : quia ad agriculturam, vel ad onera portanda utebantur asinis et aliis jumentis. Salomon introduxit copiam equorum, ad luxum et splendorem Joram et alii reges, ad usum belli. 2. Paral. 21. ℣. 9. *Cùmque transisset Joram cum principibus suis, et cuncto equitatu, qui erant secum, etc.* Reliqua quæ objecta sunt, ex dictis facilè diluuntur. Illud solùm, quod Rabsaces objecit Ezechiæ : *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum*; indiget explicatione. Sensus est : vis tu resistere regi meo potentissimo, cùm habeas tam paucos et imbelles tecum homines, ut ex iis non sint bis mille, qui possint equos ascendere et pugnare? In quo erravit Rabsaces.

QUÆSTIO XII.

An reges Hebræorum potuerint habere magnas divitias?

1. Hoc etiam videtur prohibitum, Deut. 17. ℣. 16. 17. Nam sicut ibi dicitur : *Non multiplicabit sibi equos :* et rursùs *Non habebit uxores plurimas :* ita etiam additur : *Neque argenti et auri immensa pondera.* Sed facilis est responsio. Sicut enim non prohibetur usus uxorum; ita nec usus auri et argenti. Et è contrario : sicut prohibetur excessus et abusus uxorum et equorum; ita etiam excessus et abusus divitiarum. Et quidem triplici titulo. 1. Ne reges, cupiditate auri et argenti, incidant in peccatum avaritiæ. 2. Ne ex eadem cupiditate spolient suos subditos. 3. Ne, si habeant copiam auri et argenti in fastum et luxuriam diffluant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim, primò quidem ex cupiditate factus est avarus : ut ipse confitetur, Eccles. ℣. 2. 8. *Coacervavi mihi argentum et aurum, et substantias regum, ac provinciarum.* Deindè, spoliavit suos subditos, exigendo immodica tributa et vectigalia, ut suprà ostensum est ex querela ipsorum subditorum. Tertiò, in libidinem ac luxuriam prolapsus est, accipiendo septingentas uxores et trecentas concubinas.

2. Quæres, an reges et principes non debeant habere fiscum, in quo recondant aurum et argentum? Resp. Debent habere quantùm necesse est ad conservationem justitiæ et defensionem patriæ. Sed non debet esse immodicus. Quod eleganter expressit Trajanus imperator, cùm dixit, fiscum suum esse lienem Sicut enim crescente et intumescente liene cæteri artus et membra tabescunt, ita crescente et intumescente fisco, signum est subditos exhauriri et spoliari. Nota: duplex vitium cavendum est. Unum, ne reges et principes omnia consumant, vel in privata commoda et luxum conferendo; vel in aulicos et consiliarios dissipando. Alterum, ne avaritiæ dediti, iniquè exhauriant subditos, et accumulent thesauros sine modo et mensura. Utrumque reprehensione dignum.

QUÆSTIO XIII.

Qui et quales fuerint consiliarii regum Hebræorum?

1. Primò certum est ex Scriptura, reges Gentiles habuisse apud se viros sapientes, ex quorum consilio agerent omnia, quæ alicujus essent momenti; ut constat de Assuero rege Persarum, de quo legimus Esther 1. ℣. 13. *Rex.... interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum.*

2. Secundò certum est, reges Hebræorum de quibus nunc agimus habuisse etiam suos consiliarios, ut nominatim constat de Davide, Salomone, Roboam, Ochozia, Joa, Ozia. Davidis consiliarii fuerunt, hi duo potissimùm, Achitophel, et Chusai Arachites. (2. Reg. 15. ℣. 12. et cap. 16. ℣. 16.) Achitophel postea defecit à Davide, et adhæsit filio ejus Absaloni. Fuit autem vir prudentissimus, cui Scriptura dat hoc testimonium: *Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, et cùm esset cum David, et cùm esset cum Absalon.* (cap. 16. ℣. 23.) Tandem, cùm videret consilium

suum, quod dederat Absaloni contra Davidem, negligi, et consilio Chusai postponi, laqueo se suspendit, cap. 17. ℣. 23. *Porrò Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque et abiit in domum et in civitatem suam: et dispositâ domo suâ, suspendio interiit.*

3. Chusai mansit fidelis Davidi. Et ut magis illi prodesset, accessit Absalonem, et simulavit se illi fideliter serviturum, sicut antea fideliter servierat Davidi patri ipsius. (cap. 16. ℣. 18.) Idque propterea fecit 1. ut coram intelligeret, quid Absalom ex consilio Achitophelis moliretur contra Davidem. 2. Ut hoc ipsum consilium suo consilio dissiparet. 3. Ut Davidem de his omnibus certiorem faceret. Quæ tria ex animi sententia successerunt. (cap. 17. per totum.) An autem Chusai hâc suâ simulatione mentitus sit, disputant interpretes: Serarius putat ab officioso mendacio excusari eum non posse. Quod probabile est. Et colligitur ex his ipsius verbis, quæ dixit Absaloni cap. 16. ℣. 18-19. *Illius ero, quem elegit Dominus, et omnis hic populus, et universus Israël, et cum eo manebo. Sed, ut et hoc inferam, cui ego serviturus sum? Nonne filio regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi.* Priora prudenter, posteriora mendaciter dicta sunt.

4. Consiliarii Salomonis post mortem ipsius facti sunt consiliarii Roboami, filii Salomonis. Habuit autem Roboam duplices consiliarios: alios senes et expertos, quos acceperat à patre suo: alios juvenes et inexpertos, qui cum ipso fuerant enutriti. (3. Reg. 12. ℣. 6-8.) Priores dabant illi sanum consilium, posteriores perniciosum. Hos secutus est Roboam, ideoque et stultè fecit, et majorem regni sui partem amisit. Quò spectat illud Eccli. 47. ℣. 26. et seqq. *Finem habuit Salomon cum patribus suis et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam, et imminutum à prudentia, Roboam. Qui avertit gentem consilio suo*, id est, consilio juvenum quod ipse approbavit.

5. Ochozias seductus ab Athalia matre sua usus est consiliariis ex domo impiissimi Achab qui erat pater

Athaliæ. De quo 2. Paral. 22. ℣. 4-5. *Fecit* (Ochozias) *malum in conspectu Domini, sicut domus Achab : ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab rege Israël, in bellum contra Hazaël regem Syriæ.* Eventus consilii et belli fuit malus; uti ibidem patet. Et hoc insinuat illa particula : *In interitum ejus.*

6. Joas initio regni habuit optimum consiliarium, Joïadam Pontificem. Et optimè se gessit, quamdiu illius consilio usus est : pessimè, quando mortuo Pontifice, consilio principum aulicorum acquievit. 4. Reg. 12. ℣. 2. *Fecit Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Joïada sacerdos.* Et 2. Paral. 24. ℣. 17-18. *Postquam autem obiit Joïada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem; qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam et Jerusalem propter hoc peccatum.*

7. Ozias multa præclarè gessit ex consilio et directione Zachariæ videntis. Sic enim de illo legimus. 2. Paral. 26. ℣. 5. *Exquisivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis et videntis Deum : cùmque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.* Iste Zacharias (ut notat Lyranus, Dionysius, Cajetanus, putatur fuisse filius Zachariæ Pontificis, occisi à rege Joa; et consequenter nepos Joïadæ Pontificis, de quo jam dictum est. Itaque per illum, tanquam prophetam, Ozias rex requirebat, id est, consulebat Deum, et per illum à Deo in suis actionibus dirigebatur.

8. Nota. Joïada Pontifex, et Zacharias videns, quorum alter fuit consiliarius Joæ, alter Oziæ, debent dupliciter spectari, 1. Quatenùs erant viri boni et prudentes. 2. Quatenùs alter erat Pontifex, alter propheta. Utroque modo poterant dare consilium : priori quidem, ex prudentia humana. Posteriori verò, ex oraculo seu responso Dei. Nam Pontifices solebant coram propitiatorio consulere Deum et ab eo responsa

accipere. Similiter prophetæ vel per internam locutionem, vel per visiones, vel per alia signa docebantur à Deo de futuris rerum eventibus. Hic posterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices et prophetæ superabant alios consiliarios, qui solùm ex solertia et prudentia humana dabant consilium; et ideò poterant errare. Undè David, Josaphat, et quidam alii reges, ut essent tutiores in conscientia, soliti erant in rebus majoris momenti consulere Pontifices aut prophetas, ut cap. 7. qu. 4. n. 5. et seqq. item c. 8. explicatum est.

9. Nota. 2. Joas et Ozias, quod attinet ad præsens institutum, in duobus fuêre similes. 1. Quia ambo benè se gesserunt initio regni, eò quòd ambo haberent bonos consiliarios ac directores: Joas quidem Joïadam Pontificem: Ozias verò Zachariam videntem. 2. Ambo postea, mortuis illis consiliariis, degenerarunt. Nam Joas, mortuo Joïada Pontifice, concessit publicum idololatriæ exercitium: et Ozias, mortuo Zacharia vidente, temerè usurpavit sibi officium sacerdotale. Ex quo manifestè apparet, salutem regum ac principum, magna ex parte, pendere à consiliariis. Qui si tales sint quales esse necesse est, benè agitur: secùs si tales non sint. Quod etiam ostendunt alia exempla jam allata. Quales autem esse debeant, dicam seq. quæst. num. 4.

QUÆSTIO XIV.

Quid christiani reges ac principes discere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta sunt?

1. Multa sanè. Et hæc quidem generatim. Primò, ut sint viri boni: vel ut faciant, *quod rectum est in conspectu Dei;* sicut fecit David, Asa, Josaphat, Joathan, Ezechias, Josias. Non possunt autem esse viri boni, nisi sint Catholici, nisi conjuncti cum Deo, nisi justitiæ amantes. Ut autem sint tales, postulat illorum dignitas et tituli, quibus ornati sunt. Vocantur enim dii (Exod. 22. ℣. 8. et Psal. 81. ℣. 6.) Vo-

cantur Christi seu uncti Domini. (1. Reg. 24. ℣. 11. et Psal. 104. ℣. 15. et Isaïæ 45. ℣. 1.) Vocantur servi, ministri, vicarii Dei (2. Paral. 6. ℣. 16. et Rom. 13. ℣. 4.) Vocantur lucernæ populorum, (2. Reg. 21. ℣. 17.) Nutritii Ecclesiæ. (Isaïæ 49. ℣. 23.) Hi tituli, ut veri sint, requirunt magnam sanctitatem.

2. Secundò: ut non solùm sint boni, sed etiam zelosi in catholica fide et religione: neque patiantur in suis regnis et provinciis ullam aliam fidem doceri et exerceri, quàm catholicam. Non sint similes illis, de quibus dictum est: *Fecit bonum in conspectu Domini: verumtamen excelsa non abstulit. Adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.*

3. Tertiò, ut non contrahant matrimonia, vel affinitates, vel amicitiam, vel societatem belli cum infidelibus. In quo genere peccàrunt, et puniti sunt Salomon, Joram, Josaphat, et alii. Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia regis Ægypti, quæ erat idololatrica, Joram cum Athalia, filia regis Israël, quæ similiter erat idololatrica. Uterque malè, et malo eventu. Josaphat, tametsi aliàs bonus, iniit societatem belli cum impio Achabo, et negotiationis cum Ochozia filio Achabi. Propterea dictum est illi: *Impio præbes auxilium, et his, qui oderunt Dominum amicitiâ jungeris: et idcircò iram quidem Domini merebaris: sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda, et præparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.* (2. Paral. 19. ℣. 2-3.) Et iterùm: *Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves; nec potuerunt ire in Tharsis.* (ibid. cap. 20. ℣. 37.) Audiant hoc christiani principes. Si volunt uxores ducere, amicitias contrahere, belli aut navigationis societatem inire; abstineant à consortio Turcarum et aliorum infidelium. Alioqui dicetur ipsis, quod pio Josaphat dictum est, quia habuisti fœdus cum infidelibus, percussit Deus opera vestra: contritæ sunt naves vestræ: amissa victoria: thesauri consum-

pti : subditi ad egestatem redacti : familiæ extinctæ. Non desunt exempla, quibus id confirmem. Sed quia nota et recentia, malim præterire.

4. Quartò, ut habeant apud se bonos consiliarios : non Juvenes, imperitos, inexpertos, sicut habuit Roboam : non idololatras aut Hæreticos, sicut habuit Ochozias, non perfidos et infideles, qualis fuit Achitophel : sed qui sincerè Catholici sint ; qui periti, prudentes, experti, cordati ; qui immunes ab avaritia et adulatione, qui liberi à passionibus et inordinatis affectibus ; qui pacis, justitiæ, patriæ amantes, qui religionis et Ecclesiæ patroni : denique quibus unicus scopus sit, ubique Dei honorem et bonum publicum promovere. Procul verò facescant, et ab omnibus regum ac principum aulis arceantur illi, qui palam quidem suam operam addicunt principi catholico, et ordinarium stipendium ab eo percipiunt ; sed occultà conspiratione de duplicato vel triplicato paciscuntur cum alio principe hæretico aut infideli, eà conditione, ut quidquid apud Catholicos in secreto consilio decisum est, et integrè aperiant, et de omnibus certiorem faciant. Non consiliarii isti, sed proditores sunt ; et tamen non paucos esse, fama est.

5. Et hæc quidem communia sunt quæ discant reges et principes christiani. Speciatim verò ista imitentur. Primò, David in rebus magni momenti consulebat Deum. 2. Asa matrem suam, quæ erat princeps in sacris Priapi, amovit ab officio, malens illam offendere, quàm Deum. Josaphat misit Levitas et sacerdotes, ut in omnibus civitatibus docerent populum legem Dei. 4. Joas curavit instaurari templum Domini. 5. Amasias, collecto duplici exercitu contra Idumæos, altero ex populo Juda, altero ex populo Israël, monitus à propheta, ut posteriorem tanquam hæreticum dimitteret ; mox obtemperavit, et victoriam obtinuit, quam non obtinuisset, si utroque exercitu pugnasset. 6. Ozias, in omnem eventum maturè prospexit regno suo de firmis munitionibus, et omni belli apparatu. Ideòque terrori erat vicinis hostibus. 7. Ezechias reformavit

cultum Dei, et in quavis occurrente necessitate ad Deum confugiebat. 8. Josias populum adjuravit, ut inito cum Deo fœdere, promitteret se servaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caveant. Primò, Saül amisit regnum, quia non obedivit Deo et Samuëli. 2. David, tempore pacis et prosperitatis, in adulterium lapsus est. 3. Salomon, regum sapientissimus, per mulieres depravatus et idololatra factus est. 4. Roboam, quia relicto seniorum consilio, secutus est consilium imperitorum juvenum, qui præter delicias aulicas, nihil noverant, majori parte sui regni spoliatus est. 5. Asa, cæteroqui bonus, cùm laboraret podagrâ, magis in medicorum arte, quàm in Dei ope confidebat. Quod in illo reprehensum est. 6. Joram, cùm antea esset Catholicus et catholico natus parente; accepit uxorem hæreticam, et in gratiam illius hæreticus factus est. Sed non impunè. Nam insanabili dolore alvi per biennium cruciatus, tandem egestis visceribus, miserè periit. 7. Ochozias, patri similis, à matre in hæresim pertractus est, et in pœnam defectionis, à Jehu rege Israël interfectus. 8. Joas, rex catholicus, mortuo Joïada Pontifice, à quo dirigebatur, concessit publicum exercitium falsæ religionis in gratiam nobilium aulicorum. Et postea à servis suis interfectus est. 9. Amasias propter eandem culpam, à civibus trucidatus. 10. Ozias ob usurpatum temerè officium sacerdotale, leprâ percussus. 11. Achaz, propter cultum impiæ religionis, sæpè bello oppressus. 12. Manasses quia restituit idololatriam, quam pater ejus exterminaverat; catenis vinctus, et in captivitatem abductus. 13. Amon, simili de causa, in propria domo à suis subditis jugulatus. 14. Sedecias, quia non servavit fidem Nabuchodonosori datam, effossis oculis, in Babylonem ductus. Denique, ut alia omittam, Jeroboam, primus rex Israël, ut regnum suum confirmaret, subditos abstraxit à vera religione, ut hoc modo, vera religione destitutos faciliùs contineret in rebellione, ne ad legitimum suum regem à quo defecerant, reverterentur. Nam sicut catholica religio ap-

tissima est, ut subditos efficiat pios, et magistratui suo obtemperantes: ita hæresis ad rebelliones, et defectiones concitandas efficacissima. Res nota, et multis exemplis; tum hoc tempore, tum superiori sæculo confirmata.

CAPUT XVIII.

DE BELLO, CASTRIS ET MUNDITIA CASTRORUM.

QUÆRITUR 1. An bellum fuerit licitum in V. T.? 2. Quænam fuerint leges belli à Deo præscriptæ? 3. Quæ justæ causæ gerendi bellum? 4. An Judæi potuerint bellum gerere contra Judæos? 5. An contra quosvis Gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus, seu infidelibus? 7. Quinam Judæorum reges aut principes feliciter gesserint bellum? 8. Quid in lege Mosaïca statutum fuerit de munditia castrorum?

QUÆSTIO I.

An bellum fuerit licitum in veteri testamento?

1. MANICHÆI docuerunt, bellum ex natura rei illicitum esse; et ideò Moysen, Josuë, Davidem, et alios V. T. reges ac principes qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, ut refert Aug. l. 22. cont. Faust. cap. 74. et seqq. Nos duo asserimus. 1. Bellum ex natura rei licitum esse. 2. Ex eo rectè colligi, etiam Judæis in V. T. fuisse licitum, præsertim cùm illis specialiter non fuerit prohibitum.

2. Prima conclusio. Bellum ex natura rei tunc licitum est, quando adsunt hæ tres conditiones. 1. Legitima auctoritas indicendi bellum: qualis est in principe vel republica, non agnoscente superiorem in temporalibus. 2. Justa causa. 3. Recta intentio. Tunc illi-

citum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deest. Ita D. Thom. 2. 2. qu. 40. art. 1. Et quidem, si desit prima vel secunda conditio, non solùm charitati, sed etiam justitiæ contrarium est, cum onere restitutionis. Si desit sòla tertia, non est contrarium justitiæ, sed charitati, ut benè notat Bellarm. lib. de Laïcis cap. 15.

3. Ratio conclusionis est, quia bellum vel est defensivum, quod solius defensionis causâ suscipitur, vel offensivum, seu aggressivum, quod ad vindicandam seu compensandam injuriam offertur. Si defensivum, constat ex natura rei licitum esse. Nam si jure naturali licitum est homini privato, vim vi repellere; multò magis id licitum est principi aut communitati. Si offensivum, tunc etiam licitum est propter similem rationem. Nam si homo privatus potest adversario suo intentare litem, vel actionem injuriarum, per viam juris; cur princeps vel communitas non possit idem facere per viam belli, quando via juris non est sufficiens? Alioqui publica injuria, quæ principi vel communitati facta est, nunquam posset resarciri aut vindicari: et consequenter, nec pnblica justitia et indemnitas custodiri, quod est absurdum.

4. Dices: Etiamsi serventur conditiones quæ in conclusione assignatæ sunt, nihilominùs bellum videtur esse contrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellum contra se mutuò gerunt, non est pax sed pugna et dissensio. Resp. Ex parte illius qui injustam causam fovet, aut malam intentionem habet, contrarium est paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui justam causam fovet, et rectam habet intentionem, non est contrarium, sed conforme charitati. Quod sic ostendo. Homo privatus, qui ex charitate diligit se et proximum suum, potest secundùm ordinem charitatis præferre se proximo. Ut si occurrat casus, in quo vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum; potest salvâ charitate seipsum salvare, cum damno vel incommodo proximi, modò non faciat injuriam proximo; ut theologi constanter docent. Idem

dico de principe, vel communitate. Si ergo principi inferatur injuria ab alio principe, potest salvâ charitate vindicare injuriam per bellum, et se indemnem conservare. In quo facto servatur simul charitas et justitia. Charitas, quia servatur regula charitatis, *Proximus sum egomet mihi.* Justitia, quia officium justitiæ est illatam injuriam legitimè vindicare.

5. Secunda conclusio. Bellum fuit licitum in V. T. servatis illis conditionibus, quæ suprà positæ sunt. Ratio sumitur ex dictis. Nam quod ex natura sua licitum est, hoc etiam licitum fuit Judæis; nisi speciali mandato fuerit Judæis prohibitum: at bellum ex natura sua licitum est, ut dixi: nec ullo speciali mandato fuit Judæis prohibitum, cùm nullum extet tale mandatum in V. T Et confirmatur tripliciter. Primò, quia Deus non solùm permisit bellum in V. T., sed etiam imperavit. (Num. 25. ℣. 16. et 1. Reg. 15. ℣. 3. et alibi) Secundò, præscripsit leges et præcepta gerendi bellum, ut dicam sequenti quæstione. Tertiò, laudantur in Scriptura, qui in V. T. fortiter se gesserunt in bello. Sic laudatur Abraham. (Gen. 14. ℣. 19.) sic Levitæ. (Exod. 32. ℣. 29.) sic Gedeon, Barac, Samson, Jephte, Samuël, David, et alii, (Heb. 11. ℣. 32.)

QUÆSTIO II.

Quæ fuerint leges belli à Deo præscriptæ in veteri testamento?

1. Resp. Erant variæ: nam quædam obligabant, quando castra erant movenda de loco in locum. Aliæ, quando eundum ad prælium. Aliæ, quando jam inchoandum prælium. Aliæ, quando civitas obsidenda. Aliæ, quando obsidio continuabatur. Aliæ denique, quando victoria parta.

2. Primò igitur, quando castra erant movenda, obligabat hæc lex. Num. 10. ℣. 2. et seqq. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra. Cùmque increpueris*

tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israël. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu et pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad Meridiem, et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concisè ululabunt. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

3. Hæ tubæ debebant esse argenteæ; tum propter reverentiam divini cultûs, tum ut essent magis sonoræ. Serviebant autem ad varios usus. 1. Ad convocandum populum ad concionem, juxta ostium tabernaculi. 2. Ad convocandos principes ad consultationem 3. Ad movenda castra. Quæ tria patent ex cit. textu. 4. Ad bellum. 5. Ad festa et sacrificia. Hæc duo patent ex textu sequenti eodem capite. Debebant autem inflari à sacerdotibus: et ex modo inflandi constabat, in quem usum inflarentur ut ex textu colligitur.

4. Secundò, quando eundum erat ad prælium, triplex lex obligabat. Prima, Num. 10. ℣. 9. *Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversùm vos, clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestrí coram Domino Dei vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.* Secunda, Deut. 23. ℣. 9. *Quando egressus fueris adversùs hostes tuos in pugnam custodies te ab omni re mala*, id est, ab omni peccato, ut à scortatione, ebrietate, rapinis, juramentis, blasphemiis, duellis, æmulationibus. Itemque ab omni immunditia legali. Tertia, Deut. 20. 5. et seqq. *Duces quoque per singulas turmas, audiente exercitu, proclamabunt: quis est homo, qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam? Vadat, et revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, et alius dedicet eam. Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum fecit eam communem, de*

qua vesci omnibus liceat? Vadat, et revertatur in domum suam: ne fortè moriatur in bello: et alius homo ejus fungatur officio. Quis est homo, qui despondit uxorem, et non accepit eam? Vadat, et revertatur in domum suam, nè fortè moriatur in bello, et alius homo accipiat eam. Itaque ut summatim dicam, quando ibatur ad prælium, hæc tria debebant servari. 1. Inflandæ erant tubæ per modum ululatûs, ad implorandum à Deo subsidium. 2. Omnes debebant esse puri à peccato, et immunditiâ legali. 3. Non admittebantur pavidi, sponsi, novam domum, aut vineam ædificantes.

5. Tertiò, quando jam prælium erat inchoandum, servabatur hæc lex, Deut. 20. ℣. 2. et seqq. *Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem et sic loquetur ad populum: audi Israël: vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester, in medio vestri est, et pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.* Magna consolatio.

6. Quartò, quando civitas erat obsidenda, dabatur hæc lex, Deut. 20. ℣. 10. et seqq. *Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem: Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, et cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cùmque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus et infantibus, jumentis, et cæteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis civitatibus, quæ à te procul valdè sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omninò permittes vivere: sed interficies in ore gladii; Hethæum videlicet, et Amorrhæum, et Chananæum, Pherezæum, et Hevæum, et Jebusæum, sicut præce-*

pit tibi Dominus Deus tuus : ne fortè doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis : et peccetis in Dominum Deum vestrum.

7. Quintò, quando obsidium civitatis continuabatur, debebat servari hæc lex, Deut. 20. ℣. 19-20. *Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem : quoniam lignum est, et non homo : nec potest bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in cæteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.*

8. Sextò, quando victoria erat parta, ordinariè non licebat occidere innocentes, ut mulieres, infantes et pecora. Hoc colligitur ex dictis, Deut. 20. ℣. 13. 14. *Percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus et infantibus, jumentis et cæteris quæ in civitate sunt.* Non obstante hâc lege ordinariâ, mandabat aliquando Deus, ut etiam mulieres, infantes et jumenta interficerentur, ut 1. Reg. 15. ℣. 3. *Vade et percute Amalec, et demolire universa ejus : non parcas ei..... sed interfice à viro usque ad mulierem, et parvulum atque lactantem, bovem et ovem, camelum et asinum.* Aliquando; ut omnes mulieres exceptis puellis et virginibus. Num. 31. ℣. 17-18. *Cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis : et mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate : puellas autem, et omnes fœminas virgines reservate vobis.* In his, et similibus casibus, Dei jussio pro lege est, ut ex Aug. notat Serar. in cap. 6. Josuë qu. 36.

9. Quæres quid Deus promiserit Judæis, si servarent has leges bellicas? Resp. Hæc duo. Primò, *Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis.* Levit. 26. ℣. 7-8. *Persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis, decem millia : cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro :* Si autem non

servarent, minatus est contrarium : *Ponam faciem meam contra vos et corruetis coram hostibus vestris, et subjiciemini his qui oderunt vos : fugietis nemine persequente :* ibid. ℣. 17. Vide plura Deut. 28. ℣. 7-25.

10. Hinc discant Christiani quomodo se gerere debeant in bello. Tametsi enim quædam ex supradictis legibus fuerint cæremoniales, quæ jam abrogatæ sunt; tamen aliquæ erant morales, quæ numquam abrogantur, sed æquè nunc obligant Christianos, ac olim Judæos obligant. Cujusmodi sunt hæ. 1. Ut sint puri ab omni peccato. 2. Ut servent ordinem præscriptum in castris. 3. Ut confidant in Deum, et ab ipso petant subsidium. 4. Ut parcant innocentibus, quantùm fieri potest. 5. Ut hosti offerant priùs pacem, antequam illum bello offensivo invadant. Si servarentur hæ leges à Christianis, feliciùs pugnarent contra hostem quàm hactenùs pugnârunt. At rarò servantur. Nam multi inter milites ac duces solent esse scortatores, ebriosi, blasphemi, raptores et similibus flagitiis inquinati, qui meritò à Deo deseruntur, et infeliciter rem gerunt.

QUÆSTIO III.

Quæ fuerit justa causa gerendi bellum in veteri testamento?

1. Suppono, justam causam indicendi bellum, generatim loquendo, esse gravem injuriam, quæ alicui principi aut reipublicæ vel imminet, vel facta est. Si imminet; ut impediatur per bellum defensivum jure defensionis. Si facta; ut vel resarciatur per bellum offensivum jure justitiæ vindicativæ : vel vindicetur jure justitiæ commutativæ. Vide Aug. q. 10. super Josuë. D. Th. 2. 2. qu. 40. art. 1. Molinam de jure et just. disp. 102.

2. Hoc posito. quæstio est, quænam fuerint speciales causæ belli in V. T.? Vel propter quas injurias, legitimè indicta fuerint bella in V. T.? Resp. Ex Scriptura colliguntur hæ causæ. Prima, publica principis

contumelia. Sic David movit bellum contra Hanon regem Ammonitarum, eò quòd nuntios à Davide missos àffecisset magnâ ignominiâ , quæ describitur. 2. Reg. 10. ℣. 4. his verbis : *Tulit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum , et præscidit vestes eorum medias usque ad nates , et dimisit eos.*

Secunda, rebellio subditorum. Sic idem David suscepit bellum , contra Seba filium Bochri , qui cum quibusdam aliis separaverat se à Davide, legitimo suo rege , 2. Reg. 20. ℣. 1. et seqq.

Tertia , defensio malefactorum, ne justè puniantur. Sic filii Israël pugnaverunt contra Benjamitas , eò quòd nollent tradere quosdam ex sua tribu, qui nefandum flagitium perpetraverant. Quin eos potiùs defendebant. Judic. 20. ℣. 14. et seqq.

Quarta , suppetiæ inimicis latæ. Sic David percussit viginti duo millia virorum de Syria Damasci , quia suppetias tulerant Adarezer regi Soba. 2. Reg. 8. ℣. 5.

Quinta , negatio innoxii transitus per alienam terram , qui jure naturali negari non potest. Sic Israëlitæ indixerunt bellum Arad regi Chananæo, quòd negaret illis transitum per suam provinciam. Num. 21. ℣. 1.

Sexta , violatum fœdus. Sic rex Joram indixit bellum regi Moab , qui nolebat illi solvere centum millia ovium , quæ ex antiquo fœdere tenebatur solvere. 4. Reg. 3. ℣. 5. et seqq.

Septima , idololatria subditorum. Sic Moyses cum filiis Levi , bello aggressus est filios Israël , et interfecit triginta tria millia hominum , propterea quòd aureum vitulum adorasset. Exod. 32. ℣. 26. et seqq.

QUÆSTIO IV.

An Judæi potuerint bellum gerere contra Judæos ?

1. Ratio dubitandi est , quia quando Roboam rex cum domo Juda et Benjamin , voluit bellum gerere contra domum Israël (qui omnes ex utraque parte erant Judæi) dixit illi Deus per prophetam : *Non ascendetis ,*

neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël. 3. Reg. 12. ℣. 24. Et tamen Roboam habuit legitimam causam indicendi bellum, quia volebat subditos rebelles ad obedientiam revocare. Ergo, quòd prohibitus fuerit gerere bellum, non erat alia causa, quàm quia volebat illud gerere contra Judæos, fratres suos.

2. Sed contrarium facilè probari potest ex dictis. Primò, exemplo Moysis et Levitarum, qui pugnarunt contra fratres suos, propter peccatum idololatriæ commissum. Exod. 32. ℣. 26. II. Exemplo filiorum Israël, qui communi consensu, et consulto priùs Deo, pugnarunt contra Benjamitas, et totam ferè ipsorum tribum extinxerunt. Judic. 20. per totum. III. Exemplo Davidis, qui pugnavit contra subditos rebelles. 2. Reg. 20. ℣. 1. Accedit ratio, quia si Judæi contra Judæos non potuissent bellum gerere, non potuisset inter illos conservari justitia, nec injuria vindicari. Nam sæpè contingit, ut injuria ab una parte illata, non possit vindicari, nisi bello. Et si non vindicaretur, nulla servaretur justitia in communitate, quod est absurdum. Denique conditiones illæ, quæ efficiunt, ut bellum sit justum et legitimum, tam benè reperiri possunt inter homines ejusdem gentis, quàm inter extraneos.

3. Nec obstat exemplum Roboam. Nam is non est jussus cessare à bello, ex eo præcisè, quòd illud suscepisset contra fratres suos; sed ex eo, quòd vellet illos ad suum regnum reducere, quod erat contra Dei ordinationem. Nam Deus volebat regnum Salomonis, propter ipsius peccata in duas partes dividere: et majorem partem dare Jeroboam servo Salomonis; minorem verò relinquere Roboam filio Salomonis. Roboam autem nitebatur totum regnum solus obtinere; et omnes qui adhærebant Jeroboam, ad se reducere. Et quia hoc volebat perficere armatâ manu, monitus est à Deo ut à cœpto desisteret. 3. Reg. 12. ℣. 21. et seqq.

QUÆSTIO V.

An Judæi potuerint bellum gerere contra quosvis Gentiles?

1. Resp. Poterant, servatis conditionibus suprà positis. Nam si Gentiles, quicumque tandem illi fuissent, vel injustè invasissent Judæos, vel gravem aliquam injuriam irrogassent, poterant ipsi se defendere, et illatam injuriam vindicare. Sic fecerunt contra Chananæos, Amorrhæos, et Madianitas tempore Moysis. Sic contra habitatores Jericho, et Hai, et vicinarum civitatum, tempore Josuë. Sic contra Syros, Madianitas, Amalecitas, Ammonitas, Philistæos, tempore Judicum. Sic contra eosdem Philistæos, Syros, Arabes, Æthiopes, Moabitas, Idumæos, tempore regum. Sic contra Antiochum, Appolonium, Nicanorem, Lysiam, Gorgiam, Bacchidem, Triphonem; Alexandrum, tempore Machabæorum. Et ratio est, quia sicut homo privatus, jure naturali, potest se legitimè defendere contra quemcumque injustum invasorem, aut injuriantem; ita etiam princeps vel respublica potest.

2. Dices: Deus per prophetam prohibuit Judæis, ne susciperent bellum contra Nabuchodonosorem regem Babylonis, sed spontè se illi subjicerent. Jerem. 27. ℣. 12. Resp. Verum est, quia Judæi non poterant justo bello, de quo hìc agimus, contra regem illum pugnare, idque ex duplici capite. Primò, quia Deus dederat Nabuchodonosori regnum Juda, et omnia regna vicina: Jerem. 27. ℣. 6. Ergò nec Judæi, nec vicini populi poterant justo bello hanc donationem impedire. Secundò, quia Judæi propter sua peccata meriti erant hanc pœnam, ut servirent Nabuchodonosori: et, nisi vellent spontè eam subire, futurum erat ut graviorem pœnam sustinere cogerentur. ℣. 13. Ergò non poterant justo titulo reluctari.

QUÆSTIO VI.

An Judæi in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus et infidelibus.

1. Aliqui affirmant ; quia Asa rex Juda imploravit auxilium Benadad regis Syriæ in bello contra regem Israël. 2. Paral. 16. ℣. 2. Similiter Judas Machabæus iniit fœdus cum Romanis Gentilibus, ut in bello se mutuò juvarent. 1. Machab. 8. ℣. 1.

2. Alii negant ; quia Deus severè prohibuit Judæis, ne contraherent fœdus et amicitiam cum infidelibus : et graves pœnas comminatus est, nisi obtemperarent. Deut. 7. ℣. 2. et Josuë 23. ℣. 12. et Judic. 2. ℣. 2. Et quia non obtemperârunt, puniti sunt. Nam Deus permisit illos à Gentilibus opprimi, et in servitutem redigi, ut patet ex lib. Judicum, et lib. 4. Regum, et libro Tobiæ, Esther, prophetarum. Sed distinguendum est, juxta sequentes conclusiones.

3. Prima conclusio. Per se, et ex natura rei licitum est in bello justo implorare auxilium infidelium, etiam contra fideles. Ita Dominicus Bannes in 2. 2. qu. 40. art. 1. dub. 3. et alii ab eo citati. Ratio est, quia infideles possunt ex se suscipere justum bellum contra quoscumque hostes : ergo possunt etiam alios juvare in justo bello contra quoscumque hostes : ergo licitum est ab iis petere, ut nos juvent in justo bello. Et confirmatur. 1. Quia actus justitiæ loquendo præcisè ex natura rei, potest ab omnibus, tam fidelibus, quàm infidelibus exerceri : at gerere justum bellum, vel juvare in justo bello est actus justitiæ ; ergo potest ab omnibus exerceri. 2. Quia in justo bello licitum est uti subsidio equorum, elephantorum, et aliorum brutorum animalium : ergo etiam hominum infidelium. 3. Licitum est in justo bello præbere auxilium infidelibus contra fideles : ergo etiam licitum est ab eis petere auxilium, cùm sit par ratio. Antecedens patet exemplo Davidis, qui auxilium præbuit Achis regi

Philistinorum, contra populum Israël. 1. Reg. cap. 28. ℣. 1–2. et cap. 29. per totum. Videatur ibidem Abulensis. cap. 28. qu. 5.

4. Secunda conclusio. Nihilominùs Judæi triplici titulo prohibebantur inire fœdus cum infidelibus. Primò, ratione periculi subversionis; quia periculum erat, ne ex tali fœdere et societate, desererent cultum Dei, et fierent idololatræ. Exodi 34. ℣. 12. et Deut. 7. et alibi. Secundò, ratione periculi perfidiæ, ex parte infidelium. Nam infideles, sæpè non servabant pacta cum Judæis inita. Non servavit rex Moab. 4. Reg. 3. ℣. 5. Nec Demetrius 1. Machab. 11. ℣. 53. Nec Tryphon. 1. Machab. 12. à versu 42. ad 50. usque. Nec Ptolomæus. 1. Machab. 16. ℣. 16. Nec multi alii. Tertiò, ratione scandali, quod erat duplex. Unum, quia qui in bello petebant auxilium ab infidelibus videbantur fiduciam suam in illis potiùs ponere, quàm in Deo, quod, quia erat contra legem Dei, erat scandalosum. Et hoc nomine reprehensus fuit Asa rex Juda, qui à Benadad rege Syriæ petiverat auxilium, juxta illud 2. Paral. 16. ℣. 7. *Venit Hanani propheta ad Asa regem Juda, et dixit ei : quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.* Alterum, quia sicut erant socii et fautores infidelium in bello, sic etiam putabantur esse socii et fautores in impietate, quod æquè erat scandalosum. Undè dictum est Josaphat regi Juda qui auxilium præbuerat impio regi Achab. 2. Paral. 19. ℣. 2-3. *Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum, amicitiâ jungeris : et idcircò iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda.*

QUÆSTIO VII.

Quinam Judæorum reges aut principes feliciter gesserunt bellum?

Resp. Illi potissimùm, qui servârunt leges belli à Deo præscriptas, et maximè, qui spem suam ponebant in Deo, et ab eo subsidium petebant. Sic fecerunt Moyses, Josuë, Othoniel, Aod, Barac, Gedeon, Jephte, Samson. Sic fecit rex David, quando consulto priùs Deo, pugnavit contra hostes. Sic Abia rex Juda, quando pugnaturus contra Jeroboam regem Israël, totam suam fiduciam collocavit in Deo. 2. Paral. 13. ℣. 4. et seqq. Sic Josaphat rex Juda, qui omnibus in circuitu hostibus erat terrori, quia Deus pugnabat pro ipso. 2. Paral. 17. ℣. 3-10. Sic Ezechias, quando obsessus à Sennacherib, rege Assyriorum cum ingenti exercitu oravit Dominum pro liberatione, et obtinuit. Nam Angelus Domini missus in castra Assyriorum unâ nocte percussit centum octoginta quinque millia hostium. 2. Paral. 32. ℣. 20-21. et 4. Reg. 19. ℣. 35. Sic Machabæi, quorum bella et victoriæ describuntur in libris Machabæorum. Illi verò infeliciter pugnârunt, qui neglecto Deo confidebant in multitudine et potentia suorum exercituum.

QUÆSTIO VIII.

Quid in lege Mosaïca statutum fuerit de munditia castrorum?

1. Generalis lex erat hæc. Deut. 23. ℣. 14. *Sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat fœditatis.* Ratio additur : *Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te et tradat tibi inimicos tuos.* Speciatim verò statuta fuerunt hæc tria. Primò, *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aquâ : et post solis*

occasum regredietur in castra, (ibid. ℣. 10-11.) Secundò, *habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillum in balteo. Cùmque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies, quo relevatus es.* (ibid. ℣. 12. et seqq.) Tertiò, *Præcipe filiis Israël, ut ejiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fluit, pollutusque est super mortuo.* Num. 5. ℣. 2.

2. Igitur castra debebant esse munda à pollutione et semine, et stercore, et leprâ, et immunditiâ legali ex mortuo contractâ. Idque duplici de causa. Primò, propter Arcam Dei quæ erat in medio castrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundò, ad conservandam in castris valetudinem. Quæres, an ista lex semper obligaverit Judæos? Abulensis putat, tunc solùm obligasse, quando Judæi erant in deserto, non autem postea, quando habitabant in terra promissionis. Nihilominùs Esseni, de quibus suprà cap. 10. dictum est, dicuntur etiam in Judæa observasse eandem legem, ut refert Josephus lib. 2. de bello Judaïco cap. 7. Erant enim valdè studiosi legis et puritatis. Vide Cornel. in cap. 23. Deut.

CAPUT XIX.

DE FURTO ET USURA.

1. Duo quæri possunt. 1. Quæ fuerint leges circa furtum? 2. An usura Judæis fuerit licita necnè? Ad prius sic respondeo. Principalis lex circa furtum fuit hæc: *non furtum facies:* Exod. 20. ℣. 15. Ad hanc revocari debent sequentes.

Prima: *non... decipiet unusquisque proximum suum.* Levit. 19. ℣. 11.

2. *Viduæ et pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum:*

et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestri pupilli. Exod. 22. ℣. 22. et seqq. et Deut. 10. ℣. 18.

3. *Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura.* Lev. 19. ℣. 35.

4. *Statera justa, et æqua sint pondera : justus modius, æquusque sextarius*, ibid. ℣. 36.

5. *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus et minus : nec erit in domo tua modius major et minor. Pondus habebis justum et verum : et modius æqualis et verus erit tibi.* Deut. 25. ℣. 13. et seqq.

6. *Non assumes, et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua.* Deut. 19. ℣. 14.

7. *Non facies, quod iniquum est, nec injustè judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Justè judica proximo tuo.* Levit. 19. ℣. 15.

8. *Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.* Levit. 24. ℣. 18.

9. *Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, et occiderit vel vendiderit : quinque boves pro uno bove restituet, et quatuor oves pro una ove.* Exod. 22. ℣. 1.

10. *Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis : duplum restituet.* Ibid. ℣. 4.

11. *Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venumdabitur*, ibid. ℣. 3.

12. Occidens furem nocturnum, innocens habeatur, occidens verò furem diurnum, occidatur, ibid. ℣. 2.

13. Qui damnum fecerit proximo suo, confitebitur peccatum suum, et compensabit damnum; et insuper addet quintam partem. Num. 5. ℣. 6.

14. *Si læserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena : quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.* Exod. 22. ℣. 5.

15. *Si egressus ignis invenerit spinas, et comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit*, ibib. ℣. 6.

16. Plagiarius, qui furatur hominem ut vendat, occidatur, Deut. 24. ℣. 17.

2. Dices, aliquæ ex illis legibus videntur inter se pugnare, ut octava, nona, et decima. Nam octava præcipit simplum restitui : nona, quadruplum aut quintuplum : decima duplum. Resp. Non pugnant, sed discrepant. Primò, quia octava est moralis, sumpta ex jure naturali : reliquæ duæ sunt judiciales, sumptæ ex libera voluntate legislatoris. Deindè, octava præcipit, quod jure naturali debitum est : reliquæ duæ, quod per modum liberæ pœnæ à Judice vel legislatore imponi potest. Juxta octavam, qui furatur bovem, tenetur jure naturali illum restituere. Juxta reliquas, tenetur jure positivo et pœnali vel duplum, vel quadruplum, vel quintuplum restituere, pro arbitrio legislatoris. Itaque qui unum bovem pro bove restituit, satisfacit jure naturali, non tamen positivo : vel, quod idem est, satisfacit justitiæ commutativæ, non tamen vindicativæ.

3. Quæres, quare fur pro uno bove debuerit quinque boves restituere, et pro una ove quatuor tantùm oves, et non quinque? Respondet Theodoretus, quia majus furtum majori pœnâ plectendum est : at majus furtum est bovis, quàm ovis; quia bos est majoris pretii, quàm ovis D. Th. in 1. 2. qu 105. art. 2. ad 9. sic respondet. Jubet Deus, ut fur pro uno bove reddat quinque; quia bos habet quinque utilitates. 1. Immolatur. 2. Pascit nos carne suâ. 3. Arat. 4. Dat lac. 5. Dat corium. At ovis adfert quatuor tantùm commoda. 1. Immolatur. 2. Pascit nos suâ carne. 3. Dat lac. 4. Dat lanam. Alii addunt mysticam causam; quia bos significat doctorem populi; ovis discipulum et auditorem. At graviùs punitur, qui aufert vel pervertit doctorem, quàm qui auditorem. Ita Rabanus Exodi 22. ℣. 1. Quæ omnia probabilia sunt. Vera causa est; quia Deo, qui est supremus legislator, ita placuit.

4. Quæres 2. Quare furem nocturnum licebat occidere, non autem diurnum? Resp Ob has causas. 1. Quia non constat, an fur nocturnus veniat tantùm

ad furandum, an etiam ad occidendum. Et quia præsumitur ad utrumque venire, occidi poterat in V. T. 2. Quia noctu agnosci non potest; et ideò is, qui damnum patitur, non potest eum postea in judico accusare, et rem suam repetere. 3. Quia nocturnus non potest tam citò ac facilè deprehendi, ac diurnus. Nam nocte omnes dormiunt; ac proinde pater-familias non potest statim habere famulos paratos, qui furem apprehendant. Secùs est de die. Eandem distinctionem furis diurni ac nocturni; quoad ejus occisionem habet Augustinus, et ex eo translata est in jus Canonicum. (Extrav. de homicidiis cap. *Si perfodiens.*) Notandum tamen est, si fur diurnus non tantùm furaretur, sed etiam gladio vel armis vellet tueri suum furtum, licere etiam illum occidere. Ita Aug. qu. 54. supra Exodum. Et sancitum est in Jure civili, L. Furem, ff. ad legem Corneliam, de Sicariis. (*)

DE USURA.

5. De usura erat duplex lex. Una Exod. 22. ℣. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum; non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.* Altera Deut. 23. ℣. 19-20. *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.* Hìc duo decernuntur. 1. Ut Judæi non exigant usuram à Judæis, id est, à fratribus suis. 2. Ut possint exigere ab extraneis.

6. Quæstio est, quomodo hoc posteriùs sit intelligendum? Triplex est opinio. Prima Judæorum, qui putant sibi concessum esse à Deo, ut à quolibet extraneo possint usuram exigere sine peccato: ac proinde etiam hoc tempore se non peccare, exigendo usuram

(*) Hæc lex pro solius judicis directione lata est, præcipitque ut occidens furem nocturnum non sit reus sanguinis in foro externo, id est, morte non plectatur.

à Christianis et Gentilibus. Altera quorumdam theologorum, qui asserunt, Judæis non quidem concessum, sed tamen permissum esse, ut exigant usuram ab extraneis, propter duritiam cordis ipsorum : ac proinde ipsos quidem peccare usuram exigendo, non tamen per legem Mosaïcam puniri. Ratio illorum est; quia usura absolutè, et sine ulla distinctione fratris aut extranei, mala et prohibita est, ut patet Psal. 14. ℣. 5. et Psal. 54. ℣. 12. et Ezech. 18. ℣. 8. Ergo non potuit licitè concedi Judæis. Potuit tamen permitti, tanquam minus malum, ad vitandum majus malum, ne scilicet suos fratres per usuram exhaurirent. Ita D. Th in 2. 2. qu. 78. art. 1. ad 2. et multi alii. Tertia est, Judæis non tantùm permissum, sed etiam concessum fuisse exigere usuram à vicinis hostibus, nempe Chananæis, Amorrhæis, Amalecitis ; ita ut exigendo non peccarent. Ratio est, quia Deus concesserat illis, ut occiderent vicinos hostes, et eorum bona diriperent. Itaque sicut non peccabant occidendo Amorrhæos, et Chananæos in bello ; ita non peccabant accipiendo illorum pecuniam per usuram. Ita Conrardus qu. 24. de contract. Medina qu. 2. de usura, et apertè, D. Amb. lib. de Tobia cap. 15. Ubi inter cætera sic ait : *Cui jure inferuntur arma, huic legitimè indicantur usuræ.* Item : *Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere.* Item : *Ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ.* Hæ duæ posteriores opiniones sunt probabiles : prima manifestè falsa.

CAPUT XX.

DE HOMICIDIO, ET CIVITATIBUS REFUGII.

1. Homicidium est duplex. Unum voluntarium, quod culpabiliter; alterum involuntarium, quod sine culpa committitur. De priori hìc agam : Posterius pertinet ad

civitates refugii, de quibus paulò post. Igitur de homicidio voluntario extat una lex moralis, Exod. 20. ℣. 13. *Non occides.* Et una cæremonialis, Deut. 21. ℣. 1. et seqq. *Quando inventum fuerit....* (in agro) *hominis cadaver occisi... seniores civitatis illius* (vicinioris scilicet)... *ducent* (vitulam) *ad vallem asperam... et cædent in ea cervices vitulæ. Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam... et dicent : manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti Domine, et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis : tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cùm feceris quod præcepit Dominus.* Videantur interpretes illius loci.

1. Judiciales sunt plures. Prima : *Qui percusserit, et occiderit hominem, morte moriatur.* (Lev. 24. ℣. 17.)

2. *Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis : statim et ipse morietur.* (Num. 35. ℣. 31.)

3. *Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum : sicut fecit, sic fiet ei : fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.* Lev. 24. ℣. 19-20.

4. *Qui percusserit servum suum vel ancillam virgâ, et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est.* q d. Emit eos suâ pecuniâ. Exod. 21. ℣. 20-21.

5. *Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem prægnantem et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit : subjacebit damno quantùm maritus mulieris expetierit, et arbitri judicaverint. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima.* Ibid. ℣. 22-23.

6. *Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, et luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro*

oculo, quem eruit: pari modo si dentem ejus excusserit. Ibid. ℣. 26.-27.

7. *Facies murum tecti per circuitum : ne* (si ex eo labatur aliquis) *effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio.* Deut. 22. ℣. 8.

8. *Sin autem eum qui peccavit*, (judices) *dignum viderint plagis : prosternent et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus.* Sed numerum quadragenarium non excedent. Deut. 25. ℣. 2.

9. *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur.* Exod. 21. ℣. 12.

10. *Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit, in lectulo : si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum : innocens erit qui percusserit : ita tamen ut operas ejus et impensas in medicos restituat.* ibid. ℣. 18.

DE CIVITATIBUS REFUGII.

2. Levitæ et sacerdotes (ut cap. 7. q. 6. n. 5. dictum est) habebant quadraginta octo civitates sibi deputatas. Ex illis sex erant civitates refugii, ad quas, tanquàm ad asylum, confugere poterant illi, qui suâ culpâ homicidium commiserant (Josuë 20. ℣. 4. et Num. 35. ℣. 11.) Erant autem hæ civitates refugii. 1. Cedes in Nephtali. 2. Sichem in Ephraim. Hebron in Juda. 4. Bosor in Ruben. 5. Raamoth in Galaad. 6. Gaulon in Manasse. Tres primæ citra, reliquæ trans Jordanem. (Josuë 20. ℣. 7.) Omnes æquali spatio inter se distabant. (Deut. 19. ℣. 7.) Omnes sitæ erant in montibus, ut eminùs videri possent, excepta Bosor, quæ sola erat in plano, sed tamen patente loco et conspicuo. (Josuë 20. ℣. 8.) Hìc aliqua notanda sunt.

3. Primò, ad unam ex his civitatibus, tanquam ad asylum poterat confugere homicida, et coram senioribus illius loci, qui omnes erant Levitæ et sacerdotes, probare suam innocentiam, id est, se sine sua culpa

homicidium fecisse, juxta illud Josuë cap. 20. ℣. 2. et seqq. *Separate urbes fugitivorum.... ut confugiat ad eas, quicumque animam percusserit nescius: et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis. Cùm ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, et loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem: sicque suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum.*

4. Secundò, debebat autem in aliqua istarum civitatum, ad quam confugerat, manere usque ad mortem Summi Pontificis. Quod si ante mortem Pontificis inventus fuisset extra civitatem refugii, poterat interfici à propinquis illius, quem interfecerat. (Num. 35. ℣. 25. et seqq.)

5. Tertiò, præter sex civitates refugii, erat aliud asylum, ad quod confugere poterant homicidæ, nempè altare et tabernaculum. Eò confugit Joab, qui occiderat Abner et Amasam. 3. Reg. 2. ℣. 28. *Fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, et apprehendit cornu altaris.* Sed quia non erat innocens, jussu Salomonis interfectus est, nec profuit illi asylum, ad quod confugerat. (Ibid. ℣. 31.) Erat enim lex lata, ut homicida voluntarius abstraheretur ab asylo, et interficeretur. Exod. 21. ℣. 14. *Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias: ab altari meo evelles eum, ut moriatur.*

6. Quartò, sicut Judæi poterant confugere ad asylum, sic etiam advenæ et peregrini. (Num. 35. ℣. 15.) Disputant interpretes, an quilibet advenæ et peregrini, etiam Gentiles? Affirmant Masius, et Magalianus in cap. 20. Josuë. Negant Abulensis et Serarius, ibid. asserentes, advenas et peregrinos ad Judaïsmum conversos, id est, proselytos, non autem Gentiles in Gentilismo manentes, habuisse hoc privilegium. Nota. Judæi ex genere habebant quædam privilegia propria, quibus carebant proselyti: quædam communia cum proselytis. Propria erant hæc tria. Primum, servus, genere Judæus, anno septimo et quinquagesimo fiebat liber; non autem proselytus. (Deut. 15. ℣. 12. et seq.)

Secundum, Judæi gaudebant privilegio remissionis debitorum anno septimo, non autem proselyti. Deut. 15. ℣. 3. Tertium, Judæi non poterant dare ad usuram Judæis, sed proselytis. Deut. 23. ℣. 19. Reliqua erant communia. Ita ex Abulensi. Cornelius in cap. 35. Num. ℣. 15.

7. Quintò, homicidæ voluntarii, ut suprà dictum, non gaudebant privilegio asyli, sed tantùm involuntarii. Excipiebatur unus casus, ut si quis voluntariè occidisset injustum invasorem, vim vi repellendo. Is enim habebat jus asyli; et si probaret suam innocentiam, statim ex loco asyli domum remittebatur, nec tenebatur expectare mortem Pontificis : quia non erat propriè homicida, sed inculpatus vitæ suæ defensor. Ita Abul. in cap. 20. Josuë qu. 5. Serarius ibid. qu. 2. Cornel. loc. cit. Quid autem dicendum de eo, qui in ipso asylo, seu in ipsis refugii civitatibus homicidium perpetrasset? Abul. ibid. qu. 19. putat, non habuisse jus asyli.

8. Quæres, an etiam Christiani habeant aliqua asyla pro homicidis? Resp. Habent : sed in multis differunt à Judæis. 1. Quia Christiani habent asyla jure humano : Judæi habebant jure divino constituta. 2. Apud Christianos omnes ecclesiæ, cœmeteria, cœnobia, domus religiosæ et ecclesiasticæ, sunt asyla : apud Judæos erant multo pauciora, ut ex dictis patet. 3. Judæi poterant extrahi ab asylo, ut causa eorum examinaretur : Christiani non possunt extrahi, nequidem à judice aut magistratu. 4. Asyla Judæorum erant tantùm pro homicidis involuntariis, asyla Christianorum pro omnibus ferè reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones, et viarum obsessores (cap. *Inter alia*, de immunit. Eccles.) Item raptores virginum, proditores, sacrilegi, blasphemi, hæretici, apostatæ, Judæi, et quotquot in ipsis asylis delinquunt. Vide Serar. in cap. 20. Josuë qu. 9.

CAPUT XXI.

DE MATRIMONIO VETERIS TESTAMENTI.

1. De matrimonio extant hæ leges in V. T. Prima : nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. (Lev. 18 ℣. 6.) Secunda : *Ad mulierem, quæ patitur menstrua, non accedes* (ibid. ℣. 19.) Tertia : Si unus ex fratribus mortuus fuerit sine prole, uxorem illius accipiet alter frater, et suscitabit semen fratri suo : et primogenitum nomine illius nominabit. (Deut. 25. ℣. 5.) Quarta : si alter frater noluerit accipere uxorem fratris sui, tunc uxor mortui, coram senioribus, tollet calceamentum de pedibus ejus et spuet in faciem illius, dicens : *sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.* Ibid. ℣. 9. Quinta : si quis in bello captam mulierem alienigenam adamaverit propter pulchritudinem, et voluerit habere uxorem ; introducet eam in domum suam : quæ radet caput suum, et præcidet ungues, et mutabit vestem, et flebit patrem et matrem suam uno mense. Et tunc fiet uxor illius. Si postea ei displicuerit, non vendet, sed liberam dimittet. Deut. 21. à ℣. 10. ad 15. usque. Sexta : si quis habuerit duas uxores, *unam dilectam, alteram odiosam;* et filius odiosæ fuerit primogenitus, dabit ei jura primogenituræ, nec præferet ei filium dilectæ. (ibid. ℣. 15.) Septima : *omnes viri ducent uxores de tribu et cognatione sua : et cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient : ut hereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant ut à Domino separatæ sunt.* (Num. 36. ℣. 7. et seqq.)

2. Circa has leges aliqua examinanda sunt. 1. An matrimonium fuerit præceptum in V. T.? 2. In quo gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? 3. An Judæi potuerint accipere uxores alienigenas? 4. An potuerint accipere uxores extra suam tri-

bum et familiam? 5. Quæ sit differentia inter matrimonium Veteris ac Novi Testamenti? Est igitur

QUÆSTIO I.

An matrimonium fuerit præceptum in V. T.?

1. Ratio dubitandi est. Primò, quia Genes. 1. ℣. 28. et Gen. 9. ℣. 1. præcepit Deus : *Crescite et multiplicamini*. 2. Quia Deut. 7. ℣. 14. similiter præcipit : *non erit apud te sterilis utriusque sexûs*. 3. Quia non legimus aliquos in V. T. vixisse cœlibes. 4. Quia ignominiosum erat, non habere prolem, unde vulgare erat omnium axioma : *Maledictus, qui non reliquerit semen in Israël.*

2. Resp. Neque naturali, neque divino præcepto, singuli in V. T. fuerunt obligati ad matrimonium. Prior pars patet, quia tametsi tota communitas naturali præcepto fuerit obligata, sicut etiam nunc est, conservare se per procreationem prolis, et consequenter per matrimonium; hoc tamen præceptum non obligat singulos de communitate, sed totam communitatem generatim, ut docet D. Th. in suppl. qu. 41. art. 2. Simile est de agricultura. Nam præceptum naturale est colere agros ad conservandam vitam humanam, non minùs quàm procreare prolem : et tamen præceptum illud non obligat singulos; alioqui singuli deberent agros colere, quod est contra communem hominum sensum ac consuetudinem.

3. Posterior pars probatur : quia in V. T. nullum extat divinum præceptum, quod obliget singulos ad matrimonium. Nam illa verba, *Crescite et multiplicamini*, non continent præceptum, sed benedictionem. Nam Deus bis legitur dixisse illa verba hominibus. Semel primis parentibus in paradiso : et semel Noë et filiis ejus post diluvium, cùm ex Arca egressi essent. Utrisque dixit post matrimonium jam contractum. Igitur per illa verba non præcepit illis ut matrimonium contraherent, quod jam contractum erat; sed imper-

tivit illis benedictionem, ut copiosam sobolem procrearent ad multiplicandum genus humanum, quod tunc valdè exiguum erat. Hoc constat ex ipso textu. Nam, primò certum est, Noë et filios ejus, antequam Arcam ingrederentur, habuisse suas uxores, Gen. 7. ℣. 7. *Ingressus est Noë et filii ejus, uxor ejus et uxores filiorum ejus cum eo, in Arcam propter aquas diluvii.* Secundò, certum est, eundem Noë et filios ejus cum suis uxoribus, peracto diluvio, egressos esse ex Arca, Gen. 8. ℣. 18. *Egressus est ergo Noë, et filii ejus, uxor illius, et uxores filiorum ejus, cum eo.* Tertiò, certum est, postquam cum suis uxoribus egressi sunt ex Arca, tunc illis dictum esse à Deo : *Crescite et multiplicamini.* Hoc enim disertè habet historia. Undè evidenter sequitur, his verbis non contineri præceptum de matrimonio ineundo, quia matrimonium jam initum erat, sed benedictionem in propaganda posteritate. Et hoc significat textus, cùm ait, Gen. 9. ℣. 1. *Benedixitque Deus Noë et filiis ejus, et dixit ad eos : Crescite et multiplicamini, et replete terram.*

4. Idem dico de primis parentibus. Nam matrimonium inter illos statim contractum est, quando Deus ex costa Adæ dormientis formavit Evam. Tunc enim vigilans ex sopore, dixit Adam, Gen. 2. ℣. 23-24. *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea : hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ.* Quibus verbis tria indicat. 1. Evam esse uxorem. 2. Majus esse vinculum inter virum et uxorem, quàm inter parentes et filios. 3. Hanc conjunctionem conjugalem, quæ tunc inter ipsum et Evam facta est, fuisse figuram conjunctionis Christi cum Ecclesia. Sic enim verba Adami interpretatur apost. ad Ephes. 5. ℣. 32. cùm ait : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Igitur quod postea dictum est primis parentibus : *Crescite et multiplicamini*, non continet præceptum de matrimonio contrahendo, sed solemnem benedictionem in propagando humano genere.

5. Similiter illa verba, Deut. 7. ℣. 14. *Non erit apud te sterilis utriusque sexûs*, habent eundem sensum. Est autem hic sensus : Si custodieritis præcepta mea, dabo vobis benedictionem temporalem, tam in procreatione liberorum, quàm in aliis rebus. Hoc etiam constat ex textu, qui sic habet, Deut. 7. ℣. 12. et seqq. *Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea, et feceris, custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi, et misericordiam quam juravit patribus tuis : et diliget te, ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, et fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis, ut daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexûs, tam in hominibus quàm in gregibus tuis.*

6. Quod autem objicitur, nullum in V. T. fuisse cœlibem, verum non est. Cœlibes fuerunt Melchisedech, Josuë, Elias, Eliseus, Jeremias, Joannes Baptista, ut testatur S. Ignatius in epist. ad Philadelphos. Item Abel frater Caïn, ut tradunt Hieronymus, Basilius, Ambrosius, et alii apud Cornel. in cap. 4. Gen. ℣. 2. Vide Genebrard. in Chronologia.

7. Nec obstat, ignominiosum fuisse apud Hebræos, non habere prolem. Nam hæc ignominia non proveniebat ex virginitate, vel cœlibatu, sed ex sterilitate matrimonii. Cùm enim Deus promisisset iis, qui in matrimonio vivebant, benedictionem et fœcunditatem, sub hac conditione, si custodirent legem Dei, suspicio erat, illos puniri à Deo, qui non habebant prolem, tanquam legis transgressores. Quæ erat magna ignominia. Nota : aliqui in V. T. propter suam culpam non habebant prolem, ita ut sterilitas esset pœna peccati. Aliqui sine sua culpa. Prioris generis fuit Abimelech rex Geraræ, qui non potuit habere prolem in sua familia, propterea quòd eripuisset Abrahæ suam uxorem, juxta illud Gen. 20. ℣. 18. *Concluserat enim Dominus omnem vulvam domûs Abimelech, propter Saram uxorem Abrahæ.* Item Michol uxor Davidis, quæ

quòd derisisset Davidem saltantem coram arca Domini, mansit sterilis usque ad finem vitæ. (2. Reg. 6. ℣. 23.) Item, illæ de quibus Oseæ 9. ℣. 14. *Da eis Domine. Quid dabis eis?* Nempe propter peccata sua. Sequitur: *Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia.*

8. Posterioris generis fuerunt sanctæ feminæ. Sara uxor Abrahæ: Rebecca, uxor Isaac: Rachel, uxor Jacob: Anna, uxor Elcanæ: Sara, filia Raguëlis: Elisabeth, uxor Zachariæ, et aliæ plures. Quæ quidem longo tempore fuerunt steriles, non propter suam culpam; sed ut Deus novo miraculo ostenderet, filios, qui ex illis nascerentur, non naturæ viribus, sed Dei beneficio natos esse. Et quamquam supradictæ feminæ coram Deo non fuerint passæ opprobrium, aut ignominiam, quia Deus sciebat sanctas esse: tamen passæ sunt coram hominibus, putabant eas à Deo puniri per sterilitatem. Hoc sensu dixit Rachel, postquam peperisset. Gen. 30. ℣. 23. *Abstulit Deus opprobrium meum.* Et Sara filia Raguëlis, post longam sterilitatem, oravit Deum: dicens: *Peto Domine ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certè desuper terram eripias me.* (Tob. 3. ℣. 15.) Et Elisabeth, ablatâ sterilitate, cùm jam concepisset in utero, occultabat se mensibus quinque, dicens: *Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines*, Luc. 1. ℣. 25. Vide Maldon. ibid. ℣. 25.

QUÆSTIO II.

In quo gradu licuerit, vel non licuerit contrahere matrimonium in veteri testamento?

1. Vel, qui gradus consanguinitatis et affinitatis fuerint prohibiti in lege Mosaïca? Resp. Ex Lev. cap. 18. colliguntur hæc duo. Primò, ratione consanguinitatis, non licebat contrahere cum his. 1. Cum patre vel matre: vel quod idem est, cum filio vel filia. 2. Cum sorore. 3. Cum nepte. 4. Cum amita vel matertera. Secundò, ratione affinitatis, non licebat cum his. 1. Cum

noverca. 2. Cum sorore privigna. 3. Cum filia aut nepte privigna. 4. Cum uxore patrui. 5. Cum uxore fratris relicta (nisi frater reliquisset illam sine prole, juxta tertiam regulam suprà assignatam.) 6. Cum uxore filii. 7. Cum sorore uxoris propriæ; uxore adhuc vivente. Nam si mortua esset uxor, licebat.

2. Quæres an iidem gradus sint etiam prohibiti apud Christianos? Resp. Omninò sunt: et præter illos alii plures, ut patet ex Conc. Trid. sess. 24. can. 3. Et quidem in consanguinitate, prohibiti sunt quatuor gradus; vel, quod idem est, consanguinitas usque ad quartum gradum inclusivè reddit matrimonium invalidum, (cap. *Non debet.* De consanguin) Similiter in affinitate prohibiti sunt quatuor gradus. (cap. cit.) Nisi quòd in Conc. Trid. sess. 24. cap. 4. statutum sit, ne affinitas ex fornicatione orta extendatur ultra secundum gradum.

3. Hìc pro majori intelligentia duo notanda sunt. Primò: consanguinitas est propinquitas duarum personarum, orta ex naturali propagatione: quarum vel una descendit ex altera, ut filius ex parente, nepos ex avo, pronepos ex proavo: vel ambæ descendunt ex eadem, ut duo fratres ex eodem patre, duo nepotes ex eodem avo, duo pronepotes ex eodem proavo, (Valentia qu. 5. de matrim. puncto 3. §. Cognatio: et alii passim.) Affinitas est propinquitas duarum personarum, orta ex carnali copula unius cum alterius consanguineo vel consanguinea: sive copula fuerit licita, sive illicita. Quo pacto inter novercam et privignum est affinitas, quia intercessit carnalis copula inter novercam et consanguineum privigni, nempè privigni patrem. (Valentia ibid. §. affinitas.) Hinc sequitur, gradus affinitatis distinguendos esse per ordinem ad gradus consanguinitatis; ut paulò post clariùs explicabo.

4. Secundò: ut autem sciatur, quoto gradu consanguinitatis, una persona distet ab alia, tres regulæ servandæ sunt. Prima: In linea recta quæ est ascendentium et descendentium, tot gradus numerandi sunt, quot numerantur personæ, exceptâ primâ. Itaque filius est in primo gradu consanguineus patri, nepos

in secundo, pronepos in tertio, et sic deinceps. Secunda : In linea transversa, quando utraque persona æqualiter distat ab eodem stipite communi, totidem gradibus distant inter se, quot gradibus distent à stipite. Undè fratres, qui æqualiter distant à patre, sunt consanguinei in primo gradu, quia quilibet illorum est consanguineus patri in primo gradu. Similiter filii fratrum sunt consanguinei in secundo gradu, propter eandem causam. Tertia in linea transversa, quando utraque persona inæqualiter distat à communi stipite, quot gradibus distat persona remotior à stipite, totidem etiam distat ab altera. Undè filius fratris distat à suo patruo in secundo gradu. Hæ tres regulæ valent in jure Canonico, et servantur in causis matrimonialibus. Vide Valentiam loco cit. Bellarm. de matrim. cap. 24. et alios.

5. Ad cognoscendos autem gradus affinitatis, tradi solet hæc regula; positâ copulâ carnali inter virum et feminam, quo gradu aliquis viro consanguineus est, eodem est affinis feminæ. Et vicissim, quo gradu consanguineus est feminæ, eodem affinis est viro. Nota. Licèt omnes consanguinei viri contrahant affinitatem cum uxore illius : et rursùm, omnes consanguinei uxoris contrahant affinitatem cum viro ; consanguinei tamen viri et uxoris non contrahunt affinitatem inter se. (Cap. *Super his*, de consanguinitate.)

6. Jam facilè intelligitur differentia veteris ac novi test. quoad gradus consanguinitatis, et affinitatis. In veteri prohibiti erant duo gradus consanguinitatis in linea recta. Primus, inter patrem et filiam : vel inter matrem et filium. Secundus, inter avum et neptem : vel inter aviam et nepotem. In linea transversa, similiter duo. Primus, inter fratrem et sororem. Secundus, inter nepotem et amitam vel materteram. Non tamen inter neptem et patruum vel avunculum, ut notat Bellar. cap. 17. At in novo prohibiti sunt quatuor gradus in utraque linea. In recta quidem primus, inter patrem et filiam : inter matrem et filium. 2. Inter avum et neptem. 3. Inter proavum et proneptem. 4. Inter abavum et abneptem. In transversa autem, primus,

inter fratrem et sororem. 2. Inter fratrem et fratris vel sororis filiam : Inter nepotem et amitam, vel materteram : inter neptem et patruum vel avunculum. 3. Inter fratrem et fratris vel sororis neptem : inter pronepotem et amitam vel materteram magnam. 4. Inter fratrem et fratris, vel sororis proneptem.

7. Rursùm, in V. T. prohibiti erant tres gradus affinitatis. In primo, non licebat contrahere cum noverca : cum sorore privigna : cum filia privigna : cum uxore fratris : cum uxore filii : cum sorore uxoris. In secundo, cum uxore patrui. In tertio, cum nepte privigna. At in novo, prohibetur etiam quartus gradus affinitatis. Itaque non licet contrahere cum uxore avi, vel pronepotis.

8. Solet disputari, an omnes gradus qui lege Mosaïca erant prohibiti, sint etiam jure naturali prohibiti ? Resp. Non omnes; nam Ecclesia in quibusdam potest dispensare, ut definivit Conc. Trident. sess. 24. Can. 3. Non posset autem dispensare, si omnes jure naturali essent prohibiti. Qui ergo hoc modo prohibiti sunt ? Primò, certum est, omnes gradus consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes et descendentes, jure naturali prohibitos esse. An autem primus gradus in linea transversa, qui est fratris cum sorore, prohibitus sit, dubium est. Plerique affirmant. Cajetanus negat, quia Caïn filius Adami accepit sororem suam in uxorem. Nec peccavit contra jus naturale. Bellarm. cap. 27. componit hanc litem. Ait quidem esse præceptum naturale, non contrahere cum sorore, sicut est præceptum naturale, non accipere alienum ; sed non obligare in extrema necessitate. Sicut ergo licitum est, in extrema necessitate, accipere alienum panem et comedere, sic etiam licere in extrema necessitate, contrahere matrimonium cum sorore. Fuit autem extrema necessitas in principio mundi ; nam Caïn non poterat aliam uxorem habere, nisi sororem suam.

9. Secundò, probabile est, primum gradum affinitatis, qui est inter privignum et novercam, lege naturali prohibitum esse, ut docet Bellarmin. loco cit.

Et probat ex eo, quia qui contrahebant matrimonium in gradibus lege naturali prohibitis, puniebantur morte: qui autem contrahebant in gradibus lege tantùm Mosaïca prohibitis, puniebantur leviori pœnâ. Levit. 20. At contrahentes cum noverca puniebantur morte: ergo verisimile est, lege naturali prohibitum esse, contrahere cum noverca. Ex dictis sequitur, reliquos gradus consanguinitatis et affinitatis, qui lege naturali non sunt prohibiti, prohibitos tantùm esse lege humanâ apud Christianos: quia tametsi apud Judæos prohibiti fuerint lege divinâ mosaïcâ, tamen illa lex nunc abrogata est, nec Christianos obligat. Secundò sequitur, Pontificem in illis omnibus gradibus, qui lege naturali prohibiti non sunt, posse dispensare, sicut in multis dispensatum est.

QUÆSTIO III.

An potuerint accipere uxores alienigenas?

1. Videtur non potuisse. Primò, quia Deus severè id prohibuit in V. T. Exod. 34. ℣. 16. et Deut. 7. ℣. 3. et 3. Reg. 11. ℣. 2. Secundò, quia graviter punivit illos, quòd contra prohibitionem ipsius accepissent alienigenas, post mortem Josuë (Judic. 3. ℣. 5. et seqq.) Tertiò; quia cùm Samson vellet accipere uxorem Philisthæam, dixerunt ei parentes ejus: *Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, et in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt?* Judic. 14. ℣. 3. Quibus verbis significabant, non licere accipere uxorem Gentilem. Quartò, quia juxta septimam legem superiùs assignatam, omnes viri debebant ducere uxores ex sua tribu et cognatione.

2. Sed contrà est. Primò, quia lex quinta superiùs assignata concedebat illis, ut acciperent alienigenas in bello captas. Secundò, quia multi acceperunt alienigenas, sine ulla culpa aut reprehensione. Sic Jacob accepit filias Laban idololatræ, Gen. 29. ℣. 28.

Joseph filiam Putipharis Ægyptiam, Gen. 41. ℣. 45. Moyses filiam Jethro Æthiopissam, Exod. 2. ℣. 21. Mahalon, et Chelion uxores Moabitidas, Ruth. 1. ℣. 4 Similiter Booz, Ruth Moabitidem, Ruth 4. ℣. 10. Salmon, Rahab Chananæam, Matth. 1. ℣. 5. Samson, Philisthæam, Jud. 14. ℣. 2. David filiam regis Gessur. 2. Reg. 3. ℣. 3. Salomon filiam Pharaönis regis Ægypti, 3. Reg. 3. ℣. 1. Denique Esther nupsit Assuero regi Persarum, qui erat Gentilis, Esther. 2. ℣. 17.

3. Resp. cum distinctione. Ordinariè non licebat Judæis accipere uxores alienigenas seu Gentiles : extraordinariè licebat in tribus casibus. Prior pars patet; quia erat illis prohibitum, propter periculum subversionis et idololatriæ. Hoc patet ex locis citatis. Exod. 34. ℣. 16. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis : ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant et filios tuos in deos suos*, id est, ne sint illis occasio idololatriæ. Et Deut. 7. ℣. 2. et seqq. *Non inibis cum eis fœdus.... neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo : quia seducet filium tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alienis.* Et 3. Reg. 11. ℣. 2. *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras : certissimè enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum.* Quæ testimonia intelliguntur potissimùm de feminis Chananæis, quarum terram possessuri erant Judæi. Et quia post mortem Josuë contempserunt hanc prohibitionem, meritò à Deo puniti sunt, juxta illud Judic. 3. ℣. 5. et seqq. *Filii Israël habitaverunt in medio Chananæi, et Hethæi, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevæi, et Jebusæi : et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, et servierunt diis eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, et obliti sunt Dei sui, servientes Baälim et Astaroth. Iratusque contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis.*

4. Posterior pars probatur; quia extraordinariè poterant accipere uxores Gentiles, in his tribus casibus,

Primò, si uxores, relicto Gentilismo, converterentur ad cultum veri Dei, tunc enim cessabat periculum subversionis et idololatriæ. Sic conversa fuit Ruth Moabitis : sic Rahab : sic aliæ plures; et hoc sensu concessum fuit accipere alienigenas bello captas. Deut. 21. ℣. 11. et seqq. Non enim fuit concessum, nisi priùs raso capite, præcisis unguibus, mutatâ veste, defleto patre et matre. Nam per hujusmodi cæremonias significabatur, quòd priùs deberent ejurare ritus et mores patriæ, ac præcipuè cultum falsorum deorum. Vide Serar. in cap. 6. Josuë q. 50.

5. Secundò, si Deus excitaret aliquem Judæum, ut acciperet uxorem Gentilem, etiam in Gentilismo permanentem. Sic excitavit Samsonem, ut acciperet Philisthæam; quod parentes illius ignorabant, juxta illud Judic. 14. ℣. 4. *Parentes autem ejus nesciebant, quòd res à Domino fieret, et quæreret occasionem contra Philisthiim.* Sic excitavit Estherem, ut nuberet Assuero regi Gentili; quia ex tali matrimonio multa bona toti Judæorum genti erant obventura.

6. Tertiò, si esset aliqua necessitas vel urgens causa, cur acciperent uxores alienigenas. Sic excusari poterant Mahalon et Chelion, accipiendo uxores Moabitidas. Erant enim juvenes in fervore ætatis; erant in aliena patria, erant egentes et famelici. Nullum apparebat remedium, vel contra fervorem libidinis, vel contra famem et egestatem, nisi ducerent uxores illius loci, à quibus sustentarentur. Undè Rupertus l. 1. in Matth. *illum* (Mahalonem intellige) *non lex justificat, sed necessitas excusat, scilicet fames, quæ facta fuerat, et propter quam, ut Scriptura refert, abiit homo de Bethlehem.* Et ibidem : *nisi necessitas illos excusaret, nec ipsi uxores ducere debuissent Moabitidas.* Quo enim spectat illud Valentiniani imperatoris in Novellis L. 11. Theodosiani codicis : *nihil turpe, nihil vetitum credit esuries, sola cura est, ut qualicumque sorte vivatur.* Vide Serarium in cap. 1. Ruth. q. 11.

7. Porrò, an omnes illi, quos antè diximus accepisse uxores Gentiles, potuerint excusari uno istorum

casuum, non est hujus loci disputare. Constat aliquos excusari potuisse, ut jam dictum est : Salomonem non potuisse, ut patet 3. Reg. 11. ℣. 1. et seqq. De reliquis disputant suo loco interpretes. Quod ultimo loco objiciebatur, viros debuisse ex sua tantùm tribu et cognatione accepisse uxores, jam examinandum est.

QUÆSTIO IV.

An Judæi potuerint accipere uxores extra suam tribum et cognationem?

1. Dictum est, ordinariè non potuisse accipere uxores Gentiles, sed tantùm Hebræas. Nunc quæstio est, an promiscuè potuerint accipere Hebræas ex quacumque tribu? An verò necesse fuerit, unumquemque accipere ex sua tribu, et non ex alia? Ratio dubitandi sumitur ex illa lege, quam suprà allegavi: *Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua : et cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient : ut hereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, ut à Domino separatæ sunt.* (Num. 36. ℣. 7. et seqq.) quæ sanè lex, si spectemus verba, videtur fuisse generalis; ita ut nulli licuerit contrahere matrimonium extra suam tribum aut cognationem. Et sic sentiunt Lyran. et Abulens. in illum loc. et Torniell. in annal. anno mundi 2583. n. 31. Nisi quod excipiant Levitas Nam illa lex propterea lata est, ne paternæ hereditates, per matrimonia diversarum tribuum, de una tribu in aliam transferrentur; sed singulæ hereditates manerent in suis tribubus. At Levitæ non habebant paternas hereditates, nec ullius alterius hereditatis erant capaces; ac proindè non fuissent translatæ hereditates ex una tribu in aliam, etiamsi Levitæ contraxissent matrimonia cum hominibus aliarum tribuum.

2. Alii probabiliter putant, non fuisse legem generalem, sed tantùm obligasse eas feminas, quæ succedebant in hereditatem patris, propter defectum

masculæ prolis : et similiter eos tantùm viros, qui tales feminas ducebant in matrimonium. Hujusmodi enim viros ac feminas debuisse esse ejusdem tribus et cognationis. Ita Burgensis, Cajetanus, Oleaster, Vatablus, Cornelius in cap. 36. Num. Ratio sumitur ex occasione illius legis, quæ fuit hujusmodi. Deus dederat duplex præceptum Moysi in deserto. Unum, ut filii Israël, quando venirent in terram promissionis, sorte eam dividerent, et unaquæque tribus ac familia haberet suam certam portionem, ac hereditatem, exceptâ tribu Levi. Alterum, ut si aliquis pater-familias moreretur sine filiis, filiæ essent heredes. (Num. 27. ℣. 8.) Contigit postea, ut Salphaad, qui erat de tribu Manasse, moreretur sine filiis, et relinqueret tantùm filias. Ita filiæ erant heredes. Hinc oriebatur quæstio, an istæ filiæ possent nubere maritis aliarum tribuum? Nam si nuberent, hereditas illarum erat transitura ad alias tribus. Sin minùs; non erat libertas nubendi, quibus vellent. Igitur ad hanc quæstionem respondit Deus per Moysen, ut non nuberent, nisi in sua tribu: ne, si extra suam tribum nuberent, hereditas ad alias tribus derivaretur. Hæc autem responsio non erat generalis, sed pertinebat ad eas tantùm feminas, quæ erant heredes suorum parentum : ad alias minimè.

3. Hæc sententia dupliciter confirmari potest. Primò, ex Hebræo textu, qui sic habet : *Omnis femina hereditans hereditatem, nubet uni ex tribu sua.* Deindè exemplo eorum, qui, quod isto casu non comprehenderentur, extra suam tribum contraxerunt matrimonia. Sic David, qui fuit de tribu Juda, duxit Michol, filiam Saülis, de tribu Benjamin. Sic filii Israël jurârunt, quòd non vellent filias suas dare Benjamitis (Judic. 21. ℣. 1.) Ex quo colligimus, illos id antea facere solitos. Sic denique omnes illi, quos suprà diximus accepisse uxores Gentiles seu alienigenas.

QUÆSTIO V.

Quæ sit differentia inter matrimonium V. ac N. Testamenti ?

1. Resp. Unum differt ab altero, sicut Synagoga ab Ecclesia, vel sicut matrimonium Abrahæ cum ancilla, à matrimonio ejusdem cum libera, vel generatim, sicut umbra imaginis, ab ipsa imagine. Nam sicut Synagoga fuit imperfectior quàm Ecclesia : et matrimonium cum ancilla imperfectius, quàm cum libera : et umbra imaginis imperfectior, quàm ipsa imago : ita matrimonium Mosaïcum fuit imperfectius, quàm matrimonium nostrum. Et quidem multis modis.

2. Primò, quia nostrum matrimonium est sacramentum à Christo institutum, quod confert gratiam, sicut baptismus et alia sacramenta (Trident. Sess. 24. Can. 1. D. Thom. in Suppl. qu. 42. art. 1. et 3. et alii passim.) At Mosaïcum non fuit sacramentum. Itaque duo spectanda sunt in nostro matrimonio. 1. Contractus civilis. 2. Ratio sacramenti, quæ contractui supervenit. In priori convenit cum Mosaïco, in posteriori differt.

3. Secundò, Mosaïcum poterat dissolvi per libellum repudii, ut dicam cap. 23. Nostrum non potest hoc modo dissolvi. (Trid. Can. 5. et 7.) Sicut Synagoga à Deo repudiata est ; Ecclesia verò numquam repudiabitur. Et hoc aptè significatur per Abraham, qui repudiavit Agar, quæ erat ancilla, non autem Saram, quæ erat libera.

4. Tertiò, Mosaïcum admittebat polygamiam ; nostrum non admittit. Itaque licebat per legem Mosaïcam, habere plures simul uxores (cap. seq.) per euangelicam non licet (Trid. Can. 2.) Sicut Deus in V. T. non solùm habebat filios adoptivos ex Synagoga, sed etiam ex Gentilitate. At in novo nullum habet, nisi ex Ecclesia, quam solam agnoscit pro sua sponsa.

5. Quartò, in Mosaïco, duo tantùm gradus consanguinitatis, et tres affinitatis erant prohibiti : in nostro,

plures. (Supra quæst. 2. n. 6. et 7.) Quintò, Mosaïcum, ut plurimùm, debebat contrahi inter virum et feminam ejusdem tribus : nostrum non adstringitur ad certam Tribum. Sextò, in lege Mosaïca, frater debebat accipere uxorem fratris sui defuncti, si mortuus esset sine prole ; in euangelica nulla talis est obligatio.

6. In eo tamen conveniunt, quòd, sicut juxta legem Mosaïcam non licebat contrahere matrimonia cum infidelibus et idololatris ; ita juxta euangelicam non liceat cum infidelibus et hæreticis. Hoc interest, quòd si Christianus contrahat cum femina infideli non baptizata, matrimonium sit irritum : si cum hæretica, sit quidem illicitum, non tamen irritum.

CAPUT XXII.

DE POLYGAMIA.

1. Polygamia idem est, quod pluralitas uxorum : Est ergo quæstio, an in V. T. licuerit uni viro habere simul plures uxores? Ratio dubitandi est, quia nec Adam, nec ullus alius ab initio mundi, usque ad diluvium, habuit simul plures uxores, nisi solus Lamech. (Gen. 4. ℣. 19.) Qui idcircò reprehenditur à Nicolao Papa in epist. ad Lotharium regem, ubi illum vocat adulterum (cap. an non 24. quæst. 3.) At si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius, ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluvium, plures habuit?

2. At contra est, quia multi sancti viri post diluvium, polygamiâ usi sunt, quod non fecissent, si fuisset prohibita. Nam Abraham habuit duas uxores, Saram et Agar : Jacob duas, Liam et Rachelem : Elcana duas, Annam et Phenennam. David plures, Achinoam, Abigaïl, Maacha, Haggith, Abital, Eglam, Bethsabee, Michol, et sic deinceps.

3. Resp. 1. Polygamia repugnat primæ institutioni matrimonii, quæ à Deo facta est in paradiso. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deus tamen concessit, ut post diluvium liceret habere plures uxores, quod ante diluvium non licebat. 4. Hæc concessio, quam alii dispensationem vocant, confirmata est per legem Mosaïcam. 5. Sed revocata per euangelicam, quia Christus in euangelio reduxit matrimonium ad primam institutionem, ita ut non ampliùs liceat habere plures simul uxores. Hæc singula confirmanda sunt per totidem conclusiones.

CONCLUSIO I.

Polygamia repugnat primæ institutioni matrimonii, quæ à Deo facta est in paradiso.

4. Sic docent Hieron., Chrisost., Theophil., Beda : Anselm. in cap. 19. Matth. Ambr. in lib. de viduis circa fin. Aug. lib. 1. de nuptiis et concupis. cap. 9, asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter unum et unam, et consequenter exclusam polygamiam : quod dupliciter probari potest. Primò ex Scriptura, quæ utitur numero singulari. Genes. 1. ℣. 27. *Masculum et feminam creavit eos.* Et cap. 2. ℣. 24. *Relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una.* Non dixit in plurali; masculum et duas vel tres feminas creavit; nec adhærebit uxoribus suis : nec erunt plures in diversa carne. Secundò, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamum habere plures uxores, sine dubio creasset illi plures feminas, quas in uxores ducere potuisset : at unam tantùm creavit : voluit ergò unâ uxore contentum esse. Undè Innocentius cap. *Gaudemus*, de divortiis, accommodatè ait unam tantùm costam in unam feminam, non plures in plures feminas fuisse conversas.

CONCLUSIO II.

Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ.

5. Ita Innoc. loco cit. D. Th. supp. quæst. 65. art. 1. et alii passim theologi, excepto Durando, et aliis pauculis. Et probatur 1. ex dictis : quia si polygamia omninò conformis esset naturæ, Deus, qui est author naturæ, ab initio illam instituisset, præsertim cùm eo tempore fuisset maximè necessaria ad propagandum genus humanum : at Deus non instituit tunc polygamiam, sed monogamiam : ergo polygamia non est omninò conformis legi naturali. 2. Quia contra legem naturæ fit, quando res uni tradita, et ab eo legitimè possessa, alteri traditur possidenda : sed maritus in matrimonio tradit corporis sui potestatem uxori : ergo jure naturæ non potest illam alteri tradere. 3. Quidquid repugnat fini matrimonii à natura intento, hoc repugnat legi naturali : at pluralitas uxorum repugnat fini matrimonii à natura intento. Et quidem duplici fini. Alter est, mutuum obsequium viri et feminæ. Alter remedium concupiscentiæ. Utrique repugnat pluralitas uxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati et obsequio conjugum in domestica vivendi ratione, quàm rixæ et contentiones ; at si unus vir haberet plures uxores, facillimè inter eas oriretur contentio, æmulatio, et invidia ; maximè si una plùs, alia minùs à viro diligeretur : vel si una esset sterilis, altera fœcunda. Exempla sunt in Scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar. (Gen. 21. ℣. 10.) Rachel invidebat Liæ propter fœcunditatem. (Gen. 30. ℣. 1.) Phenenna affligebat Annam. (1. Reg. 1. ℣. 6.) posteriori verò, quia qui plures haberet uxores, non posset omnibus et singulis satisfacere quoad ipsarum libidinem et concupiscentiam.

6. Dixi in conclusione, *aliquo modo* : non enim absolutè et simpliciter contra naturam est, habere plures uxores, sed tantùm ex parte. Quod sic explico. Finis

matrimonii triplex est. Primus, procreatio seu propagatio prolis. Secundus, mutuum obsequium conjugum in domestica vivendi ratione. Tertius, remedium concupiscentiæ. Primus, est primarius, seu principalis : reliqui duo, secundarii. Igitur polygamia non repugnat fini primario, id est, procreationi et propagationi prolis, quia quò quis plures habet uxores, potest plures liberos procreare : sed repugnat finibus secundariis, ut ostensum est. Undè sequitur, polygamiam ratione finis primarii, conformem esse legi naturæ : ratione secundarii, repugnantem. Et hoc probant tria argumenta pro conclusione allata. Sed secundum debet explicari hoc modo. Contra legem naturæ fit, quando res uni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, ut ille finis impediatur : non autem, quando res uni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, ut ille finis non impediatur. Si ergo vir daret potestatem sui corporis uni feminæ, vel ad mutuum obsequium, vel ad remedium concupiscentiæ, faceret contra legem naturæ, si eandem traderet alteri feminæ ad eundem finem; quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret uni ad procreationem prolis, et alteri ad eundem finem, non faceret contra legem naturæ; quia per hoc finis ille non impediretur.

CONCLUSIO III.

Deus concessit post diluvium, ut liceret habere plures uxores, quod antea non licebat.

7. Ita authores citati. Ratio sumitur ex ipso facto. Nam constat, ut initio dixi, quosdam sanctos viros habuisse plures uxores, quas procul dubio non accepissent, nisi fuisset illis à Deo concessum : et quamvis aliqui dubitent de Abrahamo (de quo paulò post) tamen de Jacob, Elcana, Davide, et quibusdam aliis dubitari non potest. De Jacob constat ex illo Genes. 30. ℣. 25-26. *Dixit Jacob socero suo.... da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam.* De

Elcana 1. Reg. 1. ℣. 1-2. *Elcana.... habuit duas uxores : nomen uni Anna ; et nomen secundæ Phenenna.* De Davide, 1. Reg. 25. ℣. 42-43. *Surrexit Abigaïl.... et secuta est nuntios David, et facta est illi uxor. Sed et Achinoam accepit David de Jezraël, et fuit utraque uxor ejus.* Et 2. Reg. 2. ℣. 2. *Ascendit ergo David, et duæ uxores ejus, Achinoam Jezraëlites, et Abigail.*

8. Quæres 1. An hæc concessio polygamiæ primò omnium facta sit Abrahamo? Resp. Non legimus quemquam post diluvium habuisse plures uxores, ante tempora Abrahami. De Abrahamo quæstio est. Plerique docent, habuisse illum duas uxores, Saram et Agar. Alii contrà, Saram fuisse legitimam uxorem ; Agar non uxorem, sed concubinam. Quod tripliciter probant. Primò, ex illo Gen. 25. ℣. 5-6. *Deditque Abraham cuncta quæ possederat Isaäc, filiis autem concubinarum largitus est munera.* Ubi per concubinas intelliguntur Agar et Cetura. Secundò, ex verbis Judæorum, Joan. 8. ℣. 41. *Nos ex fornicatione non sumus nati*, id est, non sumus nati ex Agar concubina Abrahæ ; sed ex Sara legitima ejus uxore. Tertio, quia aliqui Patres ita sentiunt, ut Ambr. lib. 1. de Abrahamo cap. 4. et Aug. lib. 2. contra advers. leg. et proph. cap. 19. et lib. 22. cont. Faust. cap. 30. et lib. 16. de civit. Dei, cap. 25. Ambo enim excusant Abrahamum, quòd vivente legitimâ uxore quæsiverit filium ex ancilla : asserentes eum id fecisse, non ex libidine, sed ex amore posteritatis. Quod si putassent Agar fuisse legitimam ejus uxorem, non opus erat tali excusatione.

9. Hæc tamen sententia non placet. Primò, quia magnam injuriam facit Abrahamo, quasi sciens commiserit adulterium ; quod absit à tanto patriarcha. Secundò, quia repugnat apostolo ad Gal. 4. ℣. 22. Ubi ait Abrahamum habuisse duos filios, unum de ancilla, et unum de libera : et per hoc fuisse significatum, quòd Deus habiturus esset duos populos : unum ex Synagoga ; alterum ex Ecclesia. Ergo ex sententia apostoli, Abraham fuit figura Dei : duo filii Abrahæ, Ismaël et Isaäc, fuerunt figura duorum populorum, nempè

populi Iudaïci, et populi Christiani : Agar, mater Ismaëlis, fuit figura Synagogæ ; et Sara ; mater Isaäc, figura Ecclesiæ : at sicut Ecclesia est legitima, non autem adulterina mater Christianorum ; ita Synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Judæorum : ergo similiter : sicut Sara fuit legitima mater Isaäc : ita Agar, legitima mater Ismaëlis : et consequenter, utraque legitima uxor Abrahæ.

10. Ad argumenta contraria sic resp. Ad 1. nomen concubinarum sæpè sumitur pro veris uxoribus, secundariis scilicet et ignobilioribus. Nam inter plures unius viri uxores solebat una esse primaria, quæ erat domina et gubernatrix familiæ, cui reliquæ deferebant. Sic Sara erat domina ; Agar ancilla : Utraque tamen uxor. Tametsi igitur Agar et Cetura, loco citato, vocentur concubinæ Abrahami, erant tamen uxores. Et alibi sic vocantur : Agar quidem. Gen. 16. ℣. 3. Cetura verò Gen. 25. ℣. 1. Vide Pererium et Cornelium in cap. 25. Gen. 1. ℣. 5. et Bellarm. de matrim. cap. 11. Nota, Abraham habuit tres uxores : unam primariam, quæ erat Sara : duas secundarias, quæ erant Agar et Cetura. Non tamen habuit tres simul ; sed tantùm duas, Saram et Agar. Nam post mortem Saræ, duxit Ceturam. (Gen. 25. ℣. 1.)

11. Ad 2. Judæi non loquuntur de fornicatione carnali, sed de spirituali, id est de idololatria. Itaque sensus illorum non est hic : nos non sumus nati ex Agar, concubinâ Abrahæ ; sed hic potiùs : nos non sumus idololatræ ; sed cultores veri Dei. Hoc patet ex illis ipsorum verbis : *Nos ex fornicatione non sumus nati : unum patrem habemus Deum.* Quæ posteriora verba non cohærent cum prioribus, si esset sermo de fornicatione carnali. Non enim esset bona connexio, si dixissent ; nos non sumus nati ex concubina Abrahæ, sed unum patrem habemus Deum. Hæc autem est bona connexio : nos non sumus cultores idolorum, sed unius veri Dei. Vel, nos non descendimus ex Gentilibus idololatris, sed ex patriarchis unius Dei cultoribus. Vide

Aug. et Maldon. in illum locum, et Bellarm. de matrim. cap. 11.

12. Ad 3. Ambr. et Aug. non dissentiunt à nobis. Nam Ambr. tripliciter excusat Abrahamum. Primò, quòd eo tempore nondum esset prohibitum adulterium per legem scriptam. 2. Quòd amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, uxore consentiente et tandem pœnitentiam egerit. 3. Quòd non peccaverit, sed futurum mysterium significaverit, nempè illud mysterium, quod explicat apost. ad Galat. 4. ℣. 24. (de quo suprà n. 8.) Hæc tertia excusatio est vera. Ex qua sequitur, Abrahamum ex instinctu Dei fecisse, quod fecit; ut in suo facto significaret, fore aliquando, ut Deus conjungeret sibi Synagogam et Ecclesiam, sicut ipsi conjunxerat sibi Agar et Saram. Porrò Aug. non negat, Agar fuisse uxorem Abrahami (cùm Scriptura disertè hoc affirmet. Gen. 16. ℣. 3.) sed solùm defendit Abrahamum contra Manichæos, asserentes, illum, vivente adhuc Sarâ uxore, accepisse Agar ancillam, non ex libidine, ut putabant Manichæi, sed ex amore posteritatis: et quidem Sarâ consentiente et instigante. Quod est verissimum; ut patet Gen. 16. ℣. 2. Nota. Sara, cùm adverteret se esse sterilem, videtur ex divina inspiratione instigasse Abrahamum, ut acciperet Agar ancillam, et ex illa prolem suscitaret, ad præfigurandum mysterium, de quo dictum est. Sicut etiam Rebecca, ex divino instinctu, instigavit Jacob filium suum, ut fingeret se esse primogenitum, et hoc prætextu peteret à patre suo Isaäc benedictionem; quæ res etiam non carebat mysterio.

13. Quæres 2. Quare Deus post diluvium concesserit polygamiam, quæ antea non erat concessa? Resp. Concessit illam duplici de causa. Primò, ad propagandam prolem, qui est primarius finis matrimonii. 2. Ut esset figura seu typus pluralitatis seu multitudinis gentium, quæ Christo, tamquam sponso, erat conjungenda. (Aug. lib. de bono conjug. cap. 18. D. Thom. suppl. qu. 65. art. 2. ad 5. Valentia qu. 1. de matrim. p. 3.) Sed quare propter easdem causas, non

concessit illam in principio? Resp. Hoc pendet ex libera ipsius voluntate. Potest tamen dari hæc causa, quia monogamia, quam instituit in principio mundi, poterat utrumque præstare. Primò, quia erat sufficiens ad propagandam prolem. 2. Quia erat typus seu figura conjunctionis Christi cum Ecclesia. NOTA, Christus potest conferri vel cum Ecclesia, quæ est una, vel cum multitudine gentium, quæ recipiuntur in Ecclesiam. Priori modo fuit repræsentatus per monogamiam; posteriori per polygamiam. Nam sicut ante diluvium, vir conjunctus uni tantùm uxori, erat figura conjunctionis Christi cum una Ecclesia: ita post diluvium, vir conjunctus pluribus uxoribus erat figura conjunctionis Christi cum multis populis ac gentibus.

14. Sed cur Deus ad eundem planè finem, nempè ad propagandam prolem, primò ordinavit monogamiam, deindè polygamiam? Resp. Deus solet pro diversitate temporum, ordinare diversa media ad eundem finem. Sic ad dirigendum hominem in suis actionibus, ordinavit primò legem naturalem: deindè legem Mosaïcam, postremò legem euangelicam. Similiter ad sustentationem hominis, concessit primò carnes animalium, sine ulla restrictione: postea restrinxit hanc concessionem ad carnes eorum tantùm animalium, quæ in lege Mosaïca habebantur munda: tandem sublatâ hâc restrictione, rediit ad primam concessionem. Idem dico in proposito. Ad propagationem prolis ordinavit primo monogamiam: deinde concessit polygamiam: demùm, explosâ polygamiâ, revocavit monogamiam, et simul commendavit cœlibatum ad virginitatem.

15. Dices, polygamia est utilior ad propagandam prolem, quàm monogamia. Resp. Ita quidem nos putamus: sed aliter res habet in concilio et providentia Dei. Quod patet ex eventu. Nam quando instituit monogamiam in paradiso, dixit Adamo et Evæ: *Crescite et multiplicamini*. Quibus verbis dedit illis, et posteris eorum benedictionem et fœcunditatem. Itaque monogamia, conjuncta cum hac benedictione, erat sufficientissima ad humani generis propagationem. Quando

autem cessante hâc benedictione, cœperunt feminæ esse steriles, tunc concessit polygamiam, ut hâc ratione sterilitatem compensaret. Sic contigit Abrahamo. Habebat uxorem sterilem; concessa est illi alia uxor, ut prolem suscitaret. Gen. 16. ℣. 2. Postea, multæ aliæ steriles feminæ subsecutæ sunt, ut Rachel, uxor Jacob; Anna, uxor Elcanæ, Michol, uxor David; et sic deinceps.

16. Dices 2. Polygamia, ut suprà ostensum est, repugnat secundario fini matrimonii, qui est mutuum obsequium conjugum, et remedium libidinis. Cur ergo Deus illam concessit? Resp. Deus pro sua providentia, obtulit sufficiens subsidium, vel ad tollendam illam repugnantiam, vel certè ad cavendum ne obesset, sed potiùs prodesset. Primò: quia feminas, quæ nubebant uni viro, hortabatur ad conservandam concordiam. Sic per Angelum hortatus est Agar ancillam Abrahæ, ut se submitteret et accommodaret Saræ, ad cavendas contentiones. Gen. 16. ℣. 9. Secundo, aliquando permittebat hujusmodi contentiones ad exercitium patientiæ; et postea magno beneficio compensabat. Sic permisit Annam affligi à Phenenna; et postea consolatus est eam concessione insperatæ prolis. 1. Reg. 1. ℣. 20. et cap. 2. ℣. 1. Tertiò, aliquando mitigabat æstum libidinis, ut non opus esset frequenti usu matrimonii. Sic fecit Saræ filiæ Raguëlis. Quod ipsa fatetur. Tob. 3. ℣. 16. *Tu scis Domine*, inquit, *quia nunquam concupivi virum, et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia*. Et infrà ℣. 18. *Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.*

CONCLUSIO IV.

Hæc concessio divina, quâ licebat habere plures uxores, confirmata est per legem Mosaïcam.

17. Hoc tripliciter probari potest. 1. Quia nusquam est revocata per legem Mosaïcam. 2. Quia viri sancti, qui vixerunt in lege Mosaïca, habuerunt plures uxores, ut Elcana, David, et alii. 3. Quia lex Mosaïca videtur Polygamiam approbare. Deut. cap. 21. ℣. 15. et seqq. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et altera modiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos dividere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ; sed filium odiosæ agnoscet primogenitum.* Ubi sermo est de veris uxoribus. 1. Quia in textu vocantur uxores. 2. Quia filii illarum poterant esse heredes patris, et dividere substantiam illius; quod non licuisset, si altera fuisset uxor, et altera tantùm concubina. Nam filii concubinæ non potuissent esse heredes.

CONCLUSIO V.

Hæc concessio revocata est à Christo, ut jam non liceat habere plures uxores.

18. Sic definitum est in Conc. Trid. Sess. 24. Can. 2. contra Luther. et Anabaptistas. Kemnitius et alii Lutherani idem sentiunt contra Lutherum. Et meritò. Nam Christus in euangelio reducit matrimonium ad primam institutionem, et revocat concessiones, quæ Judæis erant factæ. Nam duo erant illis concessa ex indulgentia. 1. Ut dato libello repudii, possent suas uxores dimittere, et alias ducere. 2. Ut possent plures simul habere uxores. Utrumque à Christo revocatum est, Matth. 19. ℣. 6. Prius quidem his verbis: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Et infrà ℣.

8-9. *Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur : et qui dimissam duxerit, mœchatur.* Posterius verò his; ℣. 4-5. ejusdem capitis : *Qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos : et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhœrebit uxori suœ.*

19. Ubi illa particula. *Ab initio non fuit sic*, manifeste significat, ea quæ Judæis erant permissa, fuisse contra primam matrimonii institutionem. Et est hic sensus. 1. Ab initio non licebat dimittere uxores. 2. Ab initio fecit Deus masculum et feminam, id est, uni viro dedit unam tantùm uxorem. Igitur ab initio, nec fuit libellus repudii, nec polygamia : sed utrumque permissum fuit Judæis ex quadam indulgentia. Nunc permissio illa revocatur, et reditur ad primævam institutionem. Sic explicant interpretes. Eodem sensu loquitur apostolus, Rom. 7. ℣. 3. *Mulier... vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro : si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri : ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.* Quod est contra concessionem repudii. Et 1. Cor, 7. ℣. 2. *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum habeat.* Et rursùm ℣. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quod est contra concessionem Polygamiæ.

20. Ex dictis colligo tria argumenta contra polygamiam. Primum, Christus vult eo modo servari matrimonium apud Christianos, quo ab initio fuit institutum in paradiso : sed ab initio fuit institutum inter masculum et unam feminam, non inter masculum, et plures feminas : ergo Christus vult eo modo servari apud Christianos. Alterum, Christus dicit eum mœchari, qui dimissâ uxore, aliam duxerit : ergo nec licet priorem dimittere, nec plures simul habere. Nam si non licet novam accipere, priore vivente; certè plu-

ralitas uxorum prohibita est. Tertium, sicut mulier non habet potestatem sui corporis, ita nec vir: sed et mulier, ex eo præcisè, quòd non habeat potestatem sui corporis quam viro tradidit, non potest alterum virum accipere, priore adhuc vivente: ergo similiter de viro dicendum est. Hoc argumentum fundatur in jure euangelico; quidquid sit de jure naturali. Nam secundùm legem euangelicam, vir et mulier, in hac parte, sunt paris conditionis. Sicut ergo secundùm legem euangelicam, non licet mulieri habere duos viros; ita nec viro duas uxores. Quare? Quia sicut uxor dat viro plenam potestatem sui corporis, quoad usum matrimonii; ita vicissim vir uxori: ergo sicut illa non potest alteri viro eandem potestatem dare, nisi per injuriam; ita nec ille potest alteri uxori dare, nisi per injuriam. Vide Aug. de adul. conjug. cap. 8. et 9. Ubi pulchrè explicat æqualitatem viri et uxoris, de qua hìc agimus.

21. Dices, Valentinianus imperator, qui fuit pius et Catholicus, legem promulgavit, ut liceret unicuique duas uxores habere, teste Socrate lib. 4. historiar. cap. 27. Resp. Valentinianus meritò reprehenditur ab omnibus Catholicis. Et quidem duplici titulo. Primò, quòd arrogaverit sibi potestatem, quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem euangelicam à Christo latam, et aliam contrariam statuere. 2. Quòd prætextu hujus legis, voluerit suam turpitudinem et libidinem occultare. Nam ipse, cùm haberet legitimam uxorem, nomine Severam, ex quâ susceperat Gratianum; aliam insuper duxit, nomine Justinam, cujus amore tenebatur. Ne igitur solus esset polygamus, quæsivit socios sui sceleris, permittendo omnibus polygamiam.

22. Juxta ea, quæ hactenùs dicta sunt, tria tempora distingui possunt. Primum, ab initio mundi usque ad Abrahamum. 2. Ab Abrahamo usque ad Christum. 3. A Christo usque ad finem mundi. In primo, fuerunt primi parentes cum suis posteris. In secundo, Judæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac, et Jacob.

In tertio sunt Christiani. In primo viguit sola monogamia : in secundo concessa est polygamia : in tertio reducta est monogamia, et explosa polygamia. Quid hoc significat? Nihil aliud, quàm quòd Deus initio mundi instituerit matrimonium in perfecto statu : deindè, ex quadam indulgentia permiserit quædam Judæis, quæ multùm derogabant perfectioni matrimonii : denique reduxerit matrimonium ad primævam perfectionem. Hoc in multis aliis solet evenire : v. g. Natura humana ab initio fuit creata in sua perfectione. Paulatim degeneravit per peccatum. Tandem per Christum restaurata est. Omitto similia exempla, quæ nota sunt.

CAPUT XXIII.

DE ZELOTYPIA.

1. Zelotypia, ut hìc sumitur, frequens inter conjuges malum est; et in eo consistit, quòd alter alterum de adulterio suspectum habeat. De qua lata fuit lex Mosaïca. Num. 5. ℣. 14. et seq, præscribens modum investigandi, an mulier, quam vir suspectam habebat de adulterio, verè adultera esset, necne? Adulteria enim solent occultè committi, ut per testes probari non possint. Deus igitur, qui occultorum Judex est, præscripsit hunc modum explorandi.

2. Primò, vir suspectam uxorem ducebat ad sacerdotem coram tabernaculo. 2: Offerebat ibi oblationem zelotypiæ, nempè, farinam hordeaceam, sine oleo et thure. 3. Sacerdos accipiebat aquam sanctam in vase fictili, et in eam immittebat pauxillum terræ de pavimento tabernaculi. Et ista aqua terræ permixta vocabatur *aqua amarissima*. 4. Super hanc aquam proferebat maledictiones. 5. Discoöperiebat caput mulieris, et in manibus ejus ponebat oblationem zelotypiæ, id est, farinam hordeaceam. 6. Tum similiter proferebat

maledictiones super mulierem, dicens: si innocens es, non nocebit tibi aqua ista amarissima, in quam maledicta congessi: sin rea, subjacebis his maledictionibus: *Dominus....* (in cujus conspectu stas) *putrescere faciat femur tuum: et tumens uterus tuus disrumpatur.* (Num 5. ℣. 21.) 7. Mulier respondebat, *amen*, *amen*. 8. Sacerdos has secundas maledictiones scribebat in libro: mox scripturam abluebat aquâ, quam habebat in vase fictili. 9. Farinam hordeaceam accipiebat ex manu mulieris: et partem illius adolebat, et partem sibi reservabat. 10. Aquam maledictam dabat mulieri bibendam. Et si erat rea, statim femore putrescente, et utero intumescente disrumpebatur, et sic expirabat. Addunt Rabbini, eodem tempore, quo adultera puniebatur, divinitùs punitum fuisse adulterum, etiam absentem, cum quo occultè peccaverat. Quod, an verum sit, non satis constat.

3. Quæres 1. Quare Deus instituerit hunc modum investigandi adulterium? Resp. Quia volebat ostendere. 1. Se esse præsidem ac vindicem fidei conjugalis. 2. Se esse testem et protectorem innocentiæ, ne scilicet zelotypia, si nullus esset innocentiæ testis, gigneret in matrimonio lites, rixas, homicidia. 3. Se occulta scelera videre, manifestare, punire. 4. Adulterium esse gravissimum scelus, publicâ pœnâ et confusione plectendum; ut uxores, si non amore castitatis, saltem timore pœnæ et confusionis in officio continerentur.

4. Quæres 2. Quid significaverint illæ cæremoniæ, quæ adhibebantur. Resp. Erant variæ cæremoniæ, quæ adhibebantur. Primò, oblatio farinæ hordeaceæ, sine thure et oleo. Quare sine thure? Quia thus symbolum est devotionis et bonæ famæ; at zelotypia infamiâ plena Quare sine oleo? Quia oleum est symbolum lenitatis et misericordiæ, at zelotypia crudelis, tum ex parte adulteræ: tum ex parte pœnæ, quæ illi imponitur. 2. Terra de pavimento sumpta, et in aquam immissa. Utrumque vile et abjectum. Et declarat adulteram esse vilem instar lutosi pulveris, qui pedibus

calcatur, juxta illud Eccli. 9. ℣. 10. *Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.* 3. Aqua amarissima. Quorsùm? Quia adultera, coram sacerdote et populo afficiebatur magnâ amaritudine animi, propter publicam confusionem. 4. Aqua maledictionibus sacerdotis onusta, quæ significabat, adulteras divinis maledictionibus obnoxias esse. 5. Caput mulieris discoöpertum, nempè, quia omnia Deo nuda et aperta sunt : nec adulteria, quia in occulto fiunt, latere eum possunt. Vide Theodoret. qu. 10.

5. Quæres 3. An etiam in N. T. sit similis modus explorandi adulteria? Resp. Olim inter Christianos fuit hic modus usitatus, ut mulier, quæ erat suspecta de adulterio, probaret suam innocentiam tangendo ferrum candens : et si adureretur à ferro candente, habebatur adultera ; sin minùs, innocens. Verùm cùm talis probatio seu purgatio non sit à Deo instituta, meritò à Canonibus damnata est. (cap. *Omnibus*, et cap. *Consuluisti.* 2. qu. 4.) Vide Martin. Delrium lib. 4. de Magia, cap. 4.

CAPUT XXIV.

DE LIBELLO REPUDII.

Certum est, permissum fuisse Judæis, uxores suas dimittere, et dare illis libellum repudii, juxta illud Deut. 24. ℣. 1. et seqq. *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem : scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cùmque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit : non poterit prior maritus recipere eam in uxorem : quia polluta est, et abominabilis facta est*

coram Domino. Hìc aliqua examinanda sunt. 1. Quo sensu permissum fuerit Judæis dimittere, seu repudiare suas uxores? An ita, ut dimittendo non peccarent? An verò, ut peccarent quidem, sed lege non punirentur? 2. Quibus de causis licuerit uxores dimittere, seu repudiare? 3. Quæ cæremoniæ adhiberi solitæ? Et quæ fuerit formula verborum; quâ libellus repudii scribebatur? 4. An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

QUÆSTIO I.

Quo sensu permissum fuerit Judæis uxores dimittere?

1. Multi putant, non fuisse licitum Judæis dimittere, seu repudiare suas uxores, sed solum permissum, ut impunè facerent, ad majus malum evitandum. Ita Magister in 4. dist. 33. Bonavent. et Richard. ibid. ac nonnulli alii. Et juxta hanc sententiam peccabant Judæi dimittendo suas uxores, nec matrimonii vinculum dissolvebatur: ac proindè, si uxores acciperent novos maritos, non erat novum matrimonium, sed adulterium.

2. Probatur 1. quia loco cit. (Deut. 24. ℣. 4.) dicitur, mulierem repudiatam, si alteri nupserit, fieri *pollutam et abominabilem coram Deo*; quia scilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Jerem. 3. ℣. 1. his verbis: *Vulgò dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultrà? Numquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te.* Secundò, quia repudium fuit Judæis permissum propter duritiam cordis eorum. (Matth. 19. ℣. 8.) Ergò fuit permissum, tanquam minus malum, ad evitandum majus malum, ne scilicet Judæi suas uxores occiderent, si non permitterentur eas dimittere. Nam minus malum erat dimittere illas, quàm occidere.

3. Alii rectiùs docent, permissum fuisse Judæis dimittere uxores, non solùm impunè, sed etiam licitè, ita ut non peccarent dimittendo. Sic D. Thom. Scotus, Durand. et Paludan. in 4. dist. 33. Bellarm. de matrim. cap. 17. ad object. 14. Maldon. in cap. 19. Matth. Abul. ibid. qu. 49. et 50. Et juxta hanc sententiam, quando quis dato libello repudii, dimittebat uxorem, verè dissolvebatur matrimonium, et uterque tam vir quàm femina poterat cum altero contrahere.

4. Probatur 1. Quia si matrimonium non fuisset solutum per libellum repudii, deterioris conditionis fuissent feminæ, quàm viri. Nam viri poterant alias uxores ducere, cùm eo tempore licita esset polygamia, ut suprà dixi. At feminæ non potuissent alios viros accipere, quia nunquam licuit uni feminæ habere plures simul viros. Itaque vel debuissent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam servare. Non est autem verisimile, coactas fuisse ad perpetuam continentiam, cùm id in V. T. esset planè inusitatum.

Secundò, quando mulier à suo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cum altero manere usque ad mortem illius. (Deut. 24. ℣. 4.) Ergo manens cum illo, non erat adultera, sed legitima uxor: Si enim fuisset adultera, debuisset secundùm legem Mosaïcam lapidari. (Joan. 8. ℣. 3-5. et Levit. 20. ℣. 10.)

Tertiò, quando nupserat alteri viro, poterat etiam ipse dare illi libellum repudii, sicut prior maritus. (Deut. 24. ℣. 3.) Ergo non minùs erat ipsius uxor, quàm antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudii non fuit concessus viro, nisi ratione suæ uxoris.

Quartò, lex prohibebat ne repudiata, post mortem secundi mariti, rediret ad priorem maritum. (Deut. 24. ℣. 4.) At si per repudium non fuisset solutum vinculum matrimonii, non erat prohibendum, sed potiùs optandum ut uxor rediret ad suum legitimum maritum.

Quintò, neque Moyses, neque alii prophetæ unquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis. At si ejusmodi matrimonia fuissent adulterina; sine dubio

debuissent illa palàm reprehendere, sicut reprehendebant alia vitia.

Sextò, lex vetabat sacerdoti, ne duceret viduam, aut repudiatam, aut meretricem, sed tantùm virginem. (Levit. 21. ℣. 13.) Ergo aliis, qui non erant sacerdotes, licebat ducere repudiatas, sicut licebat ducere viduas et meretrices.

5. Ad contraria argumenta sic respondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur, polluta et abominabilis coram Deo, non ideò, quòd alteri viro nupsisset; sed quia à priori viro publicâ infamiâ erat notata, hoc ipso, quòd publicè esset repudiata. Ac proindè non decebat, ut ab illo iterùm reciperetur. (Bellarm. loc. cit.) Nec aliud colligi potest ex loco Jeremiæ, ubi sic Deus argumentatur: si vir non recipit repudiatam, quæ nupserit alteri; multò minùs ego deberem te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum est, Deum permisisse Judæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne scilicet suas uxores, quas repudiare non possent, occiderent; sed indè non sequitur, eos peccasse repudiando suas uxores, ex divina permissione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, ut non peccarent, quia potuit dissolvere matrimonium inter ipsos contractum, et dare potestatem, ut viri acciperent alias uxores, et repudiatæ nuberent aliis viris. Nec illa permissio carebat mysterio. Nam Deus per illam volebat significare, se repudiaturum Synagogam Judæorum, et in locum illius desponsaturum sibi Ecclesiam ex Gentibus colligendam.

QUÆSTIO II.

Quibus de causis licuerit uxores dimittere, seu repudiare?

1. Resp. Non satis constat. Tametsi enim Scriptura dicat, licuisse eas dimittere propter aliquam *fœditatem*, disputant tamen interpretes, quid per illam fœditatem intelligendum sit. Tertull. lib. 4. Contra Mar-

cion. cap. 34. intelligit solum adulterium seu fornicationem. Quod alii authores refellunt. Primò, quia mulier adultera, secundùm legem Mosaïcam, non dimittebatur; sed vel lapidabatur, si constaret adulteram esse: vel per aquas zelotypiæ examinabatur, si suspecta esset de adulterio 2. Quia Pharisæi interrogabant Christum, *An quacumque ex causa liceret uxorem dimittere.* Matth. 19. ℣. 3. Ergo supponebant, varias esse causas; sed cupiebant intelligere an Christus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint istæ causæ in particulari, non omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuisse quamcumque rem turpem, matrimonio supervenientem, quæ posset bonum prolis impedire: sive in corpore, ut est sterilitas, lepra, morbus caducus: sive in anima, ut si uxor esset pravis moribus prædita. Consentit Cornel. qui assignat has causas, lepram, et sterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebriositatem, et alios pravos mores incorrigibiles. Adulterium videntur excludere. Pro quo notandum est, dimissionem uxoris potuisse fieri dupliciter: vel palàm, vel occultè. Prior dimissio fiebat per libellum repudii. De posteriori intelligendum est illud Matth. 1. ℣. 19. *Joseph autem vir ejus, cùm esset justus, et nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.* Nempè Mariam sibi desponsatam, eò quòd videret illam, antequam convenirent, gravidam esse. Quomodo occultè id facere voluerit, variæ sunt sententiæ apud Maldon. quæ non faciunt ad nostrum propositum. Itaque prior dimissio per libellum repudii, vel numquam, vel raró fiebat propter adulterium. Nam tribus modis possumus loqui de muliere adultera. Primò, si in adulterio esset deprehensa. Sic jubebatur lapidari. 2. Si solùm esset suspecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. 3. Si quidem constaret adulteram esse, sed nec publicè constaret, nec in adulterio esset deprehensa, sed maritus aliundè id sciret. Sic fortasse poterat occultè dimitti. Si tamen maritus voluisset illam publicè accu-

sare, et dato libello repudii solemniter dimittere, non video, cur id fieri non potuerit.

QUÆSTIO III.

Quæ cæremoniæ fuerunt adhibitæ in repudio, et quibus verbis libellus repudii consignatus?

1. Cæremoniæ, et cautiones, quibus libellus repudii solebat dari, recitantur decem ab Hebræis, ut notat Maldonatus. Primò, ut uxor non discederet, nisi volente marito. 2. Ut libellus in manu uxoris traderetur. 3. Ut scriberentur ut minimùm nomina duorum testium. 4. Ut exprimerentur tres generationes viri, et tres mulieris, ut ex libelli formula intelligetur. 5. Ut scriberetur libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis, ita ut una aliam non attingeret, ne aliquod scripturæ vitium irreperet. 6. Ut si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, libellus authoritatem non haberet, sed alius de novo scriberetur. 7. Ut in libello nullum rasuræ vestigium appareret, ne posset esse suspectus de vitio. 8. Ut charta longior esset, quàm latior. 9. Ut omnes testes, qui aderant, suum quique sigillum adhiberent. 10. Ut maritus diceret: *Accipe libellum repudii, et esto à me abjecta, et cuicumque viro permissa.*

2. Formula libelli repudii, secundùm Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham: filii Rabbi David, filii Rabbi Salomonis, die prima mensis secundi, anno 5296. à creatione mundi, hìc et in hac civitate, ex animi mei consensu et sine ulla coactione repudiavi Rachel, filiam Rabbi Moysis; filii Rabbi Joseph, filii Rabbi Jacob: et dedi illi libellum repudii in manu, schedam abscissionis, et signaculum divisionis, ut sit à me abjecta, et abeat quòcumque velit, et nemo possit illi prohibere, juxta constitutiones Moysis et Israël. Ita referunt Vatablus, Oleaster, Cornelius in cap. 24. Deut. et Maldon. in cap. 19. Matth.

3. Quæres an libellus repudii datus fuerit publicè

coram judice, et in forma judiciaria? Resp. Id verisimile est. 1. Quia datus fuit coram testibus, ut ex dictis patet. 2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram judice, ut patet ex jure civili, titulo de divortiis, ubi etiam describitur hæc formula apud Romanos usitata : *res tuas curato*, *res tuas tibi habeto*. An etiam alii, præter Judæos et Romanos, usi fuerint repudio? Resp. etiam Medi et Persæ usi sunt, ut patet exemplo Assueri regis, qui uxorem suam Vasthi repudiavit. (Esther. 1. ỳ. 19. et seqq.)

QUÆSTIO IV.

An sicut viri poterant repudiare uxores; ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

1. Resp. Non poterant. Nam solis maritis concessum fuit jus repudii : nusquam enim in lege Mosaïca invenies, uxoribus concessum esse. Quod etiam fatetur Joseph. lib. 15. cap. 11. ubi refert, Salome sororem Herodis præter legem Mosaïcam fecisse, quòd maritum suum Costobarum repudiaverit. *Lex enim nostra*, inquit, *solis maritis jus repudii permittit : mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu.* Quæ posterior pars non habetur expressè in lege Mosaïca. Videtur tamen colligi ex formula libelli repudii, in qua vir dimittens uxorem, sic ait : *abeat quòcumque velit.* Quibus verbis concedit illi potestatem nubendi alteri marito. Et clariùs ex decima cæremonia superiùs recensita, in qua maritus dicit : *Esto à me abjecta*, *et cuicumque viro permissa.*

2. An ergò mulieres nullo modo poterant dimittere suos viros? Resp. Aliud est repudium, aliud divortium. Non poterant illos dimittere per repudium : poterant tamen eos deserere per divortium, vel propter adulterium, vel propter alias legitimas causas. Hoc enim et Christianis, et Gentilibus mulieribus, jure naturali permissum est. Nota. In divortio fit tantùm separatio cohabitationis et thori, manente vinculo ma-

trimonii. In repudio, etiam hoc vinculum dissolvitur, ut patet ex auctoribus, quæst. 1. n. 3. allegatis.

CAPUT XXV.

DE ADULTERIO ET STUPRO.

1. In lege Mosaïca prohibentur et puniuntur hæc potissimùm peccata carnis. Primò, Adulterium. 2. Incestus, id est, congressus cum consanguinea, vel affine intra gradus prohibitos. 3. Stuprum, id est, violatio virginis, maximè si per vim fiat. 4. Scortatio. 5. Sodomia. 6. Bestialitas. De singulis dicam aliquid.

2. Primò igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis. *Non Mœchaberis.* (Exod. 20. ℣. 14.) 2. Judicialis, *si Mœchatus quis fuerit cum uxore alterius.... morte moriantur et mœchus et adultera.* (Levit. 20. ℣. 10.) 3. Partim judicialis, partim cæremonialis, quæ præscribit modum investigandi occultum adulterium, de quo suprà dictum est, cap. 22. de zelotypia.

3. De incestu extat una generalis, et plures speciales. Generalis est. *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.* (Levit. 18. ℣. 6) Speciales sunt hæ. Prima, *qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo.* (Levit. 20. ℣. 11.) 2. *Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur.* (Ibidem ℣. 12.) 3. *Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est : vivus ardebit cum eis.* (Ibid. ℣. 14.) 4. *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris suæ.... occidentur in conspectu populi sui.* (Ibid. ℣. 17.) 5. *Qui coierit cum uxore patrui, vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum, absque liberis morientur.* (Ibid. ℣. 20.) 6. *Qui*

duxerit uxorem fratres sui..... absque liberis erunt. (Ibid. ℣. 21.)

4. De stupro duo extant. Una, si quis in civitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri desponsata est, et illa non clamaverit, educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipse morietur solus : puella nihil patietur : Præsumitur enim clamasse ; sed quia sola erat, non potuit audiri et liberari. (Deut. 22. ℣. 23. et seqq.) Altera, qui vim intulerit puellæ non desponsatæ, ducet illam in uxorem, nec unquam poterit eam dimittere : et insuper patri illius dabit quinquaginta siclos argenti. (ibid. ℣. 28-29.)

5. De scortatione similiter duæ. Una, *Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.* (Deut. 23. ℣. 17.) Altera, *Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impleatur piaculo.* (Levit. 19. ℣. 29.)

6. De sodomia sic statutum est : *Cum masculo non commiscearis coïtu femineo, quia abominatio est.* (Levit. 18. ℣. 12.) Et iterùm. *Qui dormierit cum masculo coïtu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur : sit sanguis eorum super eos.* (Levit 20. ℣. 13.) Solet hoc vocari peccatum contra naturam, de quo apost. ad Roman. 1. ℣. 27. *Masculi relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.*

7. De bestialitate sic : *Cum omni pecore non coïbis, nec maculaberis eum eo. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei, quia scelus est.* (Levit. 18. ℣. 23.) Et iterùm : *Qui cum jumento et pecore coïerit, morte moriatur : pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo.* (Levit. 20. ℣. 15-16.)

8. Hæc de legibus. Porrò, quæ calamitates ex supradictis in V. T. secutæ sint, notum est. Ego paucis insinuabo. David commisit adulterium cum Bethsabee uxore Uriæ Hethæi. Punitus est octo modis. Primò, morte filii ex adulterio nati. 2. Incestu primogeniti filii

sui Amnon cum Thamar. 2. Ejusdem primogeniti cœde; quia Absalom frater Thamar, occidit Amnon propter incestum. 4. Rebellione Absalonis. 5. Publicâ violatione uxorum. 6. Bello contra se illato ab Absalone. 7. Morte Absalonis. 8. Novâ seditione à Seba, filio Bochri excitatâ. (2. Reg. 12. et seqq.)

9. Amnon filius Davidis, de quo jam dixi, oppressit Thamar sororem Absalonis. (2. Reg. 13. ℣. 1. et seqq.) Absalon invitavit illum ad convivium; et cùm temulentus esset, curavit illum occidi. (ibid. ℣. 28.)

10. Quidam ex tribu Benjamin, in Gabaa, abusi sunt uxore cujusdam Levitæ peregrinantis. (Judic. 19. ℣. 25.) Hoc facinus ulti sunt filii Israël, et communi consensu progredientes ad bellum contra Benjamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum. (Judic. 20. ℣. 46.) Adeò, ut ex toto numero Benjamitarum, remanserint tantùm sexcenti viri, (ibid. ℣. 47.)

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingressus est in lupanar ad feminam Madianitidem. Pœna sequitur: *Quòd cùm vidisset Phinees.... arrepto pugione.... perfodit ambos simul.... in locis genitalibus.* Et propter hoc factum laudatus est Phinees, tamquam vir zelosus pro honore Dei. Et loco præmii accepit à Deo promissionem sempiterni sacerdotii in sua familia. Num. 25. ℣. 6. et seqq.

12. Sichem filius Hemor, oppressit Dinam filiam Jacob ex Lia, sororem Simeonis et Levi. Gen. 34. ℣. 2. 1. Secuta est ultio. Nam Simeon et Levi, arreptis gladiis, occiderunt non tantùm Sichem et Hemor; sed omnes masculos totius civitatis, et civitatem deprædati sunt, auferentes eorum oves, armenta, asinos, uxores, parvulos. ibid. ℣. 26. et seqq.

13. De Sodomitis quomodo puniti sint, narratur Gen. 19. ℣. 24-25. *Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem à Domino de Cœlo, et subvertit civitates has, et omnem circa regionem, universos habitatores urbium, et cuncta terræ virentia.*

14. Hæc omnia, teste apostol. 1. Corinth. 10. ℣. 11.

Scripta sunt ad correptionem nostram, ut caveamus ab adulteriis, et aliis peccatis carnalibus, quæ jam recensita sunt : ne similiter, ac Judæi, à Deo puniamur. Potest et aliud hinc colligi. Nempè, legem Mosaïcam, ut alibi dixi, multò fuisse imperfectiorem, quàm sit euangelica. Illa etenim prohibebat peccata externa ; hæc etiam interna. Quò spectat illud Christi in euangelio : *Audistis quia dictum est antiquis : Non mœchaberis. Ego autem dico vobis : quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Matth. 5. ỷ. 27-28.

CAPUT XXVI.

DE SERVIS ET ANCILLIS, DE MERCENARIIS, PEREGRINIS, ET PAUPERIBUS.

1. De servis et ancillis multa statuta sunt in lege Mosaïca, præsertim Exod. 21. Levit. 25. et Deut. 15. Compendium omnium est hoc. Primò, Hebræi non poterant ex suo populo habere servum vel ancillam per modum mancipii, sed tantùm ex Gentilibus. Itaque soli Gentiles (quod etiam intelligitur de proselytis ad Judaïsmum conversis) poterant esse perpetui et hereditarii Hebræorum servi. 2. Si aliquis Hebræus fieret servus Gentilium, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret servus Hebræorum, non tractabatur ut mancipium, sed ut mercenarius. 4. Nec serviebat perpetuò, sed ad certum tempus. 5. Si habebat uxorem Hebræam, serviebat usque ad annum septimum, seu sabbaticum : et tunc ambo liberi exibant. 6. Si autem herus ipsius, qui ipsum emerat, dedisset illi uxorem Gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè esset serva seu mancipium, et ex illa haberet liberos : tunc quidem poterat liberari anno septimo, si vellet, sed relictà apud herum uxore et liberis. 7. Si tamen maluisset

manere apud herum suum, et apud uxorem et liberos; poterat quidem id facere ; sed tantùm usque ad annum Jubilæum. Uxor tamen et liberi manebant in perpetua servitute : nisi vel redimerentur à suis Gentilibus : vel certè, nisi herus excussisset illi dentem aut oculum. Tunc enim pro compensatione illius injuriæ debebat eos liberos dimittere.

2. Hìc tria notanda sunt. Primò, libertas Hebræorum erat corporalis, et opponebatur servituti corporali. At libertas Christianorum est spiritualis, et opponitur servituti spirituali. De quo loquitur Joan. 8. ℣. 34. *Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.* Et paulò post : ℣. 36. *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Et apost. ad Rom. 8. ℣. 2. *Lex spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati et mortis.* Et ad Galat. 4. ℣. 31. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ : quâ libertate Christus nos liberavit.*

3. Secundò, sicut V. T. fuit figura N. T., ita libertas Mosaïca fuit figura libertatis euangelicæ. Et sicut Moyses eduxit Hebræos ex corporali servitute Ægyptiorum, ita Christus eduxit nos ex spirituali servitute diaboli et peccati.

4. Tertiò, tanta est perfectio et prærogativa libertatis euangelicæ, ut non curet aut timeat servitutem corporalem. Unde apost. 1. Cor. 7. ℣. 20-21. *Unusquisque in qua vocatione* (id est, vitæ conditione) *vocatus est, in ea permaneat. Servus vocatus es? Non sit tibi curæ : sed et si potes fieri liber, magis utere :* scilicet servitute, et ob majorem utilitatem et patientiam.

DE MERCENARIIS.

5. De mercenariis sic statutum est : *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque manè* (Levit. 19. ℣. 13.) Quod alibi sic explicatur : *Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est : sed eâdem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam*

suam : ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum. (Deut. 24. ℣. 14-15.) Eodem sensu senior Tobias dixit juniori. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercenarii tui apud te omninò non remaneat.* cap. 4. ℣. 15.

6. Nota. Nomen mercenarii in N. T. sumitur dupliciter. 1. In sensu jam dicto, nempè pro famulis, seu operariis qui mercede conducuntur ad laborandum, ut Marc. 1. ℣. 20. *Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.* Et Luc. 15. ℣. 17. *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo!* 2. Pro pastoribus Ecclesiæ, qui etiam accipiunt mercedem pro labore prædicandi euangelium, et sacramenta administrandi. Hi iterùm duplices sunt. Alii boni pastores, qui nihil aliud accipiunt, quàm necessariam vitæ sustentationem, neque tam pecuniam subditorum desiderant, quàm salutem; de quibus apost. 1. Tim. 5. ℣. 18. *Dignus est operarius mercede suâ.* Et 1. Cor. 9. ℣. 11. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Et infrà ℣. 14. *Ita et Dominus ordinavit iis, qui euangelium annuntiant: de euangelio vivere.* Alii mali, qui magis quærunt mercedem et proprium commodum, quàm salutem et utilitatem ovium sibi commissarum. De quibus Christus Joan. 10. ℣. 11-12. *Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit.* Et paulò post: *non pertinet ad eum de ovibus.* De similibus conqueritur Deus per prophetam Ezech. 34. ℣. 2-3. *Vœ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos; nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, et lanis operiebamini et quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.* Tales non pauci hoc tempore.

DE PEREGRINIS ET PAUPERIBUS.

7. De his sancita sunt hæc. Primò. *Cùm messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ : nec remanentes spicas colliges. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes.* (Lev. 19. ℣. 9-10.) Idem facies in manipulo, quem oblitus es in agro, et in frugibus olivarum. (Deut. 24. ℣. 19.)

8. Secundò, *Indigens et mendicus non erit inter vos : ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.* (Deut. 15. ℣. 4.) Duplex potest esse sensus. Prior : Ne patiaris Hebræum mendicare, sed subveni, ut benedicat tibi Deus. Posterior : tanta erit bonorum abundantia, si legem Dei serves, ut nemo cogatur mendicare. Vide Emanuëlem Sa in notationibus.

9. Tertio, *Si unus de fratribus tuis.... ad paupertatem venerit : non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, et dabis mutuum quo eum indigere perspexeris* (ibid. ℣. 7-8.) Hæc sententia conformis est priori sensui præcedentis.

10. In lege euangelica, omnes debent se æstimare peregrinos, juxta illud 1. Petri 2. ℣. 11. *Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversùs animam.* Et 2. Cor. 5. ℣. 6. *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino.* Sicut enim Judæi quadraginta annis peregrinati sunt in deserto, antequam venirent ad terram promissionis : ita nos, toto tempore hujus vitæ, peregrinamur in hoc mundo, antequam perveniamus ad patriam nostram cœlestem. Illorum peregrinatio fuit figura nostræ peregrinationis.

11. Paupertas, propter exemplum Christi, desiit esse ærumnosa et pudenda. Luc. 6. ℣. 20. *Beati pauperes : quia vestrum est regnum Dei.* Et Jac. 2. ℣. 5. *Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et heredes regni, quod*

repromisit Deus diligentibus se? Et 1. Cor. 1. ℣. 28. *Ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus.* Et cap. 4. ℣. 11. *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus.* Et infrà ℣. 16. *Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.*

CAPUT XXVII.

DE REFORMATIONE.

1. Respublica Hebræorum ab initio fuit benè à Deo constituta, et optimis ac sanctissimis legibus roborata. Sed quia sæpè defecit à primæva sua perfectione, et in varios abusus degeneravit; necesse fuit sæpè illam reformare, et in pristinum statum restituere. De hac reformatione aliquid dicendum est. Fuit autem triplex reformatio. Prima, circa cultum Dei. Altera, circa justitiam inter Hebræos servandam. Tertia, circa bellum. Incipiam à prima.

REFORMATIO CIRCA CULTUM DEI.

2. Igitur reformatio circa cultum Dei fuit valdè frequens, quia Hebræi sæpè à cultu veri Dei ad idololatriam delapsi sunt. Primò sub Moyse, quando vitulum aureum adorârunt. (Exodi 32. ℣. 4.) Secundò, post mortem Josuë, quando cœperunt adorare Baal et Astaroth. (Judic. 2. ℣. 11. et cap. 3. ℣. 7.) Tertiò, post mortem singulorum judicum sequentium. (Judic. 2. ℣. 19.) Et hoc duravit usque ad initium Samuëlis. (1. Reg. 7. ℣. 3.) Quartò, tempore Salomonis quando et ipse, et uxores illius colebant idola. 3. Reg. 11. ℣. 5.

3. Post Salomonem, factâ regni divisione, cœperunt esse duo regna : alterum Juda, in quo erant duæ tribus : alterum Israël, in quo erant decem. Et quidem regnum Israël, sub primo suo rege Jeroboam,

defecit à cultu veri Dei, et cœpit vitulos aureos adorare. 3. Reg. 12. ℣. 28. In qua defectione permansit. At in regno Juda, sæpè quidem defectio facta est, sed non duravit. Prima facta est sub Roboam. 2. Paral. 12. ℣. 1. Secunda sub Joram. 2. Paral. 21. ℣. 11. Tertia sub Joas, mortuo Joïada Pontifice, ibid. cap. 24. ℣. 18. Quarta sub Amasia. cap. 25. ℣. 14. Quinta sub Achaz cap. 28. ℣. 2. Sexta sub Manasse. 4. Reg. 21. ℣. 3. Hæ sunt præcipuæ defectiones.

4. Reformatio fuit etiam multiplex. Prima à Moyse facta per interfectionem viginti trium millium hominum, qui vitulum adoraverant. Exodi 32. ℣. 28. Secunda à Deo, per varias calamitates et oppressiones, tempore judicum. Judic. 2. ℣. 14. et deinceps. Tertia à Samuële per paternam monitionem. 1. Reg. 7. ℣. 3. Quarta ab Asa, qui purgavit terram à sordibus idolorum. 3. Reg. 15. ℣. 12. Quinta à Josaphat, qui perfecit purgationem ab Asa inchoatam. Ibid. cap. 22. ℣. 47. Sexta à Joas, vivente adhuc Joïada Pontifice, per instaurationem templi. 2. Paral. 24. ℣. 4. Septima ab Ezechia, qui abstulit omnem idololatriam, et verum Dei cultum restituit. 4. Reg. 18. ℣. 4. et 2. Paral. 29. ℣. 3. Octava à Josia, qui iterùm abstulit omnia idola, excelsa, lucos; et instauravit templum Domini; et fecit phase Domino; et adjuravit subditos, ut promitterent se legem Dei servaturos. 4. Reg. 22. et 2. Paral. 34. et 35.

5. Hæ reformationes factæ sunt in regno Juda. Porrò in regno Israël bis aliquid tentatum. 1. Ab Elia propheta, qui tempore Achab et Jezabelis, reduxit populum in duas partes claudicantem ad Deum, miraculo ignis de cœlo missi super sacrificium, et occidit 450. prophetas Baäl. 3. Reg. 18. ℣. 21. et seq. Secundò à Jehu rege Israël, qui delevit totam familiam Achab; et interfecit omnes prophetas et sacerdotes Baäl; quique statuam Baäl combussit igne, et ædem Baäl convertit in latrinam. 4. Reg. 10. ℣. 1. Nihilominùs non restituit cultum veri Dei. Sic enim habet textus ibidem ℣. 28-29. *Delevit itaque Jehu Baäl de Israël: verumtamen à peccatis Jeroboam filii Nabat,*

qui peccare fecit Israël, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, et in Dan. Tametsi ergò sustulerit unam sectam idololatriæ, quæ adhærebat Baäl; non tamen sustulit, sed promovit aliam sectam idololatriæ, quæ vitulos aureos adorabat.

6. Similis vicissitudo in Ecclesia Christi hactenùs servata est. Multæ factæ sunt defectiones à vera fide: non quidem universales, sed particulares. Prima, tempore apostolorum, per Simonem Magum, Cerinthum, Ebionem, Menandrum, Nicolaum Antiochenum. Aliæ per alios hæreticos subsequentes; ut per Saturnium, Basilidem, Cerdonem, Valentinum, Marcionem, Montanum, Novatianos, Donatistas, Manichæos, Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Priscillianistas, Pelagianos, Nestorianos, Eutychianos, Berengarios. Novissimè, per Hussitas, Lutheranos, Calvinistas, Anabaptistas.

7. Multæ etiam reformationes adhibitæ. 1. Per vigilantiam apostolorum. 2. Per alios Ecclesiæ prælatos et doctores, inter quos excelluerunt Irenæus, Cyprianus, Athanasius, Hilarius, Optatus Milevitanus, Ambrosius, Hieronimus, Augustinus, Prosper. 3. Per concilia generalia, in quibus hæretici damnati sunt; ut Ariani in Nicæno; Macedoniani in Constantinopolitano; Nestoriani in Ephesino; Eutyches et Dioscorus in Chalcedonensi, et sic deinceps. 4. Per synodos provinciales. 5. Per Religiosos. Nam sicut in V. T. multi extraordinarii judices à Deo excitabantur ad liberandum populum à servitute et oppressione, ita in Ecclesia Christi, varii variis temporibus religiosi ordines excitati sunt, qui populum in doctrina et moribus reformarent, hæreticos everterent, sanam fidem restituerent. 6. Per severas principum et imperatorum leges et pœnas in hæreticos constitutas, quales multæ sunt in codice justiniani. 7. Per violentam hæreticorum extirpationem. 8. Per disputationes, et scriptiones, et similia certamina contra hæreticos suscepta et inita. Denique, quæ optima reformandi ratio est, per seriam

cleri ac prælatorum emendationem. Quæ si non adest, parùm proficitur.

8. Et, ut nihil deesset ad plenam analogiam veteris ac N. T. sicut in veteri idololatræ idololatras aliquando persequebantur; ita in novo hæretici hæreticis infesti sunt : In qua re imitantur exemplum Jehu. Nam is quidem, ut jam dixi, erat idololatra, et colebat vitulos aureos; et tamen ex quodam zelo reformationis, interficiebat prophetas et cultores Baäl. Sic faciunt hæretici. Non proferam vetera exempla, nova sufficiunt. Lutherani infesti sunt Calvinistis. Calvinistæ seipsos lacerant, perdunt, execrantur. Nam alii Arminiani sunt, alii Gommaristæ. Hi illos acerrimè persequuntur. Illi vicissim hos damnant, et diris omnibus devovent. Utrobique zelus prætenditur.

REFORMATIO CIRCA JUSTITIAM INTER HEBRÆOS SERVANDAM.

9. Hujus reformationis illustre exemplum habemus in Josaphat rege Juda, qui factâ priùs reformatione circa cultum Dei, voluit etiam externam politiam reformare, et pacis ac justitiæ conservandæ normam præscribere. Quo pacto id præstiterit, refertur 2. Paral. 19. ℣. 4. et seqq. his verbis : *Habitavit ergò Josaphat in Jerusalem : rursùmque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca, et præcipiens judicibus; Videte, ait, quid faciatis : non enim hominis exercetis judicium, sed Domini : et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite : non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.*

Et ℣. 8. et seqq. *In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, et sacerdotes, et principes familiarum ex Israël, ut judicium et causam Domini judicarent habitatoribus ejus. Præcepitque eis, dicens :*

sic agetis in timore Domini fideliter et corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem et cognationem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, et cæremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos, et super fratres vestros : sic ergo agentes non peccabitis.

Et ℣. 11. *Amarias autem sacerdos et Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent.*

10. Dixi cap. 12. qu. 1. duplex fuisse tribunal seu judicium apud Judæos. Unum majus, quod erat in Jerusalem, ad difficiliores controversias decidendas; alterum minus, quod erat in aliis civitatibus Juda, ad communes et quotidianas causas judicandas. Utrumque progressu temporis fuerat penè collapsum. Hoc loco Josaphat utrumque restituit ac reformat. Et primò generatim monet judices, ut cogitent se non hominis, sed Dei judicium exercere. Et hoc sensu vocari solent dii, id est, vicarii Dei. (Exod. 22. ℣. 8.) Deindè speciatim, ut abstineant à tribus peccatis quæ solent esse in corruptis et perversis judicibus. 1. Ab iniquitate. 2. A personarum acceptione. 3. Ab acceptione munerum. Hujusmodi perversi judices fuerunt filii Samuëlis 1. Reg. 8. ℣. 3. *Non ambulaverunt filii illius in viis ejus : sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverterunt judicium.*

DE REFORMATIONE CIRCA BELLUM.

11. In hac reformatione duo spectanda sunt. 1. Leges belli à Deo præscriptæ, de quibus cap. 18. quæst. 2. dictum est. 2. Apparatus belli, de quo hìc dicendum. Est autem duplex apparatus. Unus consistit in munitionibus, præsidiis militaribus, armaturâ, commeatu : alter in ipsa exercitûs dispositione, ductione, et ad certamen itione. De priori agam. Est autem hæc regula

servanda, quòd ejusmodi apparatus non debeat fieri in ipso belli initio aut progressu; sed longè ante belli susceptionem, juxta illud Christi Luc. 14. ℣. 31-32. *Quis rex iturus committere bellum adversùs alium regem, non sedens priùs cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt.* Quod hìc dicitur de apparatu militum, debet etiam intelligi de apparatu armorum, munitionum, et aliorum, quæ ad bellum necessaria sunt.

12. Ex hac parte fuit magnus defectus tempore Saülis, quando filii Israël debebant pugnare contra Philisthæos. 1. Quia erant tantùm sexcenti Israëlitæ (reliqui enim præ timore erant delapsi) contra infinitam Philisthæorum multitudinem. 2. Quia nullus in toto exercitu Israëlitarum habebat gladium aut hastam, nisi solus Saül, et filius ejus Jonathas. 1. Reg. 13. ℣. 5. *Philistiim congregati sunt ad prœliandum contra Israël, triginta millia curruum, et sex millia equitum, et reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima.* Et infrà ℣. 6. *Quod cùm vidissent viri Israël... absconderunt se in speluncis et in abditis.* Et iterùm ℣. 15. *Recensuit Saül populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.* Et ibid. ℣. 19. *Porrò faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israël. Caverant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam.* Et denique ℣. 22. *Cùmque venisset dies prœlii, non est inventus ensis et lancea in manu totius populi, qui erat cum Saüle et Jonatha, excepto Saül et Jonatha filio ejus.*

13. Hunc defectum restauravit Azarias, seu Ozias rex Juda, qui et in munitionibus, et in militibus, et in omni armorum genere, et in commeatu, fecit magnum belli apparatum; ita ut omnibus vicinis hostibus esset terrori. Sic enim de eo legimus 2. Paral. 26. ℣. 9. et seqq. *Ædificavit Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, et super portam vallis, et reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas. Extruxit*

etiam turres in solitudine, et effodit cisternas plurimas, eò quòd haberet multa pecora, tam in campestribus, quàm in eremi vastitate : vineas quoque habuit et vinitores in montibus, et in carmelo : erat quippè homo agriculturæ deditus. Fuit autem exercitus bellatorum ejus qui procedebant ad prælia, sub manu Jehièl scribæ, Maasiæque doctoris, et sub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis, omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum. Et sub eis universus exercitus, trecentorum et septem millium quingentorum : qui erant apti ad bella, et pro rege contra adversarios dimicabant. Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui clypeos, et hastas et galeas, et loricas, arcusque et fundas ad jaciendos lapides. Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, et in angulis murorum, ut mitterent sagittas, et saxa grandia : egressumque est nomen ejus procul, eò quòd auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum.

14. Et hoc Oziæ exemplo discant reges et principes, duo potissimùm esse necessaria ad apparatum bellicum. 1. Ut sint conjuncti cum Deo : hoc enim significatur ultimis verbis, *eò quòd auxiliaretur ei Dominus*. Ut etiam adhibeant humana præsidia : cujusmodi sunt hæc : 1. Munitiones. *Ædificavit Ozias turres in Jerusalem*. 2. Exercitus. *Universus exercitus trecentorum et septem millium quingentorum*. 3. Armatura. *Præparavit cuncto exercitui clypeos, et hastas, et galeas*. 4. Commeatus. *Eò quòd haberet multa pecora et vineas.*

FINIS.

INDEX CAPITUM

ET

QUÆSTIONUM.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

CAPUT X.

CAPUT XI.

CAPUT XII.

CAPUT XIII.

CAPUT XIV.

CAPUT XV.

CAPUT XVI.

CAPUT XVII.

CAPUT XVIII.

CAPUT XIX.

CAPUT XX.

CAPUT XXI.

CAPUT XXII.

CAPUT XXIII.

CAPUT XXIV.

CAPUT XXV.

CAPUT XXVI.

CAPUT XXVII.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Prior Numerus Paginam, secundus Numerum denotat.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

L

N

O

P

R

S

T

V

CENSURA.

Hæc *Analogia Veteris ac Novi Testamenti*, Authore R. P. Martino Becano, nihil contra fidem habet, sed omnibus sacræ Theol. Studiosis perquàm utilis et necessaria est.

Simon Servatii, S. T. D
ac librorum censor.

APPROBATIO.

Cùm Analogia V. et N. Testamenti, in qua status veteris, dein consensus, proportio, et conspiratio illius cum novo, explicatur, primùm authore *Martino Becano* in lucem edita, omnem superat æstimationem, ultrò ejusdem novam typographi nostri *P.-J. Hanicq* editionem approbavimus; magis ad hoc impulsi, postquam eam perutili introductione, nonnullisque notis ditatam reperuerimus.

Dabam Mechliniæ, hac 15.ª Novembris 1830.

J. FORGEUR *Vic.-Gen.*